

iktisat dergisi

AYLIK DERGI

HAZİRAN / EYLÜL 1991 SAYI: 315 / 318 10.000 TL

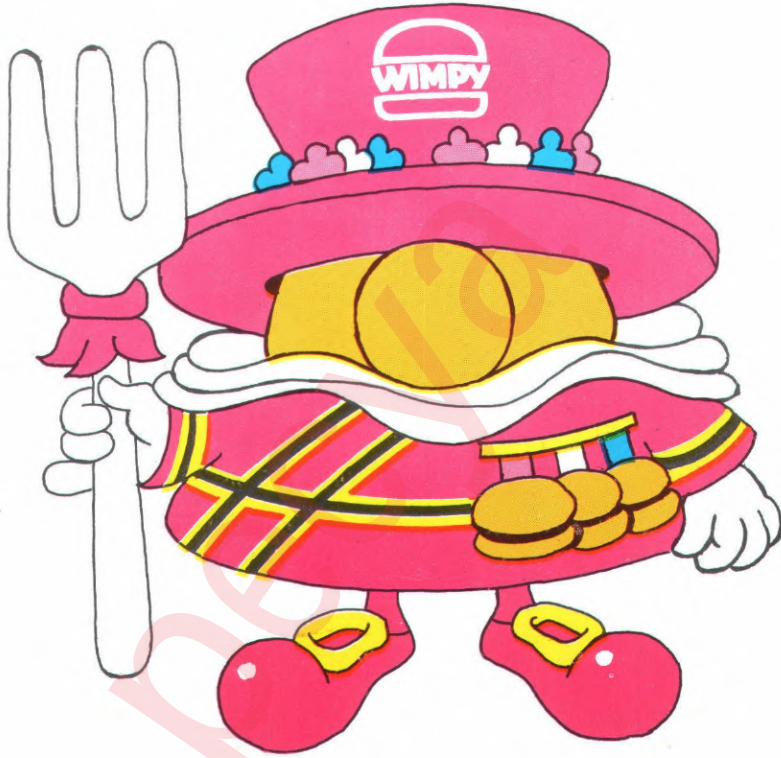
Ekonomi ve Siyasette Yeni Stratejiler

Asaf Savaş Akat • Öztin Akgüç • Erdoğan Alkin • Oğuz Aral • Sadun Aren
Oğuzhan Asiltürk • Toktamış Ateş • İmren Aykut • Taner Berksoy
Esat Çam • Veysel Çarıkçıoğlu • Murteza Çelikel • Tansu Çiller • Süleyman Demirel
Bülent Ecevit • Nusret Ekin • M. Ali Eren • Ertuğrul Günay
Memduh Hacıoğlu • Akın İlkin • Erdal İnönü • Adnan Kahveci • Yılmaz Karakoyunlu
Gülten Kazgan • Ali Koçman • Meriç Köyatası • Zülfü Livaneli • Erol Manisalı
Türkel Minibaş • Sümer Oral • Talat Orhon • Ülkü Söylemezoğlu • İzzettin Önder
Şeref Özgencil • Ali Zafer Taciroğlu
Yüksel Ülken

İFMC

İÜ İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ
YAYIN ORGANIDIR

WIMPY

Hamburgers...

İstiklal Caddesi No:249 Beyoğlu/İstanbul

iktisat dergisi

AYLIK DERGI

Sayı : 315-316-317-318

Sahibi:

I. Ü. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti Yönetim Kurulu Başkanı
UFUK URAS

Genel Yayın Yönetmeni

UFUK URAS

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

NAIL SATLIGAN

Danışma Kurulu:

ASAF S. AKAT, ERDOĞAN ALKIN,
TOKTAMIŞ ATEŞ, NİHAT BATUR,
AYHAN BERMEK, NATIK BUDA,
KEMAL CİVELEK, NUSRET EKİN,
MEHMET EMANET, SEYFETTİN GÜRSEL,
AKIN İLKİN, GÜLTEN KAZGAN, SAİM KURUL,
EROL OKUYAN, ALP ORÇUN, TALAT ORHON,
İZZETTİN ÖNDER, ŞEREF ÖZGENÇİL,
ORHAN SOFUOĞLU, ZAFER TUNCA,
OSMAN ULAGAY, YÜKSEL ÜLKEN

Yayın Kurulu:

PINAR ASOĞLU, BİNNAZ GÖKÇEK,
ELÇİN MACAR, FİDAN ÖCAL,
MUNİSE NAAK, ÇİĞDEM ŞAHİN,
E. SEVGİ UÇAN, YÜCE YÖNEY

Kapak: MUSTAFA ÖZTÜRK

Yönetim Yeri:

Cumhuriyet Cad. No:27 / 6
Taksim - İSTANBUL
Tel.: 150 50 34 - 150 16 42

Abone Koşulları:

Yıllık 50.000TL. (Öğrenci: 30.000TL.)
Yurt Dışı: Yıllık 70.000 TL.

Banka Hesap No:

AKBANK Taksim Şb. (923)
T. İŞ BANKASI Beyoğlu Şubesi (46783)

Ofset Hazırlık:

STUDIO MAC

Basıldığı yer:

CAN OFSET(1) 565 56 79
Dergideki yazılar Cemiyet'i bağlamaz;
görüşler yazarlarına aittir.

İÜ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
YAYIN ORGANIDIR

İçindekiler

Yeni Bir Dünya Düzeni mi?.....	3
Körfez Savaşı Sonrası Ekonomik ve Politik Eğilimler.....	21
Türkiye'de Yeni Dönem Kalkınma Stratejileri.....	29
Ulusal Ekonomide Sorunlar ve Çözüm Arayışları.....	53
Türk Siyasetinde Yeni Stratejiler.....	79
Türkiye'nin Demokrasi Deneyiminde Sosyo - Kültürel Değişimler.....	109

PRINTAS

ÇBS

BASKI MÜREKKEPLERİ VE GEREÇLERİ SANAYİ A.Ş.

BASKI VE BASIM SEKTÖRÜNDE KALİTE + HİZMET

- ⊕ Web Ofset Mürekkepleri
a- Cold-set
b- Heat-set
- ⊕ Düz Ofset Mürekkepleri

- ⊕ Flexo-Tifdruck Mürekkepleri
- ⊕ Teneke Ofset Mürekkepleri
- ⊕ Lacklar ve Ofset Yardımcı Mlz.

ALPHA - Düz Ofset Mürekkepleri

Mürekkep Serileri	İçerik	İşleme	Nitro	Alkali	Baskı Makinesi	Baskı Altı Matmaz	Enilene	Kuruma	İşli Dayanım	Parlaklık	Sünürme Hızı	Diğer Özellikler
Seri QF 9999 Sarı 41 QF 9999 Kırmızı 42 QF 9999 Mavi 43 QF 9999 Siyah 49 QF 9999	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset	Kuşe, 1. hamur ve kartonlar için	++	+++	+++	+++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri Q 8888 Sarı 41 Q 8888 Kırmızı 42 Q 8888 Mavi 43 Q 8888 Siyah 49 Q 8888	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset	Kuşe, 1. hamur ve kartonlar için	++	++	++	++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri Q 7777 Sarı 41 Q 7777 Kırmızı 42 Q 7777 Mavi 43 Q 7777 Siyah 49 Q 7777	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset	Kuşe, 1. hamur ve kartonlar için	++	++	++	+++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri ALPHA-HOCHGLANZ Sarı 41 Q 6240 Kırmızı 42 Q 6240 Mavi 43 Q 6240 Siyah 49 Q 6240	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan makinalar için	Kuşe, 1. hamur ve kartonlar için	++	++	++	+++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri ALPHA-FRISCH Sarı 41 N 1600 Kırmızı 42 N 1600 Mavi 43 N 1600 Siyah 49 N 1600	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset makinaları için	Kuşe, 1. hamur ve kartonlar için	+++	+	+++	++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri ALPHACARD Sarı 41 Q 7007 Kırmızı 42 Q 7007 Mavi 43 Q 7007 Siyah 49 Q 7007	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset makinaları için	Kuşe, 1. hamur ve mat sıvanmış baskı altı malzemeleri için	++	++	+++	+++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri X 8445/6/7 Europa Skala Sarı 41 X 0845 Kırmızı 42 X 0846 Mavi 43 X 0847 Siyah 46 X 1072 Siyah (Parlak) 48 X 9075	5 5 6 6 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset makinaları için	Kuşe, 1. hamur ve kartonlar için	++	++	++	++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri X0349/0060/0294 Kodak Skala Sarı 41 X 0349 Kırmızı 42 X 0080 Mavi 43 X 0294 Siyah 48 X 1072	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar için özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset makinaları için	Kuşe, 1. hamur ve kartonlar için	++	++	++	++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri ALPHA-FOLYO Sarı 41 N 1443 Kırmızı 42 N 1443 Mavi 43 N 1443 Siyah 48 N 1443	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar ve özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset makinaları için	Bütün Al, folyolar ve emici olmayan yüzeyler için	—	++	+	++	++	İnfraret kurumaya duyarlı
Seri ALPHA-FOLYO Sarı 41 F 3060 Kırmızı 42 F 3060 Mavi 43 F 3060 Siyah 49 F 3060	5 5 6 6	+	+	+	Bütün modern makinalar ve özellikle hızlı çalışan çok renkli ofset makinaları için	Özel olarak P.E. folyolar için mineral yağ içermeyen bir seridir.	—	++	+	++	++	İnfraret kurumaya duyarlı

GENEL MÜDÜRLÜK : P.K. 97 GEBZE-TEL.: Santral: (9-199) 41888 (3 Hat)/Direkt: (9-199) 60737 TELEX: 34116 ASR TR FAX: (9-199) 41744
FABRİKA : P.K. 97 GEBZE-TEL: Santral: (9-199) 41888 (3 Hat) TELEX: 34116 ASR TR FAX: (9-199) 41744
ST. PAZ. ve SATIŞ MD. : P.K. 97 GEBZE-TEL: Santral (9-199) 41888 (3 Hat)/Direkt: (9-199) 60734/60735/60736 TELEX: 34116 ASR TR FAX: (9-199) 41744
ANKARA BÜROSU : KAZIM KARABEKİR CAD. KÜLTÜR ÇARŞISI NO: 7/73-74 ANKARA TEL: - FAX: 341 87 82
İZMİR BÜROSU : GAZİOSMANPAŞA BULVARI YENİ ASIR İŞ HANI KAT: 7/7-10 İZMİR - TEL: 14 03 16 - 13 85 54 - 13 53 89 TELEX: 52884 ÇBİZ T
ADANA BÜROSU : KIZILAY CAD. NO. 22 SERHAN İŞ HANI KAT: 6 ADANA - TEL: 11 36 85 TELEX: 62562 ÇBAD TR.
TRABZON BÜROSU : KEMERKAYA MAH. GAZİPAŞA CAD. RAZİ AKSU İŞ HANI KAT: 3 DAİRE: 20 TRABZON - TEL: 14 147

Yeni Bir Dünya Düzeni mi?

Sunuş	: Veysel ÇARIKÇIOĞLU (İ.F.M.C Genel Başkanı) Prof. Dr. Akın İLKİN (İktisat Fak. Dekanı)
Açılış Konuşmaları	: İmren AYKUT (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı ve İktisatçılar Vakfı Yön. Kur. Üyesi)
Oturum Başkanı	: Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN (İktisat Fak. Öğr. Üyesi)
Panelistler	: Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT (İkt. Fak. Eski Öğr. Üyesi) Prof. Dr. Erdoğan ALKİN (İkt. Fak. Öğr. Üyesi) Prof. Dr. İzzettin ÖNDER (İkt. Fak. Öğr. Üyesi)

BAŞKAN - Sayın konuklar, 16. İktisatçılar Haftası'na hoşgeldiniz, şeref verdiniz; çok teşekkür ediyoruz. 16. derken, bu haftalar bizim elimize emeklerken gelmişti, şimdi koca bir delikanlı oldu. İnşallah bunun 25. sini, 50. sini hep birlikte yapmak nasip olur. Hepinize tekrar çok teşekkür ediyorum, sağolun efendim.

Şimdi ilk sunuş konuşmasını yapmak üzere Cemiyetimizin Genel Başkanı Sayın Veysel Çarıkçioğlu'nu kürsüye davet ediyorum; buyrun efendim.

(Alkışlar)

VEYSEL ÇARIKÇIOĞLU - Sayın Bakan, değerli konuklar, sevgili İktisatlılar; 16. İktisatçılar Haftası'nın bu ilk gününde İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yönetim Kurulu adına hepinize hoşgeldiniz diyorum.

15 yıl boyunca hiç aksatmadan İktisatçılar Haftası'nı düzenleyen bizden önceki yönetim kurulundaki arkadaşlara ve bu haftanın düzenlenmesinde büyük emeği geçen ve katkıda bulunan tüm kişi ve kuruluşlara huzurunuzda teşekkür ediyorum.

Bu yıl haftamızın üstbaşlığını "Ekonomide ve Siyasette Yeni Stratejiler" adı altında topladık. Daha önce kamuoyunda tartışılmaya başlanan bu konunun bizler için çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Türkiye'de uygulanan sosyo-ekonomik politikalara da bu haftamız boyunca yapılan toplantılarda büyük katkıların sağlanacağını düşünüyoruz.

Türkiye'nin içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik sorunların detaylı olarak tartışılacağı, ekonomik ve sosyal sorunların toplumumuzu nasıl etkilediği, mevcut politikalarla bunca sorunun üstesinden gelinip gelinemeyeceği, öngörülecek kalkınma stratejilerinin geleceğin siyasi ve ekonomik dengeleriyle nasıl bütünleşeceği, Türkiye'nin dünyadaki hızlı teknolojik gelişime uyum sağlayabilmek için kaynaklarını nasıl geliştireceği, ekonomik sınırların kalktığı bir dünyada Türkiye'nin toplumsal dinamiklerini nasıl dengeleyeceği ve daha birçok konunun detaylı olarak tartışılacağı değişik kişi ve görüşleri bir araya getirmeye çalıştık.

Tabii bu arada ekonomi ve siyasetin birbirinden hiçbir zaman bağımsız olamayacağı düşüncesiyle bu yıl ağırlıklı olarak da siyasetçilere ve siyaset bilimcilerine yer verdik.

Türkiye'de bütün siyasi ve ekonomik yaşa-

mın her sürecine müdahale edebilecek ve büyük etkinlikte 12 bine yakın İktisat Fakültesi mezunu var ve Cemiyetimiz bunun 4.500'ünü çatısı altında toplamış bulunuyor. Böylesi bir sayısal ve niteliksel gücün bir de entelektüel olma, aydın olma karakteri var. Bu aydın olma karakteri de, bizlerin toplumsal sorunları tümüyle, yalnızca Türk toplumunun değil, tüm dünyanın sorunlarını omuzlarımızda hissetmemiz gerekliliğini de beraberinde getiriyor. Ben bundan sonraki İktisatçıları Haftası için daha büyük bir program içerisinde ve belki de bir uluslararası iktisatçıları haftası teması üzerinde şimdiden çalışmalara başlayalım diyorum ve tüm İktisatlı arkadaşlarımla katkılarını bekliyorum.

Hepinize teşekkür ediyor, katılanlara başarılar diliyorum.

(Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Çarıkçıoğlu'na çok teşekkür ederim.

Efendim bugünkü toplantımıza lütfedip aramızda bulunmak ve bize onur vermek üzere Sayın Başbakan teşrif edeceklerdi; ancak son günlerin yoğun çalışmaları nedeniyle maalesef gelemediler. Kendilerinin gönderdiği telgrafi okuyorum:

"Nazik davetinize içtenlikle teşekkür ediyorum.

İktisat Fakültesi yarım yüzyıla dayanan geçmişi ile ülke ekonomisine ve yönetimine yön veren, büyük katkıda bulunan birçok seçkin mezunlar vermiştir. Toplantının başarılı geçeceği inancıyla Cemiyetinizin çatısı altında her geçen gün sayıları daha da artarak birleşen tüm iktisatçılarımla kutluyor, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Yıldırım Akbulut

Başbakan"

(Alkışlar)

BAŞKAN - Şimdi ikinci sunuş konuşmasını yapmak üzere fakültemizin dekanı Prof. Dr. Sayın Akın İkin'i çağırıyorum efendim. (Alkışlar)

AKIN İLKİN - Sayın Bakan, Sayın Rektör, çok değerli öğretim üyeleri, değerli konuklarımız, İktisatlılar, öğrencilerimiz, TRT ve basın değerli üyeleri;

16.sını idrak ettiğimiz İktisatçıları Haftası gerçekten Türkiye'nin gündeminde olan konuları o yılın en seçkin, en iyi şekilde açıklayan konuşmacıları ve dinleyicileri beraber yapmanın mutluluğu içinde Cemiyetimiz bu yıl da "Yeni Stratejiler" konusunu gündeme getirerek, aslında hakikaten

dünyanın ve Türkiye'nin geldiği bir noktayı vurgulamış ve kanımca çok güncel bir konuyu işler hale getirmiştir. Şu açıdan söylemek istiyorum: Dünya 21. yüzyıla hazırlanıyor. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok büyük gelişme içinde olan dünyada hızlı bir gelişme oldu, bir yerlere varıldı; ama kanımca 1990'lı yıllar bu kırk yılın ötesinde çok büyük değişimlere sahne olacak. Herkes 21. yüzyıla dev boyutlarla hazırlanıyor. Dünya ekonomisi bugüne kadar rastlamadığımız bir biçimde değişiyor. Bu değişiklikleri sayın konuşmacılar herhalde dile getireceklerdir.

Ayrıca Türkiye; Türkiye sanayileşmesine 1950'de başladığına göre, kırk yıldır sanayileşmesine devam ediyor. Ama şunu da söylemekte yarar var: Türkiye on yılda kırk yılda yaptığını bir kat daha üretecek duruma gelmiştir. Yani 1990 sanayi üretimini baz alırsak, 2000 yıllarında Türkiye 1990'ı iki misli katlayacaktır üretim yönünden. Bu büyük bir gelişmedir. En azından kırk yılda kirlettiğimiz çevreyi on yılda daha fazla kirlleteceğiz. Bu çok önemli. O halde on yılı, 21. yüzyıla karşılarken Türkiye'de yeni stratejilere gereksinim var. İyi bulduk demek yetmiyor, daha iyilere ihtiyacımız var. Bu daha iyiler de, iki konuda, gerek dünyadaki gelişmeleri, gerek Türkiye'deki sanayileşme aşamasındaki gelişmeleri çok iyi, çok dikkatli izlemek ve buna yeni bir strateji yaratmak, yapmak zorundayız.

Tabiatıyla İktisat Fakültesi olarak da konuya bakmamız lazım. Biz ne yapıyoruz? Biz de, özellikle dış açılan Türk ekonomisinde yabancı dil bilen mezunlar yetiştirmeye çalışıyoruz. Ve hakikaten kıvançlıyız, bugün çok iyi İngilizce bilen, çok iyi iktisat bilen 300 öğrencimiz mezun olup Türk ekonomisine katkıda bulunacak düzeye gelmiştir.

Ben İktisat Fakültesi'ni bir yönetici konservatuvarına benzetiyorum. Bir müzik yeteneğine sahip kişi nasıl konservatuvarda bu yeteneğini geliştiriyorsa, yönetici yeteneğine sahip bir kişi de İktisat Fakültesi'nde iktisat bilimi ile yöneticiliğin zirvesine çıkma aşamasını gerçekleştiriyor. Niçin? Çünkü demin de söylediğim gibi, dünya ve Türkiye artık iktisat içine giriyor. İktisat dışında artık hiçbir şey dünyanın gündemine gelemiyor. Hele 21. yüzyılda hiç gelemeyecek. Bu bakımdan 55. yılını kutladığımız İktisat Fakültesi, bu aşamada kalkınmamızın insan faktörünü ön planda tutarak bu açıdan gündeme getiriyor.

Sözlerimi sunuş konuşması içinde bu kadar fazla uzatmak istemiyorum. Siz değerli konuklara hoşgeldiniz diyorum, panelist arkadaşlara başarılar diliyorum ve hepinize saygılar sunuyorum.

(Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederim Sayın Akın Ikin.

Şimdi de İktisatlı olarak İftihar ettiğimiz içimizden biri, Sayın Bakanımız İmren Aykut'u davet ediyorum.

(Alkışlar)

İMREN AYKUT - Sayın Başkan, değerli konuklar, kıymetli meslektaşlarım; geleneksel İktisatçılar Haftası'nın açılışında bulunmak ve sizlere hitap etmekten büyük memnuniyet duyduğumu ifade ediyor, bu vesile ile hepinize sevgi ve saygılar sunuyorum.

Kuruluş yıllarından itibaren, gerek yetiştirdiği öğrencilerin kalite ve yetenekleriyle, ve gerek bünyesinde filizlenen ve haklı bir saygınlık çemberini her zaman koruyan akademisyenlerinin başarılarıyla Türkiye ekonomisinin yönlendirilmesinde mümtaz bir yere sahip bulunan İktisat Fakültesi, 55 yıldır koruduğu bu gurur verici niteliklerini daha nice 55 yıllar koruyacak ve Türkiye'ye damgasını vurmaya devam edecektir.

Sayın Başkan, değerli konuklar, konuşmamda teknolojinin hızla geliştiği ve buna paralel olarak ekonominin yeni yapılanmasındaki en önemli unsur olan işgücünün yapısından ve işgücü piyasasından bahsetmek istiyorum.

Hızla artan nüfusumuza paralel olarak, genç bir nüfus yapısına sahibiz. Bugün 0-14 yaş grubunun toplam nüfusa oranı yüzde 61'dir. Bu nedenle eğitim ve nüfus arasındaki yakın korelasyon, insan gücü politikamızın temelini oluşturmak durumundadır. Hızlı nüfus artışının istenilen düzeye indirilememiş olması, geçtiğimiz dönemlerde mesleki eğitim alanında kalıcı politikalar üretilmemesi, kişilerin teşebbüs güçlerini geliştirecek yeterli destek ortamının oluşturulamaması ve koruyucu ekonomik politikalar nedeniyle bizi Türkiye'de kısa sürede çözümlenmesi mümkün olmayan insan gücü eğitimi ve insan gücü planlaması sorunlarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bir ülkenin doğal ve ekonomik kaynaklarını geliştirerek insanının hizmetine sunmak temel amaçtır. Ancak bu amaca ulaşmanın tek ve değişmez yolu, çağdaş eğitim yöntemleriyle beşeri kaynakları geliştirmek, bir başka ifadeyle insan gücünü yetiştirmek ve eğitmektir.

Son yıllarda hemen her konuda olduğu gibi, beşeri kaynakların geliştirilmesi alanında da olumlu adımlar atılmıştır. Bu gelişmeler, ülkenin gerçeklerine uygun ilkelere dayalı ve istikrarlı bir istihdam politikasının sonuçlarıdır. Bu ilkelere kısaca değinmekte yarar görüyorum.

Öncelikle mesleki eğitim sistemimizin, bil-

hassa koordinasyon yokluğundan kaynaklanan sorunları belirlenerek bunların bertaraf edilmesi için yoğun bir çaba başlatılmış ve bu alanda oldukça önemli bir mesafe de kaydedilmiştir. Mesleki eğitimin ülke ekonomisinin ihtiyaçlarına dönük insan gücü yetiştirecek şekilde planlanmasına özen gösterilmiştir. İşsiz ve vasıfsız vatandaşlarımıza kısa sürede beceri kazandırılacak, bir taraftan bu işsiz topluluğun toplam işgücü içindeki oranının azaltılmasına çalışılmakta, diğer taraftan ekonomiye enjekte edilen vasıflı işgücü kanalıyla üretim kalite ve kapasitesinin artmasına da imkan sağlanmaktadır.

Bakanlığımın bir bağlı kuruluşu olan İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun son yıllarda uyguladığı mesleğe yöneltme, işgücü yetiştirme kursları, sanayiye eğitim, mesleki rehabilitasyon, sakatlar ve kadınlar için özel mesleki eğitim gibi çalışmalar bu olumlu gelişmelerin altyapısını oluşturmaktadır. Vasıfsız işgücünün hızla nitelik kazandırılarak üretime yönlendirilmesi, bir anlamda emek-yoğun projeler için en kısa ve verimli istihdam yoludur. Ancak uzun vadede sınırlı eğitime sahip bu topluluğun, Türkiye'nin insan gücü dokusunu bozabileceği bilinciyle statik bir mesleki eğitim politikasına fazla olumlu bakmadığımı da ifade etmek isterim. Çünkü baş döndürücü bir hızla gelişen, değişen ve ilerleyen teknoloji, insan gücü eğitiminin sürekliliğine bir kaçınılmazlık boyutu eklemiştir. Özellikle bilgi ve iletişimin her şeyin üstünde önem kazandığı günümüzde, eğitmek ve yeniden eğitmek, insan ile değişim arasındaki köprünün yıkılmamasını sağlamanın tek yoludur. İnsanımızın kalitesini artırarak istihdam yaratmak, istihdam yaratırken toplumun tüm kaynaklarını en rasyonel şekilde seferber etmek ve bunları gerçekleştirirken bilim ve teknolojinin ekonomik ve sosyal hayatımıza daha çok katkıda bulunmasını temin etmek gerekmektedir.

Hızla gelişen teknoloji ve buna bağlı acımasız rekabet dünyasında alacağımız yer, bilim ve teknoloji alanında sağlayacağımız başarılar ve katedeceğimiz mesafelerle doğru orantılı olacaktır.

Sayın Başkan, değerli konuklar; kalkınma ile ara kademe vasıflı insan gücü arasındaki yakın ilişkinin, insan gücü planlamasında temel öğelerden birini oluşturduğu bir gerçektir. Ara kademe, vasıflı insan gücü yetiştirilmesine yönelik politikaların, gerçekçi önceliklere göre belirlenmesi ve teknolojik değişime ayak uyduracak dinamik bir yapılanmaya imkân sağlaması zorunludur. Aksi takdirde demode ve talep edilmeyen mesleklerde uzmanlaşmış gençlerin yarattığı bir diplomalı işsizler topluluğu kolaylıkla yaratılabilir.

Diğer taraftan, ekonomik gelişme trendi içinde sektörel paylaşım dikkate alınmadan, çok çeşitli meslek dallarında verilen eğitim güncel bilgilerle donatılmış olsalar dahi, alt sektörlerin taleplerini karşılamaya yetmedikleri için bu kişilerin önemli bir bölümünün yine işsiz kalmasına yol açabilir. Dolayısıyla kalkınma için ara kademe işgücü eğitimine öncelik verilmeli derken, bunun eğitim alanlarının seçiminde değişimlere uyum sağlayıcı dinamik bir yapı ile birlikte düşünülmesi gerektiği muhakkaktır. Kalkınma ve insan gücü konularına ağırlık verdiğim bu konuşmada, kadınların istihdam potansiyeline de değinmekte yarar görüyorum.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısının bir sonucu olarak, kadınların çok büyük bir bölümü halen tarım kesiminde ve ücretsiz olarak aile işçisi statüsünde çalışmakta, bununla birlikte şehirleşme sürecine ve ekonomik ve sosyal gelişmeye paralel olarak günümüzde ev dışında ücretli veya bağımsız bir işte çalışan kadınların sayısı da artmaktadır.

Kadınların istihdama katkısı olgusuna mevzuat açısından yaklaşıldığında, cinsiyet farklılığından kaynaklanan herhangi bir ayrımcılığın mevcut olmadığı bilinmektedir. Ancak uygulamada cinsiyet esasına dayalı ayrımcılık mevcuttur ve bu durumun toplumumuzun sosyo-ekonomik gelişmesine bağlı olarak bir süre daha devam edeceği müşahade edilmektedir.

Bu genel görünümün yanı sıra, kadınların belirli mesleklere yönelme alışkanlıklarının olması, istihdam alanlarının belirlenmesi bakımından daha başlangıçta bir ayırımın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sanayi sektöründe kadınların daha çok oranda yer alabilmeleri mümkün iken, kadınlara yönelik etkin ve yaygın mesleki eğitim ve yeniden eğitim programlarının uygulanmamış olması, sanayide kadın istihdam oranını olumsuz yönde etkilemektedir.

Diğer taraftan, genç ve çocuklu ancak istihdama katılmaya hazır ve istekli pekçok kadın, çocuk bakım hizmetlerinin yeterli olmamasına bağlı olarak çalışma hayatına katılamamaktadır. Türkiye'de kadınların istihdam alanında, daha geniş bir ifadeyle ülkemizin sosyo-ekonomik gelişmesinde gereken yeri alamamış olmasında bu ve benzeri nedenlerin rolü olmakla birlikte, kadın sorunlarına devletin belirli bir kuruluş kanalıyla ve makro düzeyde politikalarla yaklaşımamış olması da asıl önemli nedeni teşkil etmektedir.

İşte bu görüşten hareketle Türk kadınının eğitim seviyesini yükseltmek, tarım, sanayi ve hizmetler kesiminde ekonomik hayata katılımını artır-

mak, sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak ve böylece toplumdaki statüsünü genel olarak geliştirmek amacıyla 20 Ekim 1990 tarihli ve 3670 sayılı Kanunla Bakanlığımıza bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ekonomik ve sosyal gelişmenin, toplumun tüm kesimlerinin katılımıyla gerçekleştirilebileceğine inanan her kişi ve kuruluşun, çalışmalarını destekleyeceğine yürekten inandığım bu kuruluşun halen geliştirmekte olduğu projelerle kısa sürede Türkiye sosyal politikasının oluşmasında etkin bir yer kazanacağı muhakkaktır.

Sayın Başkan, değerli konuklar, 1963 yılından bu yana, Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasında süre gelen ilişkiler 15 Nisan 1987 tarihinde yapılan tam üyelik başvurusuyla çok önemli boyutlar kazanmıştır. Resmi başvurunun hemen sonrasında tüm kamu kurum ve kuruluşlarında Avrupa Topluluğu'na hukuksal uyum çalışmaları başlatılmış ve bunda büyük de bir mesafe kaydedilmiştir. Avrupa Topluluğu'na üye 12 ülkenin ekonomik entegrasyonuna paralel olarak 300 milyon üye ülke vatandaşının yaşama ve çalışma şartlarını hızla geliştirmeyi amaç edinen Topluluk sosyal politikası ile ülkemizde uygulanan politikalar karşılaştırıldığında, amaç ve araçlar bakımından önemli farklılıklar bulunmadığı, aksine pek çok ortak noktanın mevcut olduğu memnuniyetle görülebilir.

Daha önce ifade ettiğim gibi, iş hukukunun hemen her alanında hukuk sistemimizle Topluluk hukuku arasında büyük benzerlikler mevcuttur. Ancak Batı Avrupa yasaları kaynak alınarak hazırlanmış bulunan yasalarımızın, Avrupa Topluluğu'na tam üyelik süreci çerçevesinde ve toplumun gelişen ihtiyaçlarına uygun olarak daha da geliştirilebileceği ve var olan farklılıkların giderilmesine çalışılacağı tabiidir.

Sayın Başkan, değerli konuklar; insan gücü politikaları, hangi açıdan değerlendirilirse değerlendirilsin, mutlaka üç boyutlu bir sosyo-ekonomik olgu olarak ele alınmak durumundadır. Bu nedenle işçi-işveren ve hükümet üçlüsünün bu olgunun sosyal katmerleri olarak her aşamada diyalog içinde olmaları, toplumsal uzlaşmanın bir gereğidir. Gelişmiş ülkelerin zor ve sıkıntılı dönemlerinde sorunları aşmada en etkin araçları bu diyalog süreci ve mekanizmaları olmuştur. Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle toplumsal uzlaşma mekanizmalarına en az Batı ülkeleri kadar ihtiyacı olduğu bir gerçektir. Toplumsal uzlaşma mekanizmalarının geliştirilmesi, sosyal politika önlemlerinin ülkenin sosyo-ekonomik yapısına uyarlanması ve toplum refahının en rasyonel şekliyle yaygınlaştırılması için gerekli fikirler, bugün başlatılan bu toplantı ve benzerlerinde, bir başka deyişle çok

sesli ve demokratik ortamlarda yeşerir ve gelişir.

İktisatçılar Haftası'nın, bu çok seslilik için son derece uygun ve verimli bir ortam oluşturacağına ve bu hafta boyunca ortaya çıkacak değerli görüş ve önerilerin tüm kesimlerin çalışmalarına ışık tutacağına inanıyorum. 55. kuruluş yıldönümümüzün hepimize kutlu olması dileğiyle Haftanın başarılarla sonuçlanmasını diliyor, bu vesile ile tekrar sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

(Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Bakanımıza çok teşekkür ediyoruz. 16. İktisatçılar Haftası'nın ilk paneline başlıyoruz.

Panele "Yeni Bir Dünya Düzeni mi?" derken çok ilginç bir konuyla karşı karşıyayız. Çok çarpıcı, sıçramalı dediğimiz büyük değişikliklerden sonra, dünyanın yeni bir düzen içinde oluştuğunu görmek mümkün. Burada, acaba tek renkli bir dünya mı olacak?.. Eski-sinden farklı olmakla beraber, yine iki renkli bir dünya mı, iki bölümlü bir dünya mı olacak?.. Veya tek rengin çeşitli tonlarının hakim olduğu bir dünya mı olacak? Bildiğiniz gibi bunlar son derece yoğun tartışmalara ve çalışmalarına neden oluyor. Bu ilginç konuyu şimdi hep birlikte tartışacağız.

İlk sözü Profesör Doktor Sayın Asaf Savaş Akat'a veriyorum.

PROF. DR. ASAF SAVAŞ AKAT -Çok teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Bakanımız, değerli misafirlerimiz; eski bir İktisat Fakültesi olarak son derece mutluyuz bu kadar nezih bir İktisatlılar cemaatını bir arada görmekten, hakikaten gurur duyulacak bir şey.

16 sene geriye gidecek olursak, galiba 1974 yılları, hatırlıyorum, yeni doçent olmuşum, hocamın sayesinde -herhalde onu da katkılarından dolayı anmak lazım- Kaldorları, Robinsonları getirerek bu işe başladık, önemli iktisatçıları getirerek. Hakikaten o günden bugüne önemli kurumlarından biri oldu Türkiye'de iktisatçılığın ve meslekle fakülteyi özdeşleştirme çabalarımıza sanıyorum ki bu haftalar küçümsenmeyecek katkılarda bulundu. Bundan hepimizin gurur duyması lazım ve arkadaşları candan kutlarım. Bana da, fakülte-den ayrılalı neredeyse 9 sene oluyor, ona rağmen hâlâ fakültede öğretim üyesi muamelesi yapıp bu toplantıda konuşma fırsatı verdikleri için özellikle teşekkür etmek isterim, onur duyarım. Yani ben İktisat Fakülteliyim, öyle de kalacağım, değiştirmek mümkün değil.

İlk seans tabii biraz mega trend geleneği içinde yapılması gereken bir seans. Daha genel hatlarla konuşma zorunluluğumuz var, belki fazla ayrıntılara girmemek lazım. Sanıyorum ki daha sonraki seanslarda bunlar detaya indirilecek. Zaman da kısıtlı olduğu için benim söylediklerimin bir bölümü yeterince burada açıklanmama riskini taşıyor. Dolayısıyla "Yahu hoca ne diyor?" diye tereddütleriniz olabilir, bazı hipotezler çarpıcı gelebilir. Hemen fırsattan yararlanıp Sosyal Demokrasi Gündemi diye yeni bir kitabımın çıktığını ve onda burada söylediklerimin önemli bir bölümünü bulabileceğinizi belirteyim. İktisatçı, biraz da pazarlamacı olmak zorunda; biliyorsunuz bu işler başka türlü olmuyor. Çağ, pazarlama çağı, sadece üretmek yetmiyor, pazarlamak da lazım. Sıra biraz farklı oldu, bundan önceki kitabı "Alternatif Büyüme Stratejisi"ni evvela iktisatçılara anlatmış sonra yayımlamıştım. Bu sefer tersine oldu, evvela yazdık, sonra iktisatçılara anlatıyoruz gibi oluyor.

Şimdi soru şuydu: Yeni bir dünya düzeni mi?.. Tabii bu soruya cevap vererek başlamak lazım; evet, hayır, belki... Ben evet diyenlerdenim. Evet, yeni bir dünya düzeni vardır. Nasıl gördüğümü izin verirseniz şöyle büyük fırça darbesiyle sizlere kısaca anlatayım. Benim neslim üç dünyada yaşadı: Birinci dünya, ikinci dünya, üçüncü dünya şeklinde nitelenen. Daha evvel iki dünya varmış; emperyalizm ve sosyalizm diyebileceğimiz. Sonra emperyalist, kapitalist ülkeler, sosyalist ülkeler ve üçüncü dünya ülkeleri çıktı. Bence bu üç dünya bitti. Birbuçuk dünya diyorum ben, birbuçuk dünya sistemine gidiyoruz.

Bir dünyada demokrasi ile yönetilen veya hut demokrasi ile yönetilmeye yönelen zengin, ya da hızlı büyüyen ülkeler var. Bu bir dünya. Bir de birbuçuk dünya var, onlar da demokrasi ile yönetilmeyen ve yönetilmeye yönelmeyen zengin olmayan ve hızlı büyüyemeyen ülkeler. Bir tür tarihin çöplüğü olmaya maalesef giden ülkeler.

Yeni dünya düzeninin büyük sorunu, Türkiye açısından, bu "Bir" dünyada mıdır, "Buçuk" dünyada mıdır?.. Bunun kararını vermektir. Nasıl birinci dünyalı olunur; tabii o arada onun çözümlerini üretmektir. Yeni dünya düzenini böyle görüyorum.

Bu nereden çıktı? Sorusuna da kısaca cevap vermek istiyorum. Bu kendiliğinden olmadı; bence iki şey bu yeni dünya düzeninde belirleyici etkisi olan şeyler. Bunlardan bir tanesi Avrupa Topluluğu'dur. Eğer böyle bir dünya düzeni çıktıysa bunun gururu, birinci ölçüde sanıyorum Avrupa'da halen 12 olan ama başındaki 5-6 ülkenin geleneksel anlamda millî devleti bitirerek, halkla-

rın tanklar yoluyla, şiddet yoluyla değil, kendi iradeleriyle birleşmesi yolunu seçmeleridir. Bu dünya tarihinde ilk defadır. Bence geri kalan iki dünyayı çözen olayların başında bu vardır. İkincisi ise tabii SHP'li olduğum için sosyal demokrasidir diyeceğim. Avrupa Topluluğu ve sosyal demokrasi bu yeni düzenin kurucuları olmuştur diye ben tefsir ediyorum.

Avrupa Topluluğu'nun etkisini en son Amerika Birleşik Devletleri'nin Meksika ve Kanada ile bir gümrük birliğine gitmesinde görüyoruz. Avrupa'nın bütün ülkelerinin Avrupa Topluluğu'na girmek için uzun ve heyecanlı bir kuyruk oluşturmalarında görüyoruz. Bu bir tren, buna muhakkak binelim coşkusunda görüyoruz. Bence şu yeni düzenin oluşmasında bu iki olay, yani Avrupa Topluluğu ve sosyal demokrasi, ki ikisini sık sık belki özdeşleştirebiliriz de, kurucu öğeliğe sahiptir.

Bloklar beklentilerinin yanlış olduğunu düşünüyorum. Yani işte Kuzey Amerika Bloku oluşacakmış, bir Avrupa Bloku oluşacakmış, bir Pasifik Bloku oluşacakmış... Bunlar birbirleriyle korumacı savaşlara falan gireceklermiş... Bu biraz geçmişe yönelik bir beklentidir, olsa olsa tersi olacaktır. Daha sonra şu andaki büyük ekonomik birimlerin kendi aralarında birleşme yöntemleri aramaya başlayacaklarını düşünenlerdenim. Bu tabii 19. yüzyılın sonundan işte geçtiğimiz üç beş yıla kadar siyasi olarak insanlık tarihine damgasını vuran bir kurumun da sonunu müjdeliyor. Bazı arkadaşlarımız için maalesef eminim ki o da milli devlettir. Milli devlet, her iki uçtan büyük bir saldırı altındadır. Bir taraftan milli devlet, milli devletlerin üstünde süpranasyonal diyeceğimiz, devlet birlikleri, konfederasyonlar vesairelerin saldırısı altındadır bildiğimiz anlamda milli egemenlik bitmiştir.

Öte taraftan da milli devlet, ki çoğu kere üniterdi, kendi içinden çeşitlilik talepleriyle beraber benzer bir saldırı altındadır. Türkiye'de Kürt sorunu var, başka yerde Korsikalı sorunu var vesaire vesaire...

Daha büyük üniteler, çoğulculuk ve çeşitlilik. Çeşitliliğin birliği diyebileceğimiz bir yapıya doğru dünya gidiyor diyorum. Yeni dünya düzeninin bence önemli özellikleri bunlar.

Biliyorsunuz Avrupa'da çok şey var, Havel'in Vatandaşlar Konseyi var, Şimdi Mitterand ve Havel'in beraber geliştirdikleri bir Avrupa Konfederasyonu fikri var. Dünyanın, yeni sistemin gittiği yer budur. Burada net olmak lazım.

İktisatçı açısından, biraz geriye gidersem, bu son birkaç yıl Türkiye'yi çok etkilemiş, ama sadece Türkiye'yi değil, Türkiye'den daha çok etkilenmiş başka ülkeler var, bir iktisadi düşünce tar-

zının yavaş yavaş sahneden çıkmaya başladığı bir dönem oluyor. Buna isterseniz devletçilik diyelim, isterseniz sosyalizm diyelim, ne dersiniz diyelim, bu üçlüyü kısaca devlet mülkiyeti, planlama ve ağır korumacılık şeklinde özetleyebiliriz. Türkiye bundan etkilenmiştir. Tabii uç örnekleri Kamboçya ya da Arnavutluk olabilir; devlet mülkiyeti planlama ve dışa kapanmanın. Eminim ki tarihin bir aşamasında bir işlere yaramıştır bu üçlü ama, başka bir aşamasında, bugün yaşadığımız aşamasında tarihin ve ülkelerin gelişmesinin önündeki en büyük engellerden biri olduğu kanıtlanmıştır ve birbiri ardından bu üçlü terk edilmektedir. Artık devlet mülkiyeti, merkezi planlama ve otarşi üçlünün çeşitli renkleriyle beraber birinin, birilerinin işine yarayacağını düşünenler hızla azalmaktadır. Doğu Avrupa ülkeleri bunun en çarpıcı örnekleridir. Dolayısıyla benim açık piyasa ekonomisi dediğim bir yapıya doğru iktisat politikalarının üzerinde olduğu yapı olarak açık piyasa ekonomilerine doğru bir gidiş vardır daha etkin ekonomik örgütlenme birimleri olarak.

Türkiye açısından baktığımızda; Türkiye'nin önündeki değerlendirilmesi gereken ilk sorun: Türkiye halâ az gelişmiş bir ülke midir, yoksa az gelişmişliği, yani o ilkel sermaye birikimi aşamasını bitirmiş, artık kendi sanayisini soralım. "Self ses-te..." dediğimiz, kendi ayakları üstünde durdurarak bir açık piyasa ekonomisinde gelişebilme olanağına sahip bir ekonomi midir? Bu soruya vereceğimiz cevap, bundan sonra önereceğimiz -Türkiye ile ilgili önereceğimiz- bütün politikaları belirleyecektir. Ben burada yine kısaca söyleyeyim, ben Türkiye az gelişmişliği bitirmiştir diyenlerdenim. Türkiye bir kapitalist ülkedir. İkel sermaye birikimini bitirmiştir. Fakir bir kapitalist ülkedir, zengin bir kapitalist ülke değildir. Yani önünde bir hızlı büyüme ihtiyacı vardır; ama bunu tarımsal yapıları kırarak değil, rekabetçi şartlarda -belki vaktim olursa değinirim- başka bir çerçevede yapması gereklidir diye düşünüyorum.

Tabii bunun paralelinde bir yeni dünya düzeni, resmi ideolojilerin de sonu, Türkiye'nin zayıf olduğu yerlerden bir tanesi, halâ çok güçlü bir resmi ideolojiye sahip olması. Resmi ideolojilerle açık ekonomiler zor gibi geliyor bana. Bir sivil toplum oluşması zor gibi geliyor ve bu birinci dünyadaki gelişmelere ayak uydurmak çok zor gibi geliyor. Bu üçlüye paralel olarak, resmi ideolojiler de artık tarih... Zaten galiba bizden başka fazla kalmadı, bunların da artık terk edilmesi zamanı herhalde gelmiştir.

İktisatçı açısından somut bir alanda olayı biraz irdelemek istiyorum; o da yabancı sermaye olayı. Eskiden yabancı sermayeye yaklaşım, ya

yabancı sermayeyi bırak gelsin, ya da izin vermemek şeklinde idi ülkelerin tutumları. Yabancı sermayeden yana olmak demek, yabancı sermaye gelsin demektir veya karşı olunuyordu; o takdirde de yabancı sermaye sokulmuyordu. Her ikisini uygulayan ülkeler arasında da başarılı olanlar ve başarısız olanlar oldu. Yani yabancı sermayeye açık olduğu halde, çok kötü büyüme ve gelişme performansı gösteren ülkeler olduğu gibi, Arnavutluk ve başka ülkelerde olduğu gibi, Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi, hiç yabancı sermaye almayıp son derece başarısız ekonomik performans gösteren ülkeler oldu. Şimdi sorunu değiştirmek lazım. Bugün artık sorun, yabancı sermayenin gelip gelmemesi değildir. Herkes gelmesi gerektiğine ve yabancı sermayenin serbest bırakılması gerektiğine inanıyor. Başarıyı ve başarısızlığı belirleyecek olan, bir ülkeye ne kadar yabancı sermaye ihraç edildiğidir. Türkiye'ye 5 milyar dolar yabancı sermaye gelirken, eğer Türk firmaları da başka ülkelerde 5 milyar dolarlık yatırım yapıbiliyorsa, biz yabancı sermayeden korkmayız. Ha Türkiye'ye 300 milyonluk yabancı sermaye gelirken, Türk firmaları 1 dolarlık yabancı sermaye halinde başka ülkelerde yatırım yapıyorsa, çok kötüdür, hakikaten bizim korkmamız gerekir. Demek ki bütün optiğimizi değiştirmemiz gerekiyor diyorum bu yeni dünya düzeninde.

Zamanım kısıtlı olduğu için bir iki noktaya daha değinerek konuşmamı bitirmek istiyorum. Türkiye'nin ben bu "Birbuçğun" bir tarafında kaldığına inanıyorum. Ama bu bir tarafındaki sürecini başarıyla sürdürmesinin bir iki tane unsuru var; onlar son derece önemli.

Siyasi açıdan baktığımızda, bir tanesini söyledim, resmi ideloji, tabii ikincisi de darbe olayıdır. Türkiye bitmez tükenmez darbelerle bu bir'den buçuğa geçecektir. Bu darbe işini bitirmemiz lazımdır, askeri müdahale işini bitirmemiz lazımdır. Sivil toplumun anayasasını, halkın kendi seçtiği temsilcilerin yaptığı anayasayı ve anayasasının girişinde de öyle yazılarak, memurların değil, halkın seçtiği temsilcilerle yazılan bir anayasayı gerçekleştirmemiz lazım. O buçuğa düşme riskimizin olmaması için.

Türkiye'nin iki tane daha dengesizliği var, cumhuriyetin kuruluşundan beri var olan, birincisi kamu maliyesidir. Türkiye kamu maliyesinin bu açıklarıyla ve dolayısıyla enflasyonla fazla bir yere gidemez. Türkiye'nin süretle kamu maliyesi sorununu çözüp, denk bütçe yapması gerekir. Yani denk dediğimiz zaman, hani kamu kesimi finansman açığı, KİT'ler falan her şey dahil, yüzde 1-2'lerde seyreden, böyle yüzde 10'larda, seneye inşallah 15, ondan sonraki sene milli gelirin yüzde

20'si, 40'ı, 80'i gidiyoruz, sınır da yok gibi duruyor, bunu sağlamamız lazım. Birinci sorunumuz budur.

Türkiye'nin ikinci önemli sorunu, iç tasarruf oranı sorunudur. Türkiye'nin iç tasarruf oranları hepinizin bildiği gibi düşüktür. Sanayileşme, gelişme, bu birinci dünyada yer alma başarısı hep eninde sonunda iç tasarruf oranlarına gelir. İkinci sorun da budur. Kamu maliyesi ve iç tasarruf oranının sorununu çözdüğümüz takdirde resmi ideolojilerden, devletçilik gibi, biraz artık kuf kokan şeylerden de kendimizi kurtarırsak, Türkiye'nin büyük bir istikbal olduğunu ve bu yeni dünya düzeninde layık olduğu yeri, mega trentlere uyarak yeni dünya düzeninde layık olduğu yeri alabileceğine inanıyorum.

Yapabilir mi diye sorarsanız; ben kesinlikle evet derim. Yani Türkiye bu işi yapacaktır, burada başarılı olacaktır. Bu konuda kimsenin bir tereddütü olmaya.

Çok teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Her zaman kendisiyle iftihar ettiğim sevgili öğrencim, değerli arkadaşım, dostum, meslektaşına teşekkür ediyorum. Önemli bir konuşmaydı; yalnız çok önemli de bir mesaj verildi Sayın Akat tarafından. Türkiye'nin sorunları çoktur, üretim sorunu önemli bir sorundur ama, üretim sorunundan daha önemli pazarlama sorunudur mesajı verildi; kendisine teşekkür ediyorum.

Şimdi yine sevgili öğrencim, meslektaşım, dostum, Sayın Erdoğan Alkin'i kürsüye davet ediyorum.

PROF. DR. ERDOĞAN ALKIN - Teşekkürler Sayın Başkan.

Sayın Başkan, Sayın Bakan, sayın konuklar; efendim ilginç, birçok yüzyılın son çeyreğinde dünyayı değiştiren önemli olaylar olmuş, çok geriye gitmeden şöyle bir hatırlayalım. 13. yüzyılın sonlarında ulusal devletlerin ve kralın zuhuru Magna Carta önemli, dünya düzenini değiştiren etkiler yaratmış. Hemen 15. yüzyılın sonu, İspanya'nın Hint Okyanusu'na girmesi ve Amerika'yı keşfedip yerleşmesi. Gelecek sene 500. yılını kutlayacağız. Gerçek emperyalist devletlerin zuhuru ve ihracat rekabeti, manifaktörü, yani imalat sanayinin kurulması. Hemen 18. yüzyılın son çeyreğine atlayalım, bizim için de çok önemli, hepimiz iktisatçıyız, Amerika Birleşik Devletleri'nin hüdai nabit biçimde kurulması. Dünyada örneği olmayan, dipten gelen etkilerle demokratik bir düzen içerisinde kurulması. Fransız Devrimi, buhar makinesinin icadı ve eğer izin verirseniz Adam Smith'in kitabının yayımlanıp Avrupa'yı karıştırması. Bu ki-

tap Latince değil İngilizce... 19. yüzyılın sonu, sanayide, sanatta, felsefede devrimler... Yeni devlet şekilleri... Nihayet bu yüzyılın sonuna geliyoruz; sosyalist blokta çözülme, yeni bir Avrupa girişimi. Bu girişimin sosyalist bloktaki çözülme dolayısıyla başka yönlerde, önceden düşünülmeyen yönlerde etkilenmesi... Bir Pasifik gerçeği, Japonya gerçeği... Teknoloji... Mega trend, bir küreselleşme... Yeni bir dünya çıkacak; ama acaba bu yeni dünya hangi siyasal örgütlenme eliyle ortaya çıkacak.

Ben altı tane soru soracağım ve vaktimin el verdiği kadar kendi fikirlerimle bunlara çok kısa cevaplar vermeye çalışacağım.

Gerçekten sosyalizm tarihe karışıyor mu?

Eğer sosyalizm tarihe karışıyorsa, olduğu yerde demir atmış sosyal demokratlar sola doğru demir tarayacaklar mı?

Muhafazakarlar ne yapacak? Ortaya doğru mu yerleşme girişiminde bulunacaklar? Geçenlerde Papa'nın yayımladığı deklarasyon oldukça önemli bu konuda.

Buradan ilham alarak, şimdi artık muhafazakarlığın icadı olan sosyal piyasa ekonomisi, acaba sosyaldemokratların eline mi geçecek, yoksa muhafazakarlar ortaya kayarken, bu sosyal piyasa ekonomisini yeniden ütopya gibi gözükten sosyal piyasa ekonomisini yeniden canlandıracaklar mı?

Hepsiyle bağlantılı olarak, demokrasinin akıbeti ne olacak? Demokrasi devam edecek mi? Yoksa zayıflayacak mı?

Nihayet izin verirsiniz altıncı bir soruyu da sormak istiyorum: Yeni dünya düzeninde devletin ekonomiyi yönlendirme görevi asli bir görev olarak devam edecek mi? Yoksa sona erecek mi?

Bunlar hep tartışılan konular. Ben kısa sürem içerisinde bunlara yine kısa kısa cevaplar vermeye çalışayım. Bence sosyalizm bir ideoloji ve doktrin olarak kesinlikle tarihe karışamaz. Tarihi çok uzundur. İnanışları, uygulamadaki başarısızlıklar kesinlikle ortadan kaldıramaz. Uygulama ne olursa olsun, sosyalizm, heyecan veren, eşitlik savunan, eşitlik sunan, eşitlik vadeden, Hristiyan akidesine de aslında çok ters olmayan bu yönü ile bir inançtır. Bu inancı körükleyecek renkli kişiler her zaman tarih sahnesine yeniden gelip 2500-3000 senelik, Firavunlar devrinde başlayan bu inanışı, bu inancı tekrar alevlendirebilir. Ama kısa süre içerisinde, hiç olmazsa önümüzdeki yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna kadar -eğer kaba bir tahmin yaparsak- sosyalizmin uygulamada tekrar etkin bir rol oynaması mümkün gibi gözüküyor. Bu durumda sosyaldemokratların pozisyonu ne olacak?

Sola kayacaklar mı? Çünkü solda bir boşluk çıkıyor. Sosyaldemokratların bütün dünyada iddiası, oldukları yerde demiri muhafaza etmek, hatta hafif demiri bakla bakla çekerek sağa doğru yanaşmaya çalışmak. Tabii biz buna pratik yararları dolayısıyla olumlu gözle bakıyoruz. Ama muhafazakarların da bir sorunu var, çünkü muhafazakarlar, kapitalist ülkelerde, az önce Sayın Akat'ın söylediği, zengin kapitalist ülkelerde başarılılar; ama başarılarını gölgeleyen birçok pürüzler de var toplumlarında. Bugün dünyanın en zengin ülkelerinde, Türkiye'de bile pek rastlanmayan bir evsizler sorunu var. Milyonlarca insan sokaklarda yatıyor. Türkiye'de böyle bir manzarayı görmüyoruz örneğin. Milyonlarca emekli kışın yakacak masrafı yapmadığı için soğuktan ölüyor. Ve bu en zengin ülkelerde oluyor.

Bakımsız çocuklar, sağlık hizmetine kavuşamayan milyonlarca kişiden oluşan geniş kitleler, eğitimde fırsat eşitliğinin bulunmaması, eğitimin yapısının bu zengin ülkelerde giderek bozulması üst üste gelen reform teklifleri... Bunlar süregelen dertler. Zengin ülkelerin çoktan çözmesi gereken ve biraz ayıp olan ve kişi başına 20-30 bin dolar geliri olan ülkelerde görülmemesi gereken manzaralar. Demek ki muhafazakarlar da bazı konularda başarılı olamamışlar ve maalesef sosyaldemokratlar da hep bu başarısızlıkları başarıya çevirmek vaadiyle gelmişler; fakat onlar da ekonomiyi sosyal harcamalarla zorlayıp yine çok daha sorunlu ekonomileri muhafazakarlara teslim etmişlerdir. Bu sorunları çözmek için sosyaldemokratlar ne yapacaklar, muhafazakarlar ne yapacaklar?..

Muhafazakarların önemli bir derdi daha var; üst üste iki petrol şoku geldi. 16 yıldır zengin ülkeler enflasyon ve büyüme ile oynayarak işsizliği yüzde 10'un altına düşüremiyorlar. Bu bir dramdır. Düşünün ki bugün Fransa'da kişi başına gelir 20 bin dolar dolayında, fevkalade zengin ve yaratıcı bir ülke; ama Başbakan işsizliğin yüzde 10'a çıkması ve bu yıl büyümenin daha da yavaşlaması dolayısıyla işsizliğin onun da belki biraz üstüne çıkması ihtimaline karşı istifa etti; çünkü 1995'te cumhurbaşkanlığına aday olacak, daha fazla yıpranmamak için. İngiltere'de aynı olayı görüyoruz. Amerika Birleşik Devletleri Reagan döneminde ikinci petrol şokundan sonra ekonomiyi canlandırarak az canlı politikalarla vergileri kısarak, harcamalara biraz hız vererek işsizliği yüzde 7'ye kadar, hatta bazı dönemlerde 6,5'a kadar indirebildi; ama muazzam bir bütçe açığı doğdu. Kendisi için önemli bir sorun değil ama dünya ekonomisi için son derece önemli bir sorun. Ve hepimiz şimdi bu sene Amerika Birleşik Devletlerinde büyüme yavaşlayacak mı, yavaşlamayacak mı diye bakıyo-

ruz. Çünkü büyüme yavaşlayıp işsizlik artarsa, Amerikan Hükümetinin, hele Başkan Bush önümüzdeki yılbaşında yeni seçim kampanyasına gireceğine göre çok drastik, dünyayı düşünmeden - şimdi dünyayı düşünüyormuş gibi gözüküyorlar ama- önlemler alabilir ve bu da bizi etkiler.

Bunlar muhafazakarların başarısızlık örnekleridir.

Beşinci soruya geliyoruz: Böyle bir dünya içerisinde demokrasi ne olacak? Eğer dünya tarihine çok uzun bir suret perspektifinden bakacak olursak, demokrasinin son derece kısa ömürlü ve son derece kısıtlı bölgelerde yeşerdiğini görüyoruz. Eski Yunan demokrasisine demokrasi dersek, dilerseiz 200 yıllık bir ömür biçelim, Roma Cumhuriyeti'ne de -Sezar'la birlikte kaybolduğuna göre- defne dalını kafasına yerleştirdikleri imparator ilan ettikleri anda ona da mübalağalı olarak 200 yıl diyelim, dilerseiz bu 20. yüzyılın çağdaş demokrasisine de 100 yıllık bir süre biçelim, 10 bin yıllık bildiğimiz uygarlık tarihinde 500 yıllık bir geçmiş var ve çağdaş demokrasinin de 100 yıllık bir geçmişi var. Almanya, İtalya ancak İkinci Dünya Savaşından sonra gerçek demokrasiye benzer bir rejime kavuştular. Yalnız birikimleri vardı. Sorunlarını çözerek sağlamlaştırmasını bildiler. İspanya, Portekiz Avrupa'nın en Batı ucunda daha şurada kaç yıl oldu demokrasiye gireli. Demokrasiyi yaşatacak herhalde bazı önlemlerin alınması lazım, bazı gelişmeler olması lazım. Hiç kimse bundan böyle demokrasinin yeşerdiği ve maalesef sadece dikiş tutturabildiği bölge olan Batı dünyasında bundan böyle demagogların gelip demokrasiyi tekrar otoriter rejimlere çevirmeyeceğine garanti edemez. İki dünya savaşı arasında dünya bu heyecanı, bu umudu yaşadı; ama olmadı. İkinci Dünya Savaşından sonra belki en uzun barış dönemi ni yaşıyoruz -eğer bu barış ise- ama demokrasinin geleceğini de yine hiç kimse garanti edemez. Sayın Akat'ın söylediği gibi, o "Buçuk"lar, belki gayri safi milli hasıla olarak buçuk ama, maalesef nüfus olarak "Buçuk" değiller ... Zengin ülkeler zenginlikleriyle demokrasi empoze ederler mi? Hayek belki çok yaşlandı, 90'ın üzerinde yaşlandığı sırada söylemiş ama; "sosyal yasaları yasama ile değiştirmek mümkün değil". Yani bugünkü Batı demokrasisinin arkasında 2000 yıllık bir kurumlaşma var. Bu kurumlaşmaya sahip olmayan ülkelerde gerçekten sağlam bir demokrasi kurulup devam ettirilebilir mi? Bu bütün filozofların, siyaset bilimcilerinin tartıştığı ilginç ama, aynı zamanda önemli ve ciddi bir sorun.

Demokrasinin geleceğinin parlak olacağını, özel gayret göstermeden, hiç kimse garanti edemez. Dünya tekrar, hatta demokrasinin yaşadığı

Avrupa'da dahi bu rejimden çıkabilecek durumlara, koşullara ve yönetimlere gelebilirler.

Son sorunun cevabını da vereyim; eğer her siyasal örgütlenme, siyasal yelpazede demir atarak gerekli yerini alırsa, hatta bir ütopya olan sosyal piyasa ekonomisi gerçekleşirse, bir an için bütün bunların oluştuğunu varsayalım, biz gerçek bir piyasa ekonomisine ve tam bir demokrasiye kavuştuk, dünyanın çoğunluğu, ben hep kendi kendime soruyorum: Acaba böyle bir dünyada devletin ekonomiyi yönlendirme gibi asli bir görevi olacak mı, kalacak mı? Niye kalsın? Belki yine felsefi bir soru, şimdilik pratik yanı belki pek güçlü olmayabilir ama, şöyle soyut düzeyde düşündüğümüzde tam bir demokrasi ve tam bir piyasa ekonomisi. Devlet niye bireylerin tüketim ve üretim kararlarına karışsın. Nihayet devlet, Körfez krizi gibi, dış şokları yumuşatmak için ekstra para isteyebilir milletten, onun dışında topladığı vergiyle finanse edebileceği kadar harcama yapmak zorunda kalacaktır belki, bu ileriki düzende. Bir de konjonktür dediğimiz, bireylerin yarattığı dalgalanmaları yumuşatmak için devlet bazı ekonomik fonksiyonlar yüklenebilir. Ama mantık gereği böyle soyut bir düzeni düşündüğümüzde -ben kendi kanaatimi söyleyeyim- bence devlete ekonomiyi yönlendirme görevini vermek bir çelişkidir başka hiçbir şey olmayacaktır. Kaldı ki devlet, ne zengin ülkelerde, ne de fakir ülkelerde, bu sınavı iyi vermiyor. Zengin ülkelerin çok zengin olması bizi aldatmamalı. Devlet ekonomiyi yönlendirirken eğer zengin ülkelerde halâ işsizliği yüzde 10'da tutuyorsa ya-hut tutmaya neden oluyorsa, devletin ekonomiye müdahalesi maalesef başarısızdır. En zengin ülkede bile başarısızdır. İşsizlik konusu Batı toplumlarının en çarpıcı bir sorunudur, bunu hepimiz biliyoruz. Henüz biz ağır ağır bu sorunu anlamaya başlayacağız belki; ama gerçekten son derece ciddi bir başarısızlıktır. Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya gibi çok zengin ülkeler -aralarında klas farkı olmakla beraber- halâ çalışabilir nüfuslarının yahut emek arzlarının yüzde 10'unu büyük potansiyele rağmen, etkin bir biçimde kullanamıyorlarsa burada bir dert var demektir. Bu dert, ekonomik olduğu kadar, toplumsal ve siyasal da bir derttir ve hiç bir zaman bir başarı ölçüsü olarak düşünülemez.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Alkin'e çok teşekkür ediyorum.

Beklendiği gibi, beklediğiniz gibi, renkli, çarpıcı ve biraz da akıl karıştırıcı konuşmalar dinliyoruz. Yine bu nitelikte olacağına inandığım, yine eski öğrencim, sevgili dostum, mes-

İktaşım Sayın İzzettin Önder'e söz veriyorum.
(Alkışlar)

PROF. DR. İZZETTİN ÖNDER - Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, Sayın Bakanımız, çok sevgili arkadaşlarım; ben oturduğum icabı en solda oturuyorum, tabii en genç olduğum için, torun olduğum için.

Şimdi müsaadenizle belki öğrenci arkadaşlarıma, meslektaşlarıma çok anlatmışımdır, bir şeyi tekrarlamak istiyorum: Freud'u ünlü yapan çok ünlü bir gezisi vardır, yanılmıyorsa Reich'le beraber Amerika'ya giderken konuşmaları sonucunda Reich'in nekrofil olduğunu saptamış; yani ölümlerden haz duyan ve bunu söylemiş de: Siz nekrofilsiniz diye. Reich çok büyük bir psikiyatr, yani bugün tarihte yer etmiş bir kişi, fakat o "Hayır, ben değilim" demiş; ama bugün psikoloji tarihinde Reich nekrofildir.

Ben bazı ideolojik üst kalıplar üzerinde durmak istemiyorum. Mesela isterseniz birkaçını arz edeyim, çok değerli hocam Erdoğan Bey sosyalizm ateşi dedi. Şimdi buradaki ateş kelimesi tesadüfi kullanılan bir kelime değildir. Bunun açıklanması gerekiyor. Burada, bu ateşten ne kastedildiğinin, neden buna ateş denildiğinin, nasıl bir değer yargısı ifade ettiğinin açıklanması gerekiyor. Demokrasi diyoruz, demokrasinin de, Erdoğan Bey hocamız biraz bahsettiler, biraz da açıklanması gerekiyor; nedir bu demokrasi?.. Yani bugün insanlar çocuklarını eğitimden alıp otobüs duraklarında bilettirirken, simit sattırırken ileriki dönemin beşeri sermayesini yiyor ise, başkaları ise çocuklarını üniversite giriş imtihanına girmede diye yurt dışına gönderebiliyorsa burada demokrasi falan yoktur artık. (Alkışlar) Bu çok önemli bir nokta. Biz bütün bu doktriner gelişmeleri alttaki toplumsal oluşumlarla, sosyolojisi ile almak mecburiyetindeyiz. Çünkü bunlar çok zahiri şeylerdir, çok güzel laflardır.

Şimdi bakın, dünya, aşağı yukarı 1970'ler sonlarında monetarizm denilen bir olaya girdi. Keynesçiliği hakikaten bir tarafa itti, piyasa ekonomisi hakimdir dedi. İyi ki dünyada bir buçukları, buçukları var ve de iyi ki o buçukların içinde de işsizler var ve iyi ki de devlet de var; devlet olmasa çünkü onlar işsiz kalmaz, öbürlerinin eşyalarını alıyor olabilir. Bundan dolayı devletin fonksiyonu burada yatıyor zaten ve o bir buçuğun biri, buçuğa borçludur; kendi içinde de o işsizlere borçludur aslında. İşte burada artık demokrasi falan söz konusu olmaz. İktisat, kaynakların paylaşım bilimidir, bilimi bile değildir, kaynakların paylaşımını meşurlaştırma yöntemidir. Devlet de zaten bu işi yapı-

yor. Devlet açığı diye bir açık yoktur ki, devlet niye açık versin ki. Ben size söyleyeyim; 1980 yılında hükümetin konsolide bütçe gelirleri -Sayın Bakanım, sayın sınıf arkadaşım da buradalar, kendileri söyleyebilirler- gayri safi milli hasılanın aşağı yukarı yüzde 18'i dolayında idi, 1984-1985'te bu yüzde 14.5'a düşmüştü, 1983 tedbirleriyle. Arz ekonomisi yönünde tedbirlerle düşmüştü. Tabii bütçe açığı büyümüştür tabiatıyla, bu çok açık bir olay. Peki niye bu devlet, eğer "akılsızlıksa" bunu yaptı ki? Kimin sözcülüğünü yapıyordu ki bu devlet o zaman?.. Devlet asgari ücretten yüzde 25 vergi alırken, bankalar karlarını açıkladılar, bankaların vergi yüklerini de gördük. Aşağı yukarı yüzde 8-12 civarında seyrediyor milyarları kazanan bankalar. O zaman sormak lazım. Devlet niye açık veriyor? Devlet açığı nedir bunu tanımlamak lazım. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kimlere ne aktarıyor, ne akıtıyor? Bunları tanımlamak lazım tabiatıyla. Bunun için devlet açık veriyor. Birisinin adına, birisinin lehine, başkasından alarak aktarma yapıyor devlet.

Sayın Bakanımız, çok fazla takdir ettiğim, beşeri sermayeden bahsettiler. Dün de televizyonda tesadüfen Sayın Başbakan eğitimle ilgili harcamaları yansıttı; ama orada global rakamlar verildi. Fert başına baktığınızda Türkiye'de eğitim harcamaları fert başına düşmüştür. Yani Sayın Bakanımın ifadeleriyle yüzde 60 olan eğitim üstündeki çocuklar besleyen bir ülkeyiz; ama fert başına eğitim harcamaları düşmüştür. Biz ileriki kaynaklarımızı tüketiyoruz.

Şimdi ben dünyadaki gelişmelere biraz göz atarken Türkiye'ye de ara sıra girmek istiyorum doğrusu. Bu monetarist politikalar gündeme geldiğinde piyasa ekonomisi hakim oldu dendi. Devlet bir tarafa çekilsin dendi ve de bunların çok önemli göstergeleri Thatcherizm, Reaganizm olarak ortaya kondu, hatta Thatcherizm'le ilgili bir kitap da yayımlandı, Reaganizm'le ilgili de yayımlanmıştır. Yani birileri duyarsa üzüleniyor da olabilir: Niye benim için kitap yayımlanmadı diye ama, yayımlanmıştır onlar için de doğrusu. (Alkışlar) Ama İngiltere'ye baktığımızda 1976'da bu Thatcherizm politikalarının öncesinden, yani monetarist politikalar uygulanırken Callaghan iş başında idi. Yani İşçi Partisi iş başında idi. Bu çok ciddi bir olaydır. O zaman biz kavramlar üzerinde durmak durumunda değiliz. Alttan oluşan kaynaklar üzerinde hakimiyetini sürdüren bu güçlerin sosyolojiyi etkileme, toplumu etkileme güçleri üzerinde durmak mecburiyetindeyiz ve buraya bakmak, analizimizi buradan yönlendirmek mecburiyetindeyiz. Biz Ortak Pazar'a gidiyoruz milli devletler yıkılıyor, peki bizi niye almıyorlar? Kaynak paylaşımı meselesi. Bu

çok açık bir olay. Neden? Çünkü bize kaynak aktaracaklar, biz onlara pek fazla kaynak aktaramayacağız. Onun için bu milli şeyler genişleyecek ama, zengin ülkeler arasında genişleyecek.

Tabii yeni sağ ve yeni sol politikalar günde-gelmeye başladı; ama para bunları etkisi altına, hakimiyeti altına almaya başladı. Para o kadar hakimiyeti altına almaya başladı ki, bütün mass medyayı yönlendirmeye başladı. Bunu yılbaşında çok ciddi bir şekilde izledik televizyonun kamuoyunu nasıl yönlendirdiğini Körfez Savaşı esnasında. Bugün Türkiye'de üniversitelerimizin nasıl yönlendirildiğini izleyebiliyoruz rahatlıkla yani özel statülü üniversitelerle. Nasıl yönlendirecekler? Tabiatıyla bütün zengin insanlar girecekler, hocaları besleyecekler ve o ideoloji tekrardan, yeniden kendisini üretecek. Şimdi böyle bir durumda biz demokrasi-den bahsedebilir miyiz? Sordun mu bize bunlar böyle yapılsın mı diye?.. (Alkışlar) Yok böyle bir olay tabiatıyla.

Tabii bu arada Sayın Erdoğan Alkin Hoca-ma cevap vereyim bana sormadılar tabii ama, ben müsaadenizle cevap vereyim... Sosyaldemokratlarla sağ eğilimliler ne olurlar? Sosyaldemokratlar paranın gücünü ileri sürdüler, pek fazla yanaşmak istemiyormuş gibi, sağ eğilimliler de paraya kutsal bir değer verdiler. Türkiye'ye bu nasıl yansıdı? Gelir Vergisi Kanununun 92 ya da 94. maddesi değiştirilerek, Gelir ve Kurumlar Vergisi birleştirilerek yansıtıldı. Bugün bütün şirket sahibi çok eski mezun ağabeylerimiz burada benden çok daha iyi bileceklerdir, hata yaparsam düzeltsinler lütfen, bütün temettüleri çekebilirler, finans kesimine götürebilirler. Finans kesiminde bunlar kendi kurum-ları bunu oradan borç olarak alabilir, bu borç kar-şılığında faiz gideri tahakkuk ettiğinde bunu vergi-den düşerek yarısını ben ödüyorum demektir, onun Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi yüzde 50 ol-duğuna göre beş aşağı beş yukarı, sonra finans kesiminden bunun faiz gelirini aldığı anda da yüzde 10 dolayında da bir stopaj gelir sadece. Şimdi bu paranın hakimiyeti değil midir?

Peki bunun karşısında ne eridi? Ücret eridi. Bundan hiç söz etmiyoruz. Eğer biz sermayeyi, ileride bu sermayenin getireceği değerin bugünkü kristalize değeri olarak alırsak; evet, faiz para ser-mayesinin ileri getirisi, ücret emeğin ileri getiri-sidir, ne bileyim rant toprağın ileri getirisi... Niye bir toprağın değeri tarla olduğunda başka oluyor, imar müsaadesi aldığı anda başka oluyor? Getirisi değişiyor. Vergi ile bunları manipüle edebiliyoruz. Şimdi bugün kabul edilmeyen faizden vergi alın-mazsa, ücretten vergi alıyorsunuz demektir. İşte onun için zaten ücret düzeninde çok ciddi olarak, ağır olarak vergi var tabiatıyla. Şimdi burada de-

mokrası falan söz konusu değildir. Ama bunlar ta-bii ideoloji ile kapatılıyor. Ama şimdi eğer moneta-rizme meseleyi halledemiyor isek, yani laflarla halledemiyor isek, sosyolojinin tabanına bakar-sak, daha derin teorilere inmek mecburiyetinde-yiz. Teoriler burada ikiye ayrılıyor. Bir tanesi diyor ki: Bu çatışma, finans sermaye ile, ki uluslararası aşılıyor ... sanayi sermayesi adına çatışmadır. Türkiye şu anda bunu yaşıyor. Birinci aşamada, sermaye beşeri sermayeyi eritiyor, maddi serma-ye beşeri sermayeyi eritiyor devlete vergi verme-yerek ve beşeri sermayeyi eğitim kanalıyla ciddi olarak üreten devleti zayıflatarak beşeri sermaye-yi eritiyor. Bugün hanginiz çocuklarınızı Türk okul-larına vermek istersiniz? Hepimiz burada iç içe konuşuyoruz. Bakın yarın a imtihan yapılacak; çok da önemli değil o imtihan, hangimiz istersek falanca okula gidebilir, bizim zamanımızda çok ünlü olan Vefa, ki şimdi o da Anadolu Lisesi oldu, başka okullara gitmek isteyebilir. Böyle bir olay yok, bu işin erimiş olduğunu gösteriyor. Hangini-zin çocuğu ortaokulda ve lisede, hatta üniversite-de öğretim üyesi olmak ister?.. Bizim geçen sene 4 tane boş yer vardı, açtık, 40 kişi başvurdu... Li-san bilen kimse gelmiyor. Hangi kesime gidiyor? Bankacılık kesimine gidiyor. Neden gidiyor? Çün-kü işte o bir'ler, bankacılık kesimi ile buçuklardan kaynak aktarıyor ve onun için en iyi elemanları oraya çekiyor. Bankacılarla konuşun, bugün Türki-ye'nin en iyi çocukları, en iyi gençleri, Boğazi-çi'nde yetişenler buralara gidiyorlar. Burada ne iş yapıyorlar?

Türkiye'ye gelmiş uzmanlara bakın;ben bir çok kokteyllerde karşılaştım, dealing işlerinde şunda bunda yabancı, İngiltere'den falan gelmiş uzmanlar, doktorlar çalışıyor. Fena mı bu? Hayır iyi. Peki Türkiye'de kalp ameliyatı yapan hastane-lerimiz var, üniversitelerimiz var, başka kurumları-mız var; peki burada yabancı elemanlar var mı? Yok. Burada biz kendi kendimize yetiyoruz. Niye? Tabii sağlık için talep fakir adamdan geliyor, fakir adamın da satın alma gücü bu kadardır, zengin adam ise apandist ameliyatını başka yerde yaptı-ıyor tabiatıyla.

Peki para ve bankacılık kesimine, finans kesimine olan talebi kim gerçekleştiriyor? Dış güç-ler. İşte bir'ler bizim yüzü suyu hürmetimize duru-yorlar. Yani Batı'dan Keynesyen doktrın çerçeve-sinde daralan ve sıkışan sermaye buralardan kay-nak aktarıyor. Bir örnek vereyim: Siz işadami ola-rak bir insandan yüzde 10 faizle para alıp bunu yüzde 7 ile çalıştırır mısınız? Hayır. Peki Türki-ye'nin büyüme hızına bakalım -iyi veya kötü ihtim-alle 4.5-5 diyelim, ki o kadar da değil- ortalama yüzde 5 diyelim, Türkiye bugün dışarıya, Dünya

Bankası ve diğer fonlardan aldığı paralar üzerine yüzde 8 dolayında kaynak aktarıyor, faiz aktarıyor. Dünya Bankası'nın kendi yayımladığı bültenlerle 1987 ve 1988'den sonra Dünya Bankası'na geri ülkelerden giren para, yani önceden vermiş olduğu borçlar, şimdi onları faizleriyle birlikte alıyor, ondan o esnada verdiği paralardan çok daha yüksek. Şimdi görüyor musunuz o bir'ler neyin hürmetine duruyor ayakta? Zaten buçuk'ların böyle olması da bir'lerin ayakta durabilmesi için. İnşallah bizde de alırlar bunu bilemiyorum doğrusu.

Tabii birincisi beşeri sermayeyi eritme fonksiyonu olmuştur. Bu Batı'nın etkisidir bizim üzerimizde. Bizdeki politikalar öyle bir insanla falan ortaya çıkmamıştır, toplum bu yöne yönelmiştir, onu belki ikinci seferde tekrar irdeliyor olabiliriz. İkinci aşamada finans sermayesi hakim olmaya başladı. Bakın bugün kârlara baktığımızda, milli gelirin fonksiyonel dağılımında kârlara baktığımızda, kârlar faizlerin gerisinden geliyor. Bir çok işadama da bundan şikayet ediyor: Para faize kayıyor, biz parayı yatırımlarda kullanamıyoruz falan diyorlar. Bu ne demektir? Finans sermayenin hakim olması demektir. Yani gerçekten yatırımcı sermaye aleyhine finans sermayenin hakim olması; tabii kökü dışarılarda olan bir olaydır bu. Bunun birtakım zayıf noktaları var, ama zamanım bitmek üzere olduğu için kesmek zorundayım.

İkinci bir görüş, çok ezeli sürüp giden, bençe sürüp gidecek olan... Yani dünya 2000 yılında hemen değişmeyecek. Dünya şu anda da değişmiyor, bunlar uzun vadede de hiç değişmeyecek. Ekonomi oldukça, insanlar oldukça, kaynaklar ve sorunlar oldukça bunlar aynı şekilde geçip gidecek aşağı yukarı. İkincisi, tabiatıyla emek ve sermaye arasındaki çatışma. Batı sorunu bolluk dönemlerinde çözebildi. Nasıl çözdü? Fordist politikalarla çözebildi, Japon türü işletmecilik politikaları ile çözebildi. Fordist politika, yani bu hızlı üretim, bant üretimi ile teknolojiyi çok hızlı uygulama... Şimdi bu cips politikalarla çok yoğun politikalarla çözmeye çalışıyor. Batı dünyası krizsiz falan değil. En üst noktalarını söylüyorum, tabii bunların süreleri de farklıdır. Ağustos 1929... Bunu uzatmayayım 1990'a kadar 12 kriz geçirmiş Amerika. Körfez krizine girerken de The Times mecmuasında, "Bu kriz ne kadar sürecek?" diye ekonomistler tartışıyordu. Körfez krizi neyi ne kadar kurtardı, sonrasını pek fazla izlemedim doğrusu, ama krizlerin bir yere yansması lazım tabiatıyla. Hükümetleri kanalıyla meşrulaştırarak, kendi iç mekanizmalarına ve de sonra uluslararası ilişkilerle bizlere yansıtılması lazım o krizlerin tabiatıyla. Şimdi biz bunları atlayamayız.

Ben iktisat bilimi ile ilgili düşünme, konuşma

yaparken, daima bana doğrusu yön gösteren enteresan bir eleştiriyi gözden uzak tutmam hiçbir zaman. Şimdi Smith'i iktisadın babası diye biliyoruz. Hepimizin herhalde büyük babasıdır. Biliyorsunuz Smith'in ilk kitabı o ünlü: "Milletlerin Serveti" değildir, onun ilk kitabı ahlak üzerinedir. Smith tabiatıyla kendisi önce moral profesörü idi; Smith ilk kitabını yazarken, iktisat psikolojisi üzerine yazanlar şunu iddia ederler: Smith psikoloji üzerine bu ahlak kitabında yazdığı kadar "Milletlerin Serveti" kitabında eğilmemiştir ve bırakmıştır o alanı. İktisat psikolojisi gelişmeye o dönemlerde başlamıştır; fakat sonra batmıştır. Bakın bu hakim güçler teorileri bile istedikleri gibi şekillendiriyorlar. Psikoloji denen olayı, moral denen olayı bir tarafa itmiştir.

İkinci bir olay, Otto Von Mehring diye çok ünlü bir maliyeci -Alman kökenli- vardır. Bu maliyeci -tarihini net hatırlamıyorum- 1900'lerin başlarında vergilerin transformasyon etkisi diye bir etki den bahsetmiştir, bunu yayımlamıştır da. Bu etki şunu söylüyor: Bazı vergiler, servet unsurları üzerine salınan vergiler üretimi kısmaz, artırır. Şimdi tabii ideoloji bunu o kadar gölgelemiştir ki, bugün biz bütün istikbaldeki meslektaşlarım, sevgili öğrencilerimiz bilirler, biz maliyede böyle bir şey okutmuyoruz. Sanki böyle bir olay yok. Vergiler dendiğinde, o da "bir ateş" gibi, alev gibi, üretimi falan artıran bir olay değil, sanki böyle boş yere alınan bir olay. Devlet bunları nereye harcıyor, nasıl israf ediyor; onu bilmiyorum.

Son olarak şunu söylemek istiyorum; arkadaşlarım bilirler benim eski bir Volkswagen bir arabam var, yenileyemeyeceğim tabii. Reşat altını gibi öyle kalacak, ilk aldığımda hep dua ederdim insana çarpmayayım diye. Çünkü başka arabaya vursam en fazla dayak yerim zararını öderim falan, ama insana çarpmayayım. İnsan ölürse... Kaza çok kötü bir olay; ama bugün başka konuda dua ediyorum. Mesela 500 milyonluk Mercedes'e, bir Mazda'ya, öyle gözlerini açıp kapayan bir başka arabaya çarpmayayım diye dua ediyorum, Çünkü ne yaparım; bir kere arabaya yazık ve ben ne yaparım onu bilmiyorum.

Hepinize saygılar sunarım; teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Önder'e çok teşekkür ediyorum.

Şimdi panelimizin birinci bölümünü 10 dakikalık bir kahve molası için burada kapatıyorum; çok teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN - Panelimizin ikinci kısmını açıyorum, buyurun Sayın Akat.

PROF. DR. ASAF SAVAŞ AKAT - Belli ki

ikinci turu kısa keseceğiz; 5 dakika dolduğuna göre. Sosyalizmle ilgili ve dolayısıyla sosyal demokrasi ile ilgili belki birkaç kelime söylemem gerekecek. Erdoğan Ağabey yaşıyor galiba, muhafazakarlaşmaya ve karamsarlaşmaya başladı. Biraz da sol korkusu mu gelmiş ne olmuş diyeceğim...

Ben kendime hâlâ sosyalist diyenlerdenim, demokratik sosyalist; bundan da gurur duyuyorum. İflas eden bir şey varsa, o da demokratik olmayan, totaliter diyeceğimiz, bir totaliter sistem aracılığı ile demokrasi olmaksızın bir eşitlik arayışıdır. Yoksa demokrasi içinde insanların sadece daha özgür değil; fakat İzzettin'in vurguladığı gibi, aynı zamanda da daha eşit olmaları arayışı sürecidir ve bence eninde sonunda da, hiç olmazsa bugün olduklarından insanların, hem daha özgür, hem de daha eşit -fırsat eşitliği de dahil- oldukları bir dünyanın kurulması yolunda insanlık büyük adımlar atabilecektir. Yani bu iyimserliği korumak lazımdır.

Sosyal demokrasinin bence büyük başarısıdır son 50-60 yıl. Yani eğer 20. yüzyıla damgasını vuran bir hareket varsa, o da sosyal demokrasidir. Özgürlük içinde, özgürlüklerden hiç taviz vermeden, tam tersine özgürlükleri sürekli genişletmeye çalışarak bir eşitlik arayışı, toplumda bir imtiyazsız insanların, kesimlerin, sınıfların toplumsal pastadan daha fazla pay alma arayışı; sosyal demokrasi budur ve başarılı olmuştur. Dolayısıyla sola kaymak... Zaten soldadır sosyal demokrasi, ayrıca kayacağı bir yer yoktur benim için. Evet, bir sürü şey değişecektir. Örneğin mülkiyette, devlet mülkiyetinin bu eşitlik arayışına bir katkıda bulunmadığı anlaşılmıştır. Başka mülkiyet biçimleri aranacaktır. Burada beni daha evvel dinlemiş olan arkadaşlarımız bilirler, sadece ben değil birçok insan söylüyor, öz yönetim. Sadece çalışanların sahip olduğu ve sadece sahip olanların çalıştığı firmalar. Bunlar gelişen yeni mülkiyet türleridir; özel mülkiyet türleri olarak, devlet mülkiyetinin varyantları değildir, özel mülkiyetin varyantları olarak sosyal demokrasi böyle arayışlar içindedir. Amerika'nın Eshoplari vardır, Avrupa'da bir sürü örnekler vardır. İşçilerin katılımı örneği vardır. Sendikaların geliştirdiği fonlar sistemi vardır; bir sürü şekilde devlet mülkiyetini kullanmadan, ama ücretliemek, sermayedar ikilisinden kurtulma arayışı bence sürecektir. Dolayısıyla bu sola kayma sağa kayma şeyi bana biraz gereksiz gibi geliyor. Dolayısıyla Erdoğan Ağabeyimizin sosyalizmi ile böyle bir demagog ya da mistikle özdeşleştirmesini, İzzettin'in dediği gibi, öyle Freudcu bir Slip gibi görme eğilimini taşıyorum; bu doğru değil.

Şimdi sosyal piyasa hakkında da bir iki laf

söyleyeyim; sosyal piyasa Hristiyan demokratların lafıdır. Almanlar dışında bunu kullanan yoktur. Thatcher'in partisi şimdi sosyal piyasayı benimsiyor. Dolayısıyla sosyal demokratlıkla uzaktan yakından alakası yoktur, ben buna karşı çıkıyorum. Sosyal piyasa Thatcher'indir, Erhard'ındır, Lüdvig meşhur... Bismark'ın olabilir, onu nereye koyacağımızı bilmiyoruz. Dolayısıyla sosyal demokratların sosyal piyasayı benimsememeleri gerekiyor. Yani hem Thatcher'in partisi hem SHP sosyal piyasaya diyorsa orada bir sorun olduğuna işaret eden farklı bir ütopyadır, sağın ütopyasıdır ve Erdoğan Ağabeyin devletle ilgili söylediklerini de biraz 1770'lere geri dönüş gibi görüyorum. Bu büyük bir hayaldir. Kamunun ekonomiye müdahalesi azalmayacaktır, artacaktır. Çevrede artacaktır, tüketicilikte artacaktır, sosyal güvenlik kurumlarında artacaktır, eğitimde artacaktır, insan sermayesinde artacaktır... Yani yoktur 1770'lere geri dönüş, bu ütopya da değildir. Geçmişe dönük şeylere ütopya demek haksızlık olur. 19. yüzyıl kapitalizmini bir daha tekrar etmek söz konusu değildir. Kamunun müdahalesi artacaktır, müdahale türleri değişecektir. Farklı biçimlerde, daha sivil toplumcu, daha yerel, daha çok seçimle gelen yöneticilerin müdahalesi, daha az atama ile gelen memurların müdahalesi, daha çok seçimle gelmiş, dolayısıyla tekrar seçime girmek zorunda kalan, yerine seçimle gelecek -otoritelerin diyelim- mücadelesi. Yani siyasi iktidarın merkezi devletlerden aşağı doğru bir yayılma ile beraber bu müdahalecilik artacaktır. Bunu görmek lazım. Artı, katılım artacaktır. Yani karar verme sürecinde temsili demokrasi-den, madem mega trendlerden bahsediyoruz, doğrudan demokrasiye geçmemize olanak verecek yeni teknolojiler gelmiştir, bilgisayar ve iletişim teknolojileri. Dolayısıyla insanların, artık kendilerini ilgilendiren kararları ne seçtikleri temsilcilere, ne de o seçtikleri temsilcilerin tayin ettikleri memurlara bırakma ihtiyaçları kalmıştır. Bu kararları, özellikle yerel düzeyde, doğrudan alabilme; ulusal düzeyde de referandumlar vesaire aracılığı ile doğrudan alabilme fırsatı reel bir fırsattır ve insanoglu bu fırsatı kullanacaktır diye inanıyorum.

İzzettin'in söylediklerini duygusal olarak çok paylaşıyorum ama, biraz bu az gelişmişliğin gelişmesi teoremleri içinde kaldı gibi geldi. Yani az gelişmiş ülkeleri Batı bu hale sokmuştur. İşte Osmanlı İmparatorluğu eğer emperyalizm olmasaydı sanayi devrimini de yapacaktı, transistörü de bulacaktı, demokrasiyi de keşfedecekti ama, ah bu gavurlar bizi engelledi; tüfek icat oldu mertlik bozuldu... Bu biraz gerçek dışıdır. İğneyi kendimize çuvaldızı başkasına batırmakta yarar vardır. Kendi halimize bırakıldığımız takdirde bizim transistörü, demokrasiyi bulacağımıza dair güçlü rivayetler

yoktur. Tam tersine rivayetler vardır; o kadar görmemize rağmen bir türlü taklit edemediğimiz, olsa olsa, söz konusudur. Binaenaleyh bu gelişmişliğin, az gelişmişliğin gelişmesi, hani bu Frankçılık falan bana biraz 1950'leri, 1960'ları hatırlatıyor. Bundan çıkmak gerektiğini düşünüyorum. Yani 2000'li yılların dünyasına gerçekçi teşhisler koyarak, niye Japonların kirdiğini, niye Tayvanlıların kirdiğini, niye İspanyolların kirdiğini; ama Türklerin kıramadığını; bu fasit daireyi. Biyolojik olarak bir eksikliğimiz olduğunu sanmıyorum. En azından bana yok gibi geliyor. Her ne kadar rahmetli İdris Hocam: "Kapıkulluk genetik bir vasıf kazanmış bu ülke insanında" derdi ama... Bir bildiği de vardı herhalde ama gene de sanmıyorum, bu kültürel bir olaydır. Yeni kültürü Türkiye kendi içinden üretebildiği ölçüde bu yarışın içinde eşit bir partner olarak var olabileme imkanına sahip olacaktır; ondan iyimserim, çünkü bunun işaretlerini görüyorum Türkiye'de. Türkiye artık taklit aşamasını geçmiş, özgün fikir üretmeye başlayan, özgün bir kültür üretmeye başlayan bir ülke gibi geliyor, siyasi düzeyde bu belirginlik kazanıyor, başka bir sürü şeyde de bu belirginlik kazanıyor. Onların tartışmasına herhalde girmemek lazım. Ama duygusal olarak tabii İzzettin'e çok katıldığımı da belirtmek zorundayım. Bu duygusal taleplerimizi akılla birleştirdiğimiz takdirde bir yerlere gidebileceğimizi düşünüyorum.

Çok teşekkür ederim Sayın Başkan. (Alkışlar)

BAŞKAN - Çok teşekkür ederiz, Sayın Akat.

Buyurun Sayın Alkin.

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN - Bakalım 5 dakikada kendimi savunabilecek miyim?

Efendim Asaf'ın ve İzzettin'in eleştirilerinden kendime savunma noktaları bulmaya çalıştım. Birincisi, devletin ekonomiyi yönlendirme gibi asli bir görevi var mıdır, yok mudur tartışması aslında, bana göre 1770'lere dönmek değildir. Bu, bugün sadece akademik düzeyde tartışılan, henüz daha günlük politikaya yansımada ama Bush eğer ikinci dönemi alırsa Amerika'da günlük politikaya da yansıyacaktır. Sadece akademik düzeyde tartışılan, biraz da iktisatçının petrol şoklarından sonra ekonomiyi tedavi edememesinden dolayı bir tür günah çıkarmasıdır.

Devletin ekonomiyi yönlendirmedeki amacı, daha doğrusu devletin en önemli organı olan hükümetin ekonomiyi yönlendirmedeki amacı nedir? Bana göre giderek bu güç elde etme tutkusu haline gelmeye başladı. Ve demokrasi için son derece sakıncalı. Ne yapıyor? Nihayet tam bir piyasa

ekonomisi diyebileceğimiz Amerika Birleşik Devletleri, orada KİT falan yok. Bir maliye politikası var, bir para politikası var; ondan başka elinde araç yok. Faiz politikası, öğrencilerimize okutuyoruz, enflasyonun denetiminde büyümenin yavaşlatılmasında, hızlandırılmasında belli mantıki sonuçları var; ama mantıki sonuçlar tutmuyor. Normal olarak faiz hadlerini yükselttiğinizde büyümenin yavaşlaması, harcamaların yavaşlaması ve enflasyonun yavaşlaması gerekiyor. Olduğu ülke var, olmadığı ülke var. O zaman makro ekonomik politikalar acaba doğru mu diye bir tartışma var akademik düzeyde. Günlük politikaya yansımadağını tekrar söylüyorum ama, bugün makrocular, mikrocular diye iki önemli grubun Amerika'daki elit üniversitelerde ağır ağır oluşmaya başladığını da söyleyeyim. Vaktim yok daha ilerisine gitmeyeyim. Kesinlikle 1770'e dönüş değildir bu; ama politikacı ekonomiyi yönlendirmek için devleti kullanırken, bunu sadece güç aracı olarak kullanıyorsa, sonuçun iyi olmadığı ve olmayacağı da açıktır. Onu demek istedim ve belki de onun için, başta Amerika olmak üzere, daha sonra sırasıyla günlük politikaya tartışmalara gelecek... Fransa da gelemez, çünkü yeni başbakan himayecidir. Kesinlikle günlük politikayı tartışmaya gelmeyecek. İngiltere'de muhtemelen muhafazakarlar seçimi kaybedecek, İşçi Partisi iktidara gelecek. Orada da tabii günlük politikaya yansımaya bu tartışmalar; ama Amerika'da Başkan Bush ikinci dönemi alırsa mutlaka günlük politikaya bu tartışma getirilecektir.

İkincisi, Asaf'la aynı kanaattayım. Sosyal piyasa ekonomisi muhafazakar bir kavramdır; ama Türkiyemizdeki önemli sosyal demokratlar dahi bunun sosyal demokrat politika olduğunu söylüyorlar, tamamen yanlış tabii. Bu bir yüzyıl önce, özellikle Katolik Kilisesinin, Alman tipi Katolik Kilisesi'nin hayırseverlik çabalarıyla başlamış, Bismarck'ın sosyal kanunlarıyla pekiştirilmiş, sonra inkıtalara uğramış...

Muhafazakarlar genellikle İkinci Dünya Savaşından sonra bunu adını vererek sosyal piyasa ekonomisi haline getirmişlerdir; bunun sosyal demokratlarla hiçbir alakası yok tabii. Kaldı ki Asaf'a söylediğim İngiltere'de de John Major Hükümeti İşçi Partisi'ne fazla oy kaptırmamak için sosyal piyasa ekonomisinin bazı unsurlarını almaya çalışıyor. Asaf'la yine aynı kanaattayım, bu Alman toplumunun özel bir oluşumdur. Başka toplumlara, yani consensusun bu kadar güçlü olmadığı Katolik Kilisesi'nin örgütlenmede son derece önemli etkisi var, toplumlarda kolay kolay uygulanabilir bir politika değildir; onun için ütopya diyorum, bence de sosyal demokratlara yakışmıyor.

Sosyal demokratların sola kayması... Ke-

sinlikle sola kaymasından ben kendim korkuyorum. Sosyal demokratlar için korkuyorum. Neden? Şimdi efendim Marksistler, yani yeni sosyalistler ve muhafazakarlar... Aslında bu bir politik uygulama. Arkasında bir ideoloji var, onun arkasında bir doktrin var, onun arkasında teoriler var. Sosyalizmin teorisi sağlamdır, beğenirsiniz, uygulamada başarılı olmuştur, olmamıştır ama Marksist teori dört başı mamur bir teoridir. Onun üstüne kurulan doktrin ve ideoloji de bu yüzden dört başı mamurdur ve sosyalistler kendi politikalarını halka anlatmakta o yüzden güçlük çekmişlerdir. Başarılı oldular, olmadılar o ayrı mesele.

Gelelim muhafazakarlara. Alttı sağlam teori var, sağlam kurumlar var, piyasa ekonomisi, bizim bildiğimiz iktisat, onun üstüne bir doktrin kurabiliyorsunuz, onun üstüne bir ideoloji kuruyorsunuz ve bunu demokrasi ile de çok güzel yoğuruyorsunuz. Halka anlatması kolay.

Sosyal demokratların bir güçlüğü var: Sosyal demokratların ne sağlam bir teorisi var -bana göre- ne sağlam doktrini var; ama sağlam bir ideoloji var gibi gözüküyor. Olmaz. Dibinde sağlam bir doktrin, sağlam bir teori olmayan ideolojinin sağlam olmasına imkan yok. O yüzden halka anlatmakta güçlük çektiklerinden pratik zorunluluklarla sola kayma ihtimalleri var. Çünkü Marksist teorinin belli unsurları onlara mutlaka bir güç verecektir halka dertlerini anlatırken. Yani fakir fukaranın kolları, işçi meseleleri ve maalesef Türkiye'de de olduğu gibi, Batı ülkelerinde de hümanizmle sosyalizm birbirine karıştırılıyor. Bugün muhafazakarlar da insanlığın iyiliğini istiyorlar. Hiçbir muhafazakar partinin: "Efendim zenginler iyi olsun da fakirleri boşverin" dediği yok. Uygulamada öyle olur olmaz; ama bugün hiçbir çağdaş siyasal parti eşitsizliği savunamaz. Hümanizm başka şeydir, sosyalizm başka şeydir. Sosyal demokratlık ise bambaşka bir şeydir. Bana göre sosyal demokratın tabanı işçidir. Yoksa bugün artık çağdaş dünyada sosyal demokratlarla muhafazakarların çok farklı şeyler söylemeleri mümkün değildir, nasıl söylesinler. Ama sosyal demokratların en büyük gücü işçi sendikalarıdır, işçilerdir, işçi örgütleridir, işçi ile bütünleşecektir. Öyle ezik memurlar falan bu iş olmaz, bence aydınla da olmaz. Tabii muhafazakarlardan gelen ve kendi içinden gelen sosyal demokratların bir derdi daha var: Elitizm. Eğer bir sosyal demokrat partinin, ideologları dahil, -kendi kanaatimi söylüyorum- yöneticileri işçi sınıfının içerisinden gelmezse o parti sosyal demokrat parti değildir. Yani yöneticileri elitist olacaklar, elit kişiler olacaklar, iyi ailelerden gelecekler, hayatında -ben de şimdi biraz duygusal konuşayım- hiç vardiya amirinden fırça yememiş, işin

den atılmamış, hastane kapısında 24 saat fiş alıp beklememiş kişiler sosyal demokrat yönetici kadrolarına gelecekler ve sonra dertlerden muzdarip işçi sınıfının sorunlarını savunacaklar. Bana göre böyle ideoloji olmaz. (Alkışlar) Böyle elit rejim olmaz. Özellikle İngiltere'de sosyal demokrat parti sayılan İşçi Partisi'nin seçim kampanyasında adayların ve kazananların konuşmalarını duyduğumuz zaman heyecanlarını anlıyorsunuz. Adam konuşurken temsil ettiği sınıfın derdini savunuyor. Yani sosyal demokratlar işçi sınıfına dayanmak zorundalar; işçi sınıfına dayanmak zorundaysa, sosyal demokratlar için önemli bir olay, sola kaymak zorunluluğunu ve Marksist teoriye, onun üstüne kurulan ideoloji ve doktrine dayanmak zorunluluğunu hissedebilirler. Ayrıca elitizmden gelen bir dertleri daha var; İngiltere'de olduğu gibi, muhafazakar partilerin başbakanları artık söz, mor falan filan, lord mord da olmuyor. John Major dediğiniz nihayet bir vatandaşdır. Yani politikada adı hiç duyulmamış bir kişiyi muhafazakar parti evirdi çevirdi ve başbakan yaptı. İşte ezik mezik memuru o adam temsil ediyor. Hiç de elit bir adam değil.

İngiltere'de İşçi Partisi'nin sıkıntılarından bir tanesi de budur. Onun için İşçi Partisi bütünü işçi sınıfıyla bütünleşme zorunluluğunu hissediyor, çünkü işçi sınıfı dışında zaten ezilen sınıfın temsilcisidir John Major. Küçük bir memur, geçim sıkıntısı çekmiş, doğru dürüst okuyamamış ve bütün bu dertleri biliyor. Kendisi de sağlık sorunları olmuş, adamı öyle prezante ettiler ve görünümünü de öyle. Bayan Thatcher gibi de değil ki Bayan Thatcher de aslında halk arasından bir kişidir ama muhafazakar partiler böyle liderler getirmeye başladığında, o zaman sosyal demokratların işçi sınıfı olamayacakları bütünü anlaşıyor. Ama İngiltere'de olduğu gibi sosyal demokratların işçi sınıfı ile bütünleşmesinde zayıflamalar da olabilir; o bizim ülkemizde olduğu gibi yasal, anayasal da olabilir. Ama pratikte eğer işçi sınıfına ve işçi sendikalarına sosyal demokratlar iyi yönlendirme vermezlerse ve işçi sendikaları toplumun tepkisini çekip, eğer zaafiyete uğrarlarsa en büyük zararı sosyal demokratlar görüyor. Bugün İngiltere'de Bayan Thatcher'in inatçılığı yüzünden biraz da ama biraz da işçi sendikalarının İşçi Partisi tarafından iyi yönlendirilmemesi yüzünden, antipatik grevler nedeniyle toplum katında bir zaafiyete uğradıkları da açık.

Siyaset bilimciler burada ve bu bir gerçektir, tartışılıyor. Onun için sosyal demokratlar şimdi yeniden işçi sınıfı ile birlikte örgütlenmeye çalışıyorlar. Bizim sosyal demokratların maşallah anayasal bazı engeller var ama, bu sorunun üzerinde de çok fazla durmadıklarını ve Avrupa'daki yeni sos-

yal demokrat hareketi de çok fazla incelemedikleri kanaatindeyim. Bambaşka bir oluşum var ve tekrar edeyim ki, işçi sınıfının bir tek dayanağı sosyal demokrat partilerdir, sosyal demokrat partilerin de bugün -sosyalizm bu tarafta söndüğüne göre şimdilik- dayandıkları taban işçi sınıfıdır.

Kimden oy alacaksınız; muhafazakarlar da aynı lafı söylüyorlar. Sağlık hizmetleri arttırılsın, eğitimi düzelterek, fakir fukara vatandaşa ev yapacağız, emekli maaşını yükselteceğiz diyorlar; onlar da farklı bir şey söylemiyorlar ki. O halde sosyal demokratlar bu lafı söylerken bir kitleyi hedef almalıdırlar. Yoksa nereden oy alacaklardır? (Alkışlar)

BAŞKAN-Teşekkür ederim Sayın Alkin.

Konuşmalarda sataşmalar oluyor ama her sataşmaya tekrar bir cevap hakkı verirsek o zaman akşamı buluruz. Onun için sataşmalar olduğu yerde kalacaktır ve sözü Sayın Önder'e veriyorum.

PROF. DR. İZZETTİN ÖNDER - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, değerli izleyiciler, değerli arkadaşlarım; ben ilk konuşmayı yaptıktan sonra bir şeyi algıladım. Belki yaptığım konuşma ütöpikti, bu eleştiri hem bana geldi arkadaşlardan, hem kendim de bunu algıladım. Peki o zaman ben ne yapmaya çalıştım, onun için bu hesabı vermek üzere söz aldım. Bu başlığa baktığımda, dünyadaki son gelişmeler ve bugün öğleden sonra ve yarın öbür gün de Türkiye'nin meseleleri tartışılacak. Sanıyorum Türkiye meselesini bir yerde entegre etmek gerekiyor, bu kanaati taşıyorum. Böyle bir yaklaşım yaptığımda, hiç olmazsa benim kısmımı işlerken, dünya meselesi içinde Türkiye'yi tartışmaya çalıştım. Dünya meselesini tartışmaya çalışmadım. Zaten dünyada da bu Doğu Bloku'nun yıkılmasını blok olarak ayrı bir tarafa bıraktım. Bugün benim konumun bu olmadığı kanaatindeyim. O da dünyada yeni bir hesaplaşma dönemini başlatıyor, bir şey yıkılmış falan da değil kanaatini taşıyorum.

Bunu böyle koyduktan sonra, bugün ne yapmaya çalıştım? Şunu yapmaya çalıştım, bu büyük güçler karşısında Türkiye kendi yerini çok fazla kendi ayakları üzerinde durarak gerçekleştiremeyecektir; bunu kimse gerçekleştiremeyecektir. Bu Körfez krizi bunu gösterdi. Artık iç ordular bile uluslararası düzeyde çok önemli gelmiyor. Süper güç, inşallah güç değil de güçler olacaktır, hala ama bizim kendi güçlerimiz birtakım böyle jandarma görevleri yapacaktır. Peki o zaman ne yapmaya çalıştım, şunu yapmaya çalıştım: Eğer Türkiye ve diğer bütün kalkınmakta olan ülkeler -

ne kadar kalkınmışız ama bilemiyorum- halkın kendi bilinç düzeyini bütün dünyaya iyi ve anlamlı şekilde yansıtırlarsa, fiyatları biraz daha yüksek olur. Türkiye'nin fiyatı düşük gidiyor gibi geliyor bana, bunu yapmaya çalıştım. Bu bilinçlenmeye katkıda bulunmaya çalıştım.

Bakınız arkadaşlar, 1980 yılında Türkiye'ye Dünya Bankası tarafından önerilen projeye baktığımızda, Türkiye'nin sanayileşmesi yoktur. Türkiye'ye beş sektör önerilmiştir; bu sektörler turizm, emek-yoğun yani teknoloji falan yoktur, tarım ve birtakım böyle şeyler önerilmiştir, gübreler falan denenmek için o da; finans ve bankacılık; işte bu çok önemlidir. Türkiye'yi bu kesimle dünyaya entegre etme modelidir bu; devletin küçültülmesi - Bunun içinde beşeri sermayenin eritilmesi modeli vardır- ve dış ticaretin açılması, serbestleştirilmesi. Türkiye gerçekten ciddi bir devalüasyon yapmıştır; yoğun bir biçimde uzun süre sürdürmüştür bunu; bunu bütçe görüşmelerinde o zamanın başbakanı açıkça söylemiştir. Burada bir sanayileşme göremiyoruz ve bu konu halkımızdan gizlenmiştir. Hiçbir gazetede gördük mü, böyle bir beşli bir proje bize önerildi, biz şimdi onun üzerine bu paraları alıyoruz ve biz bu programı yürüteceğiz diye, bu söylenmedi.

Kimin omuzları üzerinde yükseliyor bu; işte bizim omuzlarımız üzerinde yükseliyor bunlar. Bakın ordular, darbeler son derece kötü, buna ben de katılıyorum. Ama iktidar dediğimiz zaman, iktidarın gücünün yaygın olması lazım. Eğer o iktidar da gücünün bir kısmını dışarıdan alır, bir kısmını küçük olarak içerden alırsa, darbeden çok fazla bir farkı yoktur onun bence. Bu çok önemli bir özelliktir. Türkiye bugün milli gelirinin önemli bir boyutunu dış borca bağlamış, kıpırdayamıyor ve son olaylar bunu gösteriyor. Önemli bir boyutunu da iç boyuta bağlamış, o da finans kesiminin hakimiyetini gösteriyor. Böyle bir şeyde yine aynı noktaya geliyoruz; demokrasiyi, yeni atılımlar, yeni kaynak tahsisleri, teknolojiye yönelme, sanayiye yönelme söz konusu olamaz Türkiye'de. Ondan dolayı bütün bunları tartışmamız lazım. Bu gidişle Türkiye bir yere gidecek, çok fazla güçlü olmuyor, bunu ben biliyorum ama eğer halkın bilinçlenme düzeyi, demokratikleşme, iletişimler çok ciddi olarak açılıyor ve de katılım ciddi olarak gündeme gelirse, bu çok önemli bir şekilde Türkiye'nin fiyatını yükseltir gibi geliyor bana.

Erdoğan Bey hocamıza gerçekten katılıyorum; işçileşme olayı olmadan çok fazla bunlar da olamaz. Hatta işçileşme oranı küçük, esnaflaşma oranı büyük oldukça Türkiye'de ideolojik yansıma ların, yayılmaların etkileri şiddetli olacaktır. Bu kul lanılıyor da Türkiye'de. O zaman bakmamız lazım

İktidarların yüzünü bize çevirmesi lazım. Dışarıya ve içeride belirli gruplara değil, halka çevirmesi lazım. O zaman Türkiye'nin fiyatı çok daha yüksek olur.. İşte onun için bütün bunları yaptık.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN- Teşekkür ederim Sayın Önder.

Aslında panelistlere, isimlerini gördükten sonra onların büyüğü olarak başkanlığı düşünmüştüm. Onlara 15 dakika, kendime 20 dakika vermeyi düşünmüştüm. Ama sabah gecikmemiz, arada da gecikmemiz dolayısıyla, ben hem soru cevap kısmını kaldırıyorum hem de sadece bir iki cümle ile bu paneli kapatmaya çalışacağım izninizle.

Aslında.. (Karşılıklı konuşmalar) Efendim aslında konumuz insandır. İnsanın kişinin refahı, toplumun refahıdır. Bütün bunlarda insanlığın ideali yüksek, alt düzeyde değil, daha ileri düzeylerde eşitlikçi bir toplum yaratmaktır; bütün hikaye buradadır. Dolayısıyla burada Atatürk'ü çok iyi inceledim, kişiliğini çok iyi biliyorum; biliyorsunuz ve Atatürk'te Atatürk'ü evrenselleştiren, onun insan sevgisidir, benim vardığım sonuç buydu. Sadece kendi insanımız değil, dünya insanı için daima konuşmuştur. Dolayısıyla buradan hareketle bugün giderek dünyada artık bir sistem taassubundan uzaklaşıyoruz. Kategorik olarak sistemlerin ilk orijinal yapılarını korumak sorunu yoktur. Uygulamada devamlı olarak bunların sistem taassubundan uzaklaşma ve etkinliği artırma peşindeyiz. Hümanist bir dünya daima olacaktır; dolayısıyla bugün devletin küçülmesi sözünü de pek anlamıyorum. Aslında dünyanın bugün üçte ikisi azgelişmiş ülkedir ve dolayısıyla mutlaka devletin rolü devreye girecektir. Ancak bunu söylerken, bu devletin rolü için, devletçilik tabirini, kavramını hiç benimsemedim. Çok borne bir kavramdır bu. Aslında müdahalecilik tabiri kullanılması gerekir kanımca; dolayısıyla devlet müdahalesi daima olacaktır. Ama mutlaka bunun yönlendirici rolü olacaktır, hele insanlığın üçte ikisinin az gelişmiş olduğunu kabul edersek. Sistem taassubundan uzaklaşma ve dolayısıyla eklektik bir yapının model olarak ortaya çıkması daima söz konusudur. Zaten bu eğilim 30-35 senedir vardır. Şimdi biraz bu hızlandı ve iş oraya gitmektedir.

Siyasal içeriği açık rejim dediğimiz demokrasi, iktisadi içeriği de doğrudan doğruya devletin de devrede olduğu, yönlendirici rolü olduğu bir durumla karşı karşıyayız. Konu daima insanlığın mutluluğudur.

Efendim çok ısrar var, söz vermek durumunda kalmak gibi bir hava var, o da sevgili öğrencim, meslektaşım, dostum Toktamış Ateş'e bir söz vereceğiz iki dakika için. Ama Sayın Akat ayrılmak durumundalar, onun için onun yokluğunda bu beş dakikayı daha kullanacağız.

Çok teşekkür ederim Sayın Akat. (Alkışlar)

Sataşma olmayacaksa şimdi söz verebilirim. Sayın Ateş, buyrun efendim.

PROF. DR. TOKTAMIŞ ATEŞ (İkt. Fak. Öğr. Üyesi)- Sayın Başkana çok teşekkür ediyorum, bu konuşma fırsatını verdiği için.

Ben her ne kadar öğleden sonraki toplantıda konuşmacı olarak yer alacaksam da, konu çok farklı olduğu için ve burada bazı kavramların iç içe geçtiğini, karman çorman olduğunu gördüğüm için, izinlerinize sığınarak bir konuya açıklık getirmek arzusuyla kürsüye çıktım. Çok teşekkür ediyorum bana söz verdikleri için.

Aslında sosyal demokrasi kavramı ya da liberal demokrasi kavramı, demokrasinin ortaya çıktığı günlerde bir yol ayrımının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu işin kökeninde yatan da, devletin özgürlüklerle olan ilişkisine dayanır. Kimi düşüncüler ve bu düşüncülere dayanan kimi ideoloji ve doktrinler, devletin görevinin özgürlükleri korumak olduğunu savunurlar. John Locke'tan başlayan Jeremy Bertam, John Stuart Mill vesaire çizgisi ile gelen ve günümüzde de de Friedman'a kadar tekrar ilkel bir biçimde dönen bu düşünceye göre, doğuştan rasyonel, akılcı ve faydacı olan insanlar, özgürlük ortamında kendileri için en yararlı olan şeyi yaparlar. Devlet özgürlükleri korursa, yani bir özgürlük ortamını korursa, o zaman tek tek insanlar kendileri için en iyi olan şeyi yaparlar; birey en iyisini yapar ve bireylerden oluşan toplum da en iyi yere gelir. Bu liberal düşünce ve liberal demokrasi olarak ikiye yoldır süren bir çizgidir.

Buna karşılık aynı dönemde Rousseau geleneğine dayanan ve Babeuf'de ilk ciddi çıkışını gördüğümüz farklı bir düşünce vardı: Bunların savunduğu düşünceye göre, yaşanan toplumda bir eşitsizlik vardır. Eğer devlet bu eşitsizliğin olduğu toplumda, fırsat eşitliğinin olmadığı toplumda, özgürlükleri sadece korursa, bu aynı zamanda o toplumdaki eşitsizliği koruması demektir. Bu bakımdan devletin görevi, özgürlükleri sadece korumak değil, özgürlüğün ortamını korumaktır, yani insanların özgür olabileceği bir ortamı yaratmaktır. Çünkü özgürlükler, ancak o özgürlüğü kullanma imkanı olan insanlar için vardır.

İşte sayın konuklar, bu temele dayanan düşünce, sosyal demokrasinin başlangıcını oluşturuyor, toplumcu demokrasi. Önce Jakobenlerde bunun uygulamasını görüyoruz. Robespierre, Saint Just, Marat ve ardından Almanya'dan gelen koca sakallı bir hukuk doktoru; Marx, inanmış bir Jakoben olarak 1840'larda Paris'e gelince, bu temele dayanan bir ideolojinin, bir doktrinin öncülüğünü yapıyor. Ancak önceleri yasadışı ve silahla kovuşturulan bir düşünce olan bu toplumcu demokrasi anlayışı, yüzyılın sonlarında legal -yasal- sınırlar içinde kabul edilmeye başlanınca, Birinci Enternasyonal'de hakim olan ihtilalci yöntemler bırakılıp, İkinci Enternasyonal'de demokratik yol, barış yolu seçiliyor. Zaten Enternasyonal'in onur konusu da Engels'tir.

İşte burada yeni birtakım liderler, doktrinçiler görüyoruz. Bernstein gibi Jean Jaures gibi, Tawney gibi isimler var ve sosyal demokrasi bu çizgiden geliyor ve günümüzde, birkaç hafta sonra bu salonlarda toplantısını yapacak olan Sosya-

list Enternasyonal de kendisini İkinci Enternasyonal'in devamı olarak sayıyor.

Zannediyorum bu kadar kısa bir süre içinde sosyal demokrasinin geliş noktasını daha ayrıntılı olarak koymak mümkün değil. Ama öyle gibime geldi ki, onun için de Sayın Başkana rica ederek söz aldım. Şu sosyal demokrasi diye toplumcu demokrasi anlayışı ile bireyci anlayışını net bir şekilde ortaya koymak gerekiyor.

Çok teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN- Sayın Ateş'e çok teşekkür ederim.

Öğrencilerime zaafım var, onların da bana var; onun için vermemelik edemedim. Geldiniz, bizleri dinlediniz, lütfettiniz. Hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum; çok iyi başladık ve öyle de devam edecektir. Öğleden sonraki toplantıda buluşmak umuduyla bu sabahki paneli kapatıyorum.

ARDINDAN

İbrahim Karaca

Körfez Savaşı Sonrası Ekonomik ve Politik Eğilimler

Açılış Konuşması : Adnan KAHVECİ (Maliye ve Gümrük Bakanı)

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Esat ÇAM (İkt. Fak. Öğretim Üyesi)

Panelistler : Dr. Öztin AKGÜÇ (İ. Ü. İşletme Fak. Öğr. Görevlisi)

Prof. Dr. Toktamış ATEŞ (İkt. Fak. Öğr. Üyesi)

BAŞKAN- Sabahki oturumda "Yeni bir dünya düzeni mi?" dendi ve beklentimiz kuskusuz stratejiler de sözkonusu edileceğinden dolayı, şahsen benim global çerçevede bir takım önerilerin getirileceği idi.

Fakat baktım, bütün konuşmalar sonunda Türkiye üzerinde toplandı ve globalden mikroya geçildi. Bu toplantımızda ise, konu "Körfez Savaşı sonrası ekonomik ve politik eğilimler"dir. Dolayısıyla globalden bölgesel bir çapa geçme gibi bir durum söz konusu olacak. Ümit ederim bu çerçevede -ki mutlaka Türkiye de Ortadoğu'nun bir ülkesi olduğuna göre, her ne kadar Avrupa Konseyi'nin de üyesi isek de, bölge olarak büyük kısmımız Ortadoğu'dadır. Dolayısıyla Ortadoğu ülkesi olarak da kendimizi kabul edebiliriz- Türkiye'den de bu kısımda söz edilecektir sanıyorum.

Sabahki başkana kıyasla ben biraz avantajlı durumdayım; çünkü Sayın Bakan sabahleyin mevcut idiler ve dolayısıyla yarım saatlik bir konuşma yaptılar. Halbuki ben, Sayın Bakanımız gelemediğinden dolayı, o yarım saatlik süreden belirli bir ölçüde yararlanabilme imkanına sahip olduğumdan dolayı pasif başkan değil, aktif başkan olmayı kendi kendime daha uygun gördüm ve bu nedenle konuyla ilgili bazı açıklamalar yapmak istiyorum.

Şöyle ki: Uluslararası politika deyince, devletler arasındaki ulusal çıkarı maksimum yapmak için girişilen çeşitli tipteki mücadelelerdir. Dolayısıyla her devletin en başta gözettiği husus, şu veya bu yoldan ulusal çıkarımı nasıl maksimum kılabilirim olmuştur. Bu süper güç için de böyledir, en küçük en zayıf devlet için de böyledir. Böyle olunca, bu çerçeveyi koyduktan sona, acaba uluslararası politik sistem günümüzde -sabah biraz bu konu vurgulandı- ne tür bir görünüm kazanmıştır. Özellikle 85'lerden bu yana Sovyetler'de ortaya çıkan değişmeler sonunda, Sovyetlerin askeri açıdan süper güç niteliğini korumakla birlikte ekonomik ve politik açıdan özellikle, bu niteliği kaybetmiş olmaları dolayısıyla ve Körfez krizi sırasında da Amerika Birleşik Devletleri'nin Milletler Teşkilatı'nın örgütünü kendi yönünde manipüle edebilmek imkanlarına da sahip olarak, süper, tek süper güç olma niteliğini elde ettikten sonra, politik sistem tek süper güçlü, fakat bunun yanında alt düzeyde bir takım güçlerin oluştuğu bir görünüm taşıyor.

Eski Doğu Bloku'nun üyeleri artık bir tür ortak Avrupa evinin üyesi olabiliriz eğiliminde olmakla birlikte, henüz daha bu yöne sapsmış değiller. Seçimler yapılıyor, fakat politik rejimleri daha pek oturmamış durumda, fakat Avrupa-

pa'ya doğru, Avrupa Topluluğu'na doğru bir eğilim taşıyorlar ve dolayısıyla Avrupa Topluluğu'nu bir alt güç olarak kabul edebiliriz günümüz uluslararası politik sistemi içinde.

Bunun karşısında Sovyetler gene politik bir güç olarak varlığını devam ettirmekte, Uzak Doğu'da Japonya ve diğer Pasifik ülkeleri de bir arada olmak üzere bir güç olarak varlıklarını devam ettirebiliyorlar ve daha önce var olan Üçüncü Dünya dediğimiz ülkeler ise, bir çarpı işareti yiyerek, ortadan güç olarak kalmış durumdadır. Bu benim kişisel görüşümdür, katılma-yanlar olabilir elbette. Bu görünüm çerçevesi içerisinde, hepimizin bildiği gibi, Ağustos 1990 yılında patlak veren Kuveyt olayı ve onun arkasından ortaya çıkan girişimler ve bugünkü duruma geliyoruz. Artık bugün Ortadoğu'da özellikle Irak dolayısıyla ortaya çıkan, Irak'ın parçalanması eğilimini taşıyan bir durum, bugünkü durumda özellikle Büyük Britanya, İngiltere tarafından ve Fransa tarafından benimsenmiş gibi görünüyor.

Amerika Birleşik Devletleri bunların yanında olmakla birlikte, henüz daha tam kararını vermemiş olmakla birlikte, bölgede bir devletin yaratılması -uzun dönemde- şimdilik bir takım statü değişiklikleri ile, bölgede yeni bir devletin yaratılması hususunda- ki bu devletin de kendilerinin yanında olacağı yönünde bir eğilim taşıyor. Ancak çevresinde olan bazı dost ülkeleri de gücendirmemek amacıyla bunu açıkça ortaya koymuyor. Fakat İngiltere'nin özellikle Ortadoğu'da yeni bir devletin ortaya çıkması hususunda kesin davranışı var.

Fransa yeni bir devlet yanında, eskiden beri mücadelesini devam ettiren bir Filistin devletinin de bölgede yaratılması eğilimi içinde. Fakat yeni devlet denince, kastedilen Filistin devletinden ziyade, bölgede yeni bir devletin yaratılması ve bu devletin de kendi kontrollerinin altında olması. Amaç tabii doğrudan doğruya petrole dayanan bir husustur.

Bu manzarayı vurguladıktan sonra, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede oluşacak olan tüm barış toplantılarını yönlendirebilme imkanına sahip olduğunu görüyoruz. Şöyle ki; göstermelik olarak Sovyetleri yanına almış olmakla birlikte, esas belirleyici -görüşmeler açısından- Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu hususta hiç kuşkunuz olmasın. İngiltere, Amerika'nın da onlara olan sempatisinin yanında; eski köken dolayısıyla, birbirlerini etkiler havası içerisinde. Amerika Birleşik Devletleri İngiltere'ye biraz önem veriyor görüşmeler açısından. Fakat Fransa'ya her ne kadar Bush Mitterand'la telefon görüşmeleri falan yapıyorsa da- öyle zannediyorum ki önem veriyor gibi görünüyorsa da Mitterand'ın hüsnü kuruntusu. Bazı devlet başkanlarında olduğu gibi, bu tür

konuşmalarla tamamıyla çıkara dayalı bu işlerin, sorunların birkaç telefon görüşmesiyle halledilebileceği inancına sahip olmak pek doğru olmasa gerektir. Bu nedenle Mitterand'ın Bush'la yaptığı konuşmaların pek etkili olacağını ve Fransa'ya eskiden sahip olduğu söz hakkını gene Ortadoğu'da tanıyacağını kabul etmek pek mümkün değildir; bana göre elbette.

Dolayısıyla tek belirleyici Ortadoğu'da yine Amerika Birleşik Devletleri'dir ve Amerika Birleşik Devletleri'nin öngördüğü ölçüde, Sovyetler devreye girmektedir. Sovyetler'in bu devreye girişinde de daha önceden belirlenmiş olan sınırlar içinde bu iş olacaktır. Nedeni de son derece basittir: Sovyetlerin Amerika Birleşik Devletleri'yle olan ilişkilerinde, özellikle ekonomik açıdan bağımlı bir duruma girmiş olması ve aynı zamanda kendi iç bünyesi içindeki etnik grupların; özellikle altı cumhuriyetin şimdilik başkaldırmış olmaları, fakat özellikle Orta Asya'daki diğer etnik grupların ya da federe cumhuriyetlerin başkaldırabilme olasılıkları, siyasi açıdan da Sovyetler'i büyük ölçüde Amerika Birleşik Devletleri'nin dümen suyu-nda gitmesine neden oluyor kanısındayım. Böyle olunca, Ortadoğu'da yapılacak olan düzenleme, tamamıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin ve bu arada İngiltere'nin de yapmış olduğu işbirliği sonunda, Fransa'nın -tekrar ediyorum- öngörmüş olduğu yolda değil, Fransa için tersine de olabilir; bir düzenleme söz konusu olacaktır.

Bu arada, kuşkusuz uzun dönemden beri devam eden Filistin sorununu Amerika Birleşik Devletleri de gözardı edemeyecektir. Bu sorun masaya gelecektir ve tartışılacaktır. Her ne kadar bu hususta Fransa girişimlerde bulunuyorsa da, Fransa'nın bu girişimlerinden dolayı değil, sadece ve sadece Amerika Birleşik Devletleri'nin bir ön karakolu olarak telakki ettiğimiz ve uluslararası politika üzerinde büyük ağırlığı olan İsrail'in diğer Arap devletleri tarafından kabul edilebilmesi imkanını sağlayabilmek amacıyla Filistin sorununun çözüme bağlanması söz konusu olacaktır; Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliği altında, derim.

Bölgede yeni düzenlemeler yapılırken, demokrasiden söz ediliyor. Gerçekten her devlet yöneticisinin ön planda tuttuğu, ülkemizde de aşırı sağdan aşırı sola kadar herkes demokrasi diyor. Tabii ki anladıkları demokrasi birbirinden farklı olabiliyor. Bölgede demokratik rejimler kurulmalı ve demokrasi yerleştirilmelidir deniyor. Demokraside son derece önemli bir husus, kültür düzeyidir. Demokrasiden amaçlanan sivil toplum -sonunda amaçlanan sivil toplum- bugün bizim ülkemizde bile yerleşmiş değil. Gelişmiş ülkelerde ancak; Fransa, İngil-

tere, İsveç gibi ülkelerde bir sivil toplum söz konusudur. Henüz daha aile veyahut ta bir şef tarafından otoriter ve totaliter bir biçimde yönetilen -bölgede sadece ve sadece Türkiye ve İsrail bunun dışındadır; demokratik sistemin yerleşmiş olduğu, fakat köklerinin pek derin olmadığı ülke olarak biz ve İsrail dışında- diğer devletlerde demokrasinin varolduğunu söylememiz pek mümkün değil. Bu devletlerde de her ne kadar petrol açısından, petrodolları varsa da, bunun dağılım biçimi demokrasinin öngördüğü adil bir bölüşüme tabi olmadığından dolayı, belirli bir ailenin veya çok az bireyin elinde olduğundan dolayı, bu ülkelerin demokratik bir sisteme geçebilme olasılıkları son derece kısıtlıdır. Dolayısıyla getirilecek olan bir demokratik sistem, hemen tepeden inme, sadece ve sadece biçimsel olur, belli bir süre sonra bir asker çıkar, darbeyi yapar, bir ikinci Saddam olur veya üçüncü bir Esat olur. Dolayısıyla demokrasinin yerleşebilmesi için bir zaman lazımdır. O zaman içinde değişme, kültür düzeyinin yükselmesiyle mümkündür. Bu ise bugün yaptım, yarın yerleşti demek değildir. Dolayısıyla tamamen biçimsel bir şey olacaktır ve bölgede kriz hangi düzenleme getirilirse getirilsin politik açıdan; coğrafi çizgiler ne olursa olsun, siyasal rejim açısından siyasal gelişme krizi bölgede daima varolacaktır. Bu bölge ülkeleri demokrasi açısından gelişmelerini, yani siyasal gelişmelerini sağlayabilsin. Bu da çok uzun bir zaman ister.

Bu arada, süper güç dediğimiz Amerika Birleşik Devletleri, askeri açıdan belki bazı düzenlemeler getirebilir. Bu tür düzenlemeler ise bütün bölge ülkeleri için de mahzurlu olabilir. Bir konjonktürel gezişte belki bir ülke için A veya B ülkesi için yararlı gibi gözükürse de, uzun dönemde bu tür düzenlemeler bölge ülkeleri için, bağımsız bölge ülkeleri için bazı mahzurlar taşıyabilir. Dolayısıyla, bölgede getirilecek olan düzenleme, sonuç itibarıyla, kuşkusuz herşeyden önce bizi gözönünde tutacak olursak; kendi ülkemizi gözönünde tutacak olursak, getirilecek olan çözümlemelerin Irak'ın bütünlüğünü zedelemeyecek biçimde bir çözümleme olmasına son derece dikkat etmeliyiz. Irak'ın parçalanmasını sağlayacak -ki Batı'nın da belirli bir ölçüde istediği budur- bir çözümleme, bizim için son derece sakıncalıdır. Bu tür bir çözümleme, İsrail açısından son derece elverişli olabilir; her ne kadar İsrail böyle bir çözümlemeye taraftar değilse de, bir paravanla bu tür bir isteği örtülü bir biçimde gerçekleştirebilirler. Çünkü böyle bir devletin bölgede varolması, Arapların arasında yeni bir devletin yaratılması, İsrail açısından yararlı olur kanısındayım ve bunun sözcülüğünü de kuşkusuz İsrail Batı'ya bırakmış durumdadır. Bizim özellikle üzerinde duracağımız husus -

tekrar ediyorum- Irak'ın parçalanmaz bir bütün olduğunu her türlü imkanlarımızla savunmak olmalıdır. Teşekkür ederim.

Efendim, şimdi sözü Öztin Akgüç beye veriyorum, buyurun.

DR. ÖZTİN AKGÜÇ- Efendim ben sayın başkanın konuşmasına büyük ölçüde katılıyorum. Benim söyleyeceklerimin çok önemli bir kısmını sayın hocam benden daha iyi bir şekilde ifade ettiler. Bununla birlikte, ben de Körfez sonrasında, siyasal ve ekonomik durum nasıl, kendime göre bir değerlendirme yapmaya çalışacağım.

Dünyanın politik durumu şöyle: Güçlenmiş gözükken ki böyle diyorum, çünkü ne kadar güçlü olduğunu bilemiyorum Amerika Birleşik Devletleri'nin, prestiji arttığı çok muhakkak; bunun ekonomik ve politik yararlarını görmek peşinde Amerika Birleşik Devletleri. Bugün için dünyanın tek süper gücü pozunda.

İkinci bir grup; bütünleşme süreci daha hızlanmış olan, daha somut adımlar atılmaya başlanmış olan, nihayet 1992 yılı sonunda 1993 yılı başında oluşacak olan Avrupa Topluluğu ülkeleri.

Üçüncü grup: Etkinliğini bir ölçüde yitirmiş, bütünlüğünü bir ölçüde yitirmiş sosyalist blok. Doğu Avrupa ülkeleri, sosyalist bloktan kopmuş vaziyetler. Bunlar daha çok Avrupa Topluluğu'na yönelmiş vaziyetler. Bunun böyle olması biraz doğal, çünkü bildiğimiz gibi Doğu Avrupa ülkelerine getirilmiş olan rejim, zoraki bir rejimdir; yani İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra bunların özgür iradeleri ile kabul etmiş oldukları bir rejim değildi. Bu Sovyet Rusya'nın onlara empoze ettiği bir rejimdi, şimdi bu rejimden kurtulma çabası içindeler. Daha çok Batı ile, Batı Avrupa ile birleşme eğilimleri içerisinde olmaları gayet doğal.

Sayın Çam bir demokrasi anlayışı verdi; hakikaten demokrasi anlayışı, kişilerden kişilere, devletten devlete değişen bir olaydır. Nitekim İkinci Cihan Savaşı sırasında Yalta'da toplandığında, Rusya'nın genelgesine, yahut bölgesine bırakılmış olan Doğu Avrupa'da, demokratik cumhuriyetlerin kurulması öngörülmüştü. Ama 1946 yılında Postdam'da toplandığında, Truman Stalin'e "Hani demokratik cumhuriyetler kurulacaktı" sorusunu sorduğu zaman, Stalin'in cevabı "Bizim demokrasi anlayışımız budur" oldu. O halde demokrasi anlayışı gördüğünüz gibi, kişiden kişiye, devletten devlete çok büyük değişiklikler gösteriyor. Herkes demokrasiden yana ama demokrasi anlayışı çok farklı.

Rusya'nın durumuna gelince: Rusya'nın durumu gri bana göre. Daha henüz çok belirgin değil; bir tarafta yeniden yapılanma taraftarları var, öbür tarafta buna karşı muhafazakar bir grup var. Henüz Rusya'nın ne yönde bir gelişme göstereceği konusunda kesin bir şey söylemek çok zordur. Hem politik açıdan hem ekonomik açıdan Rus-

ya'nın ne yöne gelişme göstereceğini bugünden kesin olarak söyleyemiyoruz. Bu bakımdan Rusya'nın durumu gri. Ama ber Sayın Çam'a katılıyorum; kısa bir dönemde Rusya'nın parçalanacağını, bölüneceğini beklemiyorum. Yani Rusya'da belki cumhuriyetler arası ilişkiler biraz daha serbestleşir, biraz daha bu bağlılık -merkeze olan bağlılık- biraz daha gevşer. Ama Sovyet Rusya'nın kısa bir süre içerisinde çökeceğini, dağılacığını yeni cumhuriyetlerin kurulacağını tahmin etmiyorum.

Ekonomik açıdan da şunu düşünüyorum. Rusya'nın Batı Avrupa gibi bir serbest pazar ekonomisine geçeceğini de tahmin etmiyorum. Doğu Avrupa ülkeleri daha kolay bunu yapabilirler ama, Sovyet Rusya'nın tekrardan bir serbest pazar ekonomisine geçmesi oldukça zor görünüyor bana.

Diğer bir grup; Japonya. Japonya, sanıyorum ki çok derinden ve hızlı giden bir ülke. Love propeil veriyor mümkün olduğu kadar şu aşamada. Ama büyük bir ekonomik güç, büyük bir teknolojik atılım içerisinde. Kısa bir zamanda belki Amerika'ya kafa tutacak, onunla başa çıkabilecek -ekonomik ve teknolojik açıdan- bir güç olarak gözükmekte ve bu görüntüyü verebiliyor. Ama şu aşamada Japonya, olduğundan daha düşük bir görüntü verme politikası izlediği gibi bir kanım var; doğru veya yanlış.

Altıncı grup ülkeler, yani üçüncü dünya ülkeleri: Bende Sayın Çam'a bu konuda katılıyorum. Bunlar gerek politik, gerekse ekonomik açıdan olsun, artık eski etkinliklerini yitirmiş durumdadır.

Ekonomik açıdan duruma baktığımız zaman; günümüzde serbest pazar ekonomisi prestij kazanmış durumda. Serbest pazar ekonomisi dediğimiz zaman, belki biraz abartma olacak ama, bu aslında cıllanmış kapitalizm demektir. Kapitalizmi böyle daha yumuşak gösterebilmek için, söylenen laf serbest pazar ekonomisidir. Aslında kapitalist düzendir bugün prestij kazanmış olan. Bunun da iki nedeni var: Birincisi, Sovyetler Birliği'nin yapmış olduğu uygulamanın başarılı olamaması, nihayet kendisinin de bu konuda eleştirilerinin olması; sistemini değiştirme çabası içinde olması ve Doğu Avrupa ülkelerinin de bu rejimden, merkezi planlama sisteminden kurtulup serbest pazar ekonomisine yönelmeleri kapitalist düzenin prestijini arttırmış vaziyettedir.

Buna bir de Körfez Savaşı'nın getirmiş olduğu prestij de eklemek lazımdır. Hakikaten Amerika, Körfez Savaşı'ndan sonra, önemli ölçüde bir prestij kazanmıştır; hem politik hem de ekonomik açıdan. Ekonomik açıdan prestij kazanması şöyle; Amerikan ekonomisinde bir değişiklik olmadığı halde, hatta bir ölçüde resessiyon olduğu halde, Amerikan Doları mark ve yene karşı büyük ölçüde değer kazanmıştır ve hatta değer kazanma beklentisi devam etmektedir.

Uzun sürede ne olur sorusunu yanıtlamaya

çalışayım: Sovyetler Birliği önemli bir tehlike olmaktan çıkınca, o zaman rekabet kapitalist ülkeler arasında başlayacaktır. Yani bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri, diğer tarafta Japonya ve Japonya'yı izleyecek olan belki Doğu Asya ülkeleri, diğer taraftan da Ortak Pazar. Ortak Pazar'ın zaman içerisinde genişleyeceğini, buna kısa bir zaman içerisinde Macaristan, Avusturya gibi ülkelerin de katılabileceğini düşünüyorum. Belki Doğu Avrupa ülkelerinden de buna katılmalar olacaktır.

İngiltere'nin durumunu çok net olarak göremiyorum. İngiltere uzun vadede ne yapar; Amerika'nın yanında bir politika mı izler yoksa Avrupa Topluluğu içerisinde kalır mı, bu konuda çok net bir görüntü yok. Çünkü İngiltere gerek politikası açısından gerek yapısı itibarıyla Avrupa'dan biraz farklı bir ülke. Böyle bir durumda, kapitalist ülkeler arasında bir rekabet başlaması yeni bunalımlar getirebilir dünya üzerine. Biliyoruz ki Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, kapitalist ülkeler arasındaki çıkar mücadelesinden kaynaklanmıştır ve böyle bir mücadele olur mu olmaz mı, onu bilemiyorum. Yani bu caydırıcı silahların gelişmiş olduğu dünyada? Ama böyle bir mücadelenin en azından şimdiden el altından başladığı, zamanla da su üstüne çıkacağı söylenebilir.

Dünyada bir de globalleşme eğilimi var. Bu globalleşme eğilimi acaba bu mücadeleyi hafifletir mi? Yani dünyanın birkaç yüz çokuluslu şirketin denetimi altına girmesi acaba dünyadaki bu çıkar çatışmalarını azaltır mı sorusunu da sormamız gerekir. Bana göre, buna pek ihtimal vermiyorum ben ve eğer insanlar kapitalizmin, bugün prestij kazanmasına rağmen serbest pazar ekonomisinin, bunun eksik yönlerini görüyor ise, yani bunun tekelsel yönlerini, tekelsizliğe yol açan yönlerini, gelir dağılımı bozukluğunu, dünya düzenine getirmiş olduğu tehlikeleri görüyorsa, bugün prestijli fazla olan bu sistemin de bir süre sonra prestij yitireceğini ve dünyanın bir senteze doğru gideceğini ümit ediyorum. Bu, belki de bir ümit, duygusal bir yaklaşım belki. Gördük ki kapitalizm bir tezdi, sosyalizm, komünizm bir anti-tezdi. Bir sentez savaşına girmemiz lazım, tekrardan teze dönemeyiz. Bu sentezle belki bir ölçüde -yine de bu konuda görüş ayrılıklarımız var ama- sosyal demokrasi olabilir. Sosyal demokrasi belki bir sentez yapabilir ve bu birçok sorunu da çözebilir.

Siyasal konuda beklentim bu yönde; gerçekleşir mi gerçekleşmez mi ekonomik ve siyasal açıdan; bu belki de duygusal bir beklayıştır.

Türkiye'de durum ne olur? Ortadoğu'da durum ne olur sorusunu yanıtlamaya çalışayım. Ortadoğu'da -Sayın Çam'ın da vurguladığı gibi- süper güçler şunu istiyorlar: Bir kere Ortadoğu parçalanmış ülkelerden oluşsun. Niye Ortadoğu parçalanmış olsun, jeopolitik yönden önemlidir Ortadoğu, petrol açısından son derece önemlidir. Nitekim Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra İkinci Cihan

Savaş'ından sonra da bunu görüyoruz. Arap ülkeleri çok çeşitli devletler bölünmüşlerdir. O halde burada mümkün olduğu kadar "böl ve yönet" ilkesi geçerlidir Batılılar açısından.

Batıların aynı zamanda şu eğilimi de var; hiç unutmamak lazım; Böl ve yönet derken, her ülkede kendi yörüngesinde, kendi sözünün geçebileceği ve kendisinin bir ölçüde etkili olabileceği bazı devletler aramaktadır. Mesela İngiltere eskiden, Fransa da, belli ülkeler aracılığıyla Ortadoğu'da söz sahibi olabilen ülkelerdi. Bu itibarla aynı politikanın şimdi de geçerli olduğunu düşünüyoruz: Batılılar Ortadoğu'da güçlü bir ülke olmasını istemiyorlar. Hele Arap birliğini kesinlikle istemiyorlar. Çünkü düşünün; eğer Arap birliği oluşabilirse, dünyanın en büyük petrol bölgesi üzerinde bir Arap birliği oluşacak olursa, bu son derece önemli bir tehlike oluşturabilir, önemli bir güç olabilir. O halde mümkün olduğu kadar Ortadoğu bölünmelidir. Bu bölünme süreci içerisinde yeni bir unsur daha getirilmiştir: O da Sayın Çam çok açıkça vurgulamadı ama, bugün için bir tampon bölge, yarın için belki özerk bir devletin oluşması: Kürt Devleti sorunudur. Bu zaten Sevr ile düşünülmüş bir olay idi. Daha sonra bu gerçekleşmedi ama, öyle sanıyorum ki İngiltere'nin eğilimi bu konuda öteden beri bu yöndedir. Yani burada ayrı bir devletin oluşmasıdır. Kendisine yakın, kendisinin sözünü geçirebileceği bir bölgede bir devlet istemektedir. Bu da Kürt Devleti olabilir. Nitekim İngiltere'deki yayınlar, birinci derecede geçen aylarda Kürt sorununu ortaya çıkartmışlardır. Kürt sorununu en önemli sorun olarak görmüş ve birinci sorun olarak kamuoylarına duyurmuşlardır. O nedenle özellikle İngiltere'nin burada ayrı bir devlet istediğini kesinlikle iddia edebiliriz.

Amerika'nın tutumu nedir? Amerika'nın tutumu şu: Amerika bir kere bölgedeki güney petrollerine egemen durumdadır, buradaki bir takım Arap devletleri aracılığı ile. Yapay devletler diyebiliriz bunlara; bu devletler aracılığı ile -bunlar Amerika'nın güdümündedir zaten- bu etkinliğini sürdürmektedir. Önemli olan Kuzey Irak'taki petrolün üzerine oturmak meselesidir. Orada da böyle bir devlet kurulabilir ise, Batı'nın güdümünde tampon bir devlet kurulabilirse Batı daha da rahatlayacaktır bu bölgede. Buna karşı bu bölgede söz sahibi olacak üç ülkeden ne gibi tepkiler gelebilir? Şunu açıkça söylemek lazım ki, halen İran buna karşıdır. Günün birinde Arap birliği ümidinde olan Araplar da herhalde buna karşıdır. Herhalde Türkiye de günün birinde kendisine karşı bir tehdit aracı olarak kullanılabilecek bir devletin burada oluşmasına karşıdır; Batıların eliyle bir tampon bölge olcaksa. O halde Türkiye'nin buradaki tutumunun Sayın Çam'ın da söylediği gibi- böyle büyük ölçüde değişimlere karşı olmasıdır. Burada yeni bir coğrafyanın gelişmesine, siyasal coğrafyanın değişmesine karşı çıkması gerekir. Sanıyorum bura-

da İran, diğer Arap ülkeleriyle birlikte, Türkiye'nin de çıkarı -bu bir çıkar savaşısı ise- bunu savunmaktır.

Benim Türkiye hakkındaki beklentilerim nedir dersiniz: Politik açıdan ben Türkiye'nin Üçüncü Dünya'da kalmasından yanayım. Yani Türkiye her zaman Avrupa Topluluğu'na girsin, 30-40 senedir politikamız bu belki; ama şu da gösteriyor ki Türkiye Avrupa Topluluğu'nda küçümsenmiştir, istihza edilmiştir diyemiyorum ama 30-40 senedir oyalanmaktadır. Türkiye 1963'de Ankara Antlaşmasını imzalamıştır. Bugün 1991 yılındayız, aradan 28 sene geçmiştir. O zamana kadar Avrupa Topluluğu'na üyeliği söz konusu olmayan ülkeler Avrupa Topluluğu'na üye olmuşlardır. Biz Yunanistan ile birlikte ilk ülkelerdik; onun dışında daha o zaman İspanya'nın, Portekiz'in adı yoktu, hatta İngiltere, Danimarka, İrlanda ayrı bir grup içerisindediler, Avrupa Topluluğu'na karşı bir grup içerisindediler. Sonra onlar girdiler. Devlet sayısı 12'ye çıktı, büyük bir olasılıkla Sovyet blokundan kopmuş olan devletler de bu grup içerisine girecektir; zaten Doğu Almanya girmiştir. Sanıyorum ki Macaristan da bir süre sonra buraya girecektir, belki Polonya da olabilir. Türkiye'nin böyle bir yerde Üçüncü Dünya içerisinde kalması bence daha doğrudur. Türkiye ne burada Amerika'nın bir maşası olarak, bir jandarma olarak görev yapmalıdır, ne de Batı'nın bir jandarması olarak görev yapmalıdır. Türkiye, kişilikli, Üçüncü Dünya içerisinde kalan bir ülke olmalıdır, kendini de kabul ettirmelidir.

Ekonomik açıdan ne düşünüyorum Türkiye için: Türkiye pazarlaması yapılan, propagandası yapılan bir serbest pazar ekonomisi denemesi geçirdi son 10 yılda. Tabii tam bir serbest pazar ekonomisi değildi bu, tek kumandalı bir serbest pazar ekonomisiydi aslında. Tek bir yerden kaynaklanan, tek bir yerden komut alan bir pazar ekonomisi ama, sonuçlar ne kadar abartılırsa abartılsın Türkiye için çok da başarılı olmadı. Yani ekonomide başarı, beş yıldızlı oteller yaptık, yollara bakın, herkes turistik tesisleri dolduruyor diye ölçülemez. Başarı ölçüsünün bazı somut kriterleri vardır; nedir onlar? Ekonominin büyüme hızı, dış ödemelerde denge, gelir dağılımı, işsizlik oranı, enflasyon oranı, paranın dış değeri gibi birtakım objektif ölçüler vardır. Türkiye'ye bu objektif ölçüler içinde baktığınız zaman, son 10 yıl Türkiye için büyük bir kayıptır. Ne büyüme hızı açısından Türkiye başarı göstermiştir son 10 yılda; bakın, 1970'lerden 1960'lardan daha düşüktür Türkiye'nin ortalama büyüme hızı, ne büyük başarı laflarına rağmen dış ticaretinde bir denge sağlayabilmiştir. Önemli ölçüde dış ticaret açıkları vermiştir ve bu dış ticaret açıklarını hep dış kredilerle finanse etmiştir. Biliyorsunuz, bugün 50 milyar dolar bir dış borç yükü ile Türkiye bu döneme gelmiştir. Enflasyon da yüzde 60'ların 70'lerin altına düşmemiştir son 10 yılda, yani kurumlaşmış, kronikleşmiş bir enflas-

yonla gelmiştir Türkiye. Bunun yanı sıra, gelir dağılımının hem coğrafi dağılımındaki, hem de gruplar ve bireyler arası dağılımındaki bozulma da gayet belirgin bir hale gelmiştir.

Sanayileşme büyük ölçüde durmuştur, sanayi yatırımları azalmıştır. Bunların hepsi birer gerçektir. Türkiye'nin hâlâ böyle bir durumda cıalanmış bir kapitalist modeli hâlâ uygulayalım demesini ben uygun bulmuyorum. O halde Türkiye'nin ekonomide de -belki bu tip fikirler şimdi çağdışı kabul ediliyor Türkiye'de- yine planlı -Sovyetler'deki gibi merkezi plan değil- ve kaynakların etkin kullanılmasına yönelik bir planlama ile, yine de Kamu İktisadi Teşebbüslerini de bu amaçla kullanacak bir politika izlemesi gerektiği kanısındayım.

Çok teşekkür ederim Sayın Başkan. (Alkışlar)

BAŞKAN- Sayın Öztin Akgüç'e- bu konuşması için çok teşekkür ederim.

Şimdi söz Sayın Toktamış Ateş'te, buyrun.

PROF. DR. TOKTAMIŞ ATEŞ - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu toplantıda Körfez Savaşı sonrası ekonomik ve politik eğilimleri ele almak için, önce biraz gözümüzü geriye çevirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sosyal bilimlerde bir durum analizi yapmak için, bu durumu ortaya çıkartan koşulların bilinmesinin gerektiğini düşünüyorum. Zaten tarihi de bu çerçeve içinde ele alıyoruz. Yoksa bir entelektüel uğraş ya da bir lafazanlık olarak değil. Zaten bu gündelik hayatımızda da böyledir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopmuş, ancak kopuş biçiminin sağlıklı olmaması nedeniyle, ulusal bir devlete dönüşemeyerek, çok farklı devletçiklere bölünmüş bir Ortadoğu ile karşı karşıyayız. Ancak bu Ortadoğu bütün bölünmüşlüğüne rağmen, İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar, dünyanın kriz noktalarından birini oluşturmamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Ortadoğu devamlı patlamaya hazır bir barut fıçısına dönüşmüştür. İsrail'in zuhuru Arap milliyetçiliğini yeniden canlandıracaktır. Bu arada tarih sahnesine yüzyılımızın en büyük liderlerinden birinin, Cemal Abdülhasır'ın çıktığını görüyoruz. Cemal Abdülhasır ve haifi uyusuk olan Arap milliyetçiliğine yeni bir ivme kazandırmış ve Ortadoğu'da İsrail ile Araplar arasında bir denge mücadelesi başlamıştı. Ancak İsrail'in güdümlü ve Amerika'dan büyük destekli varlığı Araplar karşısında tutunmasını mümkün kılacaktır.

Aslında Ortadoğu'ya esas gündelik, günümüze ışık tutan politikaların içine çeken olay, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki soğuk savaş olacaktır. Gerçekten Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'ni frenlemek için İslamiyete ağırlık verecektir. Şimdi İslamiyetin

gündelik politikada kullanılmasının emperyalizm açısından iki amacı vardır: Bunlardan biri, eski sömürgelerde bağımsızlığını kazanan genç yöneticilerin, kapitalizme tepki olarak sosyalizme kaçışlarına engel olmak; bunları mümkün olduğunca İslamî bir muhafaza içinde tutmaktır, birinci amaç buydu.

İkinci amaç ise doğrudan doğruya Sovyetler ile ilgiliydi ve Sovyetler Birliği'nin çevresinde ve içinde -özellikle Orta Asya'daki Sovyetlerde- yeşil bir kuşakla Sovyetler Birliği'ni kuşatmak amacıydı. İşte bu yeşil kuşak amacının birinci ve en önemli sonucu, 1979 yılında, o zamana kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin çok yakın bir müttefiki gibi görünen Şahın devrilerek, İran'da İslam Cumhuriyeti'nin kurulması oldu. Gerçekten İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından önceki Ortadoğu ile, kurulmasından sonraki Ortadoğu birbirinden çok farklı iki fotoğraftır, aynı bölgenin iki fotoğrafıdır. İran İslam Cumhuriyeti İran'la sınırlı kalan bir anlayışa sahip değil; İslam devrimini ihraç etmek istiyor. Bu ihraç etmek istediği malın komşuları arasında alıcıları vardı ama, alıcıları yönetmiyorlar; yönetenler alıcı durumunda değildi. Amerika baktı, bu ticaret kendisine zararlı olacak, yavaş yavaş frene basmaya çalıştı. Ancak İran'a karşı Irak saldırısını teşvik etmesi beklediği sonucu vermedi. Gerçekten İran İslam devrimi beklenenden çok daha derin köklere sahipti ve şöyle kapıya tekme atınca bina yıkılacak zannedilirken, Irak'ın İran'a saldırması hem İran'ın kendine olan güvenini yerine getirdi hem de İran'ın çok uluslu yapısında; düşünün ki kuzeyde Azeriler, onun biraz aşağısında yoğun bir Kürt nüfusu, Bilucistan'da farklı bir etnik grup Farslar yani Acemler, çok uluslu karmaşık bir bün-yey; bu bün-yey kenetlendi ve bu bün-yey kenetlenince yıllar süren beyhude bir savaştan sonra, milyonlarca insanın kanı ve canı pahasına saçma bir barış imzalandı.

Bu aşamada Ortadoğu'nun öneminin birden bire gene arttığını görüyoruz. Bu artışın kökeninde de petrol rezervlerinin yeniden incelenmesi geliyor.

Sayın konuklar, değerli arkadaşlarım; günümüzde dünya petrol rezervlerinin 40-50 yıllık bir ömrü olduğu hesaplanıyor ve Ortadoğu petrolünün de böylesine bir ömrü olduğu tahmin ediliyor idi. Ancak 1986-87 yıllarında yapılan yeni araştırmalar, yeni tekniklerle yapılan daha kapsamlı araştırmalar, Ortadoğu petrolünün beklenenden daha fazla olduğunu ortaya koydu ve şu andaki tahminlere göre Ortadoğu'da 100 yıl yetecek petrol var. Bu 100 yıl önemli bir rakam, neden önemli; gerçekten dünyanın diğer bölgelerinde 50 yıl sonra petrol tükenince, yani Romanya'sında, Amerika'sında, Alaska'sında, Kuzey Denizi'nde, Venezuella'sında, Meksika'sında ve Teksas'ında petrol tükenince sadece Ortadoğu'da petrol kalacak ve Amerika'nın Ortadoğu'ya olan ilgisi birden bire

müthiş bir yoğunluk kazandı. Zaten İsrail'in varlığı ile Ortadoğu'ya olan büyük sempatisi devam ederken, bir de bu petrolün böylesine önemli bir rezerv ve sahip olması, Amerika'yı yeni arayışlar içine itti. Amerika böylesine yeni arayışlar içinde iken, Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist blokun da yavaş yavaş çözülmeye başladığını görüyoruz. Tabi bunlar birbirleriyle bağlantılı şeyler değil ama Amerika'nın yeni arayışlarına uygun bir ortam yaratması açısından önemli bir husustur. İşte işin bu noktasında Irak'ın Kuveyt'i -ki eski bir vilayeti olan ve kendinden ayrılmamasını hiçbir zaman hazmetmemiş ve kabullenmemiş olduğu Kuveyt'i her ne kadar dükkü gazetelerde bu yalanlanıyorsa da, bence hâlâ geçerliliğini koruyor- biraz da Amerika Birleşik Devletleri'nin pohpohlamasıyla işgal eden Saddam Hüseyin; Körfez krizi denilen yepyeni bir krizin ilk aşamasını ortaya çıkardı.

Amerika Kuveyt'in işgaline kadar olan dönemde, Ortadoğu'ya müdahale için zemin aramaktaydı. Hatta bir ara çevik kuvvet lafı dolaştı ve Türkiye'yi de bu kuvvete dahil etmek, Suudi Arabistan, İsrail ve Türkiye'den oluşan dinamik bir güçle Ortadoğu'yu barış içinde tutmak gibi çok akılcıca planlar da kendince yaptı. Ama tutmadı. Ancak sonunda Kuveyt'in işgali gerçekten dünyanın hemen hemen bütün ülkeleri tarafından tepkiyle karşılandı ve Amerika Ortadoğu'ya müdahale etmek için aradığı fırsatı bulduğu gibi, hem oraya bir kurtarıcı olarak gitti hem de parasını Araplardan aldı. Yani fevkalade iyi bir şey oldu bu, Amerika için.

Amerika'nın böylesine kurtarıcı olarak bir de el kesesinden Ortadoğu'ya gelmesinin getirdiği önemli sonuçlar oldu. Bir kere Kuveyt petrolü, Suudi Arabistan petrolü, Irak petrolü gibi Ortadoğu'nun yoğun petrol çıkartan bölgesine askeri varlığı ile el koyunca -tabi bunun içine Katar'ı, Umman'ı, Arap Emirliklerini, Bahreyn'i katabiliriz- kapitalist dünya içinde ki bu panelde de dile getirildi -Kapitalist dünya içi rekabetler de var- özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin şimdilik uykusunu kaçırmaya bile zaman zaman aklına geldikçe canını sıkkan Japonya ve Avrupa Topluluğu ve Avrupa Topluluğu içinde özellikle Almanya'nın gırtlığını Amerika iki parmağının arasına aldı. Çünkü gerek Japonya, gerek Alman Federal Cumhuriyeti, Doğu ve Batısıyla birleşmiş olarak, petrol gereksiniminin yüzde 90'dan fazlasını buradan, Kuveyt ve Körfez ülkelerinden sağlamaktaydı. İşte burayı kontrol eden Amerika, bu iki samimi dost ve müttefikini de her zaman için isterse hizaya sokacak bir potansiyel güç elde etmiş oluyordu.

Amerika'nın oradaki varlığı, İsrail açısından da çok büyük bir güvence oluştuyordu. Zaten bu öylesine önemli bir güvence ve öylesine önemli bir stratejik mevzi kazanmaktı ki, Saddam'ın savaşın ikinci aşamasında ikide bir füze atarak savaşa çekmek istemesine bile İsrail göz yumdu.

Sayın konuklar düşününüz ki, İsrail kendisine havaya bir kurşun sıkıldığı zaman, mirageleri yollayıp köyleri altüst eden bir İsrail, başkentine sapır sapır füze saldırısı yapıldığı halde gıkını çıkarmadı. Elbette bunun bir bedeli vardı; İsrail o bedeli tıkr tıkr tahsil etmektedir.

Savaş sonrasında Amerika Birleşik Devletleri önce Irak'ı parçalamak, Saddam'ı durdurmak ve ortadan kaldırmak niyetindeydi; ilk niyetler buydu. Ancak bu politikadan hızla vazgeçildi; neden vazgeçildi? Bir kere Amerika Birleşik Devletleri savaş tazminatı istemektedir ve bu savaş tazminatı da Irak petrollerinden alınacaktır. Yani Irak petrollerinin geliri uzun süre Amerika Birleşik Devletleri'nin kasasına girecektir. Parçalanmış bir Irak'tan bunu tahsil edemezdi. İkinci olarak; eğer Irak parçalansaydı, bölgede özellikle Güney Irak'ta Hürremşehr çevresinde ve Irak'ın İran'a yakın bölgelerinde Kerbela çevresinde, yani yoğun Şii nüfusun yaşadığı bölgelerde, İran fevkalade güçlenecekti ve parçalanmış bir Irak'ta kurulacak bir Şii devleti eninde sonunda İran'la birleşecekti ve İran Basra Körfezi'nin bu tarafına da atlamış olacaktı. Bölgede böylesine güçlenen bir İran hem Suudi Arabistan için tehditti hem İsrail için tehditti ve İsrail'in de Suudi Arabistan'ın da her iki Körfez ülkelerinin, ki bunlar zaten varlıklarını bu söylediğim dengelere borçludurlar, böyle bir şeye katlanmaları mümkün değildi. Bunun üzerine Amerika Irak'ı parçalamaktan ve Saddam'ı yok etmekten vazgeçti.

Çok genel çizgiler içinde ortaya koymaya çalıştığım Körfez krizinin öncesinde ve sırasında, Türkiye neler yaptı. Öncelikle şunu söyleyeyim; Türkiye ne yapması gerekiyorsa onu yaptı. Size biraz garip gelecek belki, çünkü son bir yıldan beri sürekli olarak hükümeti, Devlet başkanını, bakanları bu konularda eleştiriyoruz, o zaman nasıl yapması gerekeni yaptı diyeceksiniz? Aslında Türkiye'de kriz başladığı andan itibaren yeni yeni birtakım şahinler türedi. Hayatında hiç uçmamış olan birtakım kuşlar şahin zannetmeye başladılar kendilerini ve saçma sapan birtakım yetki tartışmaları başladı. Bir kere Türkiye Körfez krizinin başladığı anda Irak'tan gelen petrol boru hattını Birleşmiş Milletler kararı daha ortaya çıkmadan, tebliğ edilmeden kesti. Bununla Türkiye aklı sıra jest yaptı ama bu yanlış bir jest oldu. Çünkü birkaç gün sonra zaten kesilecekti bu, uygulanacak iktisadi ambargo çerçevesinde. Türkiye'nin böyle acele davranması Irak'la olan ilişkilerinde bence kapanması çok zor bir yara açtı, fevkalade büyük bir hataydı bu. Biraz sonra değineceğim; Incirlik'in kullandırılmasından daha büyük bir hata idi, acelecilik. Bu aceleciliğin altında kimilerine yaranma arzusu var ama, onları hukuki olarak bilmemiz mümkün olmayor.

Daha sonra bir garip yetki tartışmaları başladı; verilirdi verilmezdi ve Parlatmentonun saygınlığına da gölge düşürecek birtakım tezgahlarla ön-

ce verilmeyen yetkiler daha sonra verildi. Böylece Türkiye'nin kaderi hiç inanılmaz bir biçimde, Türkiye'de hiçbir padişahın sahip olmadığı kadar, Atatürk'ün sahip olmadığı kadar, İnönü'nün ebedi şef olduğu zaman bile sahip olmadığı kadar bir insanın iki dudağının arasına bırakıldı. Bu iki dudak herhalde enteresan şeyler söylemek niyetinde idi ama Türkiye'de fevkalade ciddi bir toplumsal tepki patladı. Muhalefetiyle, basınıyla ve özellikle ciheti askeriyesiyle, ordusuyla. Torumtay'ın istifası bu döneme denk düşüyor. Yani Türkiye yapması gerekeni yaptı ve Türkiye'de yapılması gerekenler yapıldı. Ama eğer Türkiye'de o ciddi toplumsal tepkiler uyanmamış olsaydı, Türkiye'de yok zannedilen birtakım güçler ortaya çıkıp, kendini çok güçlü zanneden bazı insanları frenlemeseydiler, Türkiye çok yanlış işler yapabilirdi. Fakat o fren mekanizmaları çok şükür çalıştı ve Türkiye ciddi hatalar yapmadan Körfez krizinden geçti.

Şimdi öyle bir koyarım, üç alırım, bunlar laf tabi, bunların olacağı yoktu ve olmasının mantığı da yoktur. İncirlik Üssü'nü kullanırmayacak mıydık, mecbur muyduk kullanırmaya? Yani Türkiye'de zannediyorum daha farklı bir iktidar olsaydı da, Birleşmiş Milletler kararları çerçevesinde ve müttefik güçlere böyle bir askeri üssün kullanırmaması çok zor bir hareketti. Zaten zannediyorum Irak da İncirliği kullandığımız için fazla kızgın değil ama kraldan çok kralcı davranıldığı için, bazı kırılganlıkları, bazı hoşnutsuzlukları var.

Sayın konuklar, Körfez krizinde Türkiye'nin ne gibi zararları oldu? Bunlar tabi bilinir; boru hattının kapanmasından doğan bir ücret kaybımız oldu. Bu borudan aldığımız ucuz petrolü alamadık, transit ticaretten zararımız var, ihracat yapıyorduk Irak'a, müteahhitlik hizmetleri yapıyorduk, bunlardan olduk. Savaş çıktı diyerekten turizm gelirlerimiz fevkalade azaldı. Bunların hepsi zarar. Ama bu zararlar Amerika Birleşik Devletleri'nin ya da bir başkasının bize tazmin edeceği zararlar değil; yani Türkiye ne yaparsa yapsaydı bu zararlar ortaya çıkacaktı ve zaten Amerika da bu gerekçe ile bu zararları tazmin yoluna fazla gitmiyor.

Kriz sonrasında ne olacak? Türkiye'nin ekonomik sorunu krizden önce de vardı, krizle beraber de var, krizden sonra da olacaktır ve şu anda

Türkiye'de -Sayın Akgüç liyakatle onu ifade ettiler- uygulanan iktisat politikaları iflas etmiş durumdadır ama bir refah aldatmacası vardır; dolu vitrinler. Refah aldatmacası da kötü bir aldatmacadır; hani cebinde alacak parası yok ama vitrinde İsviçre çukulası ya da Fransız peynirini görünce mutlu oluyor; yarın benim de param olur, ben de alırım diyor. Parası da olmayacak ama işte aldatıyor kendini. Bu refah aldatmacası ile bir süre idare edeceğiz fakat fevkalade kritik -Türkiye açısından- bir olay, Türkiye'nin güneyindeki Kürt tampon bölgesidir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan bugüne kadar bu kadar ciddi bir tehdit altında kalmamıştır. Böylesine bir tampon bölgeyi oluşturan politikaların ne kadar iyi politikalar olduğunu da dün akşam televizyondan izledik; yani bunun çok başarılı bir politika olduğu söylendi. Burada başarıdan ne anlaşıldığı aşikar; ancak, Ortadoğu'da bir denge oluşacaktır. Bu dengeyi oluşturabilecek üç tane süper Ortadoğu gücü vardır, Ortadoğu çapında süper güç. Bunlar İran, Mısır ve Türkiye'dir. Şimdi Türkiye'de özellikle kimileri buna çok hevesli; Ortadoğu'nun kurtarıcısı olmak, Ortadoğu'nun toparlayıcısı olmak istiyorlar. Ama kimse dinlemiyor, kimse yüzüne bakmıyor. Hani telefon konuşmaları da fayda etmiyor. (Alkışlar)

İran zannederim burada biraz daha şanslı durumdadır. Ama Batı dünyasının bu konudaki adayı Hüsnü Mübarek'tir. Zaten Hüsnü Mübarek bunun için Türkiye'ye geldiğinde, Hüsnü Mübarek ile yanındakilerinin yüzlerini gördüğünüzde, hiç de mübarek bir toplantı olmadığı anlaşılıyor; hepsi birer karış suratla göründüler. Ama zannediyorum Amerika'nın Ortadoğu'daki has adamı şu anda Hüsnü Mübarek'tir ve has adamlarının Hüsnü Mübarek olması da kimilerini fevkalade üzmemektedir zannediyorum.

Körfez krizinin neler getireceğini hep birlikte göreceğiz. Sosyal bilimlerde yapılan tahminler ancak tahmin olabiliyor. Bu tahminlerin karamsar olanları için ümit ederim ki yanlışmış olalım.

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

BAŞKAN- Sayın Toktamış Ateş'e konuşmalarından dolayı teşekkür ediyorum.

Türkiye'de Yeni Dönem Kalkınma Stratejileri

Açılış Konuşması : Erdal İNÖNÜ (SHP Genel Başkanı)
Oturma Başkanı : Talat ORHON (İkt. Vakfı Yön. Kur. Üyesi)
Panelistler : Prof. Dr. Taner BERKSOY (Marmara Üniv. Öğr. Üyesi)
Prof. Dr. Tansu ÇİLLER (Boğaziçi Üniv. Eski Öğr. Üyesi)
Memduh HACIOĞLU (İstanbul Sanayi Odası Bşk.)
Prof. Dr. Gülten KAZGAN (İkt. Fak. Öğr. Üyesi)

BAŞKAN- Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü, sayın milletvekilleri, sayın konuklar, değerli arkadaşlarım, TRT ve basının değerli mensupları; toplantımıza hoş geldiniz.

Hepinizi saygı ile selamlıyorum.

Toplantımızın açılış konuşmasını yapmak üzere sayın Erdal İnönü'yü kürsüye davet ediyorum, buyrun efendim. (Alkışlar)

ERDAL İNÖNÜ- Sayın başkan, sayın iktisatçılar, sayın İstanbullular, sayın basın ve TRT mensupları, değerli konuklar; hepinizi saygı ile selamlayarak, bana verilen görevi yapmaya başlıyorum.

Burada 16. İktisatçılar Haftası'nın bir gününde açılış konuşmasını yapmaktan onur duyuyorum, kıvanç duyuyorum ama bunu da fazla büyütüp, ben de artık iktisatçı oldum demiyorum. Siyasete girmek -geçen gün bir gazeteci ile konuşuyordum, onun sorusuna cevap olarak- üzere iken, bana "mal varlığınız bugün nedir" diye sordu. Ben de bugün ne olduğunu söylemeyeyim, çünkü zaten bütün bunları söyledik siyasete başladığımız zamanlarda ama şu kadarını söyleyeyim ki dedim; mal varlığım yavaş fakat sürekli bir tempo ile azalmakta. Siyasete girmenin bir sonucu bu. Ama baş-

ka bir sonucu da, böyle İktisatçılar Haftasında, iktisat konusunda bir konuşma yapmaya çağrılmak. Sizin konunuz olmayabilir ama siyasete girdiğiniz için, ülkenin halkımızın önemli sorunları ve hatta bilimsel konularda açılış konuşmaları yaparak, bu konuların uzmanı gibi konuşma yetkisini alıyorsunuz siyasete girince. Ama ben bunları mübalağa etmiyorum, bunlar elbet kıvanç veren olaylar, yapılması gereken şeyler. Ama buraya gelmekte benim asıl maksadım, benden sonra konuşacak iktisatçıların görüşlerini dinlemektir. Bu panelde konuşacak çok değerli iktisatçılar ve siyasetçiler var, onların bugünkü konularda söyleyeceklerini dinlemek istiyorum. Çünkü inanıyorum ki bu toplantılardan hepimiz yarar sağlamalıyız. Ben şimdi rahatlıkla fikirlerimi söyleyeceğim; iktisatçı olayım olmayayım bu farketmeden, siyasette öğrendiğim ve yapmak istediğim şeyler üzerine konuşacağım. Ama ondan sonra da iktisatçılarımızın bu konuya daha uzman yaklaşımlarını dinleyeceğim. Onun için, yönetim kuruluna, haftayı düzenleyen arkadaşlarımıza candan teşekkür ediyorum, bana bugün sizinle konuşma fırsatını verdikleri için.

Sayın konuklar ve sayın iktisatçılar; yeni dönem kalkınma stratejileri konusunda neler söyleyelim? Bir defa bu yeni dönem sözünün üzerinde durmak lazım. Yeni dönem veya değişme döne-

minde ne yapacağız; şunu yapalım bunu yapalım gibi birçok şey söyleniyor. Bazen öyle bir hava veriliyor ki, şimdi yepyeni bir döneme geldik; bir de 2000'li yıl sözü var. Tabii 1999 yılından sonra 2000 geliyor; bunda hiçbir değişiklik ve fark yok. 2001 olacak, 2002 olacak; 2000 olunca birden bire dünya değişmeyecek, birden bire iktisat ilmi değişmeyecek. 2000'li yıllarda şöyle yapacağız; bugün ne yapıyorsanız o zaman da onu yapacaksınız. Onun gibi, yeni döneme gelince sanki herşey değişti, böylese siz de eski sözleri bırakın, yepyeni teoriler, yepyeni yaklaşımlar getirin; oysa böyle bir şey yok. Değişen şeyler yok mu, var elbette. Ama ne değişiyor ne değişmiyor işte ona dikkatle bakmak gerekir.

Bir defa değişmeyen şeyler var; değişmeyecek şeyler var, dünyadaki doğal kaynakların, insan emeği ve çıkardığı zenginliklerin paylaşılması; bu paylaşma kavgasında da her ulusun, her toplumun en büyük payı almak için bütün gücünü olanaklarını, aklını kullanması. Bu uğraş değişmiyor, değişmeyecek de. Yaşamak için herkes, iyi yaşamak, daha güzel yaşamak için bütün olanaklarını kullanıyor ve sınırlı kaynaktan en çok payı almaya çalışıyor. Bütün mesele burada, bu değişmiyor. Dünyanın kaynakları sınırlı, biz bunlardan çok pay almaya çalışıyoruz.

Aklıma çok yıllar evvel okuduğum bir şey geliyor; tam bu konu için söylenmiş bir söz değil aslında ama, bir devletin kendi yönetimi için söylenmiş ama buraya da uygulanabilir. Bir daha da bakmadım, belki biraz yanlış hatırlıyorum ama, Eflatun'un meşhur "Devlet" diyalogunda bir pasaj vardır: Filozof öğrencisine anlatıyor, devlet nasıl yönetilmeli diye; ne şekilde. En akıllı insanlar, devlet yönetimini en iyi bilen insanlar başa geçmeli, halk da onların dediğini yapmalı ve böylece en güzel en verimli devlet yönetimi olmalı. Dinleyen öğrencilerden birisi soruyor: Peki hocam, en akıllılar yönetirken memnun olacaklar ama halkın, kendilerini de akıllı sanan insanların bu yönetime müdahale etmemesini, bu durumu kabul etmesini nasıl sağlayacağız?

Haa diyor filozof; işte en önemli, en zor mesele ve cevabını da veremiyor.

Bütün mesele burada. Dünyanın zenginliklerini paylaşırken, bize bugün zenginliklerin çoğunu alan insanlar birtakım teoriler getiriyorlar, bir takım yollar gösteriyorlar. Siz bunları yaparsanız hepiniz en mutlu şekilde yaşarsınız diyorlar, hepiniz en iyi paylaşımı alırsınız diyorlar. Ama bunu bize onlar söylüyor. Yani bugün bu zenginliklerden en çok payı alanlar bize bunu öneriyorlar. Tabii bunu önerirken güzel güzel değiştirerek öneriyorlar; en iyisi budur başka çaresi yoktur, ancak böyle her-

kes mutlu olur diye gösteriyorlar. Biz de onları kabul edersek mesele kalmaz. Ama bunu kabul ettiğimiz zaman da, işte o paylaşımdan en az payı almaya devam ederiz. Bütün mesele bu; bu değişmeyen bir şey ve bunu değiştirmek, bizim gelişen ve artık sanayileşmiş zaman zaman sayılan ama tam sanayileşmemiş bir ulus olarak, bu paylaşım-dan daha çok pay almak için fikirlerimizi oluştururken, hareketlerimizi geliştirirken, bunları hep düşünmeliyiz diye öneriyorum. Yani birincisi, bu mevcudu paylaşmada kendi aklımıza güvenerek, kendi gücümüze dayanarak bir hareket tarzı tutturmalıyız ve onu kararlılıkla yürütmeliyiz.

İkinci bir konu da şu: Acaba ulusal karakteristikler hiç değişmez mi? Türk ulusu dünyada kendi askeri gücü ile, kendi bağımsızlığını korumakta gösterdiği askeri gücü ile şöhret salmıştır. Bu zaman içinde bizim asker ulus olarak tanınmamıza yol açmıştır. Bugün de görüyoruz, dünya stratejileri konuşulurken, Türkiye'ye verilen yer daha çok savunmada çok yararlıdır, aman kim kendini savunmak istiyorsa kendi yanına alsın şeklinde görülüyor. Bence bu değişir; bunu da bu şekil de götürmek şart değil. Biz ekonomimizi geliştireceğiz diyoruz, geliştirdik diyoruz, Avrupa Topluluğu'na gireceğiz diyoruz, iş adamlarımız, teknisyenlerimiz, çalışanlarımız çok önemli ilerlemeler sağlıyorlar ve bunların hepsi bizim hâlâ dünyada sadece asker ulus olarak mı kalmamızla yetinmememize yol açacak? Bu doğru değil bence. Biz bundan sonraki stratejilerimizi düşünürken, geliştirirken, sadece bu yönde kendimizi gösterebiliriz, hep böyle kalmaya mahkumuz yaklaşımını bırakmalıyız.

Yani bu değişmemiz gereken bir yoldur, onu söylemek istiyorum ve biraz sonra da ayrıntısına gireceğim. Yeni dönem kalkınma stratejilerini uygulamak derken, biz bu stratejilerin ekonomimizi geliştirmek, kültürümüzü geliştirmek, sosyal hayatımızı geliştirmek doğrultusundaki atılımlarını yaparken, sosyal hayatımızın da değişmesini düşünmeliyiz.

Biraz daha güncel bir yaklaşıma geçmek istiyorum. Kalkınma stratejileri dendiği zaman, ilk akla gelen şey, sanayileşme konumuz. Aslında kalkınma ve sanayileşme yani sanayileşmeyi hızlandırma; elbette bir ölçüde sanayileştik, baştan başlamıyoruz ama sanayileşmemizi hızlandırmak, yeni atılımlara götürmek, kalkınmamızın temel gücünün sanayiden geleceğine inanmak, her halde artık yapalım mı yapmayalım mı diye tartışılacak bir konu değil. Sanayiye dayanan bir kalkınma şart. Sadece turizmle, sadece hizmet arz ederek biz kalkıp çağdaş uygarlığa erişemez miyiz? Erişemeyiz. Sadece hizmet vererek, sadece turizmle biz özlediğimiz çağdaş uygarlık düzeyine gelemez. 57 milyona varan bir nüfusumuz var, geniş bir

ülkeyiz; bizim yaşam tarzımız sadece hizmet vere- rek böyle bir yüksek düzeye bizi getiremez. Onun için sanayileşmek hiçbir partinin reddetmeyeceği ama hiç olmazsa bizim inanarak öngördüğümüz bir amaçtır.

Burada son yıllardaki duruma kısaca göz at- mak gerekiyor. 1980'li yıllarda yürütülen politika, sanayileşme konusunu geri bıraktı. Çeşitli yollar- dan geri bıraktı; doğrudan doğruya çıkıp ta artık sanayileşmiyoruz demediler. Ama öbür sektörlerle ağırlık vereceklerini söylemeleriyle birlikte izledik- leri mali düzenlemelerle, getirdikleri ekonomik dü- zenlemelerle bu sonucu yarattılar. Faizlerin yük- selmesi, reel ücretlerin düşürülmesi, talebin daral- tılması, bütün bu olanaklar ve bütün bu etkenlerle sermayenin paylaştırılması; bunlar geçtiğimiz 10 yıl içinde yeni sanayi kurmak isteyenleri caydıran, sanayiciliği özenilecek bir iş olmaktan çıkaran bir ortam yarattı. Yüksek faiz ve pahalı döviz, özellikle imalat sanayiini etkiledi. Birçok projeler durdurul- du, yavaşlatıldı. Bir iki rakam da vermek istiyorum; bildiğiniz şeyler bunlar: İmalat sanayiine yapılan yatırımların toplam sabit sermaye yatırımları için- deki payı, sabit fiyatlarla, 1980 yılında yüzde 34.7 iken, bu pay 1989 yılında yüzde 14.4'e düştü. Ka- mu kesiminin sanayileşme ile ciddi bağlantısı ke- sildi. Kamu kesimi imalat sanayi yatırımlarının top- lam kamu yatırımları içindeki payı -gene sabit fi- yatlarla- 1980 yılında yüzde 34.3 iken, bu pay 1989 yılında yüzde 5.4'e düştü. Kamu kesiminin imalat sanayi yatırımlarının toplam kamu yatırımla- rı içindeki payı bu kadar düştü. Bu imalat sanayi- ne kamunun yatırım yapmasını istemiyoruz de- mektir, onu da açıkça söylediler. Peki kamu sektö- rü, devlet kuruluşları imalat sanayiine yatırım yap- masınlar; özel sektör yaptı mı? Özel sektör de ya- pamadı. Yapamadı çünkü, **demin söylediğim yük- sek faiz hadleri, yabancı kaynak kullanımının yük- sek maliyeti, belirsizlik, devam eden enflasyon;** bü- tün bunlar özel sektörün de imalat sanayiine yatı- rım yapmasını engelledi, hala da engelliyor. O zaman vardığımız sonuç; sanayide duraklama. Mevcut kapasiteyi daha çok çalıştırmak için teşvik- lerin yararı oldu, ama yeni kapasite yaratılmadı. Bunu görüyoruz, biliyoruz ve bu durum artık bize 1980'lerde ihracatı teşvik için iç talebi daraltın tav- siyesini yapan uluslararası kuruluşların bile dikka- tinden kaçmıyor. Bugün uluslararası kuruluşların da Türkiye'de yatırım yapın, sanayiye yatırım şart- ır, yeni kapasite yaratın dediklerini görüyorum.

Sanayileşmek için ilave demeyeyim, mevcut özendirmenin durdurulması, ek bir özendirme geti- rilmemesi, bugün ihracat programını sektöre uğ- rattı. Aşağı yukarı 3 yıldır 11-12 milyar dolar düze- yinde ihracat duruyor, bir artış yok. Yeni yatırımla- ra imkân vermemek, sanayicileri özendirmemek,

mahalli zorluklarla bunu engellemek, sadece yep- yeni yatırımları durdurmakla kalmıyor, yeni tekno- lojilerin gelmesini durdurmakla kalmıyor; mevcut teknolojilerin de eskimesi karşısında yapmakta ol- dukları işi aynı verimle ve etkinlikle yapmaya de- vam etmelerini de engelliyor sanayicilerin. Tekstil- de durum böyle maalesef.

Geçenlerde toplantılarında bulundum; açık- ça anlatıyorlardı. Teknoloji yıllarca aynı şekilde bı- rakılırsa, o zaman etkinliği azalıyor ve rekabet gü- cü azalıyor. Her iki konuda da mevcut Türkiye'de bugün verimli bir şekilde, rekabet edecek ve yarı- şacak şekilde çalışan sanayilerin teknolojisini yenile- ştirmek, bir de yeni sanayiler getirmek. Her iki konuda bugünkü durum bir duraklama, bir umut- suzluk halindedir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Türkiye eko- nomisinin son 10 yılını değerlendirdiği raporda, bu noktayı açıkça belirttiğini görüyoruz. Mevcut tekno- loji ile üretim yapan sanayilerle ihracatı daha fazla artırmak mümkün değildir. Sanayie gerekli yatırımların yapılmaması sonucu, sermaye stoku ve tek- noloji eskimiştir. Şimdi bunlar bugünkü iktidarın getirdiği ve değiştirilmesi şart olan noktalar.

İki yaklaşımı alternatif strateji anlamında be- lirtmek istiyorum. Bir tanesi; bu yapısal uyum çizgi- si ile bizi bugüne kadar getiren politikanın, sanayi- de mevcut kapasiteyi artırmak yolunda yaptığı gayretler yani olumlu alanda yaptığı gayretler, bi- zim geleneksel sanayi kollarımızda olmuştur. Gıda sanayii, tütün, içki, tekstil, hazır giyim, deri ve ayakkabı gibi bizim geleneksel olarak dünyada za- ten açılmaya başladığımız, rekabetle boy ölçüşe- bildiğimiz alanlarda mevcut kapasiteyi artırmaya yönelik olmuştur. Ama bu alanlarda da mevcut tek- nolojinin yenileştirilmemesi, bugün bu alanların da yeni ihracat, ilave ihracat yapamaz hale gelmesini doğurmuştur. Demek ki bir defa bu alanlardaki tek- nolojiyi yenileştirmek gerekiyor ama bu yetmez; yeni teknolojiler, yeni sanayi alanlarında dünya re- kabetine çıkacak yatırımlar, atılımlar da yapmak gerekiyor. Her iki alanda bir birinden farklı alanlar; yeni dediğimiz bir strateji her ikisini de ele almak zorundadır.

Bir iki rakam daha vermek istiyorum: Bugün sanayileştirdiğimiz söyleniyor, ihracatımızın çoğunun sanayi malları olduğu söyleniyor; bunlar hakkında bir iki rakam daha vermek istiyorum. Gerçek sana- yi ürünü olarak kabul edilen makina ve otomotiv sanayi ürünlerinin toplam ihracatımız içindeki payı, yüzde 6.4 dolayındadır bugün. Yüksek teknoloji içeren mallarda ise bu oran binde 3'tür. Demek ki ihracatımızın yapısında gerçek bir sanayileşmeyi gösteren yapı yok henüz. Çünkü yeni teknoloji alanlarına girmemiştir ve mevcutları da o doğrultu-

da geliştirmemişiz. Bugünkü gelişmeler, değişmeler konusuna tekrar dñnmek istiyorum. Aslına bakarsanız sanayi devriminin başlangıcına da gittiğiniz zaman, hatta eski çağlara gittiğiniz zaman, gerçek değişmeleri yaratan şey, bilimin ve teknolojinin ilerlemesi. Bilimin uygulanmasıyla teknoloji ilerliyor ve bunun halk kitlelerine gñtñrñlmesiyle toplumda değişme oluyor, ekonomide ilerleme oluyor. Eski çağlarda da böyleydi ama yeni çağlarda iletişim olanakları artınca, bu daha çok meydana çıktı. Sanayi devrimi, bilimin yol gñsterdięi doğrultularda teknolojinin ilerlemesiyle ekonomiye yeni üretim olanakları gelmesi, bunun yayılmasından başka bir şey değil. şimdi yaşadığımız teknolojik devrim, iletişim çağı deniyor, bilgisayar çağı deniyor, elektronik çağı deniyor; bu değişimler yeni ekonomik üretim olanakları getiriyor, yeni zenginlikler doğruyor; o halde çağın bir değişim alanı olarak bunlara girmek şart.

şöyle de yaklaşılabilir bu konulara: Etrafımızda gñrdñęñmñz olayları değiştirmek için, etrafımızda gñrdñęñmñz etkenlerle yola çıkmak ilk akla gelen şey. İnsanların taş devrinden beri yaptıkları şey, gñrdñkleri malzemeyi alıp onları kullanmayı geliştirmek. Bu malzeme insan olabilir veya işte taş olabilir; o taşları yontup silah yapıyorlar veya kazma yapıyorlar; ilk akla gelen şey etrafımızdaki objelerle, vasıtalarla zenginlik yaratmaya çalışmak, üřtñnlñk yaratmaya çalışmak. Bunun bir sınırı var, çñnkñ nihayet herkes kendi gñcñnñ kullanabiliyor. İnsanlar akıllarını kullanmaya başlayınca gñrñyorlar ki, biraz daha derine giderseniz, bu dñzeyi bırakıp daha alt dñzeye inerseniz, o zaman daha gñçlñ olabiliyorsunuz. Iřte enerjiyi kullanmaya başlarsanız -elektrik bunun en parlak örneği- o zaman gñrmedięiniz şeyleri, örneğin elektroniği kullanmaya başlarsanız, o zaman çok daha gñçlñ oluyorsunuz. Daha derindeki bir kaynağı yakalarsanız, o zaman o derinden gelen kaynak size gñrdñęñmñz objeleri değiştirmede çok daha bñyñk gñç veriyor ve bu böyle devam ediyor. Ne kadar derine giderseniz o kadar gñçlñ oluyorsunuz. Bu bilgisayar meselesi, elektronik çağ meselesi, robotlar, bunlar hep gñrdñęñmñz objeleri bırakıp, onlara daha derinden etki yapan etkenleri yakalayıp onlar üzerinde çalışmaktır.

Mesela biyolojide bugñnkñ ilerlemeleri; DNA'nın yapısından DNA'da elde edilen ilerlemeyi şimdi genetikte, gen mñhendislięinde kullanmaya başlamak, gñrdñęñmñz insanları, gñrdñęñmñz canlıları değiştirecek çok daha temel noktalara varmak demek. Gerçek üřtñnlñk böyle kazanılıyor ama bu nasıl kazanılıyor; bu bilgi ile, bilimle, araştırma ile kazanılıyor. Oraya sarfettiğiniz gayretin de kat kat üřtñnñ, kat kat farkını katma değer olarak ve onu siz kendiniz derlediğiniz için istediğiniz

gibi aşağı yukarı katma değer olarak, o derinliğe inmeyen insanlardan alıyorsunuz. Bunun yolu belli; işte bunu yapmamız gerekli.

Bizim de toplum olarak yeni strateji belirlerken, sadece bize gñsterilen yolda çalışmakla yetinmemek, mevcut sanayilerimiz var onları geliştirin, bize hizmet verin o zaman siz de yapısını alırsınız gibi yaklaşımlara itibar etmeden, yeni stratejileri oluştururken, bizim de bu derinliklere inecek asıl gñç kaynaklarını yakalayacak bir gelişmeye başlamamız gereklidir.

Tekrar teknolojiye dñnmek istiyorum. Yeni teknolojilerin gelmesinde bizim hiç bir kompleksimiz yok. Mevcut teknolojilerin geliştirilmesinde hiç bir kompleksimiz yok. Devlet sektñrñ özel sektñr; bu meselede ille devlet sektñrñ olsun, ille özel sektñr olsun demiyorum. Kim yapacaksa o yapsın ama birileri yapsın. Yeni teknolojilerin Tñrkiye'ye gelmesi şart. Elektronikte, bilgisayarda bu biyolojiye bağlı biyo-teknoloji alanlarında gelişme Tñrkiye'de nasıl olacak? Biz eğer beklersek yabancı sermaye veya yabancı kuruluşlar bunu yapsınlar, yapmazlar. Ancak işlerine geldiği kadar yaparlar. Bu dediğim derinliklere inmek insanın kendi gayretiyle olan bir şey, bunu niye başkasına anlatsın niye başkasına aynı şeyleri söylesin. Pehlivanların hñnerlerini söylememeleri gibi onlar da bunu söylemezler. Bizim bunları kendimiz bulmak için çalışmamız şarttır. Bunu yaparken elbette tutarlı bir model gerekli, o model üzerinde arkadaşlarımızın gñrñřlerini dinlemek istiyorum ama bizim önerdiğimiz model, mevcut teknolojiyi bugñn uygulayan özel sektñrñmñzñn bunu yenileştirmesi için onlara yardımcı olmak. Yeni teknolojinin getirilmesinde özel sektñr bunu yapıyorsa ne ala, yapmıyorsa devletin öncñlñk yapmasını öneriyoruz. Devlet buna niye karışıyor, artık sanayii bıraksın; Amerika Birleşik Devletleri'nde atom enerjisi ilk defa uygulanmaya başladığında, bunu özel sektñr yapmadı ve o zamanki yöneticiler bir özel kuruluş kurdular, atom enerjisinin uygulanmasını bu devlet kuruluşu planladı, yönetti. Hepsini kendisi yapmadı, özel sektñre ihaleler verdi, bñyñk fabrikaların her birini bir özel sektñr yönetti. Ama bunu devlet planladı ve yeni bir teknoloji olduğu için bundaki riskleri hiçbir özel kuruluş kendi başına almaya cesaret edemediği için, devlet buna öncñlñk yaptı, görevleri verdi ve sonunda atom enerjisi dñnyaya yayıldı. Aslında gen teknolojisinde, öteki meselelerde de ne zaman çok risk varsa, bunu ancak en bñyñk kuruluşlar göęñsleyebiliyorlar. Tñrkiye'de o kadar bñyñk kuruluş yok ki çıkıp da henñz araştırma safhasındaki, gelişme safhasındaki bir teknoloji alanında sermaye yatırırsın ve o araştırmalara girişsin; bunu yapacak kuruluş yok. Bunu ancak devlet yapabilir ama o anlayıştaki bir devlet; biz asker mille-

UZEL

37 years of
experience in
industry with an
annual production
capacity of:

25.000 TRACTORS

We have produced 200.000 tractors so far. Present manufacturing program is based on MF 240S, MF 255T, MF 265 and MF 285 models.

20.000 TONS LEAF SPRINGS

Our leaf springs for all kind of vehicles are manufactured in accordance with the latest technology.

1.500.000 WHEELS

We are the only firm in Turkey, which produces all types of wheels for cars, trucks, buses, trailers and tractors.

1.500.000 HELICAL SPRINGS

Our springs are manufactured with 100 % magnetic crack test and with the shot-peening operation.

Our main principle is and has always been

"Quality First"

UZEL MAKİNA SANAYİİ A.Ş.

Topçular, Kışla Caddesi No: 5
Rami / İSTANBUL / TURKEY
Tel.: (1) 567 08 41 (15 lines)
Fax: 576 45 95
Telex: 23416 UZEL TR

GRUNDIG

- Kablolu ve teletext yayınlara uygun 40 cm, 55 cm, 63 cm flat square; 37 cm, 51 cm in line, ışık yansımalarını önleyen resim tüpü ile en kaliteli renk ve resim görüntüsü.
- Multisistem.
- Bilgisayar ve video recorder bağlantıları için özel scart soketi.

Bir Kalite Geleneği

CİHAN
ŞİRKETLER GRUBU

Yıldız Barbaros Bulvarı, No. 137 80700 Beşiktaş-İST. Tel: 175 09 90 (9 Hat)

tiz, biz yalnız savunmada kendimizi göstereceğiz dersiniz bunları yapamazsınız. Burada kesin bir ayırım şarttır. Benim yeni strateji diye asıl üzerinde durmak istediğim nokta budur. Bu yeni çağda biz artık asker millet olarak dünyada varız sözünü bırakmalıyız. Biz düşünen, aklını kullanan, yaratıcılığını kullanan, bunları teknikte, ekonomide değerlendiren bir millet olarak bundan sonra gelişmek istiyoruz.

Dünyada artık savaşlar kayboluyor, bitiyor. Hala savaş yapmak akılsızlığını gösterenler var ama onlar da bunu yakında bırakacaklar. Onun için biz bundan sonra, yok savunmada ileriye, bu yoldan bize destek verin, savunma sanayimizi geliştirelim, bu suretle ekonomimiz gelişsin; bunları bırakmalıyız. Elbette kendimizi korumamız için gerekli ölçüde yapacağız, yanlış anlaşılmasın ama bunu bir hayat felsefesi olarak, bir yol olarak gençlerimize göstermekten artık uzaklaşalım. Gençlerimize göstereceğimiz yol, akıllarını kullanarak ilimde, bilimde ilerleyerek ve bunu uygulayarak Türk ekonomisini ileri götürmektir. Bunu yapacak güç elbette gençlerimizde vardır.

Bir hikaye anlatayım aslında hikaye değil, dün yaptığım bir konuşmadır: Bugün Sovyetler Birliği'nde bir yerde azınlık olarak yaşayan bir Türk grubu; tesadüfen birisiyle konuştum, bana anlattığı çok ilginçti. Diyor ki; biz oraya geldik, bir azınlığız, kendimizi kurtarmak için çalışmaya başladık. Akıllımızı kullandık ve orada biz şimdi varlıklı insanlar olduk. Oraya geldik, onların savunmasını yapmıyoruz ama orada en varlıklı insanlar olduk. Biliyorsunuz başka azınlıkların da yaptığı budur. Bir yerde kaldıkları zaman kendilerini korumak için akıllarını kullanarak bütün yaratıcılıklarını ortaya koyarlar. Bunu şunun için söylüyorum; yani Türkler sadece askerlikte ileridir demek yanlış bir anlayıştır. Türkler ekonomide, teknikte, bilimde ileridirler, bunu ortaya koymaları şimdi şarttır.

Dünyada rekabeti ancak böyle göğüsleyebiliriz.

Demek istiyorum ki yeni teknolojilerin Türkiye'ye gelmesi şarttır. Bunu özel sektör yaparsa ne âlâ, yapmazsa devlet olarak bu öncülüğü yapacağız iktidara geldiğimizde. Bunları yaparken elbette ortaya çıkan yeni ticaret imkanları, yeni gelişme imkanlarını da öngörmek şarttır. İşte bunun için tutarlı bir modeli şimdi arkadaşlarımdan dinlemek istiyorum. Örneğin ticarete elbet yeni olanaklar bugün var. Bize Güney Kore'deki, Pasifik'teki ülkelerin gelişmelerini zaman zaman gösteren arkadaşlarımız, iktisatçılarımız var. Bunları dikkatle izliyoruz. Bu yeni bir ticaret olanağı ortaya çıkarıyor ve bunu Türkiye de yapabilir, bir ölçüde yapabilir. Ne ölçüde yapabilir; bunun üzerinde arkadaşlarımızın

görüşlerini dinlemek isterim. Serbest bölgeleri daha iyi çalıştırarak, Karadeniz'deki ekonomik işbirliği bölgesini canlandırarak, bunların hepsini yapmak Türkiye için mümkündür ve gereklidir. Ama esas olarak Türkiye bundan sonraki gelişmesini, bilimin teknolojinin ekonomiye uygulanması yani çağdaş teknolojileri geliştirmede yer alması ve bu rekabette yerini alması diye görmelidir.

Bir bütün olacaktır bugünkü sanayilerimiz; tekstilde olsun, gıdada olsun, bunlar hepsi gelişmeye devam edecektir, ama yeni teknolojilere de geçmemiz şarttır. Bu açıdan da toplumumuzun böyle yeni şeyleri yapmasını zorlaştıran, yeni şeylere girmesini engelleyen birtakım sosyal meselelerden bir an evvel kurtulması da şarttır. İçimizdeki ahengi bozan meseleler, Güneydoğu'daki huzursuzluk, bunu bir an evvel bitirmemiz şarttır. Bunun için demokrasiye inanan insanların, ahengi bozmayan ama herkese haklarını özgürlüklerini kabul eden yaklaşım içinde bir ahengi bir an evvel kurmamız şarttır. Askerlik için ayırdığımız harcamaları azaltmamız şarttır. Bunu askerlik süresini de azaltarak, silahlı kuvvetlerin sayısını azaltarak yapmalıyız.

Komşularımızla iyi ilişkiler kurmak için bütün gayretimizi sarfetmeliyiz. Bu tabii yalnız bize bağlı olan bir şey değil; ama biz mesele çıkarmamalıyız. Komşularımızla mevcut olan ilişkileri bozacak şeyler yapmamalıyız, düzeltmek için uğraşmalıyız. İnanmalıyız ki, bizim barış içinde yaşarken, savunma harcamalarını azaltarak kendi içimizdeki ahengi kurduktan sonra, barış içinde kalkınma için bütün olanaklarımızı eğitime ve eğitimle yetiştirdiğimiz insanların araştırmalarına, onların gelişmesine, bütün imkanlarımızı verdiğimiz zaman, biz asıl güçlü oluruz ve o zaman rekabette çağdaş düzeye erişiriz. Biz bugünkü durumu olduğu gibi koruyacağız diye, aynı yaklaşımı sürdürürsek, hiçbir zaman bugünkü yerimizi değiştiremeyiz. Ne kadar cambazlık yapsak, ne kadar geçici ittifaklar kursak, ne kadar en büyüklerin yanında görünsek, biz toplumumuzu bu yaklaşım şeklini değiştirerek yeni şeyler yapmaya, yeni şeyler yaratmaya götüremezsek, dünyadaki yerimizi değiştiremeyiz. Ama yaparsak değiştiririz. Dediğim şekilde eğitime dayanan gençlerimizin yeteneklerini geliştirmeye dayanan ve öteki bize zaman kaybettiren meseleleri çözerek -ulusal çıkarlarımızı koruyarak ve belli bir anlayış içinde çözerek- bu yaşayış şeklimizi değiştirirsek, o zaman biz dünya rekabetinde en yüksek düzeye varırız.

Özetle benim önerdiğim, siyasetçi olarak önerdiğim mesele budur. Biz bilime, teknolojiye dayalı bir gelişmeye toplumumuzu götürmeliyiz. Bu toplum için de barış ister, ülkemizin komşularıyla barış içinde olmasını ister, dünyaya kendimizi

dünyanın jandarması diye göstermekten vazgeçmeyi gerektirir, içimizde de bütün vatandaşlarımızı eğitmede fırsat eşitliği vererek, üniversitelerimize özerk bir şekilde özgür bir şekilde çalışma olanağı vererek, araştırma kurullarımıza imkanlar vererek; iki gün evvel belki duydunuz, Tarım Bakanlığı Tarım Araştırma Enstitülerini olduğu gibi arazileriyle birlikte satmaya karar verdi; bu anlayışı toptan terkederek, biz yeni dönemde çağdaş uygarlık düzeyine de erişiriz, rekabette de yerimizi alırız. Asıl gücümüzü ve asıl mutluluğumuzu o zaman yaşayabiliriz.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum, hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ediyoruz efendim.

Şimdi, panelimiz başlıyor. Panelist arkadaşları hepiniz tanıdığınız için yeniden tanıtma konusuna geçmiyoruz. Doğrudan doğruya panel konusu olan "Türkiye'de yeni dönem kalkınma stratejileri"ne geçiyoruz izninizle efendim.

Sağdan başlamak suretiyle, evvela Sayın Gülten Kazgan'a söz veriyorum.

Buyurun Sayın Kazgan.

PROF. DR. GÜLTEN KAZGAN- Efendim, ilk konuşmacı olarak sözü bana verdiniz, teşekkür ederim. Programda sonuncuydum ama, büyük bir sıçrama ile ilk sıraya geldim.

Ben kalkınma stratejilerine geçmezden önce, izin verirseniz "yeni dönem" kavramına neleri dahil etmemiz gerekiyor, onun üzerinde biraz durmak istiyorum. Çünkü dünya 1980'li yılların başından itibaren, fakat özellikle ikinci yarısından sonra yoğunlaşan son derece önemli teknolojik, sosyal düzeyde, kurumsal düzeyde olaylara tanık oldu. Bunlar 2000'li yıllara doğru giderken ve 2000'li yıllardan sonra, yalnız Türkiye'nin değil, dünya ekonomisine katılan bütün ülkelerin kaçınılmaz olarak kalkınma stratejilerini etkileyecektir. Bu olaylar nelerdir, kısaca bunun üzerinde durmak istiyorum.

Bunlardan bir tanesine Sayın İnönü konuşmasında değindi; bu 70'li yılların başından itibaren kendisini duyuran teknoloji devrimi. Teknoloji devrimi birkaç alanda yoğunlaşıyor; bu alanlarda kendisini duyurabilmek için ülkeler arasında da yoğun bir rekabet başladı. Bunların başında biyoteknoloji, yeni maddeler yapımı yoluyla doğal hammaddelelere bağlılığın azaltılması, dolayısıyla kimya sanayiinde yeni atılımların ortaya çıkması, elektronik, iletişim, informatik alanındaki devrimler ve buna bağlı olarak da otomasyon; sanıyorum ki yaşadığımız 4. teknoloji devrimi denen dünyanın teknolojik değişimde temelini oluşturacak. Bu devrim sadece yeni sanayilerin doğmasına yol açmıyor, aynı za-

manda eski sanayilerin rekabet gücünü koruyabilmesi için yeni baştan yapılanmasını gerektiriyor. Dolayısıyla kalkınma stratejisinde önemle üzerinde durulması gereken bir olgu yaşadığımız bu 4. teknoloji devrimidir.

İkinci olay; sosyal nitelikteki, politik nitelikteki değişimleri içeriyor. Bu, bildiğiniz gibi 1989 yılından itibaren ortaya çıkan Doğu Avrupa'nın Doğu Bloku'ndan ayrılması, Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkar politik değişim yolundaki gelişmeler - değişim de diyemeyeceğim, çünkü değişim olacak olmayacak o da belli değil- ortaya çıktı ve birliğin daha önceki bütünlük görünümünü kaybedip bir çözülme durumuna girme olasılığı ortaya çıktı. Bu arada Almanya, Doğu Almanya'yı da içermek üzere bütünleşti ve Avrupa'nın ortasında bir heybetli Almanya ortaya çıktı. Özellikle Avusturya Avrupa Topluluğu'na katıldığında, bunu Macaristan, Çekoslovakya, Polonya izlediğinde, Almanya, kendi bütünlüğü büyümüş ve aynı zamanda çevresindeki ülkelerde genişlemiş olarak, Orta Avrupa'da hatırı sayılır, hatta dünyada hatırı sayılır bir ağırlık olarak ortaya çıkacaktır.

Üçüncü önemli olay; ekonomik nitelikte, ekonominin kurumsal boyutu nitelikte; o da iki yönde kendisini gösteriyor: Bir tanesi globalleşme, küreselleşme dediğimiz olay, özellikle çok uluslu şirketler yoluyla bütün dünyada ülkeler açılıma girdi; hatta Üçüncü Dünya ülkeleri dediğimiz yeni gelişen, yeni sanayileşen ülkeler dediğimiz ülkeler de açılıma katılıyor; Türkiye de bu açılımın içine girmeye başladı ve küreselleşme tek dünya pazarı yaratmıyor ama, alışverişin uluslararası boyutta olduğu bütün dünyanın şirketlerce göz önünde tutulmasını gerektiren bir boyuta gelmiş durumda. Bunun ayrı bir görünümünü, entegrasyon hareketleri veriyor; çünkü globalleşme, şirketler eliyle bir küreselleşme, bütünleşme yarattığı sürece, buna paralel olarak, ülkeler arasında bloklaşma ortaya çıkıyor. Bildiğiniz gibi, Avrupa Topluluğu şimdi EFTA'yı da içerecek; belki daha büyük biçimde bir Avrupa Konfederasyonu söz konusu olabilecek bir yanda, öbür yanda Kuzey Amerika'da Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Meksika'nın içerilmesi hareketi başladı; böylece Kuzey Amerika bütünüyle bir serbest ticaret bölgesi alanı yaratabilecek.

Uzak Doğu'da bu tür girişimler var; zaten Asean mevcuttu, fakat Asean'ın daha geliştirilip Japonya çevresinde bütün Pasifiğin bize göre Doğu tarafında fakat Amerika'da daha doğrusu oluyor; neyse Pasifik'in Çin serbest bölgeleri, Avusturya, Filipinler; dört kaplanlar, yani Singapur, Hongkong, G. Kore, Tayvan olmak üzere büyük bir Uzak Doğu kesimi kendi içinde bütünleşme hareketini düşünüyor. Zaten bir nüve de burada mevcut.

Bunun dışında Arap dünyasında bu hareket var. Magrip ülkeleri arasında böyle bir girişim var. Daha önceden bildiğiniz gibi Körfez Konseyi vardı; yani iki boyutlu bir görünüm var. Bir yanda küreselleşme, öbür yanda devletler arasında, ülkeler arasında bloklaşma hareketleri biçiminde.

Dördüncü olay olarak; Körfez Savaşı'nın sonrasında ortaya çıkan hareketler var ki, bu da dünyadaki politik yaklaşımların, askeri yaklaşımların dünya sermaye piyasası, para piyasaları üzerindeki etkilerin belirgin biçimde hissedildiği sonuçları ortaya çıkardı.

Bizim açımızdan da önemli olabilecek son bir beşinci olay da şudur: Üçüncü Dünya Ülkeleri artık eski; daha doğrusu İkinci Dünya Savaşı'nın sonrası dönemdeki önemlerini yitiriyorlar. Bildiğiniz gibi soğuk savaş dünyasında Üçüncü Dünya önem kazandı; çünkü soğuk savaşın ikili yapısı içinde gerek Doğu Bloku, gerek Batı Bloku kendi etki alanını genişletmek için Üçüncü Dünyaya her bakımdan taviz vermeye giriştiler ve karşılıklı rekabette Üçüncü Dünya üzerindeki etkilerin önemi büyük boyutlara vardı. Fakat soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte, Üçüncü Dünyanın önemi de ortadan kalktı, çünkü bir rekabet konusu olmaktan çıktılar ve kolayca bir yana itilebilecek duruma geldiler.

Ayrıca; teknoloji devrimiyle birlikte ortaya çıkan yeni madde yapımı olayı, Üçüncü Dünyanın sahip olduğu petrol dışındaki enerji -yani petrol bir yerde enerji kaynağı olarak, fakat diğer hammadde kaynaklarının önemini de giderek azaltıyor. Çünkü bunları ikame edecek malları kolayca kimya sanayii içinde geliştirebilir duruma geldiler.

Ayrıca Üçüncü Dünyanın sorunları da çok büyüdü. Borç sorunları, iç kargaşa sorunları, sosyal sorunları ve bundan ötürü artık bir Üçüncü Dünya ülkesi olarak kalmayı kabullenen ülke, önceki her iki dünya ama bugün tekleşmiş görünen dünyadan dışlanma sorunu ile karşı karşıya kalabilecek; bunun için mümkün olduğu kadar Üçüncü Dünya'nın dışına çıkmak lazım. Yani sanayileşip, teknolojik devrime ayak uydurup kendinizi hiç olmazsa yeni sanayileşen ülkeler statüsüne sokmanız lazım.

Bu beş olay sanıyorum ki, 2000'li yıllara doğru ve hatta öngörmesi kolay değil 2000'li yıllardan sonrasını ama, ondan sonraki dönemde izlememiz gereken stratejilerin temel ilkelerini koyuyor. Bu temel ilkelerden bir tanesi şu: Sanıyorum bir kere daha önceki dönemde sık sık ileri sürüldüğü gibi, öyle 70 milyona vardık, 100 milyona vardık, nüfusumuz büyüdü denen olayın önemi kalmıyor. Çünkü robotlar dünyasında vasıfsız insan emeğinin kolayca ikame edilebildiği bir dünyada,

kimse nüfusunun büyüklüğü ile övünemeyecek. Ya da yeni oluşan politik ortamda -daha önce söylediğimiz gibi- NATO'nun insan deposuyuz, bir milyonluk ordu besliyoruz gibi savlar da söz konusudur. Bundan ötürü kalkınma stratejilerinin başında sanıyorum ki, Türkiye'nin bir noktayı idrak etmesi gerekiyor; o da nüfus artış hızını mümkün olan en büyük süratle yüzde 1'e doğru çekmesi. Çünkü bu sürati bugüne dek yüzde 2.5 civarının altına kimse indiremedi daha doğrusu indirmek için çok ciddi çabalar olmadı. Fakat Türkiye büyüyen nüfusu ile aynı nüfus artış oranında demektir ki, artan mutlak sayıdaki rakamların nüfusa ilave olduğunu; insan gücüne ilave olduğunu bilmemiz gerekiyor. Bu nedenle mutlaka nüfus artış hızının düşürülmesi gerekiyor.

İkinci olay şu: Yine bu teknoloji devriminin getirdiği değişimler, politik değişimlerle bir arada her ülkede vasıflı insangücünün ihtiyacı büyük boyutta artıyor ve vasıfsız insangücünün ihtiyacı da azalıyor. Bundan ötürü her zaman çok önemliydi ama, içinde yaşadığımız 10 yılda ve ondan sonraki dönemde, insangücüne yapılan yatırım; yani insanın beceri düzeyinin yükseltilmesi, her anlamda vasıflı bir insan stokuna sahip olmak, ülkelerin dünyada statüsünü belirlemede ön planda rol oynayacaktır. Bu iki olay sanıyorum ki, kalkınma stratejimizin ilk unsuru olması gerekiyor; birincisi nüfus artış hızının olanca süratle düşürülmesi, ikincisi ise insana yapılacak yatırımlar yoluyla çağdaş dünyanın yarattığı yeni gereksinimlere cevap verebilecek bir insan stokuna, insan varlığına sahip olmamız.

İkinci olay şudur: Mümkün olduğunca Üçüncü Dünya ülkesi olmanın dışına çıkmak lazım. Çünkü kimsenin artık Üçüncü Dünya'ya ihtiyacı kalmadı, hiçbir açıdan. Ne vasıfsız insanına ihtiyacı var; bir vakitler alıyorlardı, emek ihtiyacı dolayısıyla, ne emekyoğun malına ihtiyacı var. Onu da teknolojiyle halletti, şimdi robotlarla en iyi tekstil robotlu makinalarda yapıyorlar; giyimi de lazerlerle kestirip robotlara diktirip onu da yapıyorlar. Yakında o alanda da ihtiyaç kalmayacak. Bundan ötürü Üçüncü Dünya ülkesi olmanın dışına çıkmak lazım. Bunun da koşulları belli; çağdaş hizmetlerde gelişeceksiniz, çağdaş sanayii bir noktada yakalayacaksınız, bunu her alanda yakalamayabilirsiniz. Yani bütün yeni malzemelerin yapımı sanayilerine giremeyebilirsiniz. Biyo-teknolojinin her alanına giremezsiniz de zaten; uzay sanayiine giremezsiniz ama bunu birkaç alanda yakalayacaksınız ve kendinize dünya pazarında bir yer edinmek üzere karşılaştırmalı üstünlükleri bu alanda yaratacaksınız. Geleneksel geçekondulara dağıtılmış sistemler içinde üretilen giyim sanayiine, 2000'li yılların dünyasına Türkiye'yi hazırlayamayız. O devam eder,

istihdam yaratmak açısından önemi olabilir, onun da bir yeri olabilir hem iç piyasamızda hem dünyaya açıldığımız noktada ama mutlaka çağdaş sanayileri yeni teknoloji alanlarında bir noktada yakalayacaksınız ve de eski sanayilerini -Sayın İnönü'nün de belirttiği gibi- yeni teknolojilerle mutlaka yenileyeceksiniz. Bunun boyutu son derece önemlidir. Konuşmacılardan Sayın Memduh Hacıoğlu eğer hatalı ise vereceğim rakam, bildirsinler, ben de basından okuduğum rakamı vereceğim; sadece tekstil sanayiindeki teknoloji yenilemesi için verilen rakam 6 milyar dolar civarında olarak okudum. Bunun ne kadar önemli bir olay olduğu sadece bu rakamdan bellidir. Bütün geleneksel sanayilerimizi düşünün, bacalı sanayiler dediğimiz sanayiler, çimentodan demir çeliğe kadar gidiyor, bunların hepsi çağdaş teknoloji devrimine uymak üzere yeni yatırımlara tanık olacak, değişim süreçlerine girecekler ki, Türkiye Üçüncü Dünya ülkesi olmaktan kurtulsun.

Bir de şimdi çevre sorunları da çok moda, onlardan mümkün olduğu kadar kendimizi kurtaracağız ki, çağdaş hizmetlerden yararlanırken onların ihracından yararlanırken -başta turizm olmak üzere- dünyaya albenisi olan bir ülke görünümü verelim; yoksa çevre sorunu olan ülkelere albenisiz ülke diyecekler ve dışlayacaklar.

Bir diğer önemli nokta da şudur: Yatırım gereksinimleri gerek yeni teknoloji ve sanayileri için gerek insangücü için artarken, dünya pazarlarında artık eskisi kadar kolay kredi bulunamayacağı bir döneme giriyoruz. Bunun başlıca nedeni de şudur: Dünya piyasalarına kredi sağlayan başlıca ülkelerin bir kısmı, kendileri dünya piyasasından kredi talep eder hale geldiler. Bunların başında Almanya geliyor. Almanya bildiğiniz gibi, sürekli cari işlemler fazlalığı veren ve dünya pazarlarına sermaye ihraç edebilen bir ülkedir. Fakat kendi doğusunda, yani eski Doğu Almanya'da yapacağı yatırımlar, bu işin gerektirdiği her anlamdaki yenileşme bir yandan, etki alanlarını geliştireceği bu Doğu Avrupa ülkeleri, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan gibi diğer yandan, Almanya'nın kendi ürettiği kaynakları büyük ölçüde massediyor ve önümüzdeki yıllarda da massedecek. Dolayısıyla Almanya bir büyük sermaye, fon arz edici ülke olarak bu alanın dışında bulunmayacak.

İkincisi Körfez ülkeleri; bildiğiniz gibi sermaye fazlası veren ülkeler olarak tanımlanır. Suudi Arabistan, Körfez şeyhlikleri, Kuveyt gibi ülkeler, fakat savaşın getirdiği etkiler dolayısıyla bu ülkeler kendileri fon talepleriyle dünya piyasalarına çıkıyorlar. Dolayısıyla dünya piyasalarına bir yandan fon arzını azaltırken, bir yandan talebin büyümesi devreye giriyor. Bu ikinci olaydır.

Amerika Birleşik Devletleri ne yazık ki dünyanın en teknoloji ileri ülkesi ama aynı zamanda dünyanın en büyük fon yutan ülkesi; o da Japonya'nın nesi var nesi yok bir vakum gibi emiyor ve görünüşü o ki emmeye de devam edecek. Halinden de çok memnun. Amerikan halkının da tasarruf oranı böyle yüzde 5'lere falan düştü; onlar öyle bir modüs vivendi kurdular, Uzak Doğu, yalnız Japonya da değil Tayvan da öyle fazla veriyor; bir modüs vivendi içinde Amerika pazarını açıyor, onlar sermayeyi veriyor, Amerika oranın da kaynaklarını massediyor. Dolayısıyla bundan böyle kredi piyasalarında kolay şartlarda kredi bulamayacağız, faiz hadlerinin yükseldiğini göreceğiz, yatırım gereksinimlerimiz artarken, bu da Türkiye'nin gündemi-ne son derece önemli iki olayı bir arada getiriyor.

Bunun bir tanesi iç tasarrufların mutlaka artırılmasıdır. Ne yazık ki Türkiye özellikle son 10 yılda, ama bu biraz 70'li yıllarda DÇM'lerin Türkiye'ye girmesiyle zaten başlamıştı, fakat son 10 yılda korkunç boyutlara ulaştı. Gösterişe dayalı tüketim, toplumun varlıklı kesimini adeta bir uyuşturucu salgını gibi sardı. Yani işte en lüks arabalar, en lüks yazlık evler, en lüks giysiler; bunlar müthiş kaynak yutuyor. Varlıklı kesimden bu gösteriş tüketiminin önünü alamazsınız da hiç olmazsa itidale, yani ılımlılığa sevkedecek bir uyarılı ideoloji yaratmaya çalışırsınız bir yandan, öbür yandan da tabii vergiler yoluyla o kaynakları verimli biçimde kullanacak kesimlere aktarmaya çalışırsınız.

Fakat şimdi varlıklı kesim böyle; yani Türkiye'nin kaynaklarını ve döviz kaynaklarını bu biçimde massediyor ama az gelirli kesimi de altın diye massediyor. Bundan ötürü altın, otomobil, lüks malları bir araya koydunuz mu yılda yaklaşık 2 ile 2.5 milyar dolar arası Türkiye'den götürüyor. Bu, Türkiye'nin yatırıma ayırabileceği kaynakların atıl servetlere gitmesi demektir. Türkiye bu kaynakları verimli yatırıma dönüştürmek zorundadır. Bunu dönüştürmek için kullanılabilecek başlıca alan, sermaye piyasası olması lazım. Ancak sermaye piyasamızda ne yazık ki at yarışlarının alternatifi oldu, kısa vadeli spekülasyon alanına dönüştü. Dolayısıyla bu spekülasyon düşüncesi ile yaklaşılan sermaye piyasasını, uzun vadeli yatırımların dağıtılabileceği öngörülerini veren bir kurumsallaşmaya götürmek lazım. Önemli olan ikinci olay da bu; yani tasarrufları artırmak ve bunu verimli biçimde yatırımlara kanallize etmek. Yatırımlara kanallize ederken de, sanıyorum ki yatırımların dağılımında ben tam serbest piyasa ekonomisini Türkiye için kabul edemiyorum kusura bakmayın.

Bu dağıtımı yaparken ben, kesinlikle tam serbest piyasaya güvenilemeyeceği kanısındayım ve kalkınma stratejisinin bir ögesinin de bu olması gerektiğini düşünüyorum.

Birincisi, Türkiye'de gelir bölüşümünün çok kötü olmasıdır. Tam serbest piyasa ekonomisine bırakırsanız, kaynaklar bu gelir bölüşümüne göre dağılacaktır. Gelir bölüşümünü değiştiremediğiniz sürece, kaynakların dağılımına bir ölçüde müdahale etmek zorundasınız. Birinci olay budur.

İkincisi: Sermaye piyasasının bir spekülasyon, at yarışı meydanına dönüştüğü yerde, sizin geleceğe dönük öngörülerini size veren bir kurumunuz yok demektir. Dolayısıyla bu öngörülerin daha ekonominin geleceğini hazırlayacak biçimde yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bunun için de yine bir ölçüde yatırım planlamasını, yeni teknolojileri, yeni sanayileri içerecek biçimde bir sistem düşünüyorum burada.

Efendim bir noktayı atladım, onu da söyleyeyim: Türkiye'nin bütün bu kalkınma stratejileri içinde GAP'ın da çok önemli bir yeri olması lazım. Hem bölgesel dengesizlikleri gidermek açısından hem de bana öyle geliyor ki biyo-teknolojinin uygulama alanı olabilecek; çünkü tarım fazlalarından yeni ürünler üretme olanağı getiriyor biyo-teknoloji ve sanıyorum ki tarım fazlaları oluşacak. Eğer düşünülen üretim artışları olursa bu olacak. GAP bölgesini biyo-teknolojiye yönelik sanayileşmenin kuruluş alanı olarak düşünün; yatırımların dağılımı programına bunu dahil etmemiz gerekir diye düşünüyorum.

Sayın Başkanın ve sizlerin daha fazla vaktinizi almak istemiyorum. Teşekkür ediyorum; ikinci bölümde bir konuşma hakkım her halde olur sanıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Kazgan'a teşekkür ediyoruz.

İkinci panelistimiz Sayın Tansu Çiller Hanım, buyurun.

Tansu Hanım'ın iki yönü var; birisi hoca olarak bir yönü var, bir de yeni bir faaliyet alanı olarak politikayı seçtiler. Biliyorsunuz Doğru Yol Partisi'nin Genel Başkan Yardımcısıdır. Sanıyorum konuşmalarında daha renkli konuları ortaya atabilecektir.

PROF. DR. TANSU ÇİLLER - Çok teşekkür ederim Sayın Başkan.

SHP'nin Sayın Genel Başkanı, sayın milletvekilleri, çok değerli hocalarım, çok seçkin iktisatçılar, basının seçkin üyeleri; bugün gerçekten aranızda olmaktan çok mutluyum. Uzunca bir süredir iktisatçılarla beraber olma özlemi içindeydim, bugün bir miktar bunu giderebileceğim düşüncesiyle gerçekten sevinçliyim.

Bugün aklın yolunun bir olduğunu bir kez daha gördüm. Sayın hocam ve çok saygın değerli meslekdaşım Gülten Kazgan'ın söylediği birçok

şeyleri şimdi anlatacağım DYP programının özü olarak göreceksiniz. Sizi temin ederim Sayın Gülten Kazgan'la bu konuda hiç konuşmadık. Ama aklın yolunun ne kadar bir olduğu ortaya çıkıyor. Bunu bir genel denge modeli içinde sunduğumuzu göreceksiniz, evet dünya bir bütün içinde. Dünya gerçekten aklın yolunu seçme durumunda ve bu aklın yolu da genelde bir orta yol oluyor. Biz buna talibiz.

Ben size ilk önce yine dünyadaki gelişmeleri anlatacaktım, tıpkı Sayın Prof. Kazgan gibi, fakat aşağı yukarı söylenecek dış gelişmeler olarak yeni dünya veya yeni dönem dediğimiz dış gelişmeleri kendileri söylediler. Ben bu yeni stratejilere geçerken, yeni stratejilerin özünün 1980'lerden nasıl farklı olacağını da ortaya koymak istiyorum buna ek olarak. Bunu yapmayacaktım fakat Sayın Kazgan dış gelişmeleri anlatınca, ben de bugünün stratejilerinin bundan önceki dönemlerden ne denli farklı olacağını kısaca bir vurgulamak istiyorum. Yeni dönemin stratejilerini anlamak açısından bir anlamı olduğuna inanıyorum.

Şöyle bakalım: 1980 yıllarının 1979-1982 döneminin çok ayrı bir stratejisi vardı. O strateji dışa açılma olarak görüldü ve burada üç belirgin değişkeni görüyorum: Nedir bunlar; bunların amacı aynı, enflasyonu düşürecek, döviz darboğazını aşacağız vesaire ama üç önemli değişken var: Bunlardan bir tanesi, reel ücretlerin düşürülmesi, ikincisi kur politikasında devamlı reel bir devalüasyonun ortaya çıkması, üçüncüsü de, kamu kesimi açıklarının kapanması. Bu, dışarıya açılmanın en önemli üç değişkenidir. 1979-1982 arasında Türkiye hem reel ücretleri düşürdü hem kamu açıklarını düşürdü hem de reel olarak kur politikası ile Türk Lirası'nın değerini reel efektif kurlar üzerinden düşürdü ve dışa açılmayı böyle sağladı. 1982 ile 1988 arasında farklı dönemler olmasına rağmen, farklı bir olayı gördük. Yine dışa açılma, döviz darboğazını aşma, yine enflasyon hedefi var, hedefler aynı fakat bu defa değişkenlerde reel ücret düşmesi devam ederken, kur politikasında reel devalüasyon yani efektif devalüasyon devam ederken, yani dışa açılmanın ana öğeleri olarak üç değişkenden reel ücretlerde düşme devam ederken, aynı zamanda kur politikasıyla da reel efektif devalüasyon yapılır iken, bu defa kamu açıklarındaki daralma ve küçülmeden vaz geçildi. Bu vaz geçme ilk önce dış borçlarla ortaya çıktı. Dış borçlar büyük ölçüde arttı bildiğiniz gibi ve daha sonra dış borçları ödeyebilmek için bir iç borçlanma yoluna gidildi. Bunun finansmanı, iç borçlanma kaynağıyla oluşturuldu ve netice itibarıyla kronik bir kamu açığı bünyesi Türkiye'de yaratıldı. Kronik bir kamu açığı bünyesine doğru Türkiye gitti.

Fakat burada çok önemli olarak belirtmek is-

tediğim -ki 90'ların önemli farklılığını oluşturacak bir değişken- 1982 yılına kadar aşağı yukarı bütün 1960'larda ve bütün 1970'lerde ticarete açık mallarda -1982 yılında da aynı şekilde devam etti bu- yani dışa satılabilir nitelikte olan mallarda, yani zırai kesim malları, imalat sanayii malları, turizm, enerji bütün bunlar içine giriyor; bu mallarda yapılan yatırım bütün 1960'larda ve bütün 1970'lerde ve 1982 yılına kadar ticarete açık olmayan mallara yapılan yatırımın üstünde gitmiştir. İlk defa 1983 yılı sonrasında bu farklılığı görmeye başlıyoruz ve ilk defa 1985-1986 yılında ticarete açık mallarda, yani ticaret yapılabilecek mallara yapılan yatırım, ticarete açık olmayan mallara yapılan yatırımın altına düşüyor. Yani bu defa ikisi kesişiyor, ticarete açık olmayan mallar, dışarıya satılamayacak cinsten mallarda yapılan yatırım öncelik kazanıyor ve artmaya başlıyor. Bu gelişme başta 1982-1983 yılında başlıyor, artık birbirini geçme orantısı 1985-1986 yılında başlıyor. Dolayısıyla baktığımız zaman, 1983 yılından 1988 yılına kadar olan dönemde ücret artışları düşmeye devam ediyor reel olarak, kur politikası reel bir kayıpta fakat bu defa kronik bir kamu açığı çıkıyor ve yatırımların dengesi değiştiği gibi, aynı zamanda üretimin dengesi de özellikle 1986 yılından sonra, ticarete açık olmayan mallar lehine yani dışarıya satılamayacak mallar lehine, 1990 yılı hariç olmak üzere; 1990 yılı çok değişiktir çünkü, değişiyor. Demek ki, yapısal gelişmede 1983 ile 1988 arasında kronikleşen bir kamu açığı; ilk önce dış borçla başlıyor, iç borçla bu besleniyor ve üretimin yapısında yatırım stratejisinden başlayan fakat sonra üretimin yapısına kadar giden çok farklı bir gelişme, yapısal gelişme gündeme geliyor. 1988 yılına girdiğimiz zaman, yine amaç aşağı yukarı döviz darboğazını aşma, enflasyonu indirmek. Fakat bu dönemde 1988 yılında, bizim de tespitimiz, enflasyonun ana kaynağını ithalattaki fiyat artışları oluşturmaya başlamıştı. Yani devalüasyon ve reel kurlardaki düşme, Türk Lirası'nın düşmesi, artık ihracatı besleyemiyordu. Niye besleyemiyordu; yapıyorsunuz yapıyorsunuz devalüasyon, çok büyük oranlarda bir ihracat artışı çıkmıyor. Yani 1979 ile 1982 arasında ihracattaki artış oranı yüzde 50'nin üzerinde, aşağı yukarı 1983 ile 1987 arasında yüzde 19.3 civarında, 1987 yılından sonra yüzde 7'lere düşmüş ihracat artışı. Şimdi yapıyorsunuz yapıyorsunuz devalüasyonu, ithalatın fiyatları çok yükseliyor fakat ihracatı artıramıyorsunuz. Niye; çünkü dışarı satılabilecek mallarda yapısal bir değişim olmuş. Bunu bu nedenle götüremiyor.

Dolayısıyla yapılan fedakarlık şu: Bu üç ana değişkenden yani dışarıya açılmak için gerekli olan kamu açıklarını düşürme olayından zaten kronik olarak ve mecburi olarak vaz geçmişsiniz, dış

borçlar, iç borçlar vesaire kanalıyla, onun ötesinde kur politikasından da vaz geçmek gündeme geliyor. Yani artık reel olarak devalüasyonların bilakis enflasyonu beslediği bir döneme giriyorsunuz. Burada söylendiği gibi, iç borçların yaptığı tazyikle çok yükselen faizler ve bu arada reel ücretleri artık düşüremeyeceğiniz sosyal patlama durumuna girmiş olması, bir yandan faizleri dünya fiyatlarının üzerine çıkararak kısa vadeli sermayeyi çekiyor içeriye, bir döviz bolluğu yaratıyor, diğer taraftan çok ucuzlattığınız ithalatla artık kur politikasından vazgeçiyorsunuz. İthalatla birlikte gerek girdi mallarında gerek hammaddelede gerekse de nihai mallarda bir enflasyonu düşürme eğilimi yaratabiliyorsunuz ekonomide. Şimdi burada eğer Türkiye -tekrar ediyorum- ücretleri artırdığı için üretimi iç talebe doğru aktarabilmiştir dış talepten. Dış talebe aktarmanın yani dışa açılmanın üç ana ögesinden birden vaz geçmiştir 1988 yılı itibarıyla, 1988 sonu itibarıyla. Dışa açılmanın üç ana ögesi nedir: Birincisi gerçekçi bir kur politikası ve reel kurlardaki düşme, bundan vaz geçiyor. İkincisi, reel ücretlerdeki düşme, bundan mecburen vaz geçiyor; 1980-1988 arasında reel olarak devamlı düşmüş olan bir ücret kesimi ve sonuç olarak da kronikleşen bir kamu açığı ile kamu açığının kapatılmasından vaz geçiyor. Üç ana değişkenden birden, dışa açılmanın; dışa açılmada Latin Amerika örneklerinde ve diğer örneklerde üç ana değişken olarak ortaya çıkan üç ana değişkenin üçünden de vaz geçiyor. Kamu açıklarını da bu arada kapayamadığı için, içteki ücret artışı ile üretimi dıştan içe çekebilirken, bu arada çok büyük bir kamu açığı ile enflasyonu da yeniden yükselme sürecine, hemen ardından bir duraklama sürecinin ardından yani 1990 yılındaki duraklamanın ardından yeniden 1991 yılında bir artma eğilimine sokuyor.

Demek ki stratejilere baktığımız zaman 1990 yılında -1991 yılında, dışa açılmanın üç ana ögesinden de vazgeçme durumunda ve mecburiyetinde olan bir Türkiye ile karşı karşıyayız. Dış borçlar, iç borçlar vesaire serüveni ile kronikleşen bir kamu açığı, artık düşürülmesi mümkün olmayan bir ücret yapısı reel olarak ve şu aşamada da terkedilmiş bir kur politikası. Yani gerçekçi kur politikası; terkedilmiş gerçekçi bir kur politikası olarak bu üç öge ile birlikte giriyoruz.

Biz ilk önce yola şöyle başladık: Dedik ki 1991 yılı itibarıyla Türkiye'nin kesimleri arasındaki ilişkileri bir görelim. Yani amaç yine tabii ki enflasyonu düşürmek olmalı fakat insan önde; artık insan önde. Yani bütün 1980'li yıllarda ihmal edilen insan mutlaka öne çıkacak, başka hiçbir çaresi yok. İnsan eğitimi ile önde, insan sağlık kavramı ile önde; bu sadece insana önem verdiğimiz için değil, biraz önce açıkladığımız gibi bir dördüncü

teknolojik devrim içindeyiz; bunun ana ögesi eğitim ve insandır. Çok iyi yetiştirilmiş insan yani. Demek ki, insan önde, bir hedef daha koyduk; bir de enflasyonu düşürmek. Bu ana hedefler çerçevesinde 1991 yılı itibarıyla çeşitli kesimler arasındaki dengelere bakalım dedik. Biz buna dinamik genel denge modeli diyoruz. Bu genel denge modeli şunları gösteriyor: Dış açıkla iç açık arasındaki ilintiler. Kamu kesimi ile finans kesimi arasındaki ilintiler. Daha başka neleri düşünüyor; bir vergi ve kamu kesimi reformu ile diyelim ki faiz politikası arasındaki değişimler. Kur politikası ile enflasyon ve faiz arasındaki ilintiler, katsayılar. Yani Türkiye'nin 1991 itibarıyla bir resmini çekmek. Resmini nasıl çektik; birbirleri arasındaki bağlantılar açısından, değişik kesimlerin, para arzının ki, faizler üzerindeki kamu açığı üzerindeki vesaire, hepsini karşılıklı, birbiri aralarındaki dengelerini ve katsayılarını tespit ettik. 1991 yılı itibarıyla bulduğumuz göstergeler veya bulguları ben kısaca söyleyeyim.

Birincisi şunu gördük: Elbette para politikaları önemli. 1980'ler boyunca da önemliydi. Ama 1990'larda para politikaları elbette gerekli, gerçekçi bir para politikası, Merkez Bankası tarafından denetlenen bir rezerv para mefhumu elbette önemli, fakat eskisi kadar önemli değil, yeterli de değil tek başına. Bu bir para politikasını istediğimiz gibi geliştirelim, yanlış anlaşılmasın ama para politikasının etkinliği özellikle kısa vadeli sermayelerden sonra -ki bunu gösterdik- faiz politikası ile sermaye girip çıkıyor ve bir globalleşme ile eskisi kadar etkin değil, bir kere bunu gördük.

İkincisi; kamu kesimi açıklarının tek başına ele alınmasının mümkün olmadığını gördük. Çünkü hemen finans kesimi üzerinde çok büyük bir yaptırım gücü var. Yani kamu kesimi açığını sadece bir vergi politikası olarak görmeyip, kamu kesimi ile finans kesimi reformunun aşağı yukarı eş anlı gitmesi gereği ortaya çıktı. Yani iç borçlar ve finans kesiminin yapısı; yani mevduat faizleri ile kredi maliyetleri arasındaki farklılığın birbirine kapanması olayı, sadece kamu açığının kapanması ile mümkün değil; burada farklı bir şeyler olması lazım ve eş anlı olması lazım.

Üçüncü olarak; bütün bunların yanında, yani para politikasının ve fiskal politikaların yanında, yani kamu kesimini açılma politikalarının yanında, ondan daha önemli bir değişkenin bugün itibarıyla benim üretim darboğazı dediğim fakat bu kronikleşmiş olan ticarete açık mallardaki tükenme olduğu ortaya çıktı. Yani satılabilir mallarda bir tıkanma var. Bu tıkanmayı oransal olarak vesaire göstermek mümkün ama niye olduğunun üstüne gideceğim. Bakınız Türkiye'de son 7 yıl içerisinde -1980'lerden itibaren alırsam daha vahim ama son 7 yılı alıyorum- aşağı yukarı ortalama 14 milyar it-

halat yapılmış; biraz üzerinde 14.5 milyar. Aşağı yukarı 5-6 milyarlık bir dış borçlanma var, 1-1,5 milyarlık da rezerv artışları gereği var. Bütün bunları ortaya koyduğunuz zaman, aşağı yukarı ödememiz gereken döviz miktarı yılda 20-22 milyar arasında değişiyor; 21-22 milyar. Bu 21-22 milyarlık döviz faturasının karşılığında aşağı yukarı 10-11 milyar arasında ortalama bir öz kaynak sağlanabiliyorsunuz. Diğer nedir, diğer brüt borçlanma olayı. Bu brüt borçlanma olayı net olarak yılda 5-6 milyarlık borçlanmaya geliyor ki işte aşağı yukarı 7 yılda 5-6 milyardan 36 milyara yakın bir dış borç yükselmesi. Bu dış borç yükselmesi petroldeki düşüşe rağmen ortaya çıkmış, yani 1985 yılının petrol fiyatlarının devam ettiğini düşünürseniz, 1985 yılından 1990 yılına kadar 7.8 milyar, yani 8 milyarlık daha bir dış borç gündeme gelebilirdi. Yani sizin ek borçlanmanız 36 milyardan aşağı yukarı 44 milyara çıkabilirdi. Tabii 18 milyarlık bir olay da evvelden devralmışsınız, demek ki 60-62 milyarlık bir dış borca varmanız mümkün idi eğer petrol fiyatlarındaki düşme olmasaydı.

Bunun getirdiği bir faiz yükü var, bırakın ödemeyi bunları; bunun getirdiği bir faiz yükü var, bunu ödeyeceksiniz. Nereden ödeyeceksiniz; ticarete açık mallardan ödeyeceksiniz bunu. Başka ne var; ithalatınız çok büyümüş, elbetteki ona karşılık bir ihracat yapmak lazım, onun için ticarete açık mallara ihtiyaç var. Bir de nüfusun yapısı çok genç. Benim 3-4 yıl önce 15 yaşında olan oğlum, 16 yaşında olan oğlum bugün 20 yaşında. İstekleri son derece farklı; o gün bir blucin 2 tane kalemle bu işi idare edebilirken, bugün evlenmeyi düşünabiliyor ve bir araba, bir ev gündemde. Yani düşünabiliyor musunuz 4 yıl önce bir tükenmez blucinle idare ettiğimiz olayı ne durumlara getirdik. Nüfusun artış oranının ötesinde bir olgudan bahsediyorum. Nüfusun yüzde 72'si Türkiye'de 35 yaşın altında. Yüzde 60'ı 25 yaşın altında. Bu diğer ülkelerde yüzde 30 civarında Avrupa'da. Müthiş bir şey ve hepsi de satılabilir mallara bir talebi getiriyor. Burada bir tıkanma var. Şimdi baktığımız zaman, bütün bunların ötesinde bir olguyu daha görüyoruz çok açıkça; o da milli gelirin yapısındaki olgu. Milli gelirin yapısındaki olguya baktığınız zaman, aşağı yukarı tarımda yüzde 16-17 bir katma değer sağlanabiliyor. Tarım dışında çalışan tüm kesimlerin ürettiği miktar da aşağı yukarı yüzde 15-16. Gerisi yani yüzde 65-70 civarı bir bölümü bunun, bu yapının faiz ve kâr. Bunun kâr oranı da düşmüş. Yüzde 35 ile 40 oranı aşağı yukarı faiz olarak ortada duruyor. Bundan da hiçbir vergi almıyorsunuz, o da ayrı bir hikaye. Şimdi böyle bir yapıda bu yüzde 35-40'lık bölümün acaba hakikaten üretken olup olmadığına da bakmak lazım. Yani büyük bir şeyle bu kamu kesimi ile bankalar arasında bir alışveriş

halinde ortaya çıkıyor. Onlar iç borcu alıyorlar ve faydalanıyorlar vesaire. Bunun ne kadarı hakikaten bu kilitlenmeyi çözücü, buna da bakmakta yarar var.

Netice itibarıyla; bu tespitleri bu genel denge modeli içinde yaptık. Yani para politikası eskisi kadar etkin değil, kamu kesimi açığı çok önemli, ama eş anlı olarak götürmek lazım; finans kesimi reformu ile. Niçin; çünkü sadece önemli olan mevduat faizi değil, mevduat faizi ile kredi maliyetleri arasındaki arayı kapayabilmek. Üçüncüsü de, bu satılabilir mallarda bir kemikleşme, hatta bu artan yapıya cevap verememe durumu var.

Bu tespitlerin çerçevesinde tabii ki bu defa kendimizin yapabildiği ölçüde reform paketlerimizi hazırlamaya başladık. Bu reform paketlerinin kaynak maliyetlerini ve taleplerini ortaya çıkararak, bu genel denge modeline koymayı amaçlıyoruz. Yani bir tür yorganına göre ayağını uzat, ayağın çok fazla uzunsa biraz yorganı uzatmaya çalış ama uzatamıyorsan da ayağını çekmeyi öğren; olay budur. Yani ortaya çıkacak önerilerin kaynak taleplerini de bir yerde ortaya koyabilme meselesidir. Bu reform paketlerinin özünde ve başında hiç kuşkusuz gene insan geliyor ve insanı bir dünya ile bütünleştirme olayı geliyor. İnsanı dünya ile bütünleştirme olayı; tabii ki ekonomiyi de dünya ile bütünleştirmeyi ortaya koyuyor. Ama insanı dünya ile bütünleştirme dediğiniz zaman, ilk etapta yine nüfusa bakmak gereği hasıl oldu. Burada Türkiye için en önemli değişkenin ne olduğunu henüz saptamadık ama dünyada nüfus artışında orta gelirli ülkelerde en önemli değişkenin şehirleşme ve bu şehirleşmenin içerisinde de kadınların eğitimi ve işgücüne katılması değişkeni olduğunu saptayarak yola çıktık. Dernek ki nüfus artışında ve nüfus artışının yüzde 1'lere doğru indirilmesinde ki bunu son derece önemli görüyoruz, şehirleşmenin yanında derhal kadınların eğitimi ve işgücüne katılması olgusuna önem vermek gereği; sadece insan hakları açısından değil, bir globalleşmenin, dünya ile bütünleşmenin parçası olarak ortaya çıktı. Bunu görüncü, Birleşmiş Milletler ile çok sıkı bir işbirliğine girdik. Burada kadınları eğitime ve kadınları işgücüne sokabilmek için değişik programlar ortaya çıkmakta, yine bunları etap etap zamanı geldiğinde Doğru Yol Partisi'nin programları olarak ortaya çıkaracağız.

Bunun hemen arkasında eğitim: Eğitim son derece önemli, ancak eğitimi bir bütün olarak ele aldığımız zaman çok zorlandığımızı gördük. Yani bakın bazı simülasyonlardan size sonuçlar veriyim: Eğitimi eğer biz orta gelirli ülkeler seviyesine çıkarmayı öngörür isek, yani nedir bu; bugün her 100 kişiden aşağı yukarı 95'i ilkokula gidiyor, aşağı yukarı 30-35 civarında kişi ortaokula gidiyor, 18'i li-

seye, 12'si üniversiteye geliyor. Biz bunu gelişmiş ülkelerin oranlarına değil, orta gelişmişlikte ülkelerin oranlarına çekelim diye ortaya çıkarsak eğer, bir yılda eğitimin bütçeden alacağı oranın yüzde 32'ye çıkması gereği ortaya çıkıyor. Demek ki bunun biraz daha yayarak gidilmesi gereken bir olgu olduğu ancak hiç ihmal edilmemesi gerektiği ama olan işgücünün belki de sanayide mümkün olduğu kadar lokasyonel olarak eğitilmesine önem verilmesi gerektiği ve kaliteye önem verilmesi; çünkü dünya ile bütünleşmede vasıflı işçi çok önemlidir; yani vasıfsız işçiyi tümden unutam demiyorum, ama olanı bir anda o düzeye çıkarmanın imkansızlıklarından bahsediyorum. Niye; genel denge modeli bunu veriyor. Yani baktığınız zaman yapalım da, ama yapabilecek misiniz bunu? O zaman kaliteye çok önem verip, vasıflı işçi yetiştirmenin önemini hemen ortaya koymak ama vasıfsız işçileri de mümkün olduğu kadar kadınıyla, işgücüne çekmekle, lokasyonel eğitimle bir aşamaya gitmek. Tabii daha bunlara gelemedik.

Sanayileşme stratejisinde çok önemli ikili bir yapı ortaya çıkıyor. Çünkü sanayileşmede dünya ile bütünleşen bir iki çekici sektör ki gıda sektörü bunlardan bir tanesi doğal olarak olacaktır. FAO'nun bu doğrultuda bize önerileri mevcut, GAP'la bütünleşerek Ortadoğu'yu beslemek ama en ileri teknoloji ile. Bir iki çekici sektörü daha özel kesimin kendisi bulacaktır. Bizim genel dengemiz bir plan değildir, bir strateji belirlemesidir. Dolayısıyla burada yardım gündemdedir. Buna da baktığımız zaman, çok önemli olayın sanayileşmede bir faizler olduğunu görüyoruz ki bu üretim darboğazını aşmada, daha doğrusu ticarete açık mallara açmada da çok önemli bir değişken olarak çıkıyor. Yalnız sadece kredi maliyetleri de yeterli değil, bugün enflasyonun ana kaynaklarından biridir kredi maliyetleri. Yani enflasyonun sonucu olduğu kadar, enflasyonun aynı zamanda da kaynağı olmuştur, tıpkı ithalatın 1988'lerde olduğu gibi.

Burada yönelecek olay ikilidir; ikili bir sanayileşme yapısı, çekici sektörler, dünya ile bütünleşmiş ve dünyayı önüne katan sektörler. Bunda finans kesimiyle bir bağdaşma, risk sermayesi kurumları çok önemli burada; yani kredi faizleri dışında sermaye düzeyinde bütünleşme. Sermayeyi vermek, yabancı sermaye ile birlikte hisse senedi bazında bunlara yönelme bu ikili yapıda. Bunları yaptığınız zaman da istihdama hiçbir zaman fazla bir etkide bulunamadığınızı görüyorsunuz. Ne kadar böyle dünya ile bütünleşen bir iki çekici sektöre ağırlık verirsiniz, istihdamdan da o kadar kaybınız oluyor. Dolayısıyla ikili yapı derken, ikinci yapıda servis veren sanayilere, üst düzeydeki sanayilere, yani onları besleyen sanayiler, çekici sanayilere ve bunun hemen yanında da bölgesel sanayi-

lerin orta ve küçük ölçekte olanlarına bir miktar finansman olanağı sağlamak. Bunlarla da çok kısa zamanda atılımların yapılabileceğini görüyoruz. Nereden görüyoruz; 1990 yılında çok ufak yatırımlarla birtakım gece vardiyalarını çalıştırarak, ek bir iki malda yatırım yaparak, önemli ticarete açık mallar üretimi artışı sağlamanın mümkün olabileceğini görüyoruz. Bu konuda ayrıca bir araştırmamız var; ayrıca önümüzdeki haftalarda Sanayi Odasından da bu konuda bu araştırma çerçevesinde yardım isteyeceğiz.

Bu konularda ufak ufak yatırımlarla bir an önce ticarete açık malları; bunlar dericilik olabilir, çeşitli mallar olabilir, bunların dökümü de aşağı yukarı geçen yıllarda var; az yatırımla sermaye-hasıla oranını düşürerek çok kısa bir dönemde mümkün olduğu kadar bunlara çok düşük faizle veya hiç faizsiz, yeniden yapılanma ortamı ile finans kesiminden bir kaynak aktarmak. Tabii bunun hemen yanında tarım kesiminde aynı dünya ile bütünleşme, La Vermann sistemi; bugün baktığınız zaman tarım dünyasında nihai mallar 40 misli artmış 10 yılda, girdiler 60 misli artmış. Niye; mesela motorin kullanıyor, mesela petrol kullanıyor; dünyada 800 lira, bizde 2000 lira motorin. Eğer petrole dönerseniz dünyada 1000 lira, 3000 lira bizde. Niye, vergi var. Devlet devamlı bunların üzerine biniyor, daha sonra bir de paralarını ödemiyor, bunlar kredili gübre alma durumunda kalıyorlar. Kredili gübre almaları bunların dünya fiyatlarından gübre alamamalarına neden oluyor, dolayısıyla rekabet güçlerini büsbütün kaybediyorlar, sonra dönüp diyoruz ki, biz dünya fiyatlarını önünüze çıkaracağız. Tamam; dünya fiyatlarından yanayız; Doğru Yol Partisi'nin programını anlamak son derece basit aslında. Dünya fiyatları, dünya faizleri, dünya ücretleri, katma değer oranları. Her şeyde hedef belli, gayet açık. Ama o zaman dünya hammaddelerinin fiyatlarını da devlet kanalı ile farklılaştırmamak lazım. Yani demek ki mesela La Vermann sistemi TA'de, mesela Amerika'da ne türlü sistemler uygulanıyorsa, o hammaddelerin o fiyatlarını da oradan vermek lazım.

Ben geçenlerde köylerdeydim; çıkan, destekleme fiyatlarının hesabını açıklığı ile veriyor ve "ne yapacağız kızım" diyor. Ben bu fiyatlarla ne yapacağım; haklı. Yani hakikaten içinden çıkılacak boyutlarda değil ve devlet eliyle yapılıyor bu. O fiyatlarla o maliyetleri elde etmek, dünya ile bütünleşmek mümkün değil. Demek ki tarım kesiminde dünya ile bütünleşme modeli, turizm vesaire devam ediyor fakat önemli olay, finans kesimindedir. Finans kesiminin yapısında yeni kurumlarıyla, kamu kesimi açığını azaltıcı nitelikleriyle; vergi reformunu sadece vergi toplamak değil kaynak yönlendirmek, yani yatırımlara yönlendirmek, yani tasar-

rufa yönlendirmek. Bizim vergi reformumuzun ana hedefi denetleme ve kaynak yönlendirme. Kaynak yaratma kadar, vergi dışı yeni kaynak yaratma çok önemli bir sacayağıımızdır. Çok önemli kaynaklar yaratılabileceğine inanıyoruz. Vakti geldiğinde ve hazırlıklar bittiğinde genel dengenin içine koyduğunuzda bütün bunları teker teker açıklama durumunda kalacağız. Ama bütün dünya ile bütünleşmedeki en önemli olayın, insan hakları, demokrasi anlayışı olduğuna inanıyoruz. Bütün bunları yapacakların insanlar olduğuna tekrar dikkat çekmek isterim ve bu bütünleşmede sadece demokrasi çoğunluk diktatörlüğü değil, azınlık haklarını koruyan bir hürriyet anlayışı, onun da ötesinde devlete karşı ferdin çıkıp, sen haksızsın diyebileceği bir ferdiyetçilik anlayışı ile bütünleşen ve dünya demokrasi anlayışı ile bir dünya Paris Anlaşmaları İnsan Hakları ile bütünleşen bir anlayışla, bir hürriyet anlayışı ile buna yaklaşmanın en önemli bir olgu olduğuna inanıyorum. Bu heyecan içinde olan bir partinin mensubu olmaktan gurur duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Bu çizgiye yaklaşan herkesi de kucaklama isteğinde olduğumuzu belirtmek istiyorum. Sağolun efendim, sağolun. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Çiller.

Şimdi arkadaşımız Taner Berksoy panele devam ediyor.

Buyrun Sayın Berksoy.

Prof. Dr. TANER BERKSOY- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Yahu ödüm patladı Tansu bizden oy isteyecek diye (Gülüşmeler). Strateji anlayışını anlayabilseydim oy da verirdim.

Şöyle: Bu 10 senelik dönemin hatasıyla, sevabıyla bizde bıraktığı kötü bir iz var. Basın buna "Özal'a endeksli konuşma" diyor. Ben, "ANAP'a endeksli konuşma diyorum. Bugünkü durumu değerlendirmek istersek, önümüzdeki altı ay veya bir seneyi değerlendirmek istersek, kaçınılmaz olarak sayın Özal'a bir pay vermemiz gerekiyor, ANAP'a da bir pay vermemiz gerekiyor; ama ben böyle bir hazırlıkla gelmedim açıkçası buraya. Çünkü, İktisatçılar Haftası'nın konusu "Yeni Stratejiler" zaten yeni stratejiler denildiğinde, bir şey eskidi, gidiliyor demektir. Dolayısıyla yeni strateji ne olmalıdır; onu konuşmaktan yanayım. Dikkat ederseniz dördüncü konuşmacıyım, bir de düzenleyiciler çok ilginç bir harem-selam ayrımı yapmışlar. Harem de fena konuşmadı bugün (Gülüşmeler). Maşallah epeyce konuştular, bizde pek konuşacak bir şey kalmadı gibi. Onun için ben, bugün istikrar sorunu var, kamu açığı sorunu var gibi konulara değinmeyeceğim. Gerçekten Tansu haklıdır, son yıllarda poitikalarda belirgin bir kayma var; bunlara

değinemeyeceğim. Benim derdim, bugün itibariyle ileriye bakacak olursak nasıl bir Türkiye istemeliyiz, nasıl bir Türk ekonomisi izlemeliyiz, buradaki stratejik tercihlerimiz ne olmalı, olaya nasıl yaklaşmalıyız gibi konuları anlatmak istiyorum.

Programda ilk konuşmacı bendim. Dolayısıyla nasıl olsa ben ilk konuşacağım diye konuşacaktım, benim konuşacaklarımın hepsini Gülten Hanım'la Erdal Bey sağolsunlar, hepsini söylediler.(Gülüşmeler)

Oradan başlayıp iki noktanın altını çizeceğim ve ne yapmamız gerektiğine getireceğim söz. Gerçekten bugün dünyaya baktığımızda bizim istikrar falan diye kaybettiğimiz 10 yıl içinde dünyanın epeyce mesafe aldığını görüyoruz. Bana kalırsa bizi veya bizim türümüzde ülkeleri çok yakından ilgilendiren iki ana eksen var bu dünyadaki değişimin:

Bir tanesi gerçekten ciddi bir teknolojik devrim yaşıyor. Bu bizi bir kaç noktada ilgilendiriyor veya bizim türümüzde ülkeleri birkaç noktada ilgilendiriyor. Bir tanesi bu globalleşme çerçevesi içinde bir de ticari anlamda bloklaşma, ekonomik anlamda bloklaşma var bu da bizim türümüzde ülkeleri yakından ilgilendiriyor.

Teknolojik devrimin ne yönde olduğu açık. Teknolojik devrim, Batı'nın 1970'lerin başında girdiği krizi aşmak amacıyla başlattığı ve o krizin uyardığı ve gerçekten de krizin aşılmasında önemli katkıları olan bir ivmedir. Bu ivmede hem makine hızı yükseliyor, hem verimlilik çok belirgin biçimde yükseliyor. İki önemli gelişme doğrultusu var. Burada da değindi Gülten Hanım, bir tanesi eski dediğimiz, geleneksel dediğimiz, bizim bugün belli bir ağırlığımız olduğunu düşündüğümüz üretim alanlarında, Batı kendi teknolojisini değiştiriyor ve yeniliyor ve burada gerçekten verim artışından kaynaklanan bir rekabet üstünlüğü kazanıyor.

İkincisi, bu teknolojik süreç yeni süreçler ve yeni endüstriler yaratıyor, yeni ürünler yaratıyor. Dolayısıyla bu noktadan ileriye bakacak olduğumuzda teknolojinin bu iki önemli ivmesini mutlaka göz önünde tutmamız lazım. Bizim türümüzde ülkelere getirdiği iki önemli husus var:

Bir tanesi 1960'ların sonu, 1970'lerin başında konuşulmaya başlanan ihracata yönelik sanayileşmeyi önemli ölçüde yavaşlatan, önemli ölçüde engelleyen bir özellik. Çünkü Batı'nın ucuz emek bağımlılığı kalkıyor. Bu hızla artan verim, artık ucuz emeği çok önemli bir olay olmaktan çıkartıyor. İşte söylendi robotlar giriyor devreye. Çok belirgin değil şu anda robotların endüstriye girmesi; ama kestirebiliriz, çok hızlanarak devam edecek süreç. Dolayısıyla ben işgücümü ucuz tutarak dünya ekonomisinde bir üstünlük sağlarım, kaynakları

kendime yöneltirim. Bu kanaldan bir sanayileşme hamlesi yaparım demek için şu anda durum müsaitle değil. 1970'lerin başında böyle bir hava vardı, bu şimdi değişti, bu teknolojik devrim sonunda.

İkinci olarak Batı'nın hammadde bağımlılığını da azaltıyor. Bu da söylendi. Bu yeni gen teknolojileri vesailerler -gerçekten bu tür bir etkisi de var- dolayısıyla geleneksel olarak "yahu hammadde üreticisi bir ülkeyim. Et satarım, süt satarım ve bununla işimi götürürüm" demek artık mümkün değil bizim türümüzde ülkeler için.

İkinci eğilim dünyadaki, bloklaşma ticari anlamda oluyor. Bakın son günlerde çok önemli bir şey oldu. Biz bu hay huy arasında onlara pek dikkat edemiyoruz. Amerika, Meksika ile bir serbest ticaret anlaşması imzalamak üzere. Kongreye geldi bu konu ve daha önce biliyorsunuz Kanada ile bu tür bir anlaşması var. Bu süreç tamamlanırken Kuzey Amerika'da dev bir ticaret bloku oluşuyor demektir.

Avrupa'yı biliyoruz. Avrupa 1992 yılını hedefledi. Sanıyorum pek gerçekleştiremeyecekler bu son olaylardan sonra ama neticede belli bir (t) zamanında diyelim Avrupa'da da dev bir ekonomik blok oluşacak. Biz bunun içinde kalırız, dışında kalırız, onu daha sonra irdeleyeceğiz; ama böyle bir blok var. Uzak Doğu'da bu tür bir blok oluşuyor.

Nedir bunun anlamı? Bunun anlamı şu bana kalmış, benim buradan çıkardığım ders şu: Bundan böyle ülkelerin tekil dışa açılması veya kendisini tekil olarak dışa kapaması, bloklar dışında kalması, bloklar dışında bir hayat alanı araması son derece güç. Bu bloklardan birinin ya içinde olacak, ya etki alanında olacak. Ülkeleri bu şekilde düşünmek mümkün, tekil ülkeleri.

Şimdi bizim gibi ülkeler açısından ise -bizim biliyorsunuz müthiş bir Avrupa sevdamız var üstelik- şöyle bir sonuç ortaya geliyor: Bu tür dev bir bloğun içine girdiğinde en azından o blok içinde serbest ticaret yapacaksınız. En azından o blok içinde ve o bloklar devdir; yani 350-370-400 milyon insan barındıran bloklardır. En azından o bloğun içinde ve o bloğun koyduğu ticaret kurallarına uyarak -ki blok içinde ticaret genellikle serbest ticaret yapacaksınız demektir. Kaldı ki, blok dışı tavrınızı da, blok dışı ülkelere tavrınızı da genellikle blok içi politikalar, en azından ticaret politikaları belirleyecektir.

Örnek: Bugün Avrupa Topluluğu içerisine giderseniz, Avrupa Topluluğu'nun kendi dışındaki ülkelere uyguladığı ticaret rejimine uymak durumundasınız.

Demek ki, ben tek başıma içime kapana-yım, tek başıma kendi temel fiyatlarımı, kendi temel göstergelerimi merkezi kararlarla belirleyeyim.

Belli sanayileri uyarayım, belli sanayileri caydır-
ayım veya belli faaliyetleri uyarayım, caydırayım gi-
bi bir tercihiniz en azından bu bloklaşma içinde
mümkün olmayacaktır. Bunu da göz önünde tut-
manız lazımdır.

Şimdi bu noktadan ileriye bakacak olursak,
bir kere Türkiye açısından şu istikrar sorununu
önümüzdeki 18 ay içinde diyeceğim; ama bir ara
dlyorduk, çünkü Özal "hemen seçim yapalım" gibi
bir şey kaçırdı ağızından. Ondan sonraki 18 ay
içinde de bu istikrar olayının halledilmesi gerekir
diye düşünüyorduk.

Şimdi açıkçası şöyle düşünüyorum: Herhan-
gi bir siyasi değişimin arkasından gelen 12 ila 18
ay içinde bir istikrar sorunu mutlaka halledilmelidir.
Çünkü bu ortamda ileriye görmek mümkün değildir.
Çünkü bakın, dikkat edin, biz profesyonel iktisatçı-
lar dahi çok ender olarak bir senenin ötesini konu-
şabiliyoruz. Çünkü bir senenin ötesini de çok iyi
kestiremiyoruz. Çünkü bu muazzam enflasyonun
ve darmadağın bir halin getirdiği muazzam bir
belirsizlik var; bunun mutlaka halledilmesi lazım.
Yani öncelikli sorunun bu olduğunu vurguluyorum.
-Burada siyasiler de var iyi de oluyor- Öncelikli so-
run budur, bunun halledildiği varsayımından hare-
ketle ileride ne yapacağımızı tartışmak istiyorum.

Şimdi strateji konuşuyoruz. Stratejinin üç ta-
ne önemli ögesi var:

1.- Amacınız ne olacak? Ne tür temel tercih-
leriniz var?

2.- Bu tercihleri gerçekleştirmek için ne tür
araçlar kullanacaksınız?

3.- Bütün bu olayı nasıl finanse edeceksi-
niz? Hangi araçlarla finanse edeceksiniz?

Bana kalırsa ekonomi anlamında ileriye dö-
nük bir stratejinin bu sorulara cevap vermesi la-
zım. Bu sorulara cevap verirken de kısa dönemli
konjonktür politikaları gibi çok spesifik, çok net,
çok açık politika aletleri, hedefleriyle uğraşmaması
lazım. Yani ben, "şu 15 sene içinde ekonominin
herhangi bir değişkenini yüzde şuradan alacağım,
şuraya götüreceğimden ziyade önümüzdeki tercihler
sistemi budur, genel çerçevede araçlarım budur,
bunu da şu şekilde finanse edeceğim" diyebilmesi
lazımdır. Bunu yaparken de iki şeyi mutlaka dikka-
te alması lazım:

Şimdi dikkate almamız gereken bu iki şey,
malesef biz Türklere pek fazla yok. Bir tanesi
kendi ekonomisinin yapısını ve geçmiş tecrübesini
mutlaka göz önüne alması lazım. Biz Türklere bili-
yorsunuz 1920'lerde doğmuşuzdur, titreyip kendi-
mize gelmemiz 1980'ler itibarıyla ve ondan ön-
cesi de çok önemli değildir, böyle şey olmaz. (Gü-
lüşmeler)

Özellikle kalkınma stratejisi konuştuğunuz
bir platformda bunu yapmanız mümkün değildir.
Çünkü Türkiye, cumhuriyet tarihi itibarıyla kalkın-
ma stratejisi tercihleri açısından son derece zen-
gin bir tecrübeye sahiptir. Türkiye'de çok belirgin
noktalarda konjonktür nedeniyle 1930'larda strateji
değişmiştir, siyaset nedeniyle strateji değişmiştir,
1950'lerde yine siyasi rüzgarlarla veya siyasi dö-
nüşümlerle 1960'larda bir kere daha değişmiştir.
1980'lerde de aynı şey söz konusudur.

Dolayısıyla şöyle dönüp geçmiş 60-70 sene-
ye baktığınızda dört tane strateji denemesi vardır
ortada. Bu yokmuş gibi davranamazsınız. Ne ya-
pacaksınız? Bunları yüceltmenin de anlamı yok.
Çünkü mutlaka hata yapılmıştır. Bu hatalardan
ders olarak götürmek lazım; bir.

İkincisi, biz Türklere bir de dünyada bir tek
biz varız zannederiz. Başka da bir şey yoktur. Biz
kapalı ve böyle kendi içimizde tarihsiz, öyle bir bi-
linci olmayan, dünyadan da kopuk bir ada halinde
yaşayan ülkeyiz. Aslında dünya var. Dünyadaki
dönüşüm noktaları bizi fevkalade yakından ilgilen-
diriyor ve etkiliyor.

Demek ki, birinci olarak bir geçmiş tarihi-
mizden, geçmiş tecrübelerimizden gerekli dersleri
çıkarcacağız. İkinci olarak da dünya ile uyumlu ola-
cağız. Dünya ile uyumlu olmanın ne olduğunu az
önce söyledik: Teknolojik bir dönüşüm var; buna
bir şekilde ayak uydurmak lazım. Bloklaşma var;
buna bir şekilde ayak uydurmak lazım. Dönüp ge-
riye baktığımızda strateji uygulamalarında başarılı
olan noktalar da var; hatalardan kaçınmamız la-
zım.

Böyle bir çerçeve içinde ileriye dönük şu an-
daki stratejilerin temel tercihleri: "Strateji" dediği-
nizde çok ana bir tercih gerekir. Eskiden beri konu-
şuruz kendi aramızda. "Efendim tarımla mı gelişe-
lim, sanayi ile mi gelişelim" deriz. Bu son yılın çar-
pıklarından biri tarım gitti, yerine nasıl olduysa tu-
rizm ve hizmetler geldi; onu geçiyoruz. Turizmle,
hizmetlerle 50 küsur milyonluk bir ülkenin bir yer-
den bir yere gitmesi gayet tabii mümkün değil.
Yoksa otellerde müşteriden çok personel koyma-
nız lazım, en azından istihdam sorunumuzu halle-
debilmemiz için. Gayet tabii böyle bir şey söz ko-
nusu değildir.

Tarım sanayi tercihinde de artık sanıyorum
çağdaş dünya sanayiden yana çok ciddi bir şekil-
de ağırlığını koymuş vaziyette. Kaldı ki, bu koşul-
larda, bu teknolojik devrimde gerçekten katma de-
ğerinizi artırmak istiyorsanız, mutlaka o çağdaş
teknolojiyi alıp tarıma da getirmeniz lazım. İşte ge-
netik mühendisliğini getirmeniz lazım, makineleş-
meyi getirmeniz lazım ve dolayısıyla benim gördü-
ğüm kadarıyla Türkiye'nin ileriye dönük stratejisi-

nin temel tercihi sanayi olmalıdır. Bu bizim eski tartışmamızı bir miktar hallediyor. Biz bunun 1960'larda kavgaya varan tartışmalarını yaptık. Tarımcılar vardı falan. Bu onu hallediyor da, temel sorunu çözümüyor. Çünkü bugün -Gülten hanım da, sayın İnönü de işaret ettiler- artık sanayi tek değil. Eskiden sanayi dediğimizde işte efendim tekstil, deri, yapabilirseniz otomotiv, kimya gibi tür şeylere yatırım yapılması gerekiyordu. Bugün öyle değil.

Bugün şöyle bir tercih yapmak durumunda- yız: Yeni gelişen sanayiler var. Bunların belirgin özellikleri var. Çok vasıflı işgücü yoğun, çok bilgi yoğun süreçler ve pahalı süreçler, çok yatırımları gerektiren süreçler. Bunlara mı yönlendireceğiz ekonomiyi, yoksa şu anda teknolojiye geri kalması nedeniyle rekabetçiliğini de -olduğu kadarıyla- yavaş yavaş yitirmeye başlayan geleneksel sanayileşmemiz var. İşte tekstilimiz var, derimiz var, cam var. Şöyle bir baktığınızda zaten spektrum halinde bütün sanayilerde üretim yapıyoruz.

Kaynaklarımızı bu ikisi arasında mı dağıtacağız, birine öncelik mi vereceğiz? Öncelik vereceksek hangisine öncelik vereceğiz? Buna mutlaka karar verilmesi lazım.

Şimdi buna teknik olarak karar vermek belli değişkenler çerçevesinde mümkün ama bu karar temelde siyasi karardır. Bana kalırsa siyasi partiler arasındaki -bizde bu tür bir siyasi ortamı da yoktur, öyle adabımız da yoktur; ama yavaş yavaş olsa iyi olur. Yani seçmeni aydınlatmak bakımından iyi olur- karar siyasi karardır. Yani bir parti çıkıp diyecektir ki, "ben yeni teknoloji ile bilmem ne ile kalkınma yapacağım" diyecek. Tabii onu söylediği anda biz ona soru soracağız "peki, bunu nasıl finanse edeceksiniz?" falan gibi biraz sonra değişeceğim sorular gelecektir; ama bu tür bir açıklığı olması lazım. Veyahut ben, "dengeli olarak her iki tür sanayiye de; yani eski sanayilerimizi de geliştireceğiz, işte kısmen kaynaklarımızı yeni sanayilere de kaydırmaya çalışacağız ve önümüzdeki 15 sene sonunda bu tür bir sanayi bileşimi, sanayi ürün bileşimi ortaya çıkacak" diyecektir. Kanatımca buradaki temel tercih siyasidir. Bunu teknik olarak tartışmak mümkündür, ama sonuç da getiremeyebilir.

İkinci olarak "sanayi" dedik. Yeni sanayiciler veya dengeli bir sanayileşme yolunda da diyelim ki bir tercih belirledik. Peki, araçları ne olacak? Bunu nasıl yapacağız?

Şimdi buradaki araçlar tabii para politikası, maliye politikası, kur politikası vesaire değil. Burada dünyaya bakmak lazım. Şimdi dünyaya bakıyorsunuz, dünya artık, böyle sabit kur, sürekli aşırı değerlendirilmiş ulusal para ve bunun arkasında iç pa-

zara dönük sanayi kurma bugün yok. Önümüzdeki yıllarda da en azından dediğim bloklaşma nedeniyle de çok mümkün olabilecek gibi görünmüyor. Dolayısıyla temel fiyatlarımızı, piyasa büyüklüklerinin belirlenmesine müsaade edecek bir araçlar bütünü içinde yapacağız bunu.

Bundan şunu kastediyorum: Bizim gene geleneksel bir tartışmamız var, "efendim, devlet mi yapsın, özel sektör mü yapsın" gibi. Aslında bu temel bir tercih tabii. Bana kalırsa, piyasa göstergelerini iktisadi kararlara temel gösterge işlevi gördüğü yerde gayet tabii özel sektörün kararları ağırlıklıdır. Riske alması onun yapması lazım; ama öyle noktalar vardır ki -özellikle ileriye dönük sanayileşme açısından söylüyorum- en azından özel sektörün yolunu açmak, en azından özel sektöre teknik anlamda dışsal istifadeler, dışsal ekonomiler yaratmak, dolayısıyla özel sektörün kendi zaman perspektifi içinde yapmayı düşünmediği yatırımları yapılabilir hale getirecek noktalarda mutlaka devletin yatırım yapabilmesi gerekir. Bu konuda ne özel sektörün Türkiye'de kompleksi olmasına neden var, ne de devletin bu tür bir kompleksi olmasına gerek vardır. Gerçekten bu konuda kompleksiz davranmakta sanıyorum fayda vardır.

Kaldı ki, bana göre olayın özü bu değil; yani devlet mi yapsın, özel sektör mü yapsın konusu değil. İkisi de yaptığında hangi esasa göre yapacak, her ikisi de objektif piyasa göstergelerine bakıp kendi karlılıklarını, verimliliklerini belirleyecekler, teknoloji tercihlerini, seçimlerini ona göre yapacaklar ve belli bir zamanda hem içeride, hem dışarıda rekabetçi birimler haline gelecekler ise, ondan sonraki sorun mülkiyet sorunudur. Türkiye'de özellikle geçtiğimiz bu 10 yıllık tecrübeden sonra mülkiyet sorunu, taraflardan birinin lehine ağırlıklı biçimde çözülmüştür diye düşünüyorum. Dolayısıyla önemli olan, bu piyasa göstergelerine bakıp her iki tarafın da objektif göstergelerden hareketle ve verimlilik, karlılık, rekabetçilik gözeterek yatırım yapmasıdır.

Bakın, bundan şunu kastediyorum: Yani devlet yine gelir, kollosal bir elektronik yatırımı yapar, bizden sonraki nesil, "yahu, biz bunu ne yapacağız, bu kaynak yiyor" diye tartışmaya başlar. Başlangıçta bundan kaçınmak lazım. Onun ötesinde "devlet bunu yapmaz" diye bir komplekse kapılmanın herhangi bir nedeni olduğunu sanmıyorum; doğru yapmak kaydıyla.

Demek ki, araçlar bütünü içinde piyasa göstergeleri de tabii dış ekonomik ilişkilerin ve dünya fiyatlarının etkisiyle oluşacak. Şunu anlamam mümkün değil ve onun için başta söyledim, tarihli olmakta, tarih bilinçli olmakta yarar var, geri dönüp baktığımızda bizim gerçekten bu yerli sanayileri

kurduğumuz 1950'lerin sonundan 1970'lerin ortasına kadar gelen dönemde uyguladığımız yaygın ithal ikamesi modelinin, bana kalırsa -o dönemde de söylüyorduk, bu dönemde çok daha belirgin olarak ortaya çıktı- en büyük hatası bu sanayileri olduğu gibi bir objektiviteden koparmış olmamız.

Nedir bu objektivite? İçeride bir piyasa düzeninin işleyişine müsaade etmemişiz, çok yoğun koruma vermişiz bu sanayilere. Dışarıdaki fiyatların, içerideki nispi fiyatların oluşumuna etki etmesi-ne müsaade etmişiz, bunu belli ve kısa süreler için yapabilirsiniz ama bir sanayinin tüm ömrü boyunca bunu yapmanız mümkün değil.

İsim vermekte mahzur yok: Koç'un otomotivi kurulduğu zaman korunuyordu -herhalde ben çıktım o sıralarda- şimdi hala korunuyor. Böyle bir örnek. Özellikle yeni dünyada bunu yapmamız mümkün değil. Bunu yaptırmazlar ve yapmak da mümkün değildir. Çünkü o geçtiğimiz dönemden en önemli çıkarmamız gereken ders, çok ciddi kaynak israfları, çok ciddi refah kayıpları oluyor. Bu ikisi olmadığı zaman; yani bir kaynak israfı telaşı olmadığı zaman, -kusura bakmayın- o ülkede iktisat okutmanın da alemi yok, profesyonel iktisatçı olmanın da alemi yok. Bu iki kaygı mutlaka olacak. Dediğim gibi dünyanın gidiş yönü de bu kaygıları, bizim üzerimizde baskıya dönüştürecek niteliktedir.

Son olarak bir şeye daha değineceğim: Diyelim ki, yeni sektörler, yeni teknoloji içeren sektörler artı eskilerin geliştirilmesi yönünde bir sanayi tercihi koyduk. Mümkün olduğu kadar objektif piyasa koşullarının yönlendirmesiyle bu sanayileri karlılık ve verimlilik esası üzerine kuracağımıza müdahale ettiğimiz takdirde de bunun şeffaf, kısa süreli bir takvimli müdahale olacağını belirledik.

Peki, nasıl finanse edeceğiz bunu? Bu dediğimiz şey, devasa bir yatırım dönüşümü gerektirir; yani hem eski sanayilerimizin teknoloji yenileme yatırımlarını yapacaksınız, hem de bu yeni teknolojik devrimin getirdiği belli alanlarda yeni yatırımlar yapacaksınız. Bunu nasıl yapacaksınız, nasıl finanse edeceksiniz?

Yine benim şahsen geçmişten aldığım derslerden birisi, arkasında tutarlı bir finansman modeli olmayan kalkınma gayretleri, 6 ila 10 sene içerisinde askeri duvara çarpıyor. Bu sadece bizde değil, yani bu da bizim itiyadımız değil, bütün bizim türümüzde ülkelerde gerçekten sıkıntı çıkarmayan bir finansman modeliyle gitmeyen böyle çok büyük gayretli, çok büyük hedefli kalkınma modelleri uygulanıyor da üstelik ve kısa sürede daha büyük sıkıntılar yaratıyor. Dolayısıyla bu önümüzdeki dönemde mutlaka ciddi bir finansman modeli koymamız lazım.

Nedir buradaki alternatiflerimiz veya olanaklarımız? Bir olanak bu devinimi dış kaynaklarla finanse etmektir. Bu, bizim alışkanlığımızdır. Biz, bütün kalkınma hamlelerimizi genellikle dış kaynakla finanse ederiz, onun için duvara çarpıyoruz.

Gülten Hanım değindi, önümüzdeki dönemde dış kaynakların çok var olabileceğini ben de düşünmüyorum. Varolan kaynaklar da pahalı kaynaklar olacak.

Kaldı ki, sürekli ve kendini besleyen- bu teknik bir terimdir, sağlıklı bir sanayileşmeyi işaret eder- sürekli ve kendini besleyen bir sanayileşmenin dış kaynakla götürülmesi mümkün değildir, mutlaka içeriden kendi kaynağını yaratması gerekir.

Bugün Türkiye'ye baktığınızda bir kaynak mobilizasyon kaygısı var mı? Yok hakikaten. Büyük vergi potansiyeli olan yerler var ve buralarda vergileme yok. Vergi kaçakları var, kovalanmıyor ve oluşturulan istisna ve muafiyet sistemi o hale gelmiş ki, herhangi bir faaliyeti özendirici önlem hak olarak kabul edilmeye başlanmış; yani 30 sene önce verilmiş ve adam otomatik olarak "Bu benim hakkımdır, işte ben vergimden şu kadar düşürürüm" bilmem ne diyor. Bunu mutlaka rasyonel baza oturtmak lazım. Bunu mutlaka özel sektöre anlatabilmek lazım.

Şu mümkün değil: Yani hem devlet olmayacak, hem ekonominin gelişmesini siz sürükleyeceksiniz, hem de bu kaynakları yaratmayacaksınız ve katkıda bulunmayacaksınız; bu olmaz. Bunun mutlaka bir şekilde kaynakların mobilize edilmesi, yaratılması lazımdır.

Bir şey daha söyleyip kapatacağım: Benim çok feminist olduğum söylenemez; yani o akıma çok ilgim yok ve aslında ne yaptıklarını da bilmiyorum. Sanıyorum burada erkeklere karşı bir diskriminasyon söz konusu. (Gülüşmeler)

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN- Şimdi İstanbul Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanımız Sayın Memduh Hacıoğlu'na söz veriyorum.

Buyrun efendim.

MEMDUH HACIOĞLU- Sayın Genel Başkan, değerli hocalarım, sayın konuklar; Robenson Cruso -biraz farklı konuşayım değil mi?- adaya zar zor çıkıp bitap bir vaziyette, biraz uyuduktan sonra karnının çok acıktığını hissediyor. Tabii yapacağı tek şey kendine yiyecek bulmak. Bunun peşinden koşarken ucu sivri değnek buluyor, bu değneklede balık avlamaya çalışıyor. Saatler sürüyor balığı avlaması, daha bitap bir durumda en sonunda bir balık avlıyor, onu pişirmesi de saatler sürüyor. Ondan sonra balığı yiyor ve tekrar uyuyor. Ertesi sa-

bah yine aynı maceranın peşinde, saatler süren bir yiyecek bulabilme savaşı, arkasından onu pişirme savaşı ve bir bakıyor ki, günler geçiyor. Robenson düşünmeye başlıyor. Yapacağı hiçbir şey yok, sadece bütün vakti bununla meşgul, ama kendinde hiçbir gelişme yok, hiçbir iyileşme yok ve karamsarlığa kapılıyor. Bir anda acaba neler yapabilirim, bu hayatımı nasıl değiştirebilirim diye bir arayış içine giriyor. Neticede bu balığı daha pratik avlamanın bir yolu olsa gerek diye düşünüyor ve kendine bir kepçe yapıyor. Bu kepçe ile balığı yarım saatte avlamaya başlıyor. Balıklar fazlalaştıkça karnı daha fazla doymaya başlıyor. Zamana olan tasarrufundan dolayı kendine bir ev yapmaya başlıyor ve bu şekilde Robenson Cruso'nun hayatı biraz daha gelişiyor ve ekonomik yönden de kendine yeterli ve kendini geliştiren bir ortama kavuşuyor.

Şimdi zannediyorum 1990'lı yılların başında Türkiye'de Robenson Cruso'nun kepçesini acaba biz nasıl imal edeceğiz ki, bu 1990'lı yılları iyi bir şekilde sürünmeden, iki yakamızı bir araya getirme kaygısını atarak kendimizi refah toplumu seviyesine getirecek bir yapılanmayı nasıl kurabileceğiz, nasıl yapabileceğimizin arayışına girmemiz lazım inancındayım.

Şimdi bu stratejilerin tayininde tabii benden önceki konuşmacılar hemen hemen her şeyi söylediler; ama bir sanayici olarak bunların tekrarında mutlaka lüzum olduğuna inanıyorum ve hiç olmazsa eksik kalmış bazı yönlerini de burada doldurmanın ihtiyacı olduğunu zannediyorum.

Stratejinin başlangıcı bizce ekonomik istikrar döneminin sağlanmasıyla olacaktır. Bu ekonomik istikrar döneminin de sürekli bir hal alması zannediyorum bizler için temel güvencedir. Yani artık Türkiye'deki ekonomik ortamda mutlak surette istikrarın devamlılık arz etmesi, birinci koşul olsa gerek.

Bunun bazı şartları var. Bu şartların başında zannediyorum yine 1990'lı yılların başında bütün dünyada cereyan eden globalleşme hareketlerinde sivil toplum olmanın bazı koşulları var. Bu sivil toplum olmanın koşullarından biri de, devletin hayatımızdaki payının küçültülmesidir; yani devleti her köşede, her anda, her sanayide karşımızda bulmanın sıkıntısını yavaş yavaş atmamız lazım geldiği inancındayım ve ekonomide devletin ağırlığının azaltılması konusunda ciddi çalışmaların başlatılması ihtiyacı olduğuna inanıyorum.

Sivil toplum olabilmenin savaşı büyük. Bu savaşta siyasi partilere büyük görevler düşmekte ve siyasi partilerin sivil topluma getirecekleri katkıları bir hayli uzun sürecek münakaşaların kamuoyunda bazı kendini kabul ettirmenin mücadelesiyle

olacaktır. Fakat bu mücadeleyi yaparlarken, zannediyorum bugünkü ve son 10 yılda ve daha önceki yıllarda da ekonominin siyasetin arkasına sığınarak, siyasi öncelikli ekonomik kararlarla ekonominin katledildiği dönemlerin son bulması geldiği inancındayım ve bunu bir şekilde ekonominin siyasetten bağımsızlaştırılması şeklinde tanımlamak istiyorum. Bunun bazı temel prensipleri olması gerekli. Bu temel prensiplerin başında da zannediyorum siyasi partilerin bu temel prensipleri hep birlikte kabul etmeleri gereksinimi vardır.

Bunlar nedir: Bunlar, ülkenin parasının artık siyasi iktidarlar tarafından istedikleri şekilde yönetilmemesi olmalıdır. Ülkenin parası, siyasi kaygıların dışında, ülkenin kendi istikrarı içinde, kendi performansı içinde bağımsız şekilde yönetilmesinin ihtiyacıdır. Yani para-kredi politikalarında gerçek anlamda bir bağımsızlık, bir ihtiyaçtır.

Devletin birkaç konuda daha küçültülmesinde zorunluluk vardır. Bunların başında -tekrar ediyorum bir özel sektör temsilcisi olarak hiçbir zaman böyle bir iddiada bulunamayız; yani her şey özel sektör eliyle olacaktır iddiasında bulunamayız- ama bugün devletin ayakkaçıcılıkla, gömlekçilikle, sütçülükle uğraşmasını da kesinlikle doğru bulmuyoruz. Devlet, mutlak surette bu ülkenin temel sorunlarıyla uğraşacak, kendi kamburlarını atacak, kendi habisi olan bazı hiçbir şekilde ülkenin ne sosyal, ne de ekonomik yaşantılarına fayda getirmeyen bir kısım artıklarını yok etmenin zamanı gelmiştir.

Zannediyorum bu konuda siyasi partilerin bir şekilde hemfikir olmaları lazımdır. En azından hemfikir olacakları konu, bu konunun bir siyasi polemik haline getirilmemesi olacaktır. Devlet, ekonomik hayata mutlak surette etkin olacaktır. Hele Türkiye'nin bugünkü yapısıyla bazı stratejik sanayi sektörlerinin devlet eliyle üretiminin devamının zorunluluğu kesindir. İleriye dönük bazı çok büyük teknolojik yatırımlarda devletin katkılarının mutlak surette zorunlu olduğu da kesindir. Fakat bu konularda devletin güçlü olması için burada sistemin sağlıklı bir şekilde kurulması, sistemin dünya ölçekleri içinde, dünya sistemleri içinde ve bir dünya bilimi içinde yapılmasında zorunluluk vardır.

Dünyada 1980'li yılların akımı olan tam serbest pazar ekonomisi, Reaganizm, zannediyorum ya can çekişiyor, ya öldü. Bugün herkesin konuştuğu akılcı pazar ekonomisidir. Akılcı pazar ekonomisinden maksat, ülkelerin birbirleriyle olan ticari ilişkilerinde akılcı hareket halinde olmalarıdır. Yani birbirleriyle olan alışverişlerinde dengeli bir şekilde ekonomik aktivitelerini arttırmanın yollarını arayışıdır. Burada bugün Türkiye'nin yaptığı gibi bir ülkeden 500 milyon dolarlık ithalat yapacaksınız; ama

o ülkeye sadece 3 milyon dolar ihracat yapacaksınız. Bu artık, serbest pazar ekonomisi değildir. Bu, ülkenin kendi kaynaklarını, kendi imkânlarını bizim istikbalimize hiçbir şekilde katkıda bulunmayacak bir ülkeye aktarmak anlamına geliyordur. Eğer bu ithalatı yapacaksanız, böyle bir zorunluluğunuz varsa, bunu hiç olmazsa ihracatınızı arttırabileceğiniz, karşılıklı ticarî ilişkilerinizi arttırabileceğiniz ülkeler ile yapmanın bir zorunluluk olduğunu ifade etmek istiyorum. Devletin akılcı olması, küçülmesi, bu anlamlarda önemlidir.

İkinci nokta, zannediyorum 1990'lı yıllarda artık sanayileşmenin de yeniden tanımlanması gerekli. Sanayileşme hamlesi genelde Türkiye'de - özel sektör olarak konuşuyorum- 1960 ila 1980'li yıllar arasında gerçekleşmiştir ve genelinde de iç talebe dönük ithal ikameci bir sanayileşme politikası izlenmiş, 1980-1990 yılları arasında da bu sanayiinin dışa açılması söz konusu edilmiş ve dışa açılması zorlanmıştır. Ekonomik koşullar, o zamanın hocaları tarafından açıklandı. Buna girmeye lüzum yok; ama açık bir ifade ile tekrar etmek istiyorum:

Özel sektör olsun, kamu olsun imalat sanayi yatırımları, 1980'li yıllarda düşmüştür. Burada bu düşüklüğün başlangıçta kapasite optimizasyonu için ekonominin zorlanması icabı belki yapılmış idi; fakat bu ülkenin koşullarına göre yüzde 70-72-74 kapasite kullanımı zannediyorum Batılı anlamda kapasite kullanımlarıyla ölçüldüğünde, en üst noktaya gelinmiş olduğu inancındayım. Bundan sonra imalat sanayinin yeni üretim artışlarını sağlaması için yeni yatırımlara ihtiyaç olduğu, kesin bir durumdur. Bunun 1980'li yıllarda yapılmamış olduğunu görmekteyiz.

1980'li yıllar bizleri -tekrar ediyorum- dış dünyayı tanıma, dış dünyaya nasıl mal satabilme, dış dünya ile nasıl bir rekabet edebilme arayışı içinde ve savaş içinde geçirdiğimiz bir 10 yıl oldu. Burada ülkenin ekonomik yönden kazançları vardır, kayıpları daha büyüktür, bunu kabul edelim. Özellikle gelir dağılımında bu 10 yılın yarattığı büyük problemler hakikaten önümüzdeki 10 yılın büyük sorunları olarak gözümüzün önüne gelmekte ve bunun çözümü de hakikaten bizlerin çok iyi düşünüp çok iyi planlayıp hepimizin ortak bir şekilde bu konuyu nasıl çözeceğimizin arayışı içinde olması lazım gelen bir problem olduğuna inanıyorum.

1980'li yıllarda yatırımların yapılamaması, belki bir miktar şans da sayılabilir. Çünkü 1980'li yıllarda Batı dünyalarındaki değişim bir hayli hızlı olmuştur ve burada Türkiye, o yıllarda yatırımları yapsaydı belki eski teknolojilerle 1980'li yılları doldurup kaynaklarını israf etmiş olabilirdi. Bu bir mik-

tar teselli tabii. Ama bugün baktığımızda şu gerçek açık olarak ortada: Bugünkü imalat sanayi yatırımları, 1980'li yılların yatırımlarından çok farklı bir kumda. Buradaki temel unsurlar nedir:

Batı, bugün artık sanayi yatırımlarını büyük ölçekler içinde değil; ama geneldi global bir network içinde yapmaktadır. Burada bazı merkezler, o merkezlerin dünya çapında, ülkeler çapında da değil, uluslararası olarak uyduları var ve bu uydulardan bu merkezlerle doğru sürekli bir üretim ve mal hareketleri var. Bunların, yani bir üretimin ilk noktasından kalite kontrolü ve optimum seviyelerde üretim ve en düşük maliyetlerle üretim ve zamanında teslim, zamanında üretim ve zamanında satış. Minimum oranlarda stok maliyetleri ile haki katen çok değişik bir kalite yapısı, değişik bir maliyet yapısıyla yeni sistemlerin kurulduğu bir döneme girmiş bulunuyoruz. Bunun başlangıcı zannediyorum Japon ekonomisinde oldu ve Japonların bu hızı ile Batı dünyası, kendini değiştirmeye başladı ve 1980'li yıllarda Batı'daki teknolojik gelişim, tamamen Japonya'yı yakalama arayışı şeklinde oldu.

Onun için tekrar ediyorum, bir miktar teselli de olsa, belki Türkiye'nin 1980'li yıllarda yatırım yapmaması, bizi bu yeni net-work sistemini daha uyumlu bir şekilde yakalayacağımız yeni 1990'lı yılları önümüze koymaktadır.

Tabii bu, bugüne kadar Türkiye'nin sanayide yaptığı yatırımlarından çok farklı bir yatırım. Burada alacağımız teknoloji sofistike bir teknoloji. Bu teknolojiyi kullanacak insanların çok iyi eğitilmesi lazım. Bu eğitim sisteminin şu anda Türkiye'de mevcut olduğunu söylemek biraz güç. Çünkü, Türkiye, kısmen sanayileşmiş bir ülke, zannediyorum eğitimi de kısmen sanayiye dönük yapılmakta. Eğitimdeki tercihlere baktığınızda da, sanayi toplumuna dönük bir eğitimin çok az olduğunu açık bir şekilde görmekteyiz. Ama bugünkü yeni teknolojik yatırımlar, eğitimimizi, tam bir sanayi toplumu olacak şekilde yeniden düzenlemenin ihtiyacını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sistemin kurulması ve bu sistemle insanlarımızın yetiştirilmesinin de uzun bir zaman alacağını şimdiden kabul etmemiz ve şimdiden bu sistemi ülkemizin eğitimine kazandırmamıza gereksinim vardır, özellikle siyasi partilere bu demeci vermek istiyorum.

Bu sistemin önemli unsurlarından biri, ülkede orta ve ufak boy işletmelerin iyi bir şekilde modernize edilmelerinden geçiyor. Orta ve ufak boy işletmelerin son 10 yıldaki uygulamalarda her türlü destekten arı bırakıldığını açık bir şekilde burada ifade edebiliyorum. Bugün bakınız, hiçbir teşvikten kendileri faydalanamamaktadırlar. Ne ihracat teşvikleri vardır, ne yatırım teşvikleri vardır, ne de ma-

li teşvikleri vardır. Ekonomik sistemimizde bütün teşvikler sadece büyük şirketlerin performanslarına göre kurulmuştur. Bunların yaptığı performansa göre de dağıtılmaktadır.

Net-work sisteminde teşviğin en ufak işletmelerden başlamak üzere planlanması birinci koşuldu. Onların gerekli boyutlarda, gerekli bilgi birikiminde ve gerekli teknolojik alet ve edavatla mücehhez edilmesinden sonra bu sistemin ayakta sağlam kurulabileceği varsayımı vardır. Bunun için bu sistemi de mutlak surette orta ve ufak işletmelerin teknolojik yatırımlarını yapabilmeleri, günün koşullarına uygun sermaye yapılarına kavuşabilmeleri için özel bir orta vadeli finansman sisteminin kurulmasına kesin ihtiyaç vardır.

Bütün bunların yanında tabii bu sanayi değişikliklerinin bir amacı var; yani ülkeyi ve toplumumuzu bir sanayi toplumu haline getirmek. Sanayi toplumu haline gelmenin temel açıklaması bence Batılı anlamda bir tüketici toplumu olabilmektir. Bir tüketim toplumu olabilmenin de bazı göstergeleri vardır:

Bugün bakıyoruz iç talebimizde televizyon talebi yüksek, araba talebi yüksek, bazı lüks mallara olan talepler çok yüksek; ama nüfusumuzdaki yüzde 2.6 oranındaki artışa rağmen yumurta tüketimimiz düşmekte, süt tüketimimiz düşmekte, et tüketimimiz düşmektedir. Şimdi böyle bir tüketim toplumu, böyle bir sanayi toplumu olmaz. Kanımca burada ülke içinde gelir dağılımının ne kadar çarpık olduğunun kesin bir ifadesidir bu resim.

Sağlıklı bir toplumun yetişmesinin temel unsuru olan bazı temel gıda maddelerinin bu kadar düşük seviyelerde tüketilmesinin işaretlerini herhalde siyasi partilerin iyi değerlendirmeleri gerekir.

Tüketim toplumu olabilmenin ikinci koşulu zannediyorum daha önce ve son 1-2 yılda yapılan, yani iç talebin gıcıklanması, iç talebin artırılmasıyla ekonomik büyümeyi sağlamak çok yanlış bir olaydır. Kısa vadede bazı pembe tablolar çizdikten sonra uzun vadede bu işin çok büyük bir faturası olduğuna hepimiz şahit oluyoruz ve olacağız da.

Burada önemli olan tüketim toplumu olmanın bir bedeli vardır. Bu bedelin birinci koşulu, önce yapılacak olan üretimi, dünya pazarlarında kabul görececek, dünya pazarlarında rekabet edebilecek, dünya pazarlarında fiyatlarıyla uygun olabilecek bir üretimi sağlamak, o üretimi artırmak ve o paydan ülke ekonomisine gelecek olan katma değeri de adil bir şekilde paylaşıp, ondan sonra iç talepteki tüketimimizi Batılı anlamda arttırmak olacaktır. Ama bu iş, önce arabasıyla, otomobiliyle, televizyonuyla olunca olmuyor.

Bunu tekrar ediyorum, birtakım özverilere sebep olan bir durumdur bu. Siyasilerin sevmediği

bir olaydır; ama gerçekleri önceden toplumlara anlatmak bence siyasilerin uzun vadede alacağı en iyi puandır. Bunu tekrar ediyorum, bu özveride ülkenin ekonomik büyümesinin mutlak surette önce dış pazarlara dönük üretiminin artırılmasıdır. İç talebi de göz önüne alıp ama dış pazar öncelikli üretimin artırılması, arkadan buradaki katma değer insanların arasında dengeli bir şekilde pay edilmesi için sağlanması olacaktır.

Sanayileşme konusunda söyleyeceklerim kısaca bu kadardır. Bunun yanında değinmek istediğim bir çevre konusu ve bir de nüfus artışının kontrolü var ki, hocalarım bu konulara değindiler; ama sanayileşme ile çevre, çok yakın ilişkili olan iki unsurdur. Burada sanayici, çevre bilincini ve çevre sorumluluğunu bilerek istikbalini devam ettirmek zorundadır. Buradaki olumsuz katkılarına bir an evvel son vermesi, yaşadığı ülkenin sorumluluğunu icabettirir ve bu konuda da kendine düşeni zannediyorum, tabii burada devleti yönetenlerle birlikte almak durumundadır. Ama bunun yanında nüfus artışı çok önemli bir unsur.

Nüfus artışı biz sanayicilerin tabii ki işine gelir. Çünkü her sene 1.2 milyonluk yeni bir talebin yaratılması, yeni bir pazar yaratılması, hiçbir zaman bu talebe uygun yeni yatırımların yapılamayacağı bir ortamın olduğunu kabul edersek, her gün daha zengin olabileceğimiz bir Türkiye imajı karşımızdadır; ama bu kesinlikle yanlıştır. Bu ülkenin ekonomik büyümesini yavaşlatan, bu ülkenin altyapı ihtiyacını hiçbir şekilde azaltmayan ve bu ülkenin kaynaklarını her gün daha fazla gömen bir unsur olduğu için zannediyorum nüfus artışının asgari seviyelere indirilmesi konusunda hepimize düşen bir görev var; bunu yapmak da bir zorunluluktur.

Ben sözlerimi burada toparlamak istiyorum. Tekrar ediyorum sivil toplumun gereksinimini devletin mümkün olduğunca siyasi arenalarda rekabet içinde birbirleriyle yarışırken ekonomiye olan ağırlıkları, ekonomiye olan müdahalelerin asgariye indirilmesi, sanayi toplumu olabilmenin temel unsurunun artık yeni bir sanayileşme tanımının yapılması ve çevre ve nüfus artışı konusunda da hassas bir politika izlenmesinin zamanı geldiği inancındayım.

Tekrar teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN- Programı biraz aşmış bulunuyoruz; fakat arkadaşlarım daha rahatlık içinde görüşlerini ifade ettiler ve zannediyorum daha yararlı oldu. Ayrıca bizi bu saate kadar dinleyerek bizimle beraber olan Sayın Erdal İnönü'ye tekrar teşekkürlerimi sunarak toplantıya 10 dakikalık bir ara veriyorum.

Garanti, "Garanti"yi seçenlere 24 saat açık.

GARANTİ 24

Modern bankacılık hizmetlerinden dilediğiniz her an yararlanma olanağı: Garanti 24!.. "Bir banka"ya ihtiyacınız olduğu her an; gece, gündüz, tatil, bayram... Yılın 365 günü, 24 saat Garanti 24 hizmetinizde! Garanti 24'ten 14 yaşını bitirmiş tüm gençler de yararlanabilir.

Ayrıntılı bilgi için şubelerimize uğrayın, broşür alın.

Garanti 24'ün size sunduğu olanaklardan mutlaka yararlanın

EKONOMİNİN GÜNDEMİNDE "TÜTÜNBANK" VAR,

B a n k a c ı l ı k l a yakından ilgili bütün sektörlerde, hızla büyüyen, gelişen ve yenilenen Tütünbank'ın, böylesine sağlıklı bir atılımı kısa sürede nasıl gerçekleştirdiği konuşuluyor...

TÜTÜNBANK'IN GÜNDEMİNDE "SİZ" VARSINIZ...

T ü t ü n b a n k 'ta ise, işadamlarımıza ve tasarruf sahiplerimize daha iyi hizmet sunmanın yolları araştırılıyor. Mevduatlara en yüksek faiz nasıl verilebilir, krediler çok daha işlevsel hale nasıl getirilebilir, işlemler nasıl kısaltılabilir, çağdaş bankacılığa yaraşan ve eşi olmayan ne tür hizmetler geliştirilebilir, bütün bunlar ayrıntılarıyla tartışılıyor ve uygulamaya konuluyor...

tütünbank

"Geleceğe Güven"

Ulusal Ekonomide Sorunlar ve Çözüm Arayışları

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Nusret EKİN (İ. Ü. İkt. Fak. Öğr. Üyesi)

Panelistler : Prof. Dr. Sadun AREN (SBP Genel Başkanı)

Murteza ÇELİKEL (Sanayici)

Meriç KÖYATASI (Hürriyet Gazetesi Ekon. Serv. Şefi)

Prof. Dr. Erol MANİSALI (İkt. Fak. Öğr. Üyesi)

Ali Zafer TACİROĞLU (Türk Ticaret Konseyi Bşk.)

BAŞKAN - Değerli konuklar, hanımefendiler, beyefendiler, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin düzenlediği haftanın yarısını bu toplantı ile bugün geçiriyoruz, tadına doyamadan geçiriyoruz. Biliyorsunuz öğleden sonraki saatler genellikle zor saatlerdir. Bir yandan kulak, bir yandan hazım ve mide etkileri vardır.

Biz, zannediyorum fevkalade cazip ve ilginç bulacağınız bir tartışma ile sizlere bazı konularda bilgiler aktaracağız, tartışmalar yapacağız. İlginç bulacağınızı ümit ediyorum.

Bugün öğleden sonraki oturumda bir onur konuşmacısı var: Profesör Hurşit Ahmet. Ben de şahsen kendisini tanımak bahtıyarlığına eriştim. Gayet ünlü bir Pakistanlı, dost ve kardeş ülke -hâlâ devam ediyor mu duyguları bilmiyorum- profesörü. Fakat Bangladeş biliyorsunuz talihsiz bir ülke, yağmur yağıyor 100 bin kişi ölüyor, fırtına esiyor 500 bin kişi ölüyor, doğa ile didişen, zannediyorum 100-150 dolar civarında bir milli geliri olan fakir bir ülke. Oraya davet etmişler ve bu vesile ile de Mezunlar Cemiyetimize ve Başkanımıza bir mesaj iletmışler. Bu mesaj İngilizce. Ben, bunun tercümesini inşallah kekelemeden okurum:

"Bugün Üçüncü Dünya ülkeleri tarihsel açıdan yeni bir yol ayrımına gelmişlerdir. Batı

kapitalizminin büyüme modelleri kalkınmanın kalkış aşamasında artık sınıfta kalmıştır. Bu modelleri kabul eden ve özel birer örnek olan Kore, Tayvan, Singapur gibi ülkelerin yanı sıra Asya-Afrika ve Latin Amerika'daki 120 ülkede de stratejiler tamamıyla başarısızdır.

Bunun sebebi bir taraftan endüstrileşmede yeterince başarı sağlayamama, diğer taraftan geleneksel tarımın varlığı, işsizliğin yükselmesi ve dış borçların artmasının büyümenin yapısını bozmasıdır.

Batıdaki gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan dünya ile ne teknolojiyi paylaştılar ne de kendi piyasalarını Üçüncü Dünya ülkelerinin mallarına açtılar. Tüm liberasyon stratejileri sadece Üçüncü Dünya'nın ithalatının liberalleşmesine yöneltildi. Hammaddelerin fiyatları gelişme stratejilerini dışarcasına düşürüldü. Bunun sonucunda kalkınmanın kalkış aşaması dondurulurken Üçüncü Dünya ülkelerinin, Batının endüstrileşmiş ülkelerine bağımlılığı arttı. Mevcut büyüme stratejilerinde radikal bir çıkış yapılmadıkça Üçüncü Dünya ülkelerinde reel ekonomik kalkınmanın görünümü değişmeyecektir. Artık iktisatçılar, aydınlar ve politikacılar, tüm yapıyı yeniden düşünmeli, yaratıcı ve Üçüncü Dünya'nın sorunlarına çözüm getirici cevaplar bulmalıdırlar.

Diğer taraftan komünist dünya ve onun ekonomik stratejilerinin geçersizliği artık bilinen bir gerçektir. Kapitalist sistemin liberal ekonomisi ve sosyalizmin devlet kontrolü modeli, bizi üçüncü yolu ciddi bir biçimde düşünmeye yöneltmektedir.

Üçüncü Dünya ülkeleri yeni bir çıkış yapmadıkça dünyada yeni bir sayfanın açılması olanaksızdır.

Umut ediyor ve diliyorum ki, bu toplantıda bir araya gelen iktisatçı ve aydınlar Batı kapitalizmi ve sosyalizminin bilinen modellerinin dışında özgürce tartışmaya çalışacaklardır.

Toplumsal tüm üyeleri için adaletli ve insan haklarını içeren bir ekonomik kalkınma modeli üzerinde çalışacaklardır.

Başarılar dilerim.

Prof. Dr. Hürşit Ahmet

Pakistan Senato Üyesi"

Gayet kısa ve fevkalade özlü bir mesajdı. Kendisine de teşekkür ediyoruz ve biz de zaten bir ölçüde bunu yapıyoruz. Yani halen AET üyesi olmadığımıza göre bu gelişen dünya ile Batı sanayi toplumları arasında adeta bir tereddüt içinde olan bir ekonomi. Bu bakımdan bizim içinde fevkalade öğretici ve önemli sonuçlar taşıyor.

Değerli konuklar, şimdi biliyorsunuz geç başladık, onun için daha fazla sözü uzatmadan hemen panelistlere geçmek istiyorum.

Biliyorsunuz, sabahleyin stratejileri konuştuk. Stratejileri konuşurken aslında sorunları da konuştuk. Bu toplantımız sorunlar ve önerilerle ilgili. Ben önerilerin daha ağırlıklı olması dileğiyle -çünkü sorunlardan bir şey çıkmıyor, devamlı konuşuluyor, dibi de gelmiyor- ilk sözü sayın hocam Profesör Doktor Sadun Aren'e vermek istiyorum.

Efendim, Sadun Aren hocamızı gayet yakından tanıyorsunuz: Siyasal Bilgiler Fakültesinin gayet ünlü iktisat hocasıdır. Halen bir siyasi partinin, Sosyalist Birlik Partisi Genel Başkanlığını yapmaktadır ve yeni kurulan -zannediyorum 4-5 aylık bir mazisi olan- bir partidir.

Buyurun Sayın Aren.

Prof. Dr. SADUN AREN - Şimdi arkadaşlarım, benim konu ile ilgili görüşlerimi söylemeden evvel başka bazı şeyler söylemem gerekiyor, Ekin arkadaşımızın söylediği parti başkanlığı nedeni ile.

Eskiden; yani sosyalist dünyada bu büyük çalkantılar olmadan önce böyle bir toplantıda bir sosyalistin, bir Marksist'in söyleyeceği fazla bir şey olmazdı. Genel olarak derdi ki, bu işler hep fenaya gidecektir; çünkü kapitalizmin gelişmesi söz

konusu değildir, batacaktır nasıl olsa, çözüm de sosyalizmedir derdi, noktayı koyardı. Bunu uzun yahut kısa söyledik; ama böyle derdik.

Ama hepimizin bildiği gibi dünyadaki ve özellikle Sovyetler Birliği'ndeki büyük değişikliklerden sonra sosyalist insanların da düşüncelerinde değişimler oldu bu objektif vakıalar karşısında, bu büyük değişiklikler karşısında hâlâ eski konumunu muhafaza etmek çok fazla inatçılık olurdu, bilimden uzaklık olurdu. Onun için Türkiye'de de sosyalistler değiştiler ve özellikle Sosyalist Birlik Partisi'ni kurmuş olan, onun içinde yer alan arkadaşlar bu değişiklikten yana arkadaşlardır.

Eskiden düşünceler çok özet bir şekilde şöyle söylenebilirdi; düşüncesi şu idi: Kapitalizm bütünüyle çökecektir ve yerine bütünüyle sosyalizm kurulacaktır ve bu sosyalizm de nasıl bir şeydir: Üretim araçlarının kamulaştırıldığı ve ekonominin detaylı bir merkezi bir planla yürütüldüğü bir toplumdur, bir sosyalizmdir; buydu görüş.

Şimdi onun için kapitalizmin birinci bunalımı, ikinci bunalımı, üçüncü bunalımı; fakat say say bitmedi, kapitalizm çökmedi, tersine gelişti; demek ki bir kere bu olay oldu. Kapitalizm çökmedi ve gelişiyor.

Sosyalizm de sadece üretim araçlarının kamulaştırılmasından merkezi bir yönetimden; yani planlamadan ibaret değildir; onu da Sovyetler Birliği'nde gördük. Her şey kamulaştırılmış, merkezi plan olmuş fakat özlenen sosyalizm gerçekleşmemiş. Çünkü sosyalizm esas itibarıyla özgürlük demek, eşitlik demek, sömürünün ortadan kalkması demek. Üretim araçlarının kamulaştırılması sadece bunu gerçekleştirmeye yetmemiş, bunu da gözlerimizle gördük.

Ben çok geç olmakla beraber Sovyetler Birliği'ne gittim. Daha evvel çok "Moskova'ya, Moskova'ya" dediler; ama o zamanlar gidememiştim. (Gülüşmeler) Sonra gittim, ama gittiğim zaman hakikaten geç kalmıştım, ne KGB vardı, ne başka bir şey vardı, hatta soğuk bile değildi hava. Onun için yani gözümle de gördüm diyebilirim. Hakikaten tabii bu değişiklikler karşısında sosyalistler, tabii sosyalist kimliklerini ve ideallerini -çünkü sosyalizm insanlığın idealidir- kaybetmemiş olanlar, gene mücadelelerine devam edecekler; ama nerede? Gelişen bir kapitalist toplum içinde ve bu bitti, kapitalizm bütünüyle bitti, yerine sosyalizm geldi diye bir şey olmayacağına göre -bunların olmadığı görüldüğü için- kapitalizmin içinde toplumu demokratikleştirerek, halkı söz ve karar sahibi yaparak ve üretim araçlarının kullanımını halklarına dönüştürmeye çalışarak -bunun tek yolu kamulaştırma olmayabilir; ama kamulaştırma gerekirse o da yapılır; ama demokratik kontrolle. Bu işyerinde demokratik kontrol veya toplumun üst düzeylerinde parlamentoda belediyelerde, şurada burada. Çünkü oralarda verilen kararlar nihayet üretime

yansıyan kararlardır- oralarda da söz ve karar sahibi olarak üretim araçlarını -çünkü eskiden üretim araçlarını kamulaştırmak isteyenlerin amaçları buydu- bir eşitlik yaratmaktır, ikincisi rasyonel bir idare, yani halk yararına ekonomik imkanları kullanmaktır. Bunun yolu demek ki eskiden olduğu gibi sosyalizm meselesi falan değildir, tekrar etmeyeyim; fakat başka bir yol bulmak lazımdır ve bu yol görüldüğü kadarıyla daha bu yolun tam çizgileri kesinleşmemiştir, belirmiştir. Bu şekilde olabilecektir.

Bunu söylememin nedeni şu: Çünkü, bundan sonra çözüm yolları ile önerilerimi anlatmaya çalışırken akıllarda "Yahu öyleyse sen bu düzeni esas alıyorsun" gibi bir soruyu cevaplamak olacaktır.

Evet, bugünkü yapıyı esas alıyoruz; ama onu halkın yararına dönüştürme mücadelesi verilecektir. Partimizin görüşü, çağdaş sosyalizmin görüşü budur.

Şimdi bu apolojiiyi yaptıktan sonra şunu söylemem lazım gelir: Yine görüşlerim ben bu partinin Genel Başkanımı; ama partinin ekonomik programı yoktur, henüz yapılmadı. Türkiye'nin sorunlarına genel yaklaşımı bir program haline getirilmiştir. Benim görüşlerim, işte kısmen ifade etmeye çalıştığım bu görüşler, partinin diğer konulardaki yaklaşımına uyumludur. Yani şu şu konularda partinin programı böyledir, ona göre de ekonomik programı nasıl olması gerekir diye benim bir değerlendirmemdir ve benim görüşlerimdir. Partinin program birçok konularda bundan farklı olabilir; bunu da gene belirtmek isterim.

Şimdi süre az olduğu için hemen sorunlara geçmek istiyorum: Tabii konjonktürel sorunlar var, enflasyon gibi, dış ödemeler dengesi gibi. Bunlar düzeltilmelidir. Nasıl düzeltileceği biliniyor. Bütün mesele o cesareti göstermek. Enflasyonu kısmak bir sürü insanı küstürmek demektir. Ücretleri, taban fiyatlarını düşük tutmak demektir, memur maaşlarını biraz kısmak demektir, ondan sonra çok borçlu olan işadamlarını küstürmek demektir. Çünkü enflasyonu kısarsanız adamlar borçlarını ödemekte güçlük çekebilirler, onlar da kızarlar falan. Bunları göze alırsa bir hükümet enflasyonu kısar, yani önleyebilir, azaltabilir. Mesela ithalat hakikaten geçen sene çok fazla olmuştur. 9-10 milyar dolar fazla olmuştur ihracattan. İthalatı kısmanın yolu da bu tedbirlerle sağlanır. Biraz harcamaları kısarsanız, başka bir deyimle ülkeyi biraz fakirleştirirseniz tabii ithalat da azalır. Hele bu serbest düzeyde bütün bütün azalır. Çünkü satamayacağı malı ne diye getirsin?

Bir de yapısal diyebileceğim sorunları var ülkenin. Mesela kalkınma sorunu var, üretimi artırma sorunu var ve bunu açık bir ekonomi düzeninde yapma sorunu var. Bu ikisi bir araya gelince zor. Hele çağımızda kalkınma ve üretimi artırma

artık yalnız bir birikim meselesi değil, yalnız teknik anlamda bir yatırım meselesi değil, bir teknoloji ve bilim meselesi oluyor. Bu yeni üretim tekniklerini benimsemek ve uygulamaya koymak oluyor. Bu da sadece işadamlarının yapacağı bir şey değil, sadece kemer sıkma ile başarılacak bir şey değil. Bu, bir toplumun eğitimiyle ilgili ta başından sonuna kadar bilimsel bir yönde eğitmeyi gerektiriyor -ki, onun içinden yeni icatlar, keşifler yapılabilsin veya yapılmış olanlara adapte olacak teknik düzeyde bir anlayışa varalım.

Demek ki, bu bilim ve teknoloji artık çağımızın bir gelişme metodudur aynı zamanda, yoksa böyle fantazi bir iş değildir. Bunun dışı açık yönü üzerinde ayrıca duracağım, yani ayrıca duracağım dediğim Başkanımızı korkutmasın çok kısa duracağım üzerinde.

BAŞKAN - Estağfurullah.

Prof. Dr. SADUN AREN (Devamla)- Şimdi o konuyu burada kesiyorum.

Tabii, ikinci büyük mesele ülkemizde işsizlik meselesidir veya istihdam sorunudur. İstihdam sorununun gelişerek halledilemeyeceği, çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Çünkü gelişmiş ve en gelişmiş ülkelerde de büyük işsizlikler görüyoruz. Tabii ekonomi yalnız sermaye açısından; yani insanlar açısından değil de sermaye açısından, sermayenin verimliliğini artırma açısından düzenlenirse, işsizlik bir kalıntı olarak bu politikanın sonucu oluyor. Hele teknolojinin geliştiği ülkelerde bu daha fazla oluyor. Çünkü teknoloji, esas itibarıyla yalnız sermayeden değil, aynı zamanda işgücünden de tasarrufu sağlayarak gelişiyor ve işsizlik yaratıyor mütemadiyen. Onun için işsizliğin genel ekonomi politikalarıyla değil, ayrıca dikkate alınıp çözümlenmesi lazım. İşsizlik, iş yaratıcı politikalar gerektirir. İşte ağaçlandırma, imar, küçük üretimin teşviki gibi filan şeyler vardır. Bir bunlar vardır, bir de elbetteki çalışma sürelerini kısaltmak lazım geliyor. Madem ki dünyada teknoloji gelişiyor, bu insanların yararına bir şey. Bu kadar yararlı bir şey için bazı insanlar için felaket olsun? Yani işsizliğe neden olsun? Bu toplumsal iyiliği, yine iyiliğe dönüştürmek lazım ve çalışma sürelerini azaltmak lazım. Tabii bu, teknik nedenlerden ötürü kolay bir iş değil. Çünkü teknoloji bir alanda gelişmiştir, o fabrikada sürekli 8 saat çalışmak zorunluğu vardır filan, bunu bölmek işte mahzurlu olabilir, bir sürü şeyler olabilir; ama her şey çözülebilir, insan aklı her şeyi çözebilir ve yeterli bunu kabul etsin; yani az çalışalım ve teknolojiyi uygulamaktan ötürü avantajı yalnız ben almayayım -işverenler için söylüyorum- fakat herkes yararlansın bundan düşüncesini kabul etsinler veya bunu kabul ettirmek için çalışılsın -ki o yapılacaktır- ve iş süreleri azaltılsın.

Tabii son olarak da bir işsizlik sigortası yapılsın. Görüyoruz sürekli işten çıkarmalar oluyor. Teknolojik nedenlerle oluyor, ekonomik nedenlerle

le oluyor, toplu pazarlıkta fazla ücret alanları evvela kabul ediyor, sonradan işinden atıyor, onun yerine asgari ücretten insan alıyor veya düşük ücretle insan alıyor; böyle şeyler oluyor. Hiç değilse, bu işsizler için bir işsizlik sigortasının yapılması lazım gelir. Belki ülkemiz şimdilik böyle köyünden gelip iş arayan insana işsizlik sigortası yapamaz; ama 10 senedir çalışmakta olan bir Ereğli işçisi işinden atıldığı zaman bunu pekala besleyebilir; yani bunu sigortalayabilir.

Üçüncü nokta, tabii gelir dağılımı meselesidir. Bu çok önemli bir meseledir ve öyle lafla falan geçiştirilecek bir konu değildir. Bütün her şey buna bağlıdır. Üretimin amacı, insanların mutluluğu, olgunluğu olduğuna göre sağlanacak olan üretim artışları ve kalkınma hakça paylaşılmalıdır ve bundan herkes yararlanmalıdır. Bunun tabii bir yolu toplu sözleşme ve grev haklarının sonuna kadar ve herkese tanınmasıdır. Memurlar dahil, polisler dahil, askerler dahil herkese ücret pazarlığı yapma hakkı tanınmalıdır, sendikal hak tanınmalıdır. Köylüler için aynı haklar tanınmalıdır, tarım sektörü kooperatifler aracılığıyla taban fiyat pazarlığı yapabilmelidirler.

Vergi adaleti önemlidir bu konuda. Vergi adaletli olmalıdır. Yalnız sadece vergide adalet sağlanmaz; ama diğer konuların yanı sıra vergi, adil bir vergi çok yararlı olur. Tabii eflasyon önlenmelidir.

Bir de gelir dağılımını bozucu rolü vardır enflasyonun.

Bunlara ek olarak bir de şu hususun üzerinde durmak istiyorum. Arkadaşlar, gelir dağılımı dendiği zaman tüm gelirlerin değil, yalnız tüketime giden gelirlerin dağılımı düşünülmelidir. Bir adam 1000 lira gelir elde ediyor; ama bunun 800 lirasını yatırıma ayırıyorsa -bunun gelir dağılımındaki payı falan düşünülmemeli- neyi harcıyorsa, gelirin, tüketime harcanan kısmının dağılımı söz konusudur. Bir kere gelir dağılımından bunu anlayalım. Bunu anladığımız zaman mesela "zaruri tüketim" dediğimiz -ne demekse zaruri- o ülkenin gelişmişlik düzeyine göre değişir. Zaruri kısım da benimle Koç arasında; yani Koç'u zenginliğin simgesi diye kullanıyorum, yoksa tabii özel bir nedenim yok- Koç ile aramızda fazla bir fark olmaz. Belki ben daha fazla tüketiyordum, ben daha fazla tereyağ yiyordum, peynir yiyordum, rakı içiyordum filan, o belki perhiz yapıyordur. Demek bu kısımda pek büyük fark olmayabilir. Tüketimdeki fark, yani lüks dediğimiz tüketimdedir ve ülkenin kaynaklarının kişilere tahsisi ancak tüketimleriyle ölçülür. Ülkenin kaynaklarından ben bir gelir alıyorum; ama bunu tekrar ülkede iş yaratmak için yatırıyorsam; yani bu ülkenin kaynaklarını şahsım adına tüketiyorum demek değildir; yani biraz geri giderek niçin gelir dağılımının yalnız tüketimin dağılımı olarak almamız gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Ülkenin kaynaklarını kim daha fazla tüketiyor; ancak tüke-

timden anlaşılır.

İşte demek ki zenginlerle fakirler arasında zaruri mallarda pek bir farklılık olmayabilir. Olabilir; ama az olur; ama lüks mallarda olur ve arkadaşlar, lüks yapmanın sınırı yok. Yani insanın iki köşkü olur, 5 tane Mercedes otomobili olur, yatı olabilir, dış gezilere çıkabilir, çok fazla ziyafet çekebilir, ömrünü böyle otellerde geçirebilir ve korunmuş bir tüketim yapabilir; yani az değildir. Onun için bunu kısmak lazımdır. Bunu kısmadan doğrusu bir gelir adaleti yapılamaz. Bütün yapılan adalet fakirler arasındaki farkı azaltmak olur. Yani onları birbirine yaklaştırırsınız, bu gibi insanlardan vergi alarak falan tüketimlerini bu anlamda kısmazsınız. Tüketimden çok vergi alırsanız, yatırımcıyı kısar adam, ne diye tüketimini kıssın? Ondan yine biz zarar görürüz, Türkiye böyle lüks tüketim yapma olanağı bulmamalıdır. Bu gibi malların ithalatı yasaklanmalıdır, bu gibi mallar içeride üretilmemelidir. Kaçakçılığa filan sebep olabilir tabii bunlar -onları bilerek söylüyorum- bir de ahlak yaratılmalıdır bunun yanı sıra. Yani bunun yanı sıra ayıp denmelidir.

Yani bu kadar fazla tüketmek, bu kadar lüks tüketmek erdemlilik değildir ve bunu tepeden aşağı kadar toplumda sözü geçen herkesin yapması lazım gelir ve böylece bir erdem yaratılabilir. Yaratılmayacak bir şey değildir.

Biliyorsunuz Batıda o Hristiyanlığın lüksü kötileyen görüşleri filan sermaye birikiminin kaynağı falan olmuşlardır. Pekala Türk toplumunda da böyle şeyler yapılabilir. Çünkü bu yarış meselesidir, sen yaptın, ben yaptım meselesidir. Kimse yapmazsa, kimse yapmaz; yani çok lüksü insanlar pek arzu etmezler. Onların önüne sürülür zaten bu. Onlar da görünce alırlar. Bu bakımdan bu işleri yasaklamakta gelir dağılımını düzeltmek ve toplumu daha mutlu kılmak bakımından yarar vardır.

Şimdi dışa açılma konusunda bir iki söz söyleyerek sözlerimi bitireceğim:

Şimdi ülkemiz biliyorsunuz bir süredir dışa açıldı. Yani çok açıldı; yoksa Türkiye eskiden beri kapalı bir ekonomi değil. Bir ülkenin ithalatı ve ihracatı arttıkça dışa açılıyor demektir. Fakat şimdi iyice açıldık. Tabii bu yatırım yapmayı güçleştirmektedir. Dünyadaki büyük ülkelerle, büyük şirketlerle -daha çok öyle söyleyeyim- rekabet etmek güçtür. Sizin ne kadar atılğan falan adamanız olursa olsun, dışa açılmak, bir rekabete de açılmak olduğuna göre, ülkenin birikmiş kaynaklarını yatırıma dönüştürmek rekabet karşısında; yani ülke dışa açılırsa daha güçtür. Bundan ötürü mutlaka ve mutlaka yerli sanayi korunmalıdır. Tabii bu korunma yapılırken, öyle hiç olmayacak şeyler de korunmaz; o ayrı bir mesele. Yani ben, ilke olarak sanayimiz mutlaka korunmalıdır; bunu söylemek istiyorum. Bu olmadıkça sanayileşemeyiz.

Son 10 yıl içinde işte çok dışarı açıldık, sa-

neyimiz kapasite kullanımını falan artırmak suretiyle biraz bir şeyler gösterdi; ama yatırım olarak çok az şey yaptı; çünkü haklıydı işadamları. Korunup korunmayacaklarını bilmiyorlardı. Bu muhakkak ki ilkesel olarak korunmalıdır.

Burada ulusal çıkar diye bir şey var. Dışa açılma olunca ulusal çıkar diye bir mesele karşımıza geliyor. Şimdi arkadaşlar, ne zamanki dışarı açılırsın, ne zamanki karşılıklı bağımlılık başlar ülkeler arasında, o zaman bağımsızlık önem kazanır. Zaten bağımsızken, yani zaten fazla ilişki yokken herkes bağımsızdır; o zaman bağımsızlığın bir önemi yoktur. Önemi, bağımlılık ilişkileri başlayınca olur.

Ben, Ahmetlerin konağıyla benim aramda bir ilişki yoksa onlardan bağımsızım; ama ben, oraya hizmetçi olarak girersem o zaman bağımsızlığım söz konusu olmaya başlar. Bana karışır- lar, damat olarak girersem veyahut da bir insan gelin olarak girerse, o zaman bağımsızlık diye bir şey başlar. Ne zaman entegrasyon başlar, o zaman bağımsızlık çıkar, o zaman milli benlik bilmem ne çıkar.

Şimdi bizim gibi bir ülkenin mutlaka kendi çıkarı diye bir şey olması lazım gelir. Ben açılıyorum, dünyada ne olacak canım, sermayenin milliyeti mi olur. "Ha Koç ha bilmem falanca büyük zengin" falan gibi böyle Fikret'in, "Vatanım ruhi zemin, milletim nevri beşer" falan galiba mısraları ters söyledim. "Milletim nevri beşer, vatanım ruhi zemin" demiş; yani bütün insanlık benim milletimdir, bütün dünya da benim vatanımdır. Onu da deriz inşallah biz de bir gün Amerika gibi, Almanya gibi, Japonya gibi olursak biz deriz, hakikaten bizim olur çünkü. (Gülüşmeler)

Ama biz geride iken, mutlaka milli çıkarlarımızı -buradaki milliyetçilik manasında değil, yani öyle Altaylardan gelen ok falan değil- bu toplumu daha müreffeh yapmak açısından böyle bir milli çıkar kavramı vardır.

Türkiye'yi bütün dünya, ilerimizi de çeşitli ülkeler sayalım. 600 senedir entegre olmuşuz. İstanbul var; ama 600 sene sonra İzmir var, Hakkari var, Ağrı var, Tokat var, bilmem ne var. Bunlar entegrasyon sırasındaki kalkınmışlık düzeyimiz neyse görelî olarak hep öyle kalırız. Çünkü entegrasyon, özel bir milli politika gütmeyi engeller yastır. "Gümrüğünüzü artıramazsınız, koruyamazsınız, şunu yapamazsın, bunu yapamazsın" der, hele gücün yetmiyorsa bütün bütün der. Kendisi yapar, sana yaptırmaz. Çünkü entegrasyona girmişsek, şimdi Tokat kendisini İstanbul karşısında nasıl korusun? Gümrük koyamaz, parasını değiştiremez, başka türlü faiz politikası uygulayamaz falan. Biz de öyle oluruz. Onun için evet, vatanımız bütün dünya olsun, milletimiz bütün beşeriyet olsun; ama o entegrasyona biz, olabildiğince yüksek bir düzeyde girelim, kalkınmışlık düzeyinde gi-

relim, ondan sonra mesele yok. Onun için çok kalkınmışsanız milli çıkar falan düşünmezsiniz; çünkü bütün düzen sizin lehinize işler, aleyhinize işlemez. Egemenseniz dünya ekonomisinde, egemen bir rolünüz varsa, yeriniz vardır. Ama yoksa, her şey aleyhinize işler. Bu bakımdan sanayimizi özel olarak koruyalım. "Ayıp" falan derlerse, çok da kafa tutamayız, çok güçlü adamlar; yani onu da biliyoruz. İşte ne kadar kafa tutabilirsek, o kadar kafa tutalım ve sanayimizi koruyalım, sanayileşelim ve daha yüksek düzeyde gittikçe tabii biz de milli çıkar meselesini azaltabiliriz yani. Artık olaylarda artık bizim lehimize işlemeye başlayınca böyle olur.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim, çok teşekkür ederim hocam, lütfettiniz. Fevkalade güzel konuştunuz, ağızınıza sağlık.

Şimdi geldik tarihin rovanşına

Çok küçük bir hatıramı anlatmak istiyorum: Üniversitede çok kısa bir zaman evvel öğrenci iken çarık çürük yurtlarda, orada burada kalıyoruz. Arkadaşlarım bana, "Bir devlet yurdu var, çok da ucuz, orada kalabilirsin" dediler. "Çok iyi derhal gideyim" dedim. "Yalnız bir şart var, oranın bir ağası var, ona sizi takdir edeceğiz, o 'evet' derse kalabilirsin" dediler. Ben de gittim, bir odada bir arkadaş, uzun boylu, yakışıklı, benden yaşlı. "Anlat, nedir?" dedi. "Ben memur çocuğuyum, girmek istiyorum" dedim. Çok uzun isticvap, sorgu, sual- den sonra "Alın bu çocuğu, kalsın bu yurtda" dedi. Bu zat, Murteza Çelikel. (Gülüşmeler)

Şimdi ben onun Başkanımı, yani tarihin rovanşı, böyle 10 sene sonra ortaya çıktı.

Efendim, Sayın Murteza Çelikel, gayet ünlü bir sanayici, ünlü bir yönetici. Biliyordunuz eski İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı ve halen de sanayicilik yapıyor, sözü kendisine bırakıyorum.

Buyurun.

MURTEZA ÇELİKEL - Sayın Başkana teşekkür ederim, onun rovanşını holdinglerimiz almaya devam ediyorlar, onun için üzülmesin.

Sanayinin sorunları dendiği zaman şunu konuşmayı düşledim veya karar verdim: Anayasada "Fırsat eşitliği" diye bir madde vardır. Anayasanın fırsat eşitliği maddesi yalnız sanayi ve işadamları için askıdadır devamlı surette- bazıları için. Anayasayı ihlal edenler, insan haklarını zaman zaman askıya alırlar, ama fırsat eşitliği ilkesi her zaman askıdadır.

Nerede askıdadır: Büyüklerle küçüklerin ilişkisinde. Nerede askıdadır: Kredi kullanmada. Nerede askıdadır: Devlet Planlamada. Nerede askıdadır: Ankara'da.

Sabahleyin Sayın Sanayi Odası Başkanımın

İtiraflarını dinlediniz. 24 Ocak kararlarının ısrarla gözden çıkardığı bir sanayiciyim ben ve inadımla buradayım. Yani Sayın Başkanın da söylediği gibi 1980'den itibaren Türk sanayii demek ki teknolojinin gelişmesini beklemiş yatırım yapmak için, "iyiki yapmamışız" diyor. Yani biz öyle kâr etmişiz ki, 1980 yılından beri sanayideki yatırımı durdurarak çağı yakalamışız -nasıl çağa- ve 1980 yılı kararlarıyla birlikte Türkiye'de herşey değerlenmiş. Ne değerlenmiş: Yumurta değerlenmiş. Ne değerlenmiş: Ekmek değerlenmiş, 1000 liraya çıkmış. Ne değerlenmiş: Dolar değerlenmiş, 15 kişilik devlet kadrosu için stadyumlarda imtihan yapılıyor.

Şimdi bunun arkasında yatan gerçeği araştırmak lazım. Yine Sayın Sanayi Odası Başkanının ifadesiyle hesaplaşmak lazım. Kaynakları tahsis etmiş oldukları holdinglerin veyahut da büyük şirketlerin israfının KİT'lerden daha az olduğunu kimse ispatlayamaz, kanıtlayamaz. KİT'lerle israfları aynı seviyededir. Ziraat sektöründen daha fazla destek almışlar. Ankara'nın muhatabıdır. Ben Ankara'nın muhatabı değilim. Binerim uçağa, adam almaz, giderim Ankara'ya her bakanlığın koridoru firavun mezarı gibi sürprizlerle doludur. Kapağı gidersiniz, içerde toplantı vardır, bakanlar zaten seyyahıdır. Biraz daha beklersiniz ya camidedir, ya namazdadır yetkilisi ve etkilisi -Allah kabul etsin- ve buraya gelirsiniz, telefon edersiniz, Bush telefona çıkar, onlar çıkmaz. (Gülüşmeler)

Şimdi böyle bir sistemle yatırım yapmak zaten başlangıçta Ankara'ya muhatap olmakla caydırıcılık taşıyor: Birincisi Ankara'nın yetkilerinin yerel olarak, iktidar olarak dağıtılması lazım. Ankara'nın yetkileri dağıtılmadığı sürece Türk kamuoyundaki bütün sektörlerdeki tikanıklıklar devam edecektir. Ankara iktidarını yerel olarak paylaşmaya, bölüşmeye, üleşmeye hangisini beğeniyorsa razı olmalıdır; birinci önerim bu.

İkincisi, Devlet Planlama Teşkilatı bugüne kadar ürettiği ekonomik fikirlerle 3 ay yaşayamamıştır. Özel sektörün sözcülerinden daha beter durumdadır. Sayın Zafer Taciroğlu alınmasın, bizim 1980'den itibaren ürettiğimiz ekonomik fikirler de 3 aylık ömürlerle yaşadı. TÜSİAD başta olmak üzere açın arşivleri, bütün önerilerin ömrü 3 aylıktır, 90 günlüktür. Devlet Planlama Teşkilatı sistem olarak, Türk kamuoyunda saygınlığı olan bir kuruluştur. Ben de saygı duyuyorum; ama takdir ölçüsü hep subjektiftir, yanlıştır. Türkiye'deki yatırımları oyalamıştır, geciktirmiştir. Yanlışlıklar yapmıştır. Yanlışlıkların faturasını bugün millet ödemektedir. O açıdan Devlet Planlama Teşkilatı'ndan teşvik almadığıma göre Devlet Planlama Teşkilatı'nı kaldırınlar veya gözden geçirsinler diyorum gayet rahat bir şekilde. Çünkü Devlet Planlama Teşkilatı'nın sanayiye de, iş alemine de, millete de katkısının olmadığı kanaatini taşıyorum; aksini iddia eden varsa tartışalım.

Bankalara gelince: Bankalarla ilgili zama-

nında ben bir laf ettim. O çareden değil, çaresizlik-tendi. "Devletleştirilsin" dedim. "Devletleştirilsin" dediğim andan itibaren gördüm ki, devlet bankalarının yatak odasında da holdingler yatıp kalkıyor, aynı kaynağa gidiyor bankaların kredileri.

Şimdi Türkiye'de -hocam sabahleyin söyledi- tasarruf limiti kısıtlı. Bu tasarruf limitinin kısıtlılığını aile bütçesinden daha itina ile kullanmak mecburiyetindeyiz. Bunu kim sarf etti: Büyükler israf etti. Çünkü biz, bankaların da muhatabı değiliz. Çünkü bizim bir tırnak numaramız var Maliyede vergi için, onun dışında fazla muhatap olduğumuz bir müessese yoktur.

O halde Devlet Planlama Teşkilatı, ya ölçüsünü değiştirmeli, veyahut da Devlet Planlama Teşkilatı'nın sistem olarak devreden çıkarılıp başka bir örgüte sokulması lazım. Yani Devlet Planlama Teşkilatı bize göre, benim ebadımdaki işadamlarına göre ömrünü yitirmiş ve bitirmiştir.

Bu faiz politikasının içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı var, bankalar var. Şimdi diyor ki işadamlarımız, "Bu faizle, bu enflasyonla yatırım yapılmaz". Ben de diyorum ki, "Bu bankacılık sistemi ile yatırım yapılmaz. Bu bankacıların kafasıyla yatırım yapılmaz". Aldıkları aletlerle övünüyorlar; ama kafa yapısında bir değişiklik yok. Bütün krediler taşta toprağa veriliyor, Tapu beğendiremiyorunuz. Projeye kredi verdiklerini şimdiye kadar ben hiç duymadım, bu yaştan sonra da duyacağımı zannetmiyorum.

Şimdi bakın, şehrin veyahut da ülkenin en güzel binalarının üstünde "Bu bina bankamıza aittir" diye bir tabela vardır. Bu aidiyet nereden kaynaklanmıştır? Bu tapunun el değiştirme tarihine bakın, 1980 ile 1990 yılı arasındadır. Bunun da hem iktisatçılar, hem işadamları, hem de kamuoyu tarafından ciddi şekilde düşünülmesi lazım geldiği düşüncesindeyim.

Enflasyonla yatırım yapılmaz; ama enflasyonun inmesini hakikaten istiyor muyuz, istemiyor muyuz? Bir de onu düşünmemiz lazım. Bana göre bizim oluşturduğumuz lobi, TÜSİAD'ından ne bileyim büyük işadamlarına kadar enflasyonun düşmesini pek istiyor gibi gözüküyor. İnşallah yanılıyorumdur.

KİT'ler ve özelleştirme var gündemde. Sabahleyin söz edildi, "Devlet küçütelim" diye. Acaba devleti mi küçütelim, devletlileri mi? Bir devletliler var, o devletin olanaklarının üzerinde. KİT'ler 1930 yılından itibaren sanayiye kaynak aktarmışlar, çaputunu satmışız, hammaddesini ucuza kapatmışız ve kendi sistemimizin içerisinde insana yatırım yapmak gibi kötü bir huyumuz olmadığı için KİT'lerin yetiştirmiş olduğu adamları alıp övündüğümüz profesyoneller haline getirmişiz. O zamanlar iyi idi, bugün neden kötü? O zaman acaba şu soru akla gelmiyor mu: Devlet KİT'leri acaba mülkiyet duygusu için mi elinde tutuyor? Bütçeye,

gayri safi milli hasılaya bir katkısı mı var? Yoksa siyasi partilerin vazgeçemediği kadroları elinde tutmak, mefruşatıyla binasıyla, arabasıyla hediye paketleriyle taraftarlarına yemlik olarak kullandıkları için mi bu hale gelmişlerdir?

Evet, KİT'lerle ilgili birtakım şikayetler vardır. Bugünkü sistemin savunulamayacak yönleri de vardır; ama KİT'ler konusunda da kamuoyunun yavaş yavaş acele etmesini öneriyorum. Çok süratle hareket edersek, baba yadigarı, değerini bilmediğimiz bir antikanın eskiciye kaptırılması duygusuna gireriz gibi geliyor bana. Yani KİT'lerle ilgili özelleştirmeye karşı değilim; ama KİT'lerin özelleştirilmesi, rakipten kurtulmak için yapılacaksa, veyahut da efendim günlük hacetimizi görüp Hazine'den açıkları kapatmak için yapılacaksa, bunun üzerinde çok ciddi durmak lazım. Kaygım o ki, bugün KİT'lerin zaten makine parkı yaşanmıştır, asker postalı gibi eskimiştir, Türk bütçesi onları yenilemeye yetmez; ama ona rağmen KİT'lerle ilgili verilecek olan özelleştirme kararları, eğer KİT'lerin makine parkını değiştirmek için yapılıyorsa, yani o kaynak, o şekilde kullanılacaksa -kim alırsa alsın razıyım. Kredi olarak versinler- ama KİT'leri ortadan yok etmek için yapılacaksa bugün Türkiye, içinde bulunduğu şartlarla onları bir daha kuramaz.

Korumacılık konusuna gelince, ben korumuyorum, ne beni polis koruyor, ne gümrük koruyor. Niye ithal edilen arabalardan rahatsız olayım ki? Yerli araba karikatür gibi, dışarıdan gelen renkli fotoğraflar gibi. Onun için gümrükler de sıfırlansın. Niye sıfırlanmasın ki? Ya kaliteyi düzeltmek için gerekli çabayı göze alalım. Kârdan fedakarlık ederek kaliteyi yükseltelim veyahut da korumacılıktan vazgeçelim. Çünkü bu dinazorları kaydı hayat şartıyla korumak mecburiyetinde değiliz. Küçük ve orta boy sanayinin gözden çıkarılmasının çok zaruri olduğunu savundular -bendeniz değil- ama sabahleyin Sayın Tansu Çiller'in ağzından duydum, programlarında orta ve küçük boy sanayiın desteklenmesi var. Orta boy ve küçük sanayiın gözden çıkarılmasıyla ilgili kararnamenin altında Sayın Demirel'in imzası var; hangisi doğru? 24 Ocak kararlarını hazırlayan ben değilim ki. Allah var, Turgut Bey de değil.

O açıdan dün ile bugün ile şu söylediklerini paralel hale getirmekte ben zorluk çekiyorum. İnşallah siz, o zorluğun içinde değilsinizdir.

Ben; tabii kendi dertlerimi söylüyorum, kusura bakmayın, çünkü Saddam'dan daha kötü bir ambargo geçirdim 10 yıl. O açıdan bana bu konuşma imkanını veren Başkana özellikle teşekkür ediyorum.

Şimdi burada iki husus var: Birincisi iktisatçılar -tabii onlar da devreden çıktı, iktisadî şimdi en iyi mühendislerimiz biliyorlar. (Alkışlar)

Bu yeni yapılanma konusunda çok ciddi şe-

kilde; yani eğer yeniden yapılanma ile yeni bir kuruluş kastediliyorsa, ki ben bunun kolay olacağı kanaatinde değilim, kaynak israfına meydan vermeyecek bir şekilde, kaynakların kullanımı adil olarak tevzi edecek şekilde düşünülmesi lazımdır. Kaynağın kullanımı, hocamın söylediği gelir dağılımından daha mühimdir. Eğer kaynak isabetli kullanılmazsa Türkiye ebedi fakirliğe mahkumdur.

Ben, küçük şirketime yabancı sermaye aldım; ama gelen yabancı sermaye benden teknolojiyi sakladı; yaşlı teknolojiyi yutturmak istiyor, kâr etmek için geliyor adam; ama en son teknolojiyi vermeye yanaşmıyor. Demek ki yabancı sermaye geldiği zaman bizi kurtarmayacak. Bizim yabancı sermaye getirirken de gözümüzü dört açmamız lazım. Yabancı sermaye gelinceye kadar elimizdeki kaynakları ciddi şekilde kullanmak mecburiyetindeyiz.

Özet olarak şunu söylemek istiyorum: Eğer bankacılık sisteminin, yerli ve yabancı kredilerin kullanımında adaleti sağlayamazsak, Türkiye'deki ekonominin darboğazını aşmak imkânını görmüyoruz. Fidelity kuruttular, fabrikalar yaşlı, yöneticiler de eskimiş vaziyette. Biz, şişmanlamış insanlara devamlı surette destek veriyoruz. Bunlar, beslenme ve gıda fazlasından ölecekler. (Alkışlar) Biraz da yeni yetişecek, yetenekli olan, sağlıklı olan firmaların yararlanabileceği adil sistemin savunulmasını talep ediyorum.

Çok teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim, Sayın Çelikel'e çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi grubumuzun, panelistlerin en genç üyesi Meriç Köyatası konuşacaklar.

Meriç bey, Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümünden mezun. Yeni Asır Gazetesinde bir müddet çalışmış ve son 4-5 senedir de Hürriyet Gazetesi ekonomi bölümünü yönetiyor.

Söz kendisininindir, buyurun.

MERİÇ KÖYATASI - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Şimdi konumuz olan ulusal ekonominin sorunları ve çıkış yolları konusunda konuşacağım ve Başkanın belirttiği gibi sorunları çok kısa olarak özetlemeye çalışacağım ve bu sorunları özetlerken de, bugüne kadar 30-40 yıldır veya son on yıldır gelmiş yöneticileri pek suçlamak istemiyorum; çünkü suçladıkça, kavgaya girdikçe çözüm yollarını bulmakta zorlanıyoruz, toplum olarak zorlanıyoruz gibi geliyor bana.

Şimdi bence Türk ekonomisinin en büyük sorunu üretim yetersizliği. Başlıklar altında alalım bunu.

57 milyonluk bir nüfusumuz var, yarattığımız gayri safi milli hasıla 100 milyar dolar civarında, işte 2-3 sene önce 80 milyar dolar civarında idi. Do-

ların değer kaybetmesi nedeniyle 100 milyar dolara ulaştık. Şimdi bu rakam neyi ifade ediyor: Bence bu rakam çok düşük bir şeyi ifade ediyor; çünkü aynı miktardaki bir gayri safi milli hasılayı 4 milyon nüfuslu Norveç de yaratıyor. Yani bizim 57 milyon insan ile 4 milyon insan aynı şeyi yaratıyor.

Veya bir başka açıdan bakalım konuya: Bir Ford otomobil şirketinin cirosu 170 milyar dolar; yani bizim 1.7 katımız kadar, 57 milyon insanın 1.7 katı kadar. Dolayısıyla en önemli sıkıntı bu. Neden Türkiye'de üretim yetersiz hemen kısaca özetleyelim:

Sermaye birikimi yetersiz, teknoloji yetersiz, verimsizlik var. Verimsizlik biraz teknolojiden, biraz devletin ekonomideki ağırlığından, kaynak israfından ve daha da çok belki de eğitim yetersizliğinden kaynaklanıyor. Bir kaynak israfı var ve bu kaynak israfı biraz önce Sayın Çelikel'in dediği gibi sadece KİT'lerde değil. KİT'lerde de oluyor, özel sektörde de var. Niye özel sektörde var: Çünkü, özel sektör, kendi başına piyasa koşullarında iş yapmaz, Ankara'dan icazet almadan yatırım yapmaz. Dolayısıyla devletin ve teşviklerin ağırlığı ve oradan da doğan bir kaynak israfı var.

İkinci temel nokta üretim yetersizliğinden sonra nedir bana göre: İstikrar meselesi var. İki türlü istikrarsızlık görüyorum. Ekonomide bir ölçme birimi olarak kullandığımız fiyatların yüksek enflasyon nedeniyle istikrarını kaybettiğini görüyoruz; yani bir yüksek enflasyon nedeniyle istikrarını kaybettiğini görüyoruz; yani bir yüksek enflasyon var, ikincisi Türkiye'de bir komuta ekonomisi var. Bize 10 yıldır bunu "Serbest piyasa ekonomisi ve ekonominin gereği budur" diye yutturmaya çalışanlara rağmen Türkiye'de serbest piyasa ekonomisi değil, bir komuta ekonomisi var. Geceden geceye, geceyarısı alınan kararlar var ve bunun piyasada yarattığı bir istikrarsızlık var ayrıca.

Bu istikrarsızlığın içerisinde enflasyonun nedenleri: İşte bin çeşit neden sayılabilir. Şu anda yaşadığımız yüzde 60-70'lik enflasyonun nedeni: İşte genelde bir yapısal sorun var "eksik üretim" dedik. Kamu açıkları var. Kamu açığının nedeni ise vergi toplanamıyor, bir de toplanan da da bir vergi adaletsizliğini görüyoruz. Verimsiz KİT'leri görüyoruz. KİT'lerin kaynak israfını görüyoruz, devletin tarım kesimindeki destekleme politikasının dünya ekonomisindeki gelişmelerden ve mevcut kapasitesinden kopuk olduğunu görüyoruz, savurganlık görüyoruz. Tabii kamu kesimi açıkları beraberinde iç ve dış borçlanmaları da büyütüyor. Bir kısır döngüye giriyoruz. O iç ve dış borçlardaki büyüme ve kamunun, piyasanın yarattığı tasarrufları emmesi nedeniyle faiz oranlarının yükselmesi, yüksek faizlerin maliyetlere yansması ve bir kısır döngüye giriş; bunu görüyoruz mevcut sorunlar içerisinde.

Yani üretim yetersizliği ve istikrarsızlıktan

sonra üçüncü değinmek istediğim konu döviz dengesinin ne durumda olduğudur. Şu anda Türkiye'de döviz arzı ve döviz talebi karşılanıyor. "Sunî" deniyor, "değil" deniliyor; ama piyasada isteyen istediği kadar döviz buluyor fakat bu dengenin tehlikeli bir noktada oluştuğuna inanıyorum. Döviz gelirlerinin; yani dış ticaret açığının yüksekliği; fakat buna karşılık da kısa vadeli sermaye hareketleri ve borçlanmalar nedeniyle bu arz ve talep oluşmuş vaziyette dövizde ama işte Körfez krizinin etkileriyle de bu dengenin bozulur gibi olduğunu da gördük. Dünya konjonktüründen çok yakından etkileniyor ve sağlıklı bir denge olduğunu söylemek mümkün değil.

Dördüncü değinmek istediğim nokta, gelir dağılımı: Türkiye'de gelir dağılımı öteden beri bozuk. Son 10 yılda bozuldu mu bozulmadı mı konusuna gelince: Şimdi burada bana göre çeşitli değerlendirmeler var. Eğer nüfus dilimlerine göre, yüzde 20'lik nüfus dilimlerine göre bir değerlendirme yaparsak, -ki, en son ciddi çalışma 1973'dü daha önce, sondan bir önceki bir de geçtiğimiz 1987 yılına ait çalışma var- orada nüfusun ilk yüzde 20'sinin aldığı pay ile son yüzde 20'sinin aldığı paylara baktığımızda çok anlamlı bir değişiklik olmadığını görüyoruz; ama faktör gelirlerine göre gelir dağılımı ne oldu diye baktığımızda orada bir bozulma görüyoruz. İşte tarımın payının yüzde 30'lardan yüzde 15'lere indiğini görüyoruz, ücretlerin ve maaşların payının yine yüzde 30'lardan yüzde 17'lere indiğini görüyoruz, kâr ve faizin payının da yüzde 70'lere kadar çıktığını görüyoruz. Tabii ben, burada faizin payının arttığını söylemek istemiyorum. Sanıyorum orada başka bir dağılım var, onu tam ölçemiyoruz. Çünkü yanlış hatırlıyorsam faiz, 1985 yılı ile 1988'in bir bölümünde ancak reel faiz uygulandı Türkiye'de, onun dışında faiz her zaman negatiftir. Dolayısıyla gelir getirmede, aksine servet erimesi oldu parasını faize yatıranlar için, böyle bir düşüncem var.

Beşinci nokta ise, istihdam yetersizliği. Bu neden kaynaklanıyor: Yatırımların gerektiği kadar artmaması, hızlı nüfus artışı ve iç göç burada çok önemli.

Şimdi kısaca bunları tespit ettikten sonra çıkış yolu ne olabilir konusuna geliyorum: Ekonomide herhangi bir çıkış yolunu uygulayabilmek veya bulabilmek için önce güçlü bir siyasi iktidara ihtiyaç vardır. Nedir bu güçlü siyasi iktidar? Ekonomide neler yapacaklarını veya icraata geldiklerinde neler yapacaklarını seçim meydanlarında anlatarak iktidara gelen ve onu korkmadan yapabilen iktidarlardır. Türkiye'de şimdi birinci sorun bence bu. Bu nedenle ben, Türkiye'de bir erken seçimin gerekli olduğuna inanıyorum. Bu geçici bir sorun, yarın öbür gün çözülür çözülmez; ekonomide çıkış yolları için bu tercihi yaptıktan sonra bana göre iki temel tercihe ihtiyacımız var.

Birincisi, ekonomiyi dış dünyaya tam anla-

myla entegre etmek.

İkincisi ise, devleti ekonomide mümkün olduğu kadar küçültmek.

Bu tercihler ışığında beş ana noktaya, biraz önce saydığımız üretim, istikrar gibi beş ana noktaya bu tercihler ışığında bakarsak neler yapılabilir?

Şimdi üretim yetersizliğini aşmak için sermaye birikimi ve teknoloji gerekiyor. Mevcut sermaye birikimini kendi kendimize sağlamak çok uzun ve biraz da zor bir yol gibi geliyor. Dünya globalleşmeye doğru gidiyor ve o halde dışa entegrasyon, yabancı sermaye ile ortaklık ve yeni yatırımlar gerekiyor. Sanırım bunu aşmak için hem yatırımların, hem üretimin artması, hem de istihdam yaratma bir tercih gibi geliyor.

İkincisi, başta devlet bankaları olmak üzere bütün KİT'leri bence elden çıkarması gerekiyor. El-den çıkamayacak KİT'lerin de -belki uzunca tartışılması gerekir- kapatılması gerektiğine de inanıyorum.

Devleti ekonomik hayattan çıkarıp verimsizliği ve kaynak israfını azaltmak gerekiyor; yani devleti ekonomik hayattan çıkarmak sadece KİT'leri de satmak değil. Biraz önce Sayın Çelikel'in dediği gibi komuta ekonomisini de ortadan kaldırmak gerekiyor. Teşvik sistemini ulufe dağıtmaktan çıkarmak gerekiyor. Bu, hem kaynak israfını, hem de verimsizliği etkiler diye düşünüyorum. Tabii verimsizliği ortadan kaldırmak için ayrıca iyi bir eğitim gerekiyor.

Tabii bunlar büyüme ve üretim sorunu için gördüğüm noktalar. İstikrar için nedir: Tabii orta ve uzun vadede sermaye girişi ve üretim artışı demek enflasyona karşı. Kamu açığını kapatmak için bir vergi reformu ve vergi alınamayan kesimlerin üstüne gidilmesi gerekiyor ki bunun için de güçlü bir siyasal iktidar ve seçim meydanlarında "Ben sizden vergi alacağım" diyen bir siyasal iktidara ihtiyacımız var. Onu diyebilirler mi bilemiyoruz ya da çok hayalciyiz.

Tabii yine KİT'lerin elden çıkarılması ve tarımsal destekleme alımları konusunu ikinci bölüme bırakmak istiyorum; yani tarımsal desteklemeden devlet vazgeçer mi, olur mu, olmaz mı? Bence olur diye düşünüyorum ve tabii yine bu dış ve iç borç girdabından da nasıl çıkılacak? Kamu kesimi finansman açığını da uzun vadeye yaymak gerekir diye düşünüyorum.

Altını çizdiğimiz üçüncü nokta döviz dengesi idi. Oradan nasıl çıkartırız: Ben ithalatın kısılması gerektiğine inanmıyorum. Eğer biz, üretimi artıracaksak, büyümeyi hızlandıracaksak ithalatımızın daha da artacağını tahmin ediyorum.

Lüks ithalattan vazgeçelim mi, vazgeçemeyelim mi konusuna gelince, bence lüks ithalattan da vazgeçmememiz gerektiğine inanıyorum. Çün-

kü görüyorum ki, burada kumarhaneler kapandı, Yugoslavya'da bizim müteşebbislerimiz kumarhane açtılar, turlar yapıyorlar. Yani kumarbaz, Çin'de de olsa gider, kumar oynar.

Dolayısıyla onu belki bir vergi politikasıyla önlemek veya sınırlamak mümkün ve tabii en doğru teşhis de Sayın Aren hocamızın dediği gibi bir ahlak meselesidir. O ahlak meselesini kamuoyunda benimsememiz gerekiyor diye düşünüyorum ve döviz dengesi için de ihracata ve turizm gelirlerine yönelik bir politikaya ağırlık verilmesi gerekir; ama bunu yaparken de yüksek döviz kuruna gitmeyi de sakıncalı buluyorum. Çünkü bu, hem sınıai maliyetlerini artırıcı, hem de tüketicileri istismar edici bir politika diye düşünüyoruz ve tabii dördüncü ve en temel, ana nokta gelir dağılımı.

Gelir dağılımı kısa vadede çözülecek bir sorun değil gibi geliyor bana. Öncelikle bir vergi reformu yapmak lazım. En önemli olarak da fırsat eşitliğini sağlayacak eğitim reformunu yaygınlaştırmak lazım; orta vadede en sağlıklı çözüm bu gibi geliyor ve özellikle kırsal kesimlerin gelirden aldığı payı artırmak için de o bölgelere altyapı hizmetlerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum ve bir sosyal harcama yapısı. Tabii istihdam da bu üretim artışıyla birlikte olacak.

Devleti iyice küçülttük. Sosyal yapı ne oldu, tarım ne oldu, devletin bundan sonra ne yapacağını vaktim olduğu için ikinci bölümde anlatmak istiyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim, çok teşekkür ediyorsunuz sayın konuşmacıya.

Şimdi söz sırası Profesör Dr. Sayın Erol Manisalı'da.

Erol Manisalı, benim kardeşim, meslektaşım. Fevkalade ünlü bir hoca. Özellikle biliyorsunuz kendisi Avrupa ve Ortadoğu Araştırma Merkezinin Müdürü olması dolayısıyla Kıbrıs, Arap ve AET meselelerinde çok aranan ve kendisine başvurulmuş bir uzman. Şimdi kendisini dinliyoruz.

Buyurun Sayın Manisalı.

PROF. DR. EROL MANISALI - Teşekkür ederim Sayın Başkan, nazik sözleriniz için de ayrıca teşekkür ederim.

Öğleden sonraki oturumumuzda oturumun konusu "Ulusal Ekonomide Sorunlar ve Çözüm Arayışları"dır. Ben, hem sabahki oturumla bağlantılı olarak konuya değinmek istiyorum hem de ilk turda dışarıdan kaynaklanan ve ulusal ekonomik politikalarımız üzerinde etkisi olan, Türkiye'de kırımca biraz az tartışılan birkaç noktaya öyle bir makale gibi öyle başı belli, sonu belli değil de nokta nokta spotlar halinde değinmek istiyorum.

Dünyamızdaki değişimler Türkiye bakımın-

Bankanız ETİBANK,

Yeraltı zenginliklerimizi gün ışığına
çıkarak değerlendiren,
gücünü köklü geçmişinden,
zengin deneyiminden alan ETİBANK,
güvenerek çalışacağınız, tasarruflarınıza
yüksek kazanç sağlayacağınız,
güçlü bankadır.

ETİBANK

"güçlü kuruluş, güçlü bankacılık"

dan ve Türkiye benzeri ülkeler bakımından olumsuz. Türkiye Kuzey ile Güney arasında tam sınırda bulunan bir ülke. Ne Kuzeye dahil edilmiş ve ne de Güneye dahil edilmiş, hem ekonomi olarak, hem politik olarak tam sınır üzerinde adeta bir Ekvator çizgisi gibi bulunan bir ülke ve dışımızdaki gelişmeler Türkiye'nin çelişkilerini biraz daha artırır nitelikte. Şöyle ki, son birkaç yıldır özellikle Batı dünyasının uluslararası ekonomideki ağırlığı ve kontrolü artıyor; bu birinci tespit.

İkinci tespit, bütün ülkeler, özellikle Güneyliler ve ortada kalanlar da dahil olmak üzere, uluslararası ekonomi ile bütünleşme, entegrasyona adeta zorlanıyor, böyle denize itilir gibi, gemiden okyanusa itilircesine. Bazılarımız işte "Aman entegre olmak zorundayız" diyoruz, bazılarımız da "Aman çok güzel, mutlaka entegre olmamız yararımıza olacaktır" diyoruz; ama bu aslında dünya koşullarındaki değişmeden, dünya ekonomisindeki değişmeden kaynaklanan bir husus. Yani ister istemez, koşullarınız kötü de olsa, iç ulusal koşullarınız kötü de olsa, istesenez de istemesenez de uluslararası ekonomiye entegre olmak zorundasınız. Bunun maliyetini nasıl minimize edeceğiz, nasıl asgariye indireceğiz? Türkiye'nin temeldeki sorunlarından bir tanesi bugün budur. Bunu biz, 1980'lerden bugüne kadar yaşıyoruz. Nispi fiyat yapısındaki değişmelerden, tüketim paternimizin değişmesine kadar bütün olumsuzluklarını buram buram yaşadık ve yaşamaktayız.

Şimdi Türkiye, bu dış dünyadaki gelişmelere ayak uydururken bir tek düşüncesi olmak zorundadır. Dış dünyadan daha fazla pay almak için "Ulusal ekonomide neler yapabiliriz" sorununu çözmek durumundayız biz. Dış dünyadan alacağımız payı küçülterek değil, nasıl büyütebiliriz sorununu çözmek zorundayız. Hatta bu kısmen Profesör Aren'in ifade ettiği hususlara denk gelmektedir; çünkü dünyamızda temelde ulusal ekonomide gelir transferinden çok, özellikle sanayileşmiş dünyada veya gelişmekte olan ülkeler düzeyinde gelir transferi değil de, dışarıdan içeriye gelir transferi yapabildiğimiz ölçüde önümüzdeki 10-20-30 yılda bu alanda başarı sağlayacağız veya sağlayamayacağız. Bugün bazı bizden çok daha geride olan Güneyli ülkelerin, Güney dünyasının içinde bulunduğu ortalamaya yavaş yavaş daha fazla yaklaşmış olacağız. Türkiye, bu gelir transferini sağlamak zorundadır. Dış dünyadan ulusal ekonomik politikası olarak daha fazla pay almanın yollarını araştırmak zorundadır. Adını bunun çok açık koymamız gerekir. Bunun insanlıkla, bunun demokrasi ile hiç uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur. Bu bir istismar meselesidir. Daha az istismar edilebilmek için biz, nasıl çaba göstereceğiz. Çünkü biz, dünya ortalaması içinde ezilenler grubundayız. Nüfus olarak, ekonomik refah düzeyi olarak baktığımız zaman, o zaman - kusura bakmasınlar ben "Daha az istismar edilip biraz da ben nasıl istismar eder

duruma gelebilirim"ın yolunu aramak zorundayım. Bunun adını çok açık koymamız gerekir. Kelime oyununa falan lüzum yoktur. Bugün Batı Avrupa, dışarıdan içeriye gelir transferi yoluyla artı bunu içeride daha rasyonel bir şekilde dağıtarak, verimliliğini yükselterek -bunu vergi yoluyla dağıtarak- refah toplumu durumuna gelmiştir. Yoksa yalnızca iç üretkenliğine dayanan bir şey değildir. Dünyada yalnızca Avrupa Topluluğu artı, yalnızca Amerika Birleşik Devletleri olmuş olsaydı, başka hiç bir ülke bulunmasaydı bugün AT ve ABD bugünkü refah düzeylerine ulaşamazlardı, çok gerilerde olurlardı. Bu tespiti de iyi anlamamız, algılamamız ve Türkiye'de ileri ulusal politikaların belirlenmesinde bu hususu göz önünde tutmamız gerekir. Kısacası, Türkiye de dış dünyadan önümüzdeki yıllarda daha fazla pay almanın yollarını bulmak, işi kotarmak zorundadır. Türkiye'nin başka bir çıkar yolu bulunmamaktadır.

İçerideki konularımız bana göre marjinal konulardır. KİT meselesinden diğer hususlara kadar bütün dış dünya ile ilişkilerde ne oranda Türkiye'nin dış dünyadan daha fazla pay almasına hizmet edebilir açısından baktığımızda etkilidir.

"Ben şu KİT'i özelleştireceğim veya özelleştirmeyeceğim" derken dışa açılmak zorunda bırakılan Türkiye'de bu operasyon, uluslararası ilişkilerde, uzun vadede ne şekilde katkı da sağlayacaktır meselesinden algılamamız gerekir meseleyi.

Bunları biraz üzülerek söylüyorum, söylerken hoşuma da gitmiyor. Dünyanın acı gerçeklerini dile getirdiğiniz zaman biraz acımasız, insanlık kelimesiyle pek böyle bağdaşmayan birkatım şeyleri ortaya koymak durumunda kalıyorsunuz; ama o beğendiğiniz tüketim paternlerine özendiğimiz ülkeler, bugüne kadarki gelişmeleri bu yöntemlerle yürütmüşlerdir ve bundan sonra hiç kimsenin kuşkuğu olmasın. Bu şekilde yürütmeye çalışacaklardır.

Bugün Doğu Avrupa ülkeleri bakmışlardır ki, kendi seçtikleri ekonomik modeller, stratejiler yanlış, "Acaba Batı Avrupa'ya uyarsak biz de dışarıdan içeriye doğru bir pay aktarımına girebilir miyiz, gelir transferi yoluna girebilir miyiz" uygulamasına girmeye çalışmaktadırlar; ama işin daha çok gerisindedirler.

Kabaca baktığımız zaman Türkiye'nin dış denge sorunları, iç ulusal sorunlarımızın paralelinde ve onlara bağlantılı olarak önümüzdeki 10 yıl içinde hayati bir önem taşıyacaktır. Burada bizim temel sorunumuz, içeride bir ortak katılım söz konusu değildir. Mikro aktivitelerin firma bazında, meslek kuruluşları bazında bu konulara kafa yoran üniversiteler bazında, basının ekonomik seksiyonu bazında, bürokrasinin anlayışı bazında bazı ortak noktalarda anlaşmamız gerekmektedir. Bu ortaklık yoktur. Tipik bir Doğulu toplum özelliğini

bugün biz yaşamaktayız. Bütün kavgamız ayırıcı yönde, çabaları, her türlü çabayı olumsuzlaştırıcı yönde, -herkes için söylüyorum bunu. Mesela partiler kastediyorsa bütün partiler için söylüyorum, üniversiteleri kastediyorsa, bütün üniversiteleri kastediyorum kendi üniversitem de dahil olmak üzere. Örneğin benim fakültemde bu alanda herhangi bir somut, elle tutulur öneri toplama son 10 yılda, son 20 yılda sunulmamıştır. Sunulması gerekirdi. Madem burada bunu söyleyebiliyoruz. Bunu daha geniş kapsamlı olarak topluma sunmak, hazırlamak bizim görevimizdir. Bunu demek ki yapmamışız.

Dışarıdan daha fazla pay alınması konusunda ortak düşüncelere sahip değiliz. Parsel parsel alıyoruz. Bir dönemde almışız, "Vergi iadesi" demişiz, bir dönemde almışız "kur" demişiz, bir dönemde almışız, "Kredi sağlanması" demişiz. Mesela bir bütündür. Meselenin temelini, esas ağırlığını ortadan kaldırmadan, kaybetmeden ve diğer ülkelerin ne yaptıklarını çok ince ayrıntılarına kadar bilerekten, tahlil ederekten, hatta yarın ne yapabileceklerini biraz daha somut bir biçimde ortaya koyarak ortak çalışmalar gerekmektedir.

İhracat sektöründe çalışan beş kişiyi bir araya getirin siz, bu kürsüye çıkartın Türkiye'de, beş de, beş ihracat şirketinin bir numaralı adamı olsun, o kadar ilgisiz şeyler söyleyeceklerdir ki, şaşırır kalırsınız, normal olarak olmaması gerekir. Söylediklerinin yüzde 80'i ortak, yüzde 20'si de farklı şeyler olabilir; ama yüzde 90'ı birbirinden ayrı şeyler, yüzde 10'u ortak şeyler olursa demek ki toplumda ekonomik sorunların çözülmesinde -benim ele aldığım konuda- dışı bakış olarak sorunların çözülmesinde bir ortaklık söz konusu değildir. Bunun da sebebi herhalde şu kurum, bu kurum, Ahmet, Mehmet değildir. 57 milyonun tümüne ve kendi doğal gelişmemize has bir husustur. O kadar kaderci, determinist değilim; ama yani, bu gerçeği de ortaya koymadan geçemeyeceğim.

Sayın Başkan, burada sözümü kesmek istiyorum. İkinci turda daha somut meselelere değineceğim.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim, Sayın Manisalı kardeşimize de çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi son söz, benden 11 yaş genç, İktisat Fakültesi mezunu, Ali Zafer Taciroğlu'nun. Kendisi ayrıca Türkiye Odalar Birliği Ticaret Konseyi Başkanlığını da yapıyor.

Buyurun Sayın Taciroğlu.

ALİ ZAFER TACİROĞLU - Ben, bu toplantıya katılırken, bana bu konuda bilgilerini katmış insanların karşısında konuşmanın heyecanı vereceğini düşünmemiştim. Çünkü o zaman pek sıradan bir talebe değildim ve münazara eder, münakaşa ederdim; ama seneler de geçse, insan hocalarını

karşısında gördüğü zaman ister istemez, "Peki, bu defa ne yanlış yaparım" diye düşünmeden kendisini alamıyor.

Yalnız iki gündür süren toplantılarda özellikle iktisatlıların kazandığı bu ruhu tebrik etmek istiyorum. Çünkü bu, gerçekten bir iktisat konferansı, iktisat kongresi boyutunu bulacak güzelliğe ulaştı. Bu tartışmaları sabırla dinlemek de büyük bir özveri bugünkü dünyada. Dolayısıyla hem dinleyenleri tebrik ediyorum hem de konuşanların büyük bir kısmına katıldığım konuşmalarının yanı sıra gene hocalarımın verdiği isyan duygusuyla bazılarını da şiddetle reddediyorum; ama yaşıma öyle bir yere geldi ki, artık kavganın sadece uzlaşma için olacağını ve meseleleri reddetmenin başka bir yolunun da, başka yollar göstererek ve uzlaşma çabası içinde geçirmek gerektiğini düşünüyorum. Çünkü o verilen haslet hepinize geçiyor. Ömrüm boyunca başlangıçta sıkıntısını çektim; bunu hocalarımın yanında samimiyetle itiraf edeyim, çünkü genç arkadaşlarım olduğunu görüyorum salonda. Bize hep Türkiye'yi düşünmeyi öğretiler, firma bazında çok güçlük çektik, uygulama bazında hep güçlük çektik. Bu herhalde hayatınızda rastlayacağınız en büyük sorunlardan bir tanesi. Her meseleye bakarken ülke bazında bakıyorsunuz.

Gene oradan, bugünkü bulunduğum mevkiyi tarif etmek şunu anlatmak istiyorum: Bir toplumda konuşmadan evvel kendi sektörünüz içinde konuşmalısınız, önce kendi sektörünüzle ilgili tenkitleri yapmalısınız, önce kendi sektörünüze yön vermeye çaba sarf etmelisiniz; yani toplumun tamamını etkilemeden bir evvelki yol, mutlaka kendi içinde bulunduğunuz sektörü ikna etmekten geçer. İşte böyle çaba içinde de işlerimizi, güçlerimizi bıraktık, biz mademki şu veya bu şekilde ticaretin içinde, sanayinin içinde olduk, o halde ticaret ve sanayi odalarında aktif görevler yapmalıyız.

İşte o amaçla ticaret odalarında birtakım aktivitelere girerken, derken sanayi odaları; hiçbir şey de yapmasanız size bazı görevleri devam ediyorlar vermeye. Bir nevi aktif politika gibi hergün kendinizi başka bir yerde buluyorsunuz.

İşin güzel tarafı şu: 1970'lerde bu işlere başlandığında, ticaret odaları ve sanayi odaları; yani özel sektörün resmi kuruluşları, maalesef -Sayın Murteza Çelikel de çok iyi bilecekler- kota ve lisans bölüşümleri ile uğraşırlardı. Yani sanayilere birtakım tahsisler verilirdi; devlet eliyle adam zengin etmenin çeşitli yolları taa o zamandan beri gelir ve o meseleler de sanayi ve ticaret odalarının gündeminin tamamını alırdı. Bilemiyorum eğer yanılsa Sayın Çelikel buralardadır. Bu dönemde bir başka şeyler konuşulmaya başlandı bu toplantıda; bu Türkiye'de yaratılmış olan eğitimin sonucudur. Her ne kadar tenkit etmek zaman zaman eğitimi, bu güzellikler oradan doğmuştur. Şunu anlatmak mümkün oldu: Zannediyorum bugün ben temsil ettiğim camiyayı; en azından temsil etti-

ğimi düşündüğüm camianın görüşlerinin şu şekilde olması gerektiğini düşündüm: Özel sektör bütün bencilliği ile para kazanmak istese de, yapacağı en kolay ve en akılcı istismar, milli gelirin artışı ile olur. Eğer milli geliri artırabiliyorsanız, en fazla kârı sağlayacaksınız. O zaman sizin önceliklerinizde hiçbir zaman başka bir yerden gelir transferi olmamalı, siz milli gelirin, toplumun milli gelirinin artışıyla ilgilenmelisiniz.

Özel sektörün çok da uzun vadeli değil, bir iki yıl içinde programlarını yapabileceğini düşüneceği ilk büyüme stratejilerinden birisi olabilir. İkincisi bunun adil dağılımıdır; biraz evvel sayın konuşmacılar da belirttiler. Artık Vehbi Koç'un yiyeceği peynir miktarı bellidir. O halde Hakkari'deki adama peynir satabilmek için, onun milli gelirdeki payının artışı özel sektör olarak hassasiyetle takip etmek zorundayız, çünkü pazarın gelişmesi için bu şart diyoruz.

Bir şeyi bencillığe bağlayarak, bir şeyi faydaya bağlayarak, bir şeyi geri dönülmez bir halde savunması gerektiğini düşünüyoruz. Özel sektörün savunması gerektiği halde, eğer daha fazla buzdolabı satmayı düşünen bir beyinse, sadece kendisini dünyorsa dahi, toplumsal olmak zorundadır ve zannediyorum bu düşünce tarzı doğrudur. Bu stratejilerin tartışıldığı bir toplantı için fevkalade değişik bir anlam taşımaktadır. Çünkü toplumun her kesimi kendi payını artırmak için çaba sarfetmek yerine, acaba toplumun tamamının gelirini artırmak üzere bir uzlaşmaya varsa, hepimizin geliri artacağı ve refahı artacağına göre, mutluluğa daha çabuk varmaz mıyız? O zaman meseleleri birbirimizden transfer almak yerine, bu meseleleri matematiğe dökmek ve matematiksel sonuçlarına da katlanacak bir kamuoyu yaratmaktan geçecektir.

Böyle bir kamuoyunu bulmak kolay mı; böyle bir kamuoyu durduğu yerde oluşur mu? Yani 24 Ocak 1980 tarihinde, bir iki gün evvel olmayan yağlar, şekerler, unlar 24 Ocak 1980'den altı ay geçmeden nasıl bulunmuştur, nasıl çıkmıştır? Bu toplumun içinde olduğuna göre, ona karar alanlar da bu toplumun içinde yaşadığına göre, peki o güne kadar neden alamamışlar? O güne kadar neden böyle bir tartışma gelmemiş ve o yokluklara Türk halkı nasıl sabretmiş? Demek bilen varmış; peki ne eksik imiş? İşte toplumun stratejik konularda uzlaşması eksikmiş. O tarihe kadar insanlar bütün bunları bilmelerine rağmen, bu tedbirleri almamışlar ve almamakta ısrar etmişlerdir. Ancak 24 Ocak'ın siyasi ve politik etkenleri altında bir takım kararlar almışlar ki, o kararın ne kadar doğru ve ne kadar yanlış olduğunu tartışmak için özel sektöre bir gün iki gün yetmez. Bunu saatlerce ve günlerce tartışmak gerekir, çünkü birçok yanlışlıklar daha o zamandan yapılmıştır.

Mesela benim temelde itiraz ettiğim noktalardan bir tanesi şudur: Hiçbir eğitim verilmeden

faizler birden bire yükseltilmiştir. Eğitim verilmeden diyorum, çünkü eğitimin yaşı yoktur; her yaşta insan eğitim almalıdır. Faizcinin de o gün, iş adamının da o gün yüksek faize geçerken eğitime ihtiyacı vardı. Fakat bir sabah başında bir bomba patladı ve yüksek faize birden bire geçti; işte o gün bugündür bence o alınan kararın aceleciliği neticesinde de, sanayi ve ekonomide krediye ihtiyacı olanlar, borçlarını ödeyememişler ve 1980 öncesi yapılarıyla 1980 sonrası yapıları arasında bir uyum gösteremedikleri için bu sıkıntıları hâlâ halledememişlerdir. Ciddi bir makas arasında kalmışlardır, çünkü ekonomi açığa geçmektedir, ithalatımız artmaktadır, fakat sizin teknolojiniz geri bir teknolojidir. O güne kadar bütün paralarınızı arsaya, eve, apartmana, depoda stoklara yatırmışsınız. Kesinlikle insan unsuruna yatırım yapmamışsınız, kesinlikle açık ekonomide malı nerelere satacağınızı hesaplamamışsınız, kesinlikle marketing sistemi kurmamışsınız. Birgün sabah birileri geliyor ve diyor ki, bütün bunlar değişti, şimdi tam yol ileri.

O güne kadar gidilen yolda birden bire geçmiyorsa, herkesin gemisinin boyutu farklıdır, birisi 1 km. ileride durdu, birisi hâlâ duramadı, yokuş aşağıya gidiyor veya bankalara devretti şirketlerini ve kurtuldular. İşte Sayın Çelikel ile bizim esasında söylediğimiz şeyler aynı; sadece başka üsluplarda söylüyoruz. Tepkiler, etkiler bundan gelmiştir. Hatta toplumun kusurlarından bir tanesi de, bugün çözmemiz gereken kusurlarından bir tanesi de, bunları böyle açıklıkla söyleyen iş adamlarına çeşitli ambargolar konmasından gelmektedir. Bu sıkıntı maalesef devam etmektedir. Ama bunun kabahati bizler kadar hocalarımızda da; çünkü onlar öğretiler susmamayı bize. Mecbur oluyoruz konuşmaya, mecbur oluyoruz bazı şeyleri söylemeye. Çünkü benim anlayışım itibarıyla insanlar bildikleri güzel ve doğru şeyleri eğer topluma aktarmıyorlarsa, onlar esasında o insanların hainidir, o vatana hainlik etmektedirler diye düşünüyoruz ve başımıza ne gelirse gelsin -Çelikel'in de başına gelenler ondan gelmiştir- her sözü söyler, sonra gittiği zaman bürokrat karşısında Murteza Çelikel'i görünce, yahu buna kredi verilmez, bu adamı biraz dışarıda bırakalım der. Halbuki çok daha fazla performansı olan bir insan olmasına rağmen, çünkü kararlar objektif değil, subjektif işlemektedir.

Bütün bunları ayrı ayrı söylerken varmak istediğim nokta şudur: 1991'lerde bizim uzun uzun strateji tartışmaları yapmamız fevkalade değişik bir boyuttur. Şimdi bir şey sormak istiyorum: Hangi politikacı, hangi iktidar veya hangi işadamı para kazanmayan bir işe yatırım yapar bile bile? Hiçbir politikacı da oy getirmeyecek yere, rey almayacağı notkaya yatırım yapmayacaktır ve bu söylevi bu kürsülerde cesaretle yapamayacaktır. O halde, politikaya direkt atılmayacaklar, onların namına aydın diye geçinen bir grup, onların namına kamuoyu oluşturulmasına destek olmalıdır ki, önümüz-

deki dönemlerde 24 Ocak gibi felaketten doğan birtakım güzellikler olmasın; etki tepki münasebeti Türkiye'nin başına çok büyük problemler açılmadan evvel, temel stratejilerde bir mutabakat olsun. Bu temel mutabakatlar neler olabilir? Toplumun nasıl buraya götürürsünüz, bunda rey yok. Halkın istemediği şeyleri politikacı halka rağmen nasıl yapacak? Sübvansiyonların kalkması dedik, biraz evvel seyrettik. Sayın Sanayi Odası Başkanı ile Osman Özbek arasındaki tartışmayı gördük. İkisi de tam doğru değil, ikisinin de tartışarak bir yere varması gerekiyor. İkisinin de sübvansiyonların aynen devam etmesi ve sübvansiyonların derhal kalkması mümkün. Bunlar mümkün değil; zaten bu gibi tedbirler ani alındığı takdirde, vereceği faydadan çok zarardır, çünkü sermaye fevkalade ürkük, sermaye hangisi olursa olsun, yani hisse senedindeki paranız dahi olsa; çünkü Türkiye'de kapitalist ve kapitalist olmayan diye bir ayırım vardır, onun için özel sektörün parası korkup dışarı kaçır demekten çekiniyorum, bu sözler yanıltır, hepimiz paranızı bu alandan çeker başka bir alana yatırır-sınız. Dolayısıyla para korkaktır. Korkan parayı da ürkütmemek için yapılacak şey, stratejinizi bilmek ve açıklamaktır, uzun vadeli bir program yapmaktır. Uzun vadeli program toplumun mutabakata vardığı noktalardan geçer, yoksa kimse durduğu yerde kendi başına her hangi bir şeyi tutup söyleyemez; çok centilmen ve çok yumuşak söylemek zorunda kalır ve o da bugünkü iktidarın bildiği halde yapamadığı birçok hale gelir.

Bugünkü iktidarın tenkit edilebilecek en ağır eylemi, 1983 yılında iktidara gelirken yaptığı özelleştirmeyi hâlâ gerçekleştirememesinde yatar. Özelleştirmenin gerçekleşmemesi hadisesi, bugün artık çok geçtir, çünkü toplum ne derece destekleyecektir cesur kararları, farklı düşünmek lazım. Ama bir realite var ki, bugün Polonya'da insanlar büyük bir felaketten çıkmanın gereği olarak, ellerindeki bütün tesislerin ne pahasına olursa olsun satılması veya kapatılması konusunda tam bir mutabakat içindedir. Nasıl; 24 Ocak'ta bizim pahalılığa göğüs germek üzere, kemerleri sıkma-ya hazır olduğumuzu duyurduğumuz gibi. Orada da komünizmin getirdiği sıkıntıların karşısında reaksiyon olarak, şu anda bizden çok daha hızlı bir özelleştirme gerçekleşecek ve işlemeyen işletmelerin kapatılması konusunda da son derece cesur-lar. Bana sorarsanız, siz böyle mi düşünüyorsunuz Türkiye hakkında diye; hayır ben gene tutucu davranırım ve en azından özelleştirmede; işte acaba şu da bu tarafta kalsa, şu da devlette kalsa derim. Ama bunun yanlış olduğunu bile bile derim. Biraz evvel söylediğimiz; gerek Sayın Manisalı'nın söylediği gerek diğer arkadaşların söylediği şeylerde tek tek üstünde durdukları bir nokta var: Hep tereddüt ediyoruz. Beyaz ile siyah arasında tereddüt ediyoruz. Özelleştirme, milli sanayi, dünya te-kelleri, bütün bu konuşmalar insanların kafasını karartıyor mu? Acaba Çekoslavya, Polonya ve

Macaristan bizden çok daha önce özelleşirler ve kaynaklarını iyi kullanmayı bildikleri için eğitimli bir nüfus olduğu için, üstelik reaksiyondan çabuk kurtulacakları için, acaba Avrupa ile entegrasyonda da bizden hızlı olacaklar mı? Muhakkak, çünkü aynı bu nedenlerle onların toplumsal mutabakatları Avrupa ile entegre olmalarına mani değil; bizde manidir.

Bizde ciddi bir mani var; bizim toplum olarak Ortak Pazar'a girme isteğimiz yukarıdan geliyor. Bizim ne kadar benimsediğimiz, ne kadar buna uyum göstereceğimiz konusunda da hâlâ direncimiz var.

Özel sektörün düşüncelerini, felsefesini anlattıktan sonra, bazı stratejilerde mutabık mıyız diye kısa kısa satırbaşları halinde geçerek söylemek istiyorum. Mesela enflasyondan kaçmakta ciddi olarak mutabık mıyız? Ciddi olarak mutabık isek, bunun nasıl olacağı hakkında teknisyenler çok şey biliyorlar. Nasıl yapılacağı konusunda projeleri bize getirebilirler ve onu en iyi uygulayacak partiyi seçebiliriz. Ama kesin olarak ben bunu zaman zaman arkadaşlarıma söylemişimdir, sanayicilere ve işadamlarına söylemişimdir; imza toplayın enflasyonu indirelim. Bu elbette eksterm bir sözdür; imza toplayın indirelim demek. Çünkü esasında fiilen büyük bir hızla enflasyonu aşağıya çekemezsiniz; herhalde hocaların yanında bunu söylemek bir hayli zor ama, herhalde çekmemelisiniz - çekemezsiniz demeyeyim- belli bir uyum içinde çekmelisiniz. İnsan vücudunun ve ekonominin bünyesinin kaldırabileceği bir süratle çekmelisiniz. Ama her şeyden evvel bunda mutabık olmalıyız. Bunun arkasında özelleştirme geliyor. Özelleştirmede illa Ereğli Demir Çelik'ten, Pet-Kim'den başlamak şart değil. Havaalanında otopark çalıştıran dünyada başka hiçbir ülke yok. Havaalanında bilek kesiyor devlet memuru, müsteşarla aynı kanuna tabi devlet memuru. Bunların sebebi yok. Bunlar toplumsal mutabakatımız, özelleştirme yapmamız üzere; ne bürokratlar istiyor ne oraya mal satanlar istiyor ne oradan mal alanlar istiyor, ne oraya mal teslim edenler istiyor, ne oraya kredi veren kurumlar istiyor. Kimse istemediği zaman peki nasıl özelleştireceksiniz mümkün değildir bu. Bir cümle-yi yanlış anlaşılmasın diye geçiyorum; esasında uzun oldu sözlerim; KİT'ler kâr etmez beyler. Kâr eden KİT yoktur. Devletten almış aktarmaları ilan edenler, ilan etmeyenler vardır. Kullandıkları imkanları iyi kullananlar, kötü kullananlar vardır, fakat kâr edeni olmayacağını isterseniz tartışırız. Ama 130 milyar faizsiz kredi alan bir KİT, bu sene 5 milyar kâr göstermektedir. 130 milyar faizsiz para alacaksınız, 5 milyar kâr göstereceksiniz ve listeye sıralandığı zaman da kâr eden KİT'ler nasıl satılır, deniyor. KİT'ler çok enteresan; aslında o kadar becerikli yöneticileri var ki, eğer özel sektör bir yerde onlarla rekabet ediyorsa, aylarca fiyat zammı yapmayan KİT var, ismini vermek istemi-

yorum.

Bunun tersine, eğer o sahada herhangi bir rekabet yoksa o kadar becerikli ki, gümrük duvarları arkasına saklanıp, hergün zam yapan KİT'ler var; olacak şey değil. Bu kadar becerikliler, bunları hayra yormaları mümkün değil, çünkü onların patronları, politikacıların amacı oy optimizasyonu; hiçbir zaman kâr optimizasyonu değil. Mümkün de değil bu. Ama bu arada dönüp Sayın Çelikel'e hak veriyorum; özel sektörde peki KİT'ler yok mu, tabi var. Çünkü Türkiye 1980 ile ancak mağara ekonomisinden çıktı, gözleri karanlık; özel sektör daha yeni yeni ayakta durmaya çalışıyor. O da mağaradan çıkar çıkmaz gözlerinin karanlığına bir yumruk yedi, faiz. Bir türlü kendisini toparlayamadı, ne olduğunu anlayamadı ve hâlâ kredilerin yüzde 70'i devletin elindedir, teşviklerin tamamı devletin elindedir. İhracat ve ithalat kararlarının tamamı devletin elindedir. Bunların dışarı çıkması beklenemez ama, en azından ne olacağını bilmek hakkımız. Yani bir işletmede bir program yapmak istiyorsanız, önünüzdeki beş yılda nasıl bir programa uğrayacaksınız, bunu bilmek sizin hakkınız. Eğer onu bilmiyorsanız, hiçbir şekilde programlayamaz ve yürüemezsiniz.

Bu dönemde geçen sıkıntılarımızdan bir tanesi, 10 yılın 8 yılını işçi-işveren münasebetleri açısından çok kötü kullandık. Mühendislerin ekonomiyi idare etmesinin bir kötü tarafı var, her şeyi matematik olarak hesap ediyorlar. Halbuki siz bize iktisat öğretirken başka şeyleri de öğrettiniz; yanında sosyal psikoloji, toplum psikolojisi var, ekonomik psikolojiler var; yani iki adamı iki adamla toplarsanız dört adam etmiyor, bazen sekiz adam ediyor. Verimlilikte bazen hiç adam etmiyor. Bütün bunları siz bize anlattınız, fakat mühendisler hadiseleri tamamen matematik olarak görüyorlar ve çözümleri de matematiksel oluyor. Belki matematik iyi kullanılacak bir araç ama, her zaman yeterli değil. İşçi işveren münasebetinde kesin olarak bunu görüyoruz. Neden görüyoruz bunu; 8 sene işçinin sesi çıkmamış, şimdi işçi yürüyüşlere gidiyor, eylemlere giriyor, hakettiğini almaya çalışıyor. Tabi o etkinin tepkisi, reaksiyonu var. Demek ki motive olmalıydı. Şimdiye kadar işveren onu kendi çocuğu gibi görmeyi, işçi de kendi ekmeğini kazanan adamın yanında çalışabilmenin, bu şartlar altında ne kadar zor olduğunu idrak etmeliydi. Yani bugün bir adam istihdam etmek esasında o kadar güçleşti ki; şartlar o kadar ağırlaştı ki, bugün gerçekten hala sanayici olabilmek, hâlâ yanınızda eleman çalıştırabilmek ciddi zorluklara tabi. O halde işten adam çıkartıyor diye kızmak, onların özdeşleşip menfaatlerini optimize etmelerini sağlamak lazım. Bunda ne patronların çirkin harcamalar yapabilmesine imkan tanıyan bir strateji benimsenmeli, ne de işçilerin enflasyon artı kalma değer, yarattıkları katma değerden daha fazlasını istememeleri üzerinde bir uzlaşma her

zaman sağlanabilir; yeterli birbirlerini dinlesinler ve karşılıklı hürmet etsinler.

Önümüzdeki dönem için dış ticaret hedeflerinde mutabık mıyız? Dış ticarete hedef nedir? Daha özel sektör bunları tartışıyor. Gerçekten bu hedef midir? 1988'lere kadar hedefti. 1988'den bugüne kadar o hedef değişti, şimdi ihracatın ne kadar hedef olduğunu aramızda tartışıyoruz. Birisinin çıkıp bize söylemesi lazım bunu veya kamuoyuna şunu söylemesi lazım: Türkiye'nin önümüzdeki dönemdeki hareketleri para operasyonları kadar, mutlaka mal ve hizmet ihracına dayanacaktır. Bundan, hangi parti iktidara gelirse gelsin büyük bir sapma yapamaz ancak program değişiklikleri yapılabilir.

Dünyanın gelişmesinde çok ciddi bir meseleyi, stratejik planlarımıza koyabilir miyiz? Dünyada artık büyük ağır sanayi yatırımları yerine küçük ve orta işletmelerle çabuk adapte olabilen sanayileri birbirine entegre eden mühendislik hizmetleri, marketing hizmetlerini pazarlayan organizasyonlar var. Son dönemden bir örnek vermek istiyorum; Makina Kimya Endüstrisi'nin bir gaz maskesi hikayesi vardı; savaşa girdik Türkiye gaz maskesi bulamıyor dendi. Yedi yıl süren görüşmelerden sonra İngiltere'den alınmış olan bir gaz maskesi lisansı var. Makina Kimya Endüstrisi yedi sene sonra müzakerelerden sonra başarılı bir şekilde almış, ondan sonra üç yılda fabrikayı inşa etmiş fakat ayda kapasitesi 30 taneyi geçmiyor. Savaş etkisiyle birden bire ona bakan genel müdür gelmiş, yahu beni işten alacaklar bana derhal 3 milyon gaz maskesi ver, çok acele, vermesen gideriz. Peki ne yaparız; 30 bin olmasın 100 bin verelim, 100 bin olmasın 200 bin verelim; mümkün değil. Münakaşa münakaşa derken dünya çapında ihaleye çıkmış, Avrupa firmaları da umumiyetle gelemiyorlar. Gelmişler onlar da; bizde 500 bin var, bizde 300 bin var, bizde 250 bin var demişler. Bir Güney Koreli gelmiş; demiş ki ne kadar istiyorsunuz, 3 milyon. Olur; akreditifi açın göndereyim. Böyle deyince durmuş yetkililer; nasıl göndereceksin anlat bakalım. Gayet basit demiş, işte model bu. Şunu yaptık biz, bunu parça parça ayırdık, bütün bu parçaların kalıpları firmalarda hazır vaziyette bekliyor. Sizin istediğiniz boyutta, mühendislik hizmetleri de var. Kalite kontrol hizmetleri de var. Siz hangi boyutta sipariş verirsiniz o boyutta entegrasyon içinde 15 gün sizin istediğiniz 3 milyon gaz maskesini üretip size teslim edebiliriz.

Sonra sonra o sanayiler başka bir işi yapmaya devam edecekler; büyük bir entegrasyon. Halbuki bunun karşılığında Makina Kimya'nın yapmış olduğu yatırım dev boyutta ve ihtiyacınız olduğu tek günde size mal veremeyecek durumda. Fayda meselesine baktığınız zaman, çözümünü buluyorsunuz. Çözüm bu, artık teknolojiler buralara gidiyor. Bu bir strateji olacaksa, yoksa dev 160 bin metrekaare kapalı alanlı ve 250 bin kişi çalışan filan

filan işletmeler ise, birakalım herkes o tarafa doğru gitsin. Ama öbür stratejide gidiyorsak, buna yarın bir siyasi iktidarın çıkıp nutuk atma pahasına; işte sizin şehrinize şöyle fabrika yapacağım böyle yapacağım deyip de kimseyi kandırmaması lazım. Çünkü Türkiye'de sanayi envanteri yaptığınız zaman elimizde yeterinden çok daha fazla iş makinası, eleman ve torna cihazlarının olduğu söyleniyor. Bunlar söylenti şeklinde, çünkü bunların envanterini yapmak bile gerek yok; yani sadece yazmak için envanter yapılmaz. Ama eğer birileri kullansaydı o kapasiteleri, bunların envanterleri saat saat çıkacaktı, çünkü kapasite anında kullanılacaktı. Demek ki çok olumsuz bir noktada değiliz. Üstelik bunları tartışabilecek kadar dü güzel toplantılar yapabilmeye başladık. Politikacıları bu toplantıya çağırmaktan amacımız da bu toplantıların neticelerinden onları süratle etkilemek. Ama şunu unutmayalım, lütfen kimseyi karalamak amacım olduğunu sanmasın, bu tepkilerden sonra geldi, ben hep birilerini tenkit ettim, ettim, sonunda suçlu olarak kendimi buldum. Çünkü tek suçlu olarak kendimiz varız, bildiğimizi iyi söylememek, iyi anlatamamak, çevremizde insanları oluşturmamak, ikna edememek ve politikacılara görev verirken subvansiyon istemek, yahut KİT'lerden iş istemek. Veya istikbalinizi tamamen o sanayiye bağlı bir yanlış yatırıma yüklemek, sonra da bunun için teşvik istemek.

Mesela bir ticaret odası Söke'de 90 tane tuğla fabrikası yapmış, sonra da basbas bağıyor. 90 tane arkadaş iflas etmek üzere diye. Bunları, özellikle genç arkadaşlarıma anlatıyorum, çünkü her dönemde her halde başarılarına çok daha enteresan işler gelecektir iş hayatlarında. 90 tane tuğla fabrikası, korkunç bir şey; 90 tane insana ümitsizlik demek, onun altında yüzlerce insana işsizlik demektir. İş demek, işsizlik demek. Pekî buna kimin hakkı vardı, ticaret odası başkanı şikayet edecek merci olarak beni buldu ve dedik ki, bu Planlama Teşkilatı olmaz böyle, bunlar yanlış yaptılar. Biz böyle bir şey yaptık, işte teşvik dediler yaptık, şimdi de battık.

Dedim ki başkan, sen nesin; sen ticaret odası başkanısın. Yani burada en iyi biliyor, aklı en çok eriyor diye sana gelmişler. Sen dünyaya bakıverseydin, tuğla sektörü nereye gidiyor, dünya tuğla ihtiyacı ne durumda, Türkiye tuğla ihtiyacı ne seviyede, buna bir baksaydın önderlik etseydin. Demek ki bugün yapılan yanlışların yüzde 90'ı hangi kesimden ses geliyorsa esasında o kesimin yöneticilerinin sorumluluğudur diye bağlayayım. Çünkü zamanı iyi kullanmak istiyorum. Kusuru kendimizde bulduğumuz zaman, zannediyorum halledeceğiz ve eğitimdeki yanlışlıklar, yani öğrettiğiniz yetiştirdiğiniz arkadaşlarımızın, işyerinde gelir gelmez başarılı olamamaları durumu var. Türkiye'de ortaokuldan ayrılan ir deri işçisinin 10 milyon maaşla, bir iktisat fakültesi mezununun 1

milyon maaşla iş bulması arasındaki çelişki, eğitim sistemindeki bir hatayı göstermiyor mu bize?

Başımızdan geçen hikayeleri her zaman anlatma imkanına sahibiz. Bir muhasebeci bulabilmek için çok araştırıyoruz. Eğitimin getirdiği milyonlarca insanın başarıya doğru yetiştirilmesi için, firmaların eğitimleri kafi gelmiyor. O zaman acaba arkadaşlarımız okurken, okul hayatında iken, mutlaka yazın çalışarak, mutlaka tecrübe sahibi olarak bugünden mesleklerini seçerek işlere girseler, mutlaka üniversite bitirmek değil de, mutlaka cemiyeke faydalı olan bir eğitim sistemi önümüzdeki dönemin temel stratejisi olmaz mı?

Üniversiteyi bitirmeyenleri aşağıladığımız için herkes üniversiteyi bitirmeye çalışıypr. Acaba doğru olan o mu? Bütün bunları düşünmek zorunda değil miyiz?

Hiç hesabını yapmadığımız ve altını çizmek istediğim bir ciddi hadise var. Dış borçları hepimiz biliyoruz, bütün ekonomistler dış borçların kaç para olduğunu, faizlerinin ne olduğunu bilirler, nasıl ödeneceğini bilirler. Fakat bunu müzakere ile uzatmamız ve ertelememiz mümkün. Ama ben size bir borçtan bahsetmek istiyorum ki o borcu ertelememiz ve dışlamanız mümkün değil. Bu, son yıllarda giderek hızlanan ve zaman zaman küçücük bantlar halinde geçtiğimiz çarpık yapılaşma, kentleşmedir. Bir şehrin altyapısını tekrar ihya edebilmek için harcanacak paralar inanılmaz paralar. Bunları bugün İstanbul sorunlarını çözmemişken, 8 milyonluk İstanbul'da gereken altyapıyı yapmazsanız, o insanlara eğitim vermezseniz, su vermezseniz, yol vermezseniz, o insanların birinci nesli değil ama ikinci nesli -çünkü birinci nesil tarımdan gelmiş- bu eğitimi almazsa nasıl birlikte yaşayacaksınız? Verirseniz de bu borcu nasıl ödeyeceksiniz? Bu kaç para tutuyor; bunu hangi parti şu ana kadar gündeme getirdi, hangi parti iktidara gelince kesinlikle buna mani olacak ve onlara altyapı hizmetlerini hangi program içinde en kısa sürede verecek? Yoksa onlarla, yani hiç okula gidemeyen, hiç su alıp yıkanamayan, elektrik bulamayan, yolu olmayan insanlarla birlikte yaşamaztan vaz mı geçeceğiz.

Bu sorunun çözümü, zannediyorum yine toplumun mutabakatında, bu problemi çözmeye niyetli politikacılara destek vermekte. Yine bir Japon kadını ile bir Türk kadınının yaşamı arasındaki küçücük farkı tasarrufları değerlendirmek olarak görmek lazım. Gene cemiyetin yönlendirmesi, herkesin 10 metrekare daha büyük eve taşınması, buna benzer birçok israfı hesaba batın. Bugün Silivri'den Bodrum'a kadar tuğlada ikinci ev olarak 1 milyon ev var. Bu bir milyon ev, tuğlalı halen ve bitirilmemiş. 50 metrekareden hesap etseniz, 50 milyon metrekare. Gene inşaat sektöründe kalmak şartıyla, acaba bunun prensiplerini koysaydık, bunun hesaplarını yapsaydık, acaba bunu dışarıda gününbirlik kiralık devre mülk sistemi iler di-

Sadece mutlu haberler veren
tek gazete...

MİLLİ PİYANGO

ANKARA SİGORTA

“Güçlü... Öncü... Güvenilir”

ANKARA SİGORTA, ETİBANK ve TÜRK BANK kuruluşudur.

“EURO-MONEY tarafından
yapılan değerlendirmeye göre

ETİBANK

*Kârlılıkta Dünyanın En Güçlü Bankaları
listesinde bir numarada yer almaktadır..*

- Bütün ETİBANK ve TÜRK BANK şubeleri, ANKARA SİGORTA acentesidir.

ANKARA SİGORTA

Genel Müdürlük:

Bankalar Caddesi No:80 80020 Karaköy/İSTANBUL • Tel: 152 10 10/20 Hat • Teleks: 24394 asur tr. • Faks: 152 47 44

Şube Müdürlükleri:

ANKARA

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı
No:5 Anıt Han Kat:8 Kızılay
• Tel: 117 05 87 - 118 03 00 - 118 15 24
• Teleks: 42616 asur tr.
• Faks: 117 48 06

İZMİR

Atatürk Caddesi No: 374/2 Kat: 1 Alsancak
• Tel: 21 41 36 - 21 41 37 - 21 71 18
• Teleks: (18) 953055
• Faks: 22 53 15

ADANA

İnönü Caddesi Özaltın İşhanı Kat:1
• Tel: 11 66 86 - 11 56 12
• Teleks: 62236 asad tr.

BURSA

Fevzi Çakmak Caddesi
Dibirdik Holding İşhanı Kat: 5
• Tel: 21 22 44 - 21 45 13
• Faks: 21 47 33

şariya kiralayacak bir yöntemle organize etseydik, bu her yıl 50 milyon metrekaare ev parası kazanırdı, doğru yapmamış mı olacaktır? İşte kaynakların kullanımı bu, işte özel sektörün problemi bu, işte önümüzdeki dönemde gelişmede kimin payının ne olacağının en iyi tespiti, bu kaynakları doğru harcamak, doğru kullanmak ve doğru yönlendirmekten geçer. Yoksa kadının bugün alıp boynuna altın takmakla, siz onu altın ekonomisinden çekemiyorsunuz; işte altın satılıyor. Hisse senedi satılmıyor altın satılıyor. Kimse hisse senedine inanmıyor; işte orada özel sektörün de tabii ciddi problemleri olacaktır. Hisse senedi de belki bir seminer konusudur.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz efendim.

Panelistler çok heyecanlı ve güzel konuştukları gibi, dinleyici olarak sizler de çok güzel dinliyorsunuz. Bu bakımdan sizlere de teşekkür ediyorum.

Şimdi 10 dakika ara veriyoruz efendim.

BAŞKAN - Efendim bal tutan parmak yalar; bu hocalardan da iyi başkan olmaz. Mikrofonu görünce, onun da ayrıntı kabarıyor. Dilerseniz ben de birkaç şey söylemek istiyorum.

Birincisi; nüfus meselesi. Benim konum olduğu için veya çok kafa yorduğum bir konu olduğu için, ben şöyle düşünüyorum: Türkiye bu yüzde 2,5 nüfus artışı ile mümkün yok kalamaz. Zaten kalkınan yok; yani bana dünyada yüzde 2,5 nüfus artışı ile kalkınan bir ülke gösteremezsiniz. Bunun biz hesabını yaptık, eğer Türkiye'de nüfus artışı yüzde 1 veya 1,5 olsa, Türkiye'nin milli geliri 6 bin dolar oluyordu ve İtalya seviyesine yaklaşıyordu. Yani bu yüzde 2,5 rakamını biz çok ciddiyetle toplum olarak ele almak zorundayız. Bu rakam öyle bir rakam ki, artık bana göre toplumsal suça dönüştü. Yani Türkiye oturup kalkıp çocuk doğuruyor; işi gücü bırakmış. Bunun manası şöyle: Kadınlar Türkiye'de 9 defa hamile kalıyorlar, ortalama olarak. İki ölü iki düşük, beş çocukları var. Halbuki kadınlar ve aileler 3 çocuk istiyor. İki tane çocuk fazla ve o yüzden biliyorsunuz Anadolu'da bir çok çocuğun ismini Durun, Yeter, İmdat, Songül diye koyuyorlar. Bu yüzden 20 bin civarında kadın ölüyor ve sakat kalıyor. Hakikaten bunun altında dramatik bir Türk toplumu, yani fakirliğin kader olduğu bir toplum yatıyor.

Bu yüzde 2,5 rakamı demek, yüzde 7,5 büyüme hızı demektir. Yani kabaca hasıla istihdam oranları açısından, eğer bir toplum 2,5 çocuk doğuruyorsa -ki bunun manası 5 bin çocuktur- yılda 1,5 milyona yakın nüfus artışı demektir; o zaman kalkınma hızını en azından 7,5 yapmak zorundadır. Bu takdirde toplumun sorunları sıfırlanır.

Bir hesap yaptık -ben yapmadım- eğer bir toplum 5-6 senede işsizlik sorunlarına çözüm bulmak istiyorsa ve nüfus artışı 2,5 ise, bu toplumda sanayinin büyüme hızı yüzde 22 olmalıdır. Yani Türkiye'nin problemi bu kadar dramatiktir ve bana göre Türkiye Belçikalılaşmakla Bengladeşlileşmek arasında çalkalama yapmaktadır. Biz bir haftada doğan çocuğa bir yılda iş bulamıyoruz. Bakın hanımefendiler, beyefendiler; 60-70 yıllık sanayileşme gayretlerimize rağmen, sanayide sigortalı olarak ücret mukabili çalışanların miktarı, sadece 3,5 milyondur. Yani biz bu kadar yıl sanayileşmişiz, uğraşmışız 60-70 yıl, 3,5 milyon sigortalı işçi yapmışız. Bunun içinde damatlar, gelinler, karpıcılar vesaire de dahildir.

Toplumsal düzeni diye herkesin ağzında sakız ettiği sektör 1,5-2 milyondur en fazla ve toplumun yüzde 15'i işçidir. Türk toplumu tipik bir köylü esnaf toplumdur. Bugün Türkiye'de çalışan 4 kişiden 2 tanesi köylüdür, bir tanesi memurdur, 1-1,5 tanesi de simitçidir, seyyar satıcıdır. Yani böyle bir toplum, kalkınma stratejilerinde veya büyüme meselelerini gündeme aldığı zaman, bu istihdam sorunu açısından veya diğer sosyal tüm sorunlar açısından bunu çok ciddiyetle ele almak zorundadır. Bu tipik 2000 dolarlık bir toplumdur; böyle 1500-2000 dolarlık bir demokrasi de dünyada çok nadirdir. Yani bu olay bizim siyasi rejimimizi de etkilemektedir. Boyutları itibarıyla nüfus sorununu fevkalade büyük bir önemle dikate almakta yarar vardır.

Ben konuşulan stratejilerin bir azınlık sorunu olarak tartışıldığı kanaatindeyim. Yani toplumun tümünü etkileyecek genel stratejilere geçilmedikçe, atı yularından değil kuyruğundan tutmuş oluruz. Bana göre nüfus Türk toplumunun sorununun çözümünde atı yularından tutmaktır ve böylece de bu soruna eğilmediğimiz sürece, hiçbir sorunu çözmemiz mümkün değildir.

Sayın hocam işsizlik sigortasından bahsettiler. Bana göre fevkalade kolay bir sigorta dalı; sürekli bakanlığımızı etkilemeye çalışıyoruz. Son 90 yılında 13. maddeye göre, yani suçsuz çıkarılanların miktarı Türkiye'de 50 bin civarındadır. Bunun, suçlu çıkarılanlar bir tarafa bırakılırsa, miktarı 30-40 bin kişidir. Pekala bu işsizlik sigortası rahatlıkla çıkarılabilir.

Bu bakımdan Türkiye'nin temel sorunlarının başında nüfus, ona bağlı olarak ortaya çıkan yapısal sorunlar ve istihdam sorunları gelmektedir. İstatistikleri, kavramları, tarifleri şöyle böyle yaparak AT'nin altına düşürülmüş bir suni işsizlik oranı ile, ciddi yapısal sorunları çözmek mümkün değildir. Bir süngerleşmiş istihdam; zaten Türkiye'de biliyorsunuz işsizlik olmaz, simitçi sayısı artar. İşsiz artmaz simitçi

sayısı artar; çünkü işsizlik sigortasının olmadığı bir yerde işsiz de olmaz. Üç öğün yiyen adam, işsiz olmaz; böylece çarpık kentleşme nüfusun yarısının gecekondualarda oturması, beraberinde gecekondualaşmış bir istihdamı da getirmekte ve Meriç Bey'in gayet güzel söylediği gibi, 4 milyonluk Norveç, 57 milyonluk Türkiye kadar üretim yapabilmektedir.

Demek ki bizdeki istihdam sorunları, yapıya sinmiş, yapıyı süngerleştirmiş ve fakirlik halinde kendini ortaya koyan veya sınıtıcı sayısının artışı halinde kendini ortaya koyan istihdam sorunlarına dönüşmektedir.

BAŞKAN - İlk söz Sayın Prof. Aren'in, buyurun.

PROF. DR. SADUN AREN - Teşekkür ederim.

Ben birkaç noktaya değinmek istiyorum; zaman çok kısa olduğu için. Birincisi; emperyalizm, yani bu dış dünya ile bütünleşmek bakımından önemli bir konu. Emperyalizm deyimini çok ideolojik bulursanız, gelişmiş memleketler diyelim. Dünyada gelişmiş memleketlerin bulunması, Türkiye'den daha gelişmiş memleketlerin bulunması, Türkiye'nin gelişmesine objektif olarak engel oluyor. Yani emperyalizmin silahsız olan yanı zaten buyanıdır.

Ekin arkadaşımız, Türkiye'nin durumunu anlattı. Nüfus yapısını anlattı. Bu bize bir ulusal çıkar meselesi ve bu sınırlar içinde yaşayan insanların kalkınmasının bir sorun olduğu meselesini çok açık bir şekilde ortaya koyuyor. Bu emperyalizm, dünya ile bütünleşme meseleleriyle bağlantılıdır. Emperyalizm ile mücadele etmenin tek yolu bizim gibi bir ülke için, onların düzeyine çıkmak için çalışmaktır, hatta onlardan yararlanarak. Çünkü Irak savaşı da gösterdi, ne silahla karşı çıkmak mümkündür ne ekonomik bakımından kafa tutarak. Ama cebelleşerek karşı çıkıyorlar. Zaten eskiden beri Batılılaşmanın, kalkınmanın iki yolu vardır; birincisi, sığınmaktır; gelişmiş ülkelere sığınmak, teslimiyet yoludur. İkincisi ise, onlarla cebelleşerek onlar gibi olmak yoludur. Bizim Türk tarihinde de bu çizgiler vardır; işte İttihat ve Terakki, İtilaf ve Hürriyet filan, Atatürk çizgisi ve onun karşısındaki çizgi, Demokrat Parti filan.

Demek ki biz mutlaka kalkınmalıyız ve bu kalkınmayı bir heyecanla yapmamız lazım gelir, böyle uyusuk bir şekilde olmuyor.

İkinci değinmek istediğim nokta: KİT meselesidir. Ben KİT'lerin satılmasına karşıyım, yani özelleştirilmesine karşıyım. KİT'lerin bulunması devleti filan büyütmez, KİT'lerin yönetimini devletten bağımsız hale getirmek mümkündür. Yapılacak şey, KİT'leri bağımsız üretim üniteleri haline getirmektir; özerk üretim üniteleri haline getirmektir. Satmanın böyle bir yararı olduğunu sanmıyorum ama çok yararı olduğu hallerde de satılabilir.

Ama ille satmak istemek ideolojik bir tutumdur ve yanlış bir tutumdur. Hele KİT'lerin yabancı sermayeye satılmasına yüzde yüz karşı olmamız gerekir; çünkü yabancı sermaye zaten -biraz sonra onun üzerinde de kısaca duracağım- dikkat edilmesi lazım gelen bir şeydir. Yabancı sermayenin en önemli yanı, yani yarayışlı yanı yeni bir teknoloji getirmesidir, yeni bir iş sahası açmasıdır. KİT'leri yabancı sermayeye verirsiniz, ne teknoloji getirmiş oluyor ne yeni bir iş sahası açmış oluyor. Yabancı sermayenin en kötü biçimidir. Yabancı sermaye gelmek istiyorsa gelsin, ayrı bir iş sahası açsın, bari memlekete, yeni bir teknoloji getirsin. O bakımdan hele yabancılara satılması olacak şey değildir.

Bu arada bir nevi satılmak sayılır; bütün tekelinin kaldırılması gerçekten akıl alacak bir iş değildir. Yani Türkiye'nin ulusal çıkarları bakımından akıl alacak bir şey değildir. Tütün yetiştiren 400 bin aile var, 2 milyon insan eder. Bir müddet sonra bizim Tekel tekellikten çıkacaktır ve tekeli filan da kaldırmış olmayacağız; Tekel'i bir şirkete devretmiş olacağız. Çünkü o şirket tekeli kuracak Türkiye'de. Bu, olmamalıdır ve hâlâ önlenebilir.

Devletin küçültülmesi, devletin merkezi otoritesinin sınırlandırılması şeklinde anlaşılmalıdır.

İşte iyi bir teknoloji getiriyorsa, bilmem ihracatımızı artırıyorsa vesaire gibi bir sürü şartlı şurtlu olmalıyız. Yoksa bugün olduğu gibi yabancı sermaye olsun da ne olursa olsun anlayışı içinde olmamalıyız. Yani bir ülkenin sahipleri, o ülkenin üretim araçlarının sahipleri. Öyle ülkeyi o kadar yabancılara açar, bütün ülkeye başkaları gelir, oturur, her şeye onlar sahip olursa hangi Türkiye'den bahsedeceğiz, hangi Türk ulusundan bahsedeceğiz? Onun için bu ulusal çıkar meselesine o vesile ile onun için değinmişim.

Dış borç meselesi de öyledir. Gerçekten dünyadan yararlanmak çok doğaldır. Manisalı arkadaşımız ona hakikaten değindiler. Dünyanın teknolojisinden ve finans kaynaklarından ne kadar yararlanabilirsek, bize doğru bir şey teveccüh ederse o kadar iyi olur. Bunları çekmeye çalışalım: ama bunları çok hesaplı kitaplı yapalım. Bunları tüketime harcamayalım ve arayı kapatmak için kullanalım ve bunların şimdi talipleri artmıştır. Doğru Avrupa ülkeleri de bizim gibi dünyanın teknolojisine ve finans kaynaklarına gözünü dikmiştir, onlar da almak istemektedirler. Daha önceye nazaran bize düşecek şeyler azalabilir; ama bizim bir sürü tatsız tutsuz taraflarımız var. İşte köylü bir toplum vesaire ama çok da yetişmiş adamımız var, işe yaramayan bir kitle de değil tabii. Kendimizde bir teknoloji yaratabilecek yetenekler var ve artık sermaye birikimiyle teknoloji ve bilim birbirine karışmıştır. Eğer teknolojiye, bilime egemen olabilirsek, çok hızlı bir kalkınma sağlanabilir. Yeni teknolojiler bu olanağı da sağlamıştır dünyaya, bütün insanlığa. Bu konuda adeta bir hava yaratmamız

lazım gelir.

Demin lüks tüketim yapmayı ahlaki olarak yasaklamalı dedim; ama tabii yasağın bir sınırı var. Onu insanlar aşabiliyor. Bu gibi yasaklar aynı zamanda ahlaki tutumlarla desteklenirse daha etkin olurlar.

"Ayıptır" denir, o zaman komşunuzda gördüğünüz için kürk giyemezsiniz veyahahut da bilmem ne yapamazsınız, ayıp falan sayılır. Böyle bir kalkınma havası yaratmak lazım. Halbuki son 10 yıldır Türkiye'de bunun tam tersi bir hava yaratıldı. Böyle adamlar atari oynuyormuş gibi Türk ekonomisini yukarıdan yönetiyorlar. Yani ne oluyor gibi kendilerinin bir takım hesapları var, "Başarılı oldu, bakın döviz her yerde bulunuyor" falan, ama bunu ne kadar borçlanarak almışız gibi şeylere bakmadan böyle olmaz. Gerçekten halkın, insanların düşünceleriyle başlaşık olarak politikalar yürütülmeli. Bunun yolu da demokratik yönetimdir. Ancak demokratik yönetimler halkın düşüncelerini yansıtır. Aldıkları tedbirlerde halkın çıkarı için içine karışabilir. Aksi halde karışmaz, adam sadece kendi değer yargıları içinde ülkeyi yönetir. Bugün aşağı yukarı böyle bir yönetim söz konusu.

Son olarak da, dış borç konusuna değiniyorum. Dış borç meselesinin de gözönüne alınması lazım gelir. Bence dış borç almak, yabancı sermaye almaktan daha iyidir. Yani dış borçla kendi malımız olan fabrikalar kurmamız, sonra onun borcunu ödememiz iyidir. O dış borç da teknoloji getirmek koşuluyla tabii; yani bunu sağlaması koşuluyla.

Şimdi biz, acaba bu dış ilişkilerimizde; yani dış borç ve yabancı sermaye yatırımlarında kazanıyor muyuz, kaybediyor muyuz biraz tereddüt ediyorum, iyice bilemiyorum. Mesela bugün dış borç faizleri yılda 3 milyar dolar düzeyinde; yani bu düzeye çıktık. Yani artık bu borçlanma, bu düzeyden sonra bizim lehimize mi işleyecek, aleyhimize mi işleyecek?

Ben şöyle düşünüyorum: Eğer mütemadiyen net olarak bize bir transfer yapılıyorsa, yani borçlarımızın artması mütemadiyen dışarının bize bir şeyler vermesi ise bu çok uzun sürmez. Kim, kime bu kadar borç verir almamak koşuluyla? Vermez, onun için bu konuda tedbirli davranmak lazım. Borç meselesinde de kafa falan tutmak olmaz, bunları verenler gelişmiş ülkeler oldukları için onlara kafa falan tutamayız. Bir halle kafa tutabiliriz; yani borçlarımızı indirmek, faizlerini azaltmak falan gibi şeyler yapmamız lazım. Yılda 3 milyar dolar faiz ödeyerek kalkınmak biraz güçtür, bunları azaltmak lazım. Bunu da bizim gibi borçlu ülkelerle işbirliği yaparak azaltabiliriz. Hep birlikte hareket edebilirsek az gelişmiş bizim gibi ülkelerle -çok az gelişmiş olanlardan pek fazla ümit yok- birleşip, yani bir pazarlık gücü oluşturabiliriz ve faizlerini düşürebiliriz, anaparalarını sildirebiliriz, bir

şeyler yaptırabiliriz.

Teşekkür ederim efendim, konuşmam bu kadardır. (Alkışlar.)

BAŞKAN - Efendim, Sayın Aren hocamıza çok teşekkür ederiz.

Şimdi sözü sayın Çelikel'e veriyorum.

Buyurun.

MURTEZA ÇELİKEL - Sayın konuklar, dikkat ediyorsanız, son zamanlarda yapılan toplantılar, paneller, kadın olgusu, Türkiye'de bazı şeylerin değiştiğinin kanıtı haline geldi. Türk ahalsine politika yetmiyor, partiler yetmiyor. Partiler ve politika dar ceket haline geldi, bunu yırtıyor. Yani ekonomi politikanın önüne geçti, gündemin birinci maddesine geçti. Bütün partilerin gayretine rağmen yapılan anketler hâlâ yüzde 40 oranında bir vatandaş kitlesinin partilere ilgi göstermediğini ortaya koyuyor. Bu demektir ki, Türkiye'deki ekonomik göstergeler halkın ilgisini çekiyor. Türk halkı, doları, markı, hisse senedini öğrendi. Eğer biz, bu olguyu yakalayıp iyi değerlendirebilirsek, Türkiye'de ciddi şekilde sanayinin herkes tarafından bölüşülmesini sağlayacak sanayi mülkiyetini tabana yayabilirsek demokrasiyi de sigorta edeceğimiz inancını taşıyorum. Buna son deyimimle "Hissedarlar ülkesi" deniyorum.

Eğer ciddi bir hissedarlar kitlesi yaratılırsa, bu hissedarların demokratik terbiyeye büyük katkısı olacağı inancındayım.

Arkadaşlar 2-3 gündür milli mutabakattan, görüşmekten bahsediyorlar. Sayın büyüklerimizin el sıkıştıkları zaman -tabirimi mazur görün- hamilelikten korktukları bir ülkede herkesi bir noktada mutabık kılmak mümkün değil. Konuşmadıkları zaman, küstükleri zaman güçlü olduklarına inanan bir siyasi kadro var başımızda. Bir araya gelmiyorlar, selam vermiyorlar. Partiler içerisinde de aynı sistem ve aynı hastalık geçerli. Bu demektir ki, Sayın Taciroğlu'nun söylediği milli mutabakatı sağlamakta daha çok ciddi zamana ihtiyacımız var.

Geriye ne kalıyor: Geriye, ekonomik konularda siyasi bakımdan bir boşluk olduğuna göre ekonomik konularda halkı bilinçlendirip, tüketiciyi bilinçlendirip, kalite olgusunu yerleştirip sanayiye, milli sanayiye bir ulusal sanayi, uluslararası sanayi elbisesi dikip giydirme zamanı gelmiştir. Bunu da halkın desteğini sağlamadan Türkiye'de ne iktidar yapabilir, ne sanayiciler yapabilir. Sizler yapabilirsiniz, genç arkadaşlarımız var, oturuyorlar, onların benden daha akıllı oldukları inancını taşıyorum. Onlar çok daha fazla aletler arasında büyüdüler. Ben, telefonu 15 yaşında, radyoyu 14 yaşında gördüm. Bizim okuduğumuz mekteplerde kitap okumak yasaktı, yatılı okudum. Bugünkü çocukların tahsil seviyesi ne kadar düşük olursa olsun bizim yetiştiğimizden çok daha iyi imkanlar içerisinde yetiştikleri inancındayım.

Size anlattığı zaman Sayın Nusret Ekin'e gardiyanlık yaptığım yurdu hatırladım. Vahim bir yurttu, bugün öyle bir yurt yok.

BAŞKAN - Şimdi ondan bahsetme, talebelerim var burada.

MURTEZA ÇELİKEL (Devamla) - Onun için ben, iktidardan çok size güveniyorum ve beni dinlediğiniz için sizlere saygılarımı sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim teşekkür ediyoruz Çelikel'e.

Şimdi söz sırası Sayın Köyatası'nda.

MERİÇ KÖYATASI - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu ikinci turda çok kısa olarak şu konuların üzerinde durmak istiyorum: Yabancı sermaye, KİT'lerin özelleştirilmesine ve tarımdaki destekleme politikasına bir başka pencereden bakmak istiyorum. Bence Türkiye'de en önemli sorun, üretim sorunudur demiştim. Yetersiz bir gayri safi milli hasılamız var, yetersiz üretimimiz var, bunu artırmak için ne lazım: İşte işletmeye giriş kitaplarında bahsedilen sermaye lazım, teknoloji lazım, girişimci lazım, işçi lazım, hammadde lazım.

Şimdi Türkiye'de hangisi yok: Sermaye yok, hammadde yok ve bunu yaratmak da çok uzun ve hatta içeride politik kesimlerin, kısımların birbirlerini sömürmesini de gerektiren bir şey. Bence o zaman Türkiye'yi dış dünyaya tamamen entegre etmek lazım diye düşünüyorum ve yabancı sermayeyi çekmek lazım diye düşünüyorum ve hiç de bundan korkmuyorum.

Şöyle bir örnek vermek istiyorum. Bugün ben şahsen Gökova'ya -biraz çevreyi ve doğayı seven bir insan olarak- termik santral yapılmasına karşıyım. Sanıyorum birçok insan da karşı. Ne kadar karşıyız veya bu karşı olmamıza nasıl tepki gösteriyoruz: İşte "karşıyım" diyoruz veya ben arada bir yazıyorum, siz dost sohbetlerinde konuşuyorsunuz, tepki gösteriyorsunuz.

Şimdi şöyle bir soru var: Siz Gökova'ya ne kadar sahip çıkıyorsunuz? Bu kadar. Eğer siz, birikimlerinize emekli olduktan sonra ben öyle bir yerde yaşayayım diye elinizdeki varınız yoğunuzla gidip -veya bir bölümü ile- arsa almış olsaydınız, Gökova'daki termik santral yapımına bugün olduğundan daha fazla karşı çıkardınız.

Özetle şunu demek istiyorum: Eğer Türkiye'ye yabancı sermaye gelirse, o adamın Türkiye ile ilişkisi daha nettir. Bugün Amerikalıların başına bir şey gelecek diye en çok korkan ülke ve Amerikalılar için en çok dua eden ülke Japonlar, varlıklarını Amerika'ya yatırmışlar. En büyük yabancı sermaye Amerika'da ve Amerika'da "Biz ne oluyoruz" diye bir endişe yok.

Haydi onu bırakalım bu süper güçtür. Bir di-

ğer ülkeye, bugün Türkiye'ye herhangi bir şirket yatırımını olmuş olsa ve çok büyük miktarlarda olsa, Türkiye için o ülke gözetilmesi gereken, lobilerin de savunulması gereken bir ülke konumuna gelir diye düşünüyorum ve bunu yabancı sermayenin çok büyük riski yok diye düşünüyorum diye örnek veriyorum. İkincisi de hakikaten ihtiyacımız var.

KİT'lerin, devletin sanayicilik yapmasına, tüccarlık yapmasına, tarım ürünleri almasına da müthiş bozuluyorum şahıs olarak. Neye bozuluyorum; mesela tarım ürününde: Türkiye'de tütün, şark tipi tütün, dünyada en iyi Türkiye'de üretiliyor ve bu tütünün sulu taban arazide üretilmemesi gerekir ve o arazide pamuk çok güzel üretilir ama siz, gelmiş geçmiş iktidarlar olarak bunlara tütün ekimi izni vererek, onları resmen fuhuşa teşvik ederek, "Ben sana oy vereceğim, gel burada tütün ek" diyerek, adamlara pamuk ektirmedik, tütün ektirdik. Sonra ne yaptık: Tütünü Tekel olarak aldık, eğer almazsak oradan oy gelmeyecekti. Tekel olarak tütünü aldık, yaktık. Adamı şu kolaycılığa alıştırdık "Sen ürününü üret, şurada pamuk üret, git pazarda sat" zahmetinden çıkarıp "yan gel yat, otur, karını çalıştır, sen kahvede tavla oyna, okey oyna, bana oy ver"e getirdik.

Aynı durumu çayda yaşıyoruz. Güzelim ormanları kesiyoruz, "Çay ek" diyoruz, "Bize oy ver" diyoruz. Netice itibarıyla bu örnekleri artırmak mümkün.

Güzelim mandalina ağaçlarını kestiriyoruz Karadeniz'de fındık ektiriyoruz; bu nasıl bir rasyonalitedir? Bunu; izah etmek mümkün değil ve ne büyük bir kaynak israfıdır.

O halde devletin bu işlerde küçülmesi gerekir diye düşünüyorum. KİT'lerden uzaklaşması gerekir. Devletten ben ne bekliyorum. Gelir dağılımı, bir vergi politikası veya "Al sana daha iyi ücret"le çözülmüş sadece, bunlar yeterli değil.

Gelir dağılımının daha düzenli olabilmesi için insanların üretimdeki verimliliğiyle eş, paralel olarak gelir elde etmesi, ücret artışı elde etmesi veya faktör geliri elde etmesi gerekir. Verimlilik artışı da eğitim seviyesi ile çok yakından ilgilidir. Bizlerin çocuklarımıza eğitimden başka bırakılacak hiçbir mirası yok. Ben, devletin çocuklara iyi eğitim vermesi gerektiğini düşünüyorum. Ben, devletin iyi sağlık hizmeti vermesi gerektiğini düşünüyorum. Ben, devletin beni koruması gerektiğini düşünüyorum. Şehir içinde mafyanın adalet dağıtmasına bozuluyorum. Çek-senet tahsilatını mahkeme veya icra yoluyla yapamıyorum, çek-senet mafyasına gidiyorum ve buna bozuluyorum. Ben, devletin ulusal bütünlüğü doğru dürüst koruyamamasına da bozuluyorum. İngilizleri buraya çağırıp "Aman aşağıda ortalık karıştı, sığınmacılar geldi" diye benim topraklarımda başka ülke askerlerinin olmasına da bozuluyorum. Ben, devletin elindeki kaynakları tarıma değil, KİT'lere değil, bu hizmet-

lere yatırması gerektiğine inanıyorum ve devletin teşvik sistemini doğru dürüst yapması gerektiğine inanıyorum.

Eğer siz, tarım kesimindeki bütün üreticisini, daha doğrusu pamuk üretmesi gereken üreticiyi bütün üretmeye, mandalina üretmesi gereken üreticiyi fındık üretmeye, sebze-meyve üretmesi gereken üreticiyi çay üretmeye teşvik ederseniz bu yanlıştır. Elimizdeki kaynakları buraya, yaratılabilir fonlara ayırmak zorundayız ve devlet o zaman "Küçülen devlet" dediğimiz bütçe ile ekonomiye emreder. Ekonomide her harcama netice itibarıyla bir emirdir. Benim bir adet çakmak satın almam çakmak üreticilerine "Arkadaş, çakmak üret" emridir.

O halde devletin ekonomiye müdahalesi şu:

-Elinde bir bütçe var. Bu bütçe bir devlet olmanın gerektirdiği görevleri yapmak; yani eğitimi, sağlığı, güvenliği sağlamak, adaleti sağlamak.

İkincisi, o harcamalarıyla, bütçe harcamalarıyla piyasaya yön vermek, teşvik sistemini, sanayileşme politikasını, tarım politikasını toplumsal bir uzlaşma ile belirleyip ona göre bütçeden harcama veya teşvik yapmak.

Demek ki küçülen devletin ekonomideki yeri bence bu olmalı diye düşünüyorum.

-Kurallar koymak; yani kartel, tekel, tüketici örgütlenmesi, tüketici korunması veya uluslararası sorunlar karşısında bir ülkeye ambargo konulması gibi kurallar koymak.

-Çevreyi koruyucu yasaklar koymak.

Bunun dışında devleti ekonomide düşünmüyorum ve hiçbir noktada yer veremiyorum kendi inancım olarak.

Peki, bu olurken, böyle bir devlette, küçük bir devlette güçlü olabilmek, -yabancı sermaye ile ilişkileri açısından- demokraside de çok güçlü olmayı gerektiriyor diye inanıyorum ve dolayısıyla sivil toplum örgütlerinin gerek ekonomik kararla, gerek politik kararlarda, gerek kaynakların dağılımında etkili olması gerektiğini düşünüyorum. Başta tüketici örgütleri olmak üzere, işveren örgütlerinin, işçi örgütlerinin, tarım örgütlerinin, sivil toplum yapısı içerisinde ağırlık kazanması gerektiğini düşünüyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN- Sayın Köyatası'na da çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi söz, Sayın Manisalı'nın, buyrun.

Prof. Dr. EROL MANISALI - Sayın Başkan, Türkiye'nin son 10-12-13 yıl içinde ortaya koyduğu değişim, ekonomik sorunlarının çözümünü daha zor hale getirdi. Tabii bu sadece kambiyo mevzuatındaki yumuşama, dış ticaretin liberalleşmesi, dış sermaye ile fazla içli dışlı olma meseleleri de-

ğil, tüketim paterninin değişmesi -bazı konuşmacılar değindiler- ve yeni tüketimlere, özellikle lüks tüketime yönelik trendlerin gelişmesi, yine konuşmacılar değindiler nüfus artışının getirdiği sorunlar, hem kentleşme olarak, hem salt nüfus artışı olarak bugün Türk ekonomisini sosyal ve ekonomik olarak öyle boyutlara getirmiştir ki, ben bazı temel sorunların öyle 2-3 yılda değil çözüleceğini, kesin olarak hafifletileceğine dahi inanmıyorum. Gelecekteki iktidarlar belki enflasyon oranını ilk yılda belirli bir oranda düşürme imkanına sahip olacaklardır; ama hemen ertesi yıl, yine eksojen determinantlar dediğimiz bu unsurlar işlemeye başlayacaklardır.

Dış ticareti liberalleştirdiğiniz zaman kitle iletişim araçları vasıtasıyla televizyonda, basında sürekli olarak lüks tüketim mallarının reklamının yaptığınız, halkı o tüketime yönelttiğiniz, yeni tüketimlere yönelttiğiniz zaman fazla tüketme eğilimi içine giren bir toplumu yaratmış oluyorsunuz. Bu sadece hükümetlerin idari kararlarıyla değiştirilecek bir husus değildir. Yeni bir nesil gelmiştir ve bu nesil televizyonda, basında vesaire bu tüketim paternine itilmektedir. Bunu 3-5 ayda, 3-5 günde, hatta 3-5 yılda değiştirme olanağımız bulunmamaktadır.

Türkiye bu zorluklar içinde -ilk konuşmamda söylediğim gibi- dışarıdan pay almak zorundadır. Şimdi bir konuşmacının sorduğu bir soru ile bağlantılı olarak bunu ortaya koymaya çalışacağım.

Sayın Nusret Avcı, bana yönelttiği bir soru -yazılı olarak vermiş, kürsüden konuşmamış- şunu diyor: "Avrupa Topluluğu ile ABD'nin dışarıyı sömürerek kendilerine gelir transferi yapmakta olduklarını söylediniz. Aynı yolu izlememiz olanaksız olduğuna göre, dış ülkelere nasıl pay alacağız, biraz açar mısınız?"

Efendim, Türkiye'nin bugün millî geliri 100 milyar dolarsa, 12-13-14 milyarlık ihracatla bu çarkı Türkiye döndüremez. Bu tüketim paterniyle, bu nüfus artışıyla, bu yatırım ihtiyacıyla bu çarkı döndüremez. Bu çarkı döndürebilmesi için ihracatının, millî gelirinin yüzde 30-40'ına ulaşması gerekir.

Batı Avrupa ülkelerine baktığımız zaman bu oranları görmekteyiz. Dolayısıyla bunu istismar ederek yapabilir miyiz, yapamaz mıyız?

Türkiye ulusal seviyede bazı yaklaşımlarla bunu yapabilecek güçtedir. Türkiye'de eksik olan bazı konularda ulusal ortak noktaların çizilememesi ve birlikte hareket edilememesidir. Bunun da sebeplerini düşünmek zorundayız.

İngiltere'de, Fransa'da, Belçika'da ekonomik olarak; diyelim imalat sanayiinde otomotiv sektörü yahut tekstil sektörü, sektör olarak bir dış sorunla karşı karşıya kaldığı zaman hemen birleştiklerini görüyorsunuz, ortak bir noktada birleşip bir tutum alıyorlar. Hükümette de, iktidarda da kim

olursa olsun, aynı işbirliği içinde rasyonel şekilde önlemler getirebilmektedirler. Bizde böyle olmamaktadır. Neler olduğunu biliyoruz. 5-6 yıl önce-sinde Irak'a ihracat yapan ihracatçı firmalarımız birbirlerinin aleyhine Irak yetkililerine mektup yazıp mallarını kötülemişlerdir. Arada 180 derece fark vardır; yani mesele içeride yatırımın, üretimin yetersizliği, paranın yetersizliği meselelerinden çok meseleye ulusal olarak yaklaşmaktaki zaaf-larımızdan kaynaklanmaktadır. Esas temeldeki zaaf-fımız budur.

Üniversiteler -iş hayatını bırakalım- bugün Türkiye için gerekli olan üretkenliği sağlayacak personel de vardır, öğretim üyesi de vardır; ama üretmemektedirler, aynı zaafılarından dolayı. Önce özeleştiri yapayım, kendi içinde bulunduğum kurumdan başlayayım. Aynı şey iş hayatında, ticaret sektöründe, tarım sektöründe, sanayi sektöründe söz konusudur. Tarımcılar şikayet ederler, şikayet ederlerken hiçbir zaman ortak bir noktada aritmetikte ortaya gelmeyi düşünmezler. Öyle talepte bulunurlar ki, öbür kesimlerin onu vermesine olanak yoktur.

Ticaret kesimi "Gümrükleri sıfırlayın" derken hiçbir zaman gümrüklerin sıfırlanması olanağı bulunmamaktadır. Dünyada gümrükleri sıfır olan ve ithalatı da yüzdeyüz liberal olan bir ülke ben bilmiyorum; varsa söyleyin. Birkaç tane, ülke görünümündeki Singapur vesaire gibi kent-devlet görünümünde olan birkaç serbest bölge dışında böyle bir devlet yoktur.

Dolayısıyla temel sorunumuz ulusal olarak bazı konulara yaklaşmamamız ve sektörler olarak ortak çıkarlarımızı göremememizdir; temeldeki sorunumuz budur.

Bir de kısaca bir noktaya değineyim: Sayın Profesör Hürşit Ahmet'in belirttiği yazısında "Üçüncü Dünya Ülkeleri" demektedir. Günümüzde Üçüncü Dünya ülkesi kalmamıştır. Günümüzde iki dünya kalmıştır. Batı; kapitalist, sanayileşmiş dünya vardır ve geri kalan dünya vardır. Bir terminoloji düzeltmesi olarak da ilave ediyorum. Dolayısıyla iki dünya mevcuttur ve Türkiye, bunların arasındaki tam sınır bölgesinde bulunan bir noktadadır ve sanayileşmiş dünyaya geçebilmesi için en başta siyasi partilerimizin, diğer menfaat grupları, meslek kuruluşları olarak ulusal çıkarlar doğrultusunda ortak noktalarda birleşebilmeyi öğrenmek zorundayız. Bunu öğrenirsek Kuzeye dahil olacağız, Kuzey dünyasına. Bunu öğrenemezsek, Güneye dahil olacağız; ben böyle değerlendiriyorum.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN- Efendim ben de bunu, Belçika-lılaştırma, Bangladeşlileştirme diye formüle etmiş-tim. teyit ettiniz, teşekkür ederim.

Efendim, son söz Sayın Taciroğlu'nun, buyurun.

ALİ ZAFER TACİROĞLU -Teşekkür ederim.

Ben, Sayın Erol Manisalı'ya bir açıdan katılıyorum.

BAŞKAN- İşler kızışıyor şimdi!

ALİ ZAFER TACİROĞLU (Devamla)- Yok, kızışmıyor, belki aynı yerde buluşuyoruz. Çünkü uzlaşma amacıyla bir arada duruyoruz.

Türkiye'nin işi çok zor mu? Türkiye'nin işi 1978-1979'ları hatırlayanlar için çok zordu. Hatta çeşitli toplantılarda "Türkiye ne ihraç ederek ayağa kalkacak, bu döviz borçlarını nasıl ödeyecek, her gün kesilen elektrik bu sanayi nasıl yürüyecek? Bu parasızlıkla büyükelçilerimizin maaşlarını ödeyemiyoruz" diye çok çeşitli konuşmalar geç-di ve çoğumuz da buna iştirak ederdik. Fakat sıkıntılarımız o boyuta geldi ki, daha evvelki konuş-mamda belirttiğim gibi toplum, fedakarlık yapmaya hazır oldu, bunu farkededen politikacılar da, bu kararları cesaretle almakta tereddüt etmediler.

Alınan kararlardan sadece ikisi doğruya ya-kın, iyi niyet kararıdır; yani tam doğru kararlar de-ğildir, birçok eksikleri olmuştur, birçok uygulama hataları olmuştur. Bunun bir tanesi serbest döviz, bir tanesi de yanlışlıklarını saatlerce anlatmaya doyamayacağım ve biraz evvel bahsedilen serbest faizdir. Hem yanlışını anlatıyorum, hem de doğrudur diyorum; bu çelişki neden? Çünkü hiçbir şey mutlak değil. O günlerde bu döviz ve faiz üze-rine alınan kararlar aşağı yukarı 10 yıl boyunca bu dört büyük belamızdan üçünü kökünden nereden ise halletti diyebiliriz. Enflasyon boyutunu kesinlik-le halletmedi, çünkü faizle enflasyon tavşan kuyru-ğu gibi birbirini tutamadığı için, kötü kullanım me-selesi yüzünden bugüne kadar geldik.

Şimdi o günkü kötülüğe bakarak, bugün bu-lunduğumuz nokta çok mu kötü meselesine gelince: Keşke biraz daha kötü olsa da işin aciliyetini farkedip yeniden politikacılara uygulanabilir karar-lar almak için ne yapmaları gerektiği talimatını ve-rebilecek bir oy potansiyeli ile hep birlikte hareket edebilsen. Mesele karar verebilmektir, toplumun seçeneklerini iyi kullanmasıdır.

Orada tekrar bir iki kelime ile üzerinde dura-yım: Sübvansiyonlar tarımda veya diğer kesimlerde -hep konuşuyoruz, bu arada sanayi teşvikleri de var, bu arada başka ihracat teşvikleri de ol-muştur- her teşvik esasında bir gebelik, bir suni hadise getirmiştir. Doğruluğu her zaman tartışıl-makla birlikte bazıları başarılı olmuştur, ama bazı-ları alışkanlık yapmış, bünyede iltihap toplamış ve o çözülemez hale gelmiştir.

Mesela, tarımda sübvansiyonlar tamamen kalkabilir mi? Kalkamaz, rakip ülkelerin damping-leri her zaman göz önünde bulundurulur. Çünkü dünyada bir damping piyasası var, kendi köylünü-zü kesinlikle ezdiremezsiniz; bir.

İkincisi, mesela kitaplarda böyle yazıyor, dünya artık hizmet sektöründe üretime döndü deniliyor; bir açıdan doğru. Yani bundan sonra yapılacak istihdamların en büyük alanı hizmet sektörü, sonra sanayi, en son tarım. Daha doğrusu bizim 2500 liraya sattığımız bir pamukluyu, Paris'te bir modaevi 7 milyon liraya satıyor. O halde hizmet sektörü dediğimiz sektör, hatta sanayi bile değil; yani pamuğu dokutup, işletip toplayan bir örgüt, üstüne marka koyarak, pazarlayarak toplam yaratılmış kıymetin, fiili kıymetin aşağı yukarı 50-100 katını, 1000 katını alabiliyor. Demek ki hizmetler daha verimli bir model. Buna rağmen hiçbir ülkede nüfus yüzde 2.5 artmıyor ki, hiçbir ülkenin nüfusu 55 milyon değil ki. Siz, birden bire sektör rararının değiştiresiniz ve 3 partinin birden mutabık kalarak tarımdan insanların çekilmesini, şehirleşmesini sevinçle karşılayasınız, mümkün değil. Sanayinin böyle bir işçiye de ihtiyacı yok, hizmet sektörünün de böyle bir işçiye ihtiyacı yok. 20 yıl çobanlık yapmış bir adamın İstanbul'da hangi sektörde istihdamı bahis konusu? Demek ki salt teori burada kesinlikle geçerli değil. O zaman en azından bir ara noktada uzlaşmamız lazım.

Türkiye'de bugün mesela yalnız koyunculukta -50 milyon koyun olduğunu kitaplarımız yazıyor- 100 koyuna bir tane çoban, bir tane patron deseniz 1 milyon erkek istihdam eder. Bu 1 milyon erkek orada ürettiği kadar pay alır; ama şehre geldiği zaman hem üretmez, hem de milli gelirden negatif bir pay ister, oradaki mevcut rantı bölüşmeye talip olur ve bir de elarabası çıkartarak yeniden düzenli bir sistemin aksaması için gerekli alt yapıyı oluşturur. O günlerde mutlu olduğu için ailesini getirir, ailesini getirdiği zaman da hizmetlerden tam yararlanamadığı için yeniden mutsuz olur; eylemci, asi ve mutsuz bir yeni nesil yetişir.

Şimdi o zaman bunlardan sübvansiyonların kalkması şeklinde değil, optimal akılcı ve en iyi kullanımı ile politik araç olmayacak şekilde düzenlemek gerekiyor.

Yani bir başka olgu da şudur: Tarımda herhangi bir şekilde bir malın değerini yüksek ödediğiniz zaman o paranın kesinlikle tarıma gitmediği hakkında birtakım hesaplamalar her zaman yapılabilir. Benim düşüncem şudur: Tarımda eğer 500 liralık bugdaya 1000 lira verirsiniz, aradaki 500 lira, bugday ekiminin gelişmesine, bugdayın teknolojisinin artmasına yaramaz, onun tam tersine, ölü bir yatırım olan altına gider. Çünkü optimal fiyatın üstünde vermişsinizdir. Eğer optimal fiyatın çok altında verirsiniz, o taktirde de ekimden vazgeçer veya başka bir mala geçer. O halde işte devletin fonksiyonunu burada bugdayı almak yerine, bugdayın fiyatını izleyen, bugdayın dış ülkelerle ilişkisini izleyen küçük, üniter bir grup olarak düşünüyoruz. sadece Batı'da uygulamalarıyla olduğu gibi birtakım yönlendirmelerle eldeki stokları kullanan bir anlayış içine girmek gerekir.

"Devlet ufalmalı" dediğimizde de gene ekstremlerden hareket etmemek lazım, yapılabilirlerden; ama en süratli bir şekilde başlamak lazım. Mesela son 10 yılda birtakım toplantılarda özel sektör payının geliştiği gibi ifadeler kullanılıyor. Bu, aslında ciddi bir aldatmacadan öteye bir konu olmadı. Sebebi şu: Bütün devlet kuruluşları, anonim şirket statüsünde şirketler kurmakta kendilerini özgür hissettiler; yani biraz evvel arkadaşımın söylediği gibi Marmara Birlik eğer bir anonim şirket daha kurmuşsa, o özel sektör sayıldı. Halbuki Ticaret Bakanlığı'nın memurları Marmara Birlik'i, Marmara Birlik de o şirketi idare ettiği için esasında özel sektör gelişmedi, hatta daraldı.

Bir ikinci ekstremde, daralmasının nedenlerini şöyle görebiliriz: 1 Temmuz 1980 faiz kararından yakından sanayicilerin çoğu, senelerce o bataktan kurtulamadı ve şirketlerini göturdüler, bankalara teslim ettiler. Bütün hayatını o şirketlere, o sanayiye, o endüstriye vermiş insanın başaramadığı işleri bankalardaki yeni yetişme arkadaşlar becermeye çalıştılar ve görünüş itibarıyla de sanki başardılar. Bu mümkün değil, tabii biraz evvel Çelikel'in beyan ettiği gibi burada gene o devlet kurumu olduğu andan itibaren herhangi bir şekilde, herhangi bir verimlilik hesabı yapılmadan kredi alabilmesine ve haksız rekabet yapabilmesine imkân tanımaktan doğdu.

Dolayısıyla devletin ufalması görüşünde bir mutabakatımızın sağlanması gerekiyor.

Eğitimin üretime dönmesi bence üzerinde duracağımız büyük hadiselerden bir tanesi. Gazetelerde boy boy ilan görüyoruz. Devamlı personel arayan bu ilanların yanı sıra bir de ilanla gelmeyen kadrolar var, hiçbir zaman bulunmayan, ilanla bulunmayan kadrolar var. Peki, kim kimi eğitiyor? Kimin neye ihtiyacı var? Şu seviyede, bunda uzlaşmazsak, yani üretime dönük bir eğitim yapmazsak, bunu sadece fonksiyon olarak, sadece bir diploma olarak, diploma boyutunda düşünürsek, insanları bu kadar mutsuz etmeye hakkımız var mı? 1.200.000 - 1.300.000 yeni insana iş temin etmek için bence eldeki mevcut iş potansiyellerini en iyi şekilde kullanabilmemiz gerekmez mi?

Gene tasarruf eğiliminde tamamen görmezlikten gelmemiz mümkün olmayan şeyler var. Türkiye, hakikaten kötü durumda değil. Türkiye'de, yıllarca Güneydoğu Anadolu'dan kaçak canlı hayvan giderek büyük bir altın spekülasyonu yapıldı ve Türkiye'nin senelerce ihtiyacı tamamen oradan yapılan kaçakçılıkla giderildi. Bugün oralarda yapılan hayvancılık -hayvancılara haksızlık etmeyeyim; ama Orta Asya'dan geldiğimiz seviyelere nereden ise yakındır. Yani Orta Asya'dan bugüne kadar gelmişiz, tarıma bir sürü sübvansiyon lafı etmişiz, bir sürü cümleler söylemişiz; fakat enteresan bir şekilde oraya hiçbir katkıda bulunamamışız- konusunda söylenecek sözlerden bir tanesi yatırımları çok iyi seçmek lazım. GAP'a ayırdığımız paralar-

dan çok az bir kısmını orada hayvan islahına ayırmamız gerekirdi. Hayvan islahı dediğiniz çok küçük bir kelimedir. Sadece seleksiyon yapmanızdır ve iyi beslemenizdir. Büyük bir teknik ifade etmez. Bunu yaptığınız taktirde orada üretim birkaç misli artacaktır ve bu rakamlar, ciddi ve heyecan verici rakamlar olacaktır. Baraj yapılmasının anlamına gelmiyor; ama önceliklerinizi koyarken, önce verim alabileceğiniz, en seri verim alabileceğiniz alanları tercih etmeye mecbursunuz. Yoksa aklınıza geldiği gibi hem yatırım yapamazsınız, hem de Türkiye'nin bu kadar zenginliklerini, bu kadar hoyrat kullanmanıza rağmen ayakta kalmasını hesaba katarak kötümser olmaya da hakkınız yoktur.

Bunları madem bu şekilde israf etmemize rağmen, bu şekilde yanlış konutlaşma, yanlış yatırımlar, yanlış tasarruf alanlarına yatırmamıza rağmen hâlâ ciddi olarak bazı sorunlarımızı çözebiliyorsak, o zaman Türkiye'nin meseleleri çok derinde değil. Sadece demokrasi ile menfaatlerin direkt alınmasıyla, mesela bir çay fiyatı verildiği zaman bir parti çıkıyor, şu fiyat verilsin diyor, iktidar partisi de nerede ise ona yakın bir fiyat veriyor; fakat toplumun öbür kesiminden hiç ses çıkmıyor. Buna benzer her sektörde yanlış yapılanların karşısında olanlar kesinlikle birşey söylemedikleri sürece politikacı her yerden rey almak için her yere ayrı ayrı taviz vermeye tabii devam edecektir. Böyle bir politikacının, yani kendisini rasyonel kılamayan bir politikacının zaten parlamentoda işi yoktur. Önce kendisini rasyonel yapmıştır, önce oy potansiyelini rasyonel yapmıştır. Nitekim, hem şehir politikacılarında, hem milli parlamentodaki politikacılar da aynı basireti görüyoruz. Onlar, rey nerede varsa, oraya taviz vererek, ekonominin aleyhine tavizler

vererek rey almayı başarıyorlar; ama bu, toplumun mutluluğuna olmuyor. O halde toplum, bunları görerek bu mutabakatların ışığı altında uzlaşmaya varmalıdır diyorum.

Teşekkür ediyorum dinlediğiniz için. (Alkışlar)

BAŞKAN- Değerli konuklar, stratejilerin tartışıldığı bugün öğleden sonraki oturumu burada müsaadenizle kapatıyorum.

İlk önce sabırla "yalan rüzgârı var" bugün, ona rağmen, bir de bu "jeneration" olmasına rağmen, güzel bir pazar günü olmasına rağmen burada lütfedip bizlerle birlikte oldunuz, büyük bir dikkatle dinlediniz ve çok güzel katkılar yaptınız; sizlere teşekkür ediyorum.

Daha sonra seçkin panelistler gerçekten ülkemizin çok önemli ve stratejik sorunlarına birtakım çözümler önerdiler. Her ne kadar bunları milli consensus biçiminde, bir beyanname biçiminde bir raportörün kaleme alıp belki kamuoyuna da açıklaması gerekir. Burada gerçekten bir fikir jimnastiği yaptık, birçok sorunları birlikte tartıştık.

Nihayet ben, Cemiyetimize bu fevkalade güzel organizasyondan dolayı ve Türkiye'nin sorunlarını tekrar tekrar gündeme getirerek tartışma olanağı vermesinden dolayı teşekkür ediyorum.

Son teşekkürüm de sayın basın mensuplarına.

Efendim, iyi akşamlar diliyor, saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

Türk Siyasetinde Yeni Stratejiler

Açılış Konuşması	: Süleyman DEMİREL (DYP Genel Başkanı)
Panelistler	: Oğuzhan ASİLTÜRK (RP MYK Üyesi) M. Ali EREN (HEP Milletvekili) Ertuğrul GÜNAY (SHP Genel Sek. Yrd.) Sümer ORAL (DYP Milletvekili) Ülkü SÖYLEMEZOĞLU (ANAP Milletvekili)

BAŞKAN - Sayın Genel Başkan, sayın milletvekilleri, değerli konuklarımız, TRT ve basın değerli üyeleri;

16. İktisatçılar Haftası'nın 3. gününü açıyorum.

İlk konuşmayı DYP Genel Başkanı Sayın Süleyman Demirel'e veriyorum.

Buyurun efendim. (Alkışlar)

SÜLEYMAN DEMİREL - Televizyon beni rahatsız eder. Televizyondan rahatsız değilim de, ışığından. (Gülüşmeler)

Sayın Başkan, sayın panelistler, değerli dinleyiciler, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Benden istenen, Türkiye Siyasetinde Yeni Stratejiler üzerinde düşüncelerimi söylemektir. Zamanım 30 dakikadır, 5 dakika aşarsam özür dilerim. 30 dakikaya sığdırmaya çalışacağım.

Tabii ki, bu 30 dakika içerisinde her şeyi söyleyebilmem mümkün değildir. Söyleyeceklerim, kendimce önemsedğim hususlardır. Bunun dışında sizlerce önemli olup da, söylemediğim şeyler varsa, onları zamanım yetmediği için söylememiş saymanızı rica edeceğim.

Siyaset çok genel bir tabir. Strateji de, bir yabancı kelime. "Türkiye'de Siyaset Stratejileri" dendiği zaman, siyasetin ne olduğunu, stratejinin

ne olduğunu tabii ki çeşitli şekillerde anlamak mümkün; ama ben kendi maksadım için siyaseti, insana hizmet sanatı, devleti yönetme sanatı, yönetenlerle yönetilenler arasındaki münasebetleri tanzim sanatı şeklinde anladığımı başlangıçta ifade etmeliyim.

Stratejiyi de, bu amaca yönelik bütün imkanları, bütün kaynakları mobilize etme sanatı, seferber etme, tahrik, o istikamete sevk etme sanatı olarak alıyorum. Binaenaleyh, siyaset stratejilerinde, siyaset stratejisi ararken, Türk toplumunu barış içinde yaşayan, fukaralıktan, yoksulluktan, cahillikten, işsizlikten, güvensizlikten ve çaresizlikten kurtulmuş, çoğulcu; yani hür bir toplum "pülüralist" dediğimiz, herkesin istediği şekilde düşündüğü, istediği şeyi söylediği, istediği yere gittiği, istediği işi tuttuğu, istediği şekilde inandığı bir çoğulcu toplum yapma ve dünyanın gelişmiş ülkelerine, ülkemizin imarını inşaatını çıkarma ve toplumumuzu sivil, açık toplum, refah içerisinde sivil, açık toplum şekline getirme olarak alıyorum.

"Türk siyasetinin hedefi, amacı nedir?" dendiği zaman, amacı böyle alıyorum. Dünyanın gerisinde kalmamış, dünya ile bütünleşmiş, bütünleşme vasfına, niteliğine sahip, o şekilde bir toplum alıyorum. Binaenaleyh, istikametlendirme, o istikamet; yani stratejiler, Türk toplumunu bu noktaya götürmek için tanzim ve tespit edilmiş olacak-

tır.

1991 Haziranında tabii ki, bunu başarabilmek için, Türkiye'nin içinde bulunduğu şartları görmemezlikten gelemez; yani iyi de, barış içinde yaşayan, her şeyini çözmüş, eğitim sorununu, sağlık sorununu, işsizlik sorununu, refah sorununu çözmüş, haklar sorununu çözmüş bir toplum; yani bunun neresindeyiz ve neyi yaparsak buraya varırız? Bence sorun budur.

Evvela şunu ifade edelim ki, bu hedef, yanlış bir hedef değilse, eli kolu sıvayıp, bu hedefe doğru gitmek lazım. Bu hedefin, yanlış bir hedef olduğunu kimse iddia edemez. Netice itibarıyla bir mutlu toplum, bir itibarlı toplum, bir güçlü, dayanışmasını güçlendirmiş toplum, sorunlarının büyük bir kısmını çözmüş -tabii ki, bir toplumun sorunu bitmez- ama uygar seviyede, uygar seviyeye gelebilmiş, hangi şablonu alırsanız alın, uygar sayılabilecek bir toplum olma hevesi içinde olmamızı önemli bir olaydır. Bana göre olayın yarısı budur.

"Stratejiler" dediğimiz zaman, acaba toplum böyle bir hedefi biliyor mu? Böyle bir hedefe varmak için kararlı mı? Böyle bir hedefe varmak için şevki var mı? Yoksa "Koyuver gitsin" bezginliği içerisinde mi? Şevktir bence stratejilerin başında geleni, hevestir, heyecandır; yani siyaset stratejisi arıyorsak, bir toplumda şöyle bir karar kendisi hakkında mevcutsa, biz ne kadar gayret etsek bir yere varamayız, durduğumuz yerde dururuz, döndüğümüz yerde döneriz şeklinde kendisi hakkında bir karar mevcutsa, o toplumu bir yere götüremezsiniz.

Binaenaleyh, "siyaset" dediğiniz olay, bir büyüklü reçete değildir. Toplumun kendisinin içinden, fukaralığı, yoksulluğu, çaresizliği, velhasıl manevi moral ve maddi değerler bakımından yücelmemişliği bir kader bilmesi başka iştir, bunu kader tanımayıp, böyle bir kader vaktiyle sayılmışsa bile, bunu değiştirmeyi ahdetmiş olması önemli bir olaydır. Kararlılık, birinci olay odur. Bence stratejilerin birinci aranan şeyi, toplumun kararlılığıdır, toplumun şevkidir, toplumun hevesidir.

Tabii ki, bunu yapabilmek aslında kolay bir şey değildir. Bu bir eğitim, kültür ve toplumun topyekun dayanışması meselesidir. Böyle bir yere nasıl ulaşacağız; yani dediğimiz yere nasıl ulaşacağız? Dediğimiz yere ulaşmanın üzerinde durduğumuz zaman, sorunlar var. Bana göre birinci sorun, dünya ile beraber nefes alma, nefes verme, dünya ile beraber oturup kalkma sorunudur; yani bunun neresi sorun? Bu kolay bir iş değil de, ondan sorun; yani bu kadar söylediği gibi basit bir olay değil, dünya ile beraber soluk alma, teneffüs etme, onunla beraber oturup kalkma. "Bundan neyi kastediyorsun" dersin, şunu kastediyorum:

1991 dünyasında, bizatihi 1991 dünyasında bırakın ileriye bakmayı, mühim olaylar var, biz bu olayların neresindeyiz, bunlara nasıl bakıyoruz?

"Nedir bu mühim olaylar" dediğiniz? Bunlardan birincisi, insan haklarına dayalı, demokratik bir idareyi meydana getirmektir, getirebilmektir. İnsan haklarına dayalı demokratik idare.

İnsan hakları olayı, yeni bir olay değil. İnsan Hakları Beyannamesi öncesinde insan hakları söz konusudur. Fransız İhtilal Beyannamesi, Virjinya Haklar Beyannamesi, onun öncesinde Felemenk Haklar Beyannamesi, onun öncesinde Magna Carta'ya kadar giden, ama arada pek çok insan hakları olayı tartışılmıştır ve aslına bakarsanız, semavi kitaplarda insan hakları fevkalade önemli şekilde yer almıştır.

İnsan hakları beyannamelerinde, insan hakları dökümanlarında yer alan hakların pek çoğunu, insanoğlu uzunca zamandır biliyor; yalnız bunları herkese maletmekte birkatım sıkıntıları olmuş. 1991 dünyası bilhassa Marksizm'in hiç olmazsa teori olarak değilse bile, tatbikat olarak ve komünizmin bir devlet rejimi olarak çökmesinden sonra; yani 1990'lı yılların başında bu olaydan sonra, insan hakları çok daha önemli şekilde dünyanın gündemine gelmiştir. Dünya, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni imzaladıktan sonra, Helsinki Beyannamesi'ni, Helsinki Şartı'nı imzalamış ve sonra da 21 Kasım 1990'da da Paris Şartı'nı imzalamıştır. Dünya ile beraber soluk alacaksak, Türkiye'de, Paris Şartı'na uygun bir demokratik düzeni; yani insan hakları bakımından ona uygun bir demokratik düzeni mutlaka meydana getirmeye mecburuz.

Binaenaleyh, "Siyaset Stratejileri" dediğimiz zaman, biz yalnız başımıza da değiliz, dünyanın tesiri altındayız ve bilhassa enformasyon toplumunun, ulaşımın bu kadar gelişmesi neticesinde, her ikisinin birden bu kadar gelişmesi neticesinde "İletişim" dediğimiz muhabere olayının bu kadar gelişmesi neticesinde dünya küçülmüş ve dünya milletleri birbirini hiçbir zorlama olmadan tesir altına almıştır. Önümüzdeki 10 sene bu olay çok daha hızlanacaktır.

O itibarla, dünya ile beraber yaşarken gayet tabii ki, kendi kişiliğimizi, kendi varlığımızı, kendi benliğimizi kaybetmemiz söz konusu olmaz. Her ne kadar acaba bu dünya ile beraber olma, milli sınırları ortadan kaldıracak, milli devleti ortadan kaldıracak, milli kişiliği ortadan kaldıracak gibi endişeler varsa da, ben bu endişelere katılmıyorum.

Toplumlar milli kişiliklerini, milli benliklerini, milli hükümlerliklerini de muhafaza ederek, milli kültürlerini de muhafaza ederek, herhalde dünya üzerinde beraber yaşamak için, daha iyi yaşamak için, barış içinde yaşamak için birtakım ortak değerler bulacaklardır. Bu ortak değerlerin kağıt üstünde olanları vardır; yalnız bunların kağıt üstünden uygulamaya geçmesi zaman alacaktır.

Türkiye 1991'e gelinceye kadar gayet tabii ki çeşitli merhaleleri aşmıştır insan hakları olayın-

da, hürriyetler olayında, Osmanlı döneminden başlayarak gelen çeşitli cereyanlar nihayet Cumhuriyet'te çeşitli şekiller alarak devam etmiş, sonra çoğulcu demokrasiye, çok partili demokrasiye geçilmiş ve bu çok partili demokrasiyi de Türkiye keşintilere uğratmış; yani yürütememiştir.

Şimdi, 1991'de geçmişten kalan birtakım tortular var, bu tortuları da kimse görmemezlikten gelemiz. Ben size geçmiş anlatacak değilim; ama bugün tartışılan fikirlerin pek çoğu daha 100 sene evvel tartışılmış, 80 sene evvel tartışılmış, eğer Ahrar Fırkası'nın programına bakarsanız, üç tane önemli şey görürsünüz 1908'li yıllarda; yani 80 küsur sene olmuş. Bunlardan bir tanesi, "Teşebbüs-ü şahsidir"; yani bugün tartışıp durduğumuz "market ekonomisi" filan diye, "piyasa ekonomisi" filan diye tartıştığımız, özel girişimcilik, Ahrar Fırkası'nın programında.

İkincisi ise, ordunun siyasete karışmamasıdır.

Üçüncüsü ise, adem-i merkezîyetçiliktir; yani bugün bu prensipler 80 sene sonra da yine pekala teru taze duruyor "Ah şunları bir yapabilirsek" diye Türkiye'de bunun zaman zaman tartışması yapılıyor, heyecanı yaşanıyor.

Ben buraya takılıp kalacak değilim gayet tabii ki, biz istikrar arayan bir ülkeyiz, 1991'de de istikrar arayan bir ülkeyiz. "Siyaset stratejisi" dediğimiz zaman, dünya ile beraber yaşayalım, tamam. Dünyadaki insanların hakları, bizim insanlarımız için de olsun. Daha doğrusu, ileri, medeni memleketlerdeki uygar memleketlerdeki haklar bizim insanlarımız için de olsun. Bunlar nerededir? Evrensel Haklar Beyannamesi'ndedir ve de en sonu da Paris Şartı'ndadır. Biz bunları nasıl yapacağız, bunlar bizim için nasıl olacak?

Biz evvela sanıyorum ki, bazı tortuları silmeye mecburuz. "siyaset" dediğimiz olay, "siyasetçi" dediğimiz olay, siyasetin müesseseleri, kurumları hakkındaki kanaatlerimizi gözden geçirmeye her şeyden evvel mecburuz.

Siyaset, devletle millet arasında köprüdür. Eğer siyaseti kötü bir şey sayıyorsanız, bu köprüden geçemezsiniz. Bu köprüden geçemediğiniz yerde de, bence, siyasetten birtakım şeyleri ummak yanlış, hem siyaseti kötüleyeceksiniz, hem her şeyi ondan bekleyeceksiniz, bu mümkün değildir.

Sanıyorum Türkiye'nin 1991'de yapması lazım gelen şey, yine bir psikolojik olaydır; yalnız bu psikolojik olaylar veyahutta "ekonomi dışı" dediğimiz maddeye dayanmayan şeyler, genellikle maddeden önde gelen işlerdir. Bu nedir? Türkiye'de bu ülkenin insanları evvela kendilerinin hakları olduğunu bilmeye mecburdurlar. Hakları; yani "İnsan Hakları" dediğimiz olayın, bir kitap olayı, bir mecmua olayı, bir ilim olayı olmaktan ötede, bir insanlık olayı olduğunu ve insanlığın içine kendileri-

nin de dahil bulunduğunu, bu ülkenin her ferdi, o hakların kendilerine ait olduğunu, o hakların sahibi olduğunu, o hakların lütfen kendilerine verilmiş değil de, anadan doğdukları zaman, yaratıldıkları zaman hakları bulunduğunu, bunun vazgeçilmez şeyler olduğunu, devredilmez şeyler olduğunu, bölünmez şeyler olduğunu, zaman aşımına uğramaz şeyler olduğunu benim ülkemizin insanları bilmelidir. Buna "Hak bilinci" diyoruz. Bunu bilmediğiniz sürece, tepeden tepeden, bu ülkenin üstüne çeşitli şeyler giydirerek, sanıyorum ki, bir yere varmamız mümkün olmaz, olmamıştır da. Yalnız bilmek kafi değil, "Bunlar benim hakkımdır" diye ona sahip çıkması da lazımdır.

Türkiye'de eğer biz istikrar arıyorsak, istikrarı Türk vatandaşının zihninde ve gönlünde arıyacağız, evvela o haklarına sahip çıkacak. Bu hakları, bir nevi ulufe, bir nevi sadaka, bir nevi lütf saydığı sürece, olduğu zaman "iyi" olmadığı zaman da "yoksa yok" deyip geçiyorsa Türk vatandaş, o zaman zaten vatandaşlık sorumluluğunu deruhte etme durumunda değildir.

Özetle söylemek istediğim husus şudur:

Türkiye'de siyaset tahrip edilmiştir, siyasetin kurumları da tahrip edilmiştir ve şimdi Türk siyasetinin önünde duran önemli sorun, Türk siyasetini ihya etmektir, Türk siyasetine güven getirmektir, Türk siyasetini güvensizlikten kurtarmaktır. Türkiye'de siyaset, kötü iş olarak tanıtılmıştır, siyasetçi de kötü kişi olarak tanıtılmıştır. Siyasetin enstrümanları, aletleri, vasıtaları örgütlenmedir. Örgütlenme nasıl olacak? Örgütlenme, partiler şeklinde olacak ve Anayasamızda yazarsınız dersiniz ki, "Türkiye'de siyasi parti kurmak izne tabi değildir. Kapatmak sadece mahkemenin işi değil, Anayasa Mahkemesi'nin işidir". Bakarsınız bir genişlik veriyorsunuz, hayır. Türkiye'de bugün en yaşlı parti 8 yaşında; yani biz, birikimimizi tahrip etmişiz. Yalnız birikimimizi değil, kadrolarımızı da tahrip etmişizdir. Biz zaman zaman, Türkiye sıkıldığı yerde, çareyi yanlış yerde aradığımızdan dolayı ve neticede vazgeçemediğimiz siyaseti ve siyasetçiyi veya siyasi örgütlenmeyi evvela tahrip edip, sonra ondan medet umduğumuzdan dolayı istikrar olayını henüz çözememiştir.

İstikrarı, bence "siyasi istikrar, ekonomik istikrar, sosyal istikrar" diye ayırmak mümkün değildir; çünkü beraberdur bunlar ve aslında bunun kilit taşı da, siyasi istikrardır. Eğer siyasi istikrar yoksa, diğerleri olmaz. "Varsın siyasi istikrar olmasın, ama diğerleri olsun" demek doğru değildir, mümkün de değildir, bunların üçü beraber gelecektir.

Yine kimseyi kötülemek istemiyorum, bir ülke eğer siyasetçi, siyasetçiyi, siyasi partiyi, Parlamento'yu, oyu; yani seçmenin verdiği oyu ve hür demokratik rejimin müesseseleri olan sendikacılığı, hür üniversiteyi, hür yargıyı, hür basını - bunlardan hangisini isterseniz alabilirsiniz- bunla-

rin bir kısmını veya tümünü suçlu sandalyesine oturtuyorsa, bence o ülkede siyaset stratejileri olarak yapacağınız şey, daha sonra; yani bu sandalyeden kaldırdıktan sonra bu organları veya bu kişilikleri, mutlaka halkın rejime ve devlete olan inancını, halkın siyasete olan inancını, halkın siyasetçiye olan inancını yeniden ihya etmekle karşı karşıyasınız.

Bugün Türkiye'de, Türk siyaseti perişandır. Türk siyasetinin tabanı paramparçadır ve Türk siyasetinin tabanına devlet nüfusu, devlet gücü girmiş, devletin nüfuzunu ve gücünü ellerinde tutanlar, Türk siyasetinin kendiliğinden oluşmasına tahammül edememişler ve bir ekin tarlasını ezer gibi, Türk siyasetini ezmiş ve çiğnemişlerdir.

Şimdi dünyanın sayılı dökümanlarındaki fevkalade yüce, fevkalade ulvi kavramları getirin, Türk halkının önüne koyun. İyi ama bina yapacaksınız, zemin yok orta yerde. Binaenaleyh, bence Türk siyasetinin 1991'deki en önemli olaylarından birisi, halkın siyasete, halkın siyasetçiye, halkın partiye, halkın parlamentoya, halkın milletvekiline, halkın demokrasinin diğer müesseselerine olan inancını, daha doğrusu, halkın rejime olan inancını, halkın devlete olan inancını yeni baştan ihyadır.

Ben hiçbir şeyi abartmıyorum, her şeyi olduğu gibi söylüyorum. Halkın içerisindeki güç, araç aslında nedir? Oyudur. Zaman zaman bu oyu siz, tesirsiz hale getirdikten sonra, daha doğrusu, bunu hiç dinlemedikten sonra, bunu çiğnedikten sonra, hatta oy verdiğiniz kimseleri suçlu saydıktan sonra, o oy verenleri de suçlu saydıktan sonra, hiç yara almadığınızı iddia edemezsiniz. Büyük yarası var Türk siyasetinin 1991'de. Bu yaraları kapatmadan, dünya ile soluk almaya kalkmak falan, sadece tren lokomotifini gider, vagonları istasyonda kalır. Binaenaleyh, o lokomotif, aslında kendi kendini çekmek için değil, vagonları çekmek içindir, fonksiyon yapmaz.

Paris Anlaşması gayet güzel, nerede Paris Anlaşması'nın şartları Türkiye'de? Sabahleyin size kötü şeyler, karanlık şeyler söylüyor falan değilim, ben gerçekçiyim. Bunları düzeltmediğimiz sürece ben, Türkiye'nin meydanlarından geliyorum. Bunları düzeltmediğimiz sürece -30 senedir bu meydanlardayım- yani siyasetçiye, "Efendim, siyasetçi, kendi itibarını kendisi sağlasın" tamam, sağlasın. O, onun görevi. Zaten siyasetçi, kendi görevini, kendi itibarını kendisi sağlayamıyorsa, o siyasetçi, siyasetin içinde barınmaz. Benim şikayetçisi olduğum şey, "Ben siyasetçiyim diye ortaya çıkanlara itibar edin" demiyorum. Benim dediğim şey, binbir emekle meydana getirilmiş bulunan itibarları tahrip etmeyin. Bunu kime diyorsun? Toplumuma diyorum. Toplum ne yapsın ki, zaman zaman devleti eline geçirenlere diyorum, ne asker meselesi, ne şu meselesi.

İşte bakın, bunalımsız bir Türkiye arıyoruz,

istikrar odur. Ne zaman ki Türkiye'de şartlar zorlaştı, eğer halk rejimden ve siyasetten ümidini keser de, başka çareler, başka reçeteler aramaya kalkarsa, o zaman "halaskâran" kavramından kurtulamayız kurtarıcı ve "halaskâran, ülke uçurumun kenarına geldi, memleket batıyor" diye başladığı zaman yapılacak şey, siyaseti de, siyasetçiye de tümünü toplu gömmektir. Biz onları yaparak geldik. Pençe-i hizmi hilal, hufein kraz, bunlar bizim siyaset tabirlerimizdir ve ondan sonra da, memleket uçuruma gidiyordu, bunlar hepsi aynı manadardır.

Geçen 30 senenin, çoğulcu demokrasiyi yapmak için gayretlerimizi küçümsemiyorum. Bu gayretleri neticeye ulaştıramadığımızı söylüyorum. 44 senelik çok partili Türkiye'de "8 yaşında parti" diyorum, bunun 36 senesi nereye gitti? "Efendim, şunun kusuru idi, bunun kusuru idi" dersiniz, bu meseleyi halletmez. Ne istiyorsunuz Türkiye'de, ne istiyoruz? İstikrar içerisinde gelişen, büyüyen, ilerleyen, dünya ile bütünleşebilecek ve kalkınmasını dünya ile beraber götürebilecek bir Türkiye arıyoruz. Yalnız kendinize güveniniz yoksa, enstrümanlarınıza güveniniz yoksa bir yere varamazsınız.

Türk siyasetinin diğer bir sorunundan bahsetmek istiyorum. Yani istikrar ararken, Türk siyaseti örgütlü değil, siyasi parti örgütlenmesi yetmiyor. Zaten siyasi parti örgütlenmesi, çok kere ülkenin yarısında bitiyor; yani ilçede bitiyor, şimdi beldede bitiyor, onun altında daha Türkiye var ve bugünkü şartlar içerisinde siyasi parti örgütlenmesi çok zorlaşmıştır.

Şimdi bakınız, Türkiye'de siyasi parti gençlik teşkilatları kuramaz, kadın teşkilatları kuramaz. Siyasi parti, üniversite profesörlerini yönetimine alamaz. Siyasi parti, meslek kuruluşlarının yönetiminde bulunan kimseleri yönetimine alamaz. Geriye kim kaldı, kiminle yapacaksınız siyaseti? Bilhas- sa taşra çapında söylüyorum, Türkiye, öyle çok yetişkin adam bulunan bir ülke değil ve bir avuç yetişkin adamınız var, bunu zaman zaman gelişi biçiyorsunuz, "kahtı rical" dediğimiz olay, kadrosunu biçiyorsunuz, örgütünü biçiyorsunuz, "Haydi yeni baştan oğlum, kim olsa yapar bunu". Hayı efendim, bunu kim olsa yapamaz. "Kim olsa yapar" dediğiniz yerde olmuyor işte ve neticede Türkiye sanıyorum ki, medet umduğu şeye güvenme durumundadır. Bu güveni sağlayın efendim. Hay hay, bu güveni sağlayalım, daha doğrusu, siyasetçiden bu güvenin sağlanmasını isteyin. Yalnız hem oyunuza, hem öne çıkardığınız kimselere hem kendinize, hem kendi haklarınıza sahip çıkın bunun sağlanmasını isteyin. Halkıma söylüyorum bunu.

Bu yapılmadıkça, siyaseti kimin için yapacaksınız? Halk için. Halk, siyaseti ve siyasetçiye kucaklamadıkça, halk rejimi kucaklamadıkça, halk devleti kucaklamadıkça istikrar bulamayız. Gaye

açık söylüyorum. "Siz niye gayret ediyorsunuz?" İşte biz buna gayret ediyoruz. Ben sizin önünüze bir tespih getirip bırakmıyorum, "Türkiye'de bir şey olmaz, biz bu işleri yapamayız" demiyorum; ben iddiamın adamıyım, biz bunları yaparız. Neyi yaparız? Evvela bunu yapacaksınız, bundan sonra arka arkaya gelecektir. Bundan sonra ne yapacaksınız, yani bir defa bunu yaparsanız?

Bakin, siyasetin kurumları bugün için dökülüyor. Türkiye'de temsili Meclis var; yani halkın hür oylarıyla, eşit şartlar içerisinde yapılmış, adil seçimlerle teşekkül etmiş Meclis, Türkiye'nin böyle bir meclisi yok. Eşit şartlar içerisinde, halkın hür oylarıyla adil yapılmış bir seçimle teşekkül etmiş bir meclis yok; çünkü, depolitizasyon, yani bu ara rejimlerin getirdiği depolitizasyon Türk halkını siyasetten soğutmuş ve uzaklaştırmış. Ceza koyarak sandık başına getiriyorsunuz ve "eşit seçim" diyoruz, eşit ne ile olacak? Evvela benim vatandaşımın haber alma hakkı işlemiyor, doğruları bilmiyor ki ve tefrik ve temyiz, yani bunu ayıracak ve tercih edecek. Bu işlemiyor, yani geçmişini söylüyorum. Önümüzdeki zaman tabii ki biraz daha değişik olacaktır ve "hür" dediğiniz olay sadece kağıt üstünde var. "Serbest" dediğiniz olay da öyle, "adil" dediğiniz olay da öyle, "eşit" dediğiniz olay da öyle. Bunların olmadığı yerde seçim, sadece sayımdır. Sayıma dayanan bir demokrasiyi götüremezsiniz. Zaten böyle bir şey olmaz, yani işin özünü arıyorsunuz, şeklini değil, şekli tamamdır, ama özü yok.

Türkiye'nin Paramentosu halkından kopuktur. Neden kopuktur? Çünkü, orada ne yapıyor? Halkın hiç haberi yoktur, bir.

İkincisi, bu Parlamento yasama organıdır, yasa yapmasına gerek kalmamıştır ve sürgün kararname, sansür kararname gibi, temel insan haklarını ilgilendiren olaylar dahi kararnamelerle, kanun yerine yapılabiliyor ve bu kararnameler aylarca meclislerde kalabiliyor, o zaman yasama yapma yetkisine gerek yok. 166 tane kararname meclislerde duruyor kanun kuvvetinde kararname.

Kanun kuvvetinde kararnameyi biz icat ettik. 1969 Seçim Beyannamemizde vardı, ondan sonra bir dönemde meydana getirildi, ama bu, meclislerden sıkılıp, Meclisi bir kenara atmak için değildir ve benim Meclisimin gündeminde 750 tane, şimdi belki daha da fazladır son 10-15 gün zarfında, 750 tane sözlü soru var, 2,5-3 senedir bekleyen sözlü sorular var. Denetim nerede? Yasama yetkisini kullanamıyorsunuz, denetim yapamıyorsunuz ve sonra 166 fonlu bir bütçesi var. Yani bütçe var, artı 166 tane fon var, 30 trilyon, 40 trilyon, yani muhasebe birliği, muhasebe tekniği, varidat tekniği, bunların hapsi bozulmuş. Meclisin bütçe hakkı kaybolmuş, Meclisin yasa yapma hakkı kaybolmuş.

Bir olay daha var; yani Meclisin vergi koyma hakkı "1 ila 20 kat arasında hükümet bu vergi-

leri artırır" diye bir kayıt koyarsanız kanuna, enflasyon olmasa şayet, 50 sene o Meclisin karşısına gelmeye gerek yok, hükümet vergiyi koyup, geçer gider.

Meclis aslında, evvela bir memlekette her şeyin açıklıkla konuşulabilmesi için vardır. Ondan sonra, meclis, bir memlekette bütçe hakkı için vardır, vatandaşın bütçe hakkı için vardır; yani "benim verdiğim para nereye gidiyor?" Meclis bir ülkede vergi hakkı için vardır; yani "benden niye bu kadar vergi alıyorsun ve şu adamdan niçin almıyorsun, benden niye bu kadar alabiliyorsun?" denebilmesi için var. Bunların hepsi dağılmıştır ve bir de denetim hakkı ve üzüntüyle söyleyeyim ki, benim ülkemde kuvvetler ayrılığı prensibi de fevkalade zedelenmiştir işte bu yüzden. Çünkü, Meclisin yetkilerini hemen hemen icra almış ve umalım ki, çok ummak istiyorum, hiç olmazsa senelerden beri getirdiğimiz yargı bağımsızlığı bu arada zedelenmesin.

Şu da, hiçbir artıniyetle değil, ama herkesin bildiği bir şeydir, Meclisin elinden Hükümet birtakım görevleri almıştır. "Efendim, bu anayasalıdır" denecektir. Anayasalıdır, yani Anayasa bu hakları veriyor.

Bir ülkenin anayasası olması yetmez, o anayasanın hukukun üstünlüğüne uygun olması lazım. Anayasa yaparsınız, bir ülkede kanunların anayasaya uygun olması yetmez. O anayasanın, hukukun üstünlüğüne uygun olması lazım. Ben iddia ediyorum ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün hukukun üstünlüğüne uyan bir anayasası yoktur. Öyle ise, Türk siyasetinin bir anayasa sorunu vardır. Yok mu anayasası? Var, işte yüzde 92 oyla halk tarafından kabul edilmiş, halk tarafından hangi şartlarda kabul edilmiş? İkrahtır, yani "Gel buraya, şunu kabul et", "Etmezsem?" Etmezsen, bu Anayasayı kabul etmeyin derse birisi, hapishaneyi boylarsın. Bu şartlar altında yapılmış bir referandumdan, referandum ancak ikrah olarak, hukukun çok güzel tabirlerinden birisi, başka bir şey değildir, zorla.

Halbuki, hani hür olacaktık. Bir millet düşününüz ki, serbestçe kendi anayasasını yapmayı dahi başaramamış. Türk siyasetinin aradığı şeylerin içerisinde yorulmuş bir anayasa, eskimiş bir anayasa, tükenmiş bir anayasanın yerine, Paris Şartlarına uyan, insan haklarına uyan ve ileri açık toplumun, sivil toplumun, hür toplumun gereklerine uyan bir anayasa lazım. Bu, örgütlü bir toplum olacaktır. Örgütlenme sadece, siyasetin örgütlenmesinden ibaret olmayacaktır ve burada demokratik tepkiye vesile veren demonstrasyon hakkı, gösteri ve yürüyüş hakkının kullanılabilecektir. Gösteri ve yürüyüş hakkının kullanılamadığı bir ülkede bu rejimi işletmek mümkün değildir, rejimi işletmek mümkün değildir.

Onun içindir ki, bunlardan rahatsız olunması

kadar yanlış bir şey düşünmüyorum. Öyleyse ül-
kemin sorunları var. Ülkemin, hukukun üstünlüğü-
ne dayanan bir anayasaya, millet iradesine daya-
nan, millet iradesi üstünlüğüne dayanan bir meclis-
se ve modern çağın devletine uygun bir kurumlar,
ahenk içinde işleyecek kurumları ve hukukun üs-
tünlüğünü de, meclisin üstünlüğünü de tanıyan, fiil-
len bunları ihlal etmeyen kadrolara ihtiyacı var.
Bütün bunların yanında da, ülkemizin 1991'de mille-
timin dürüst, adil ve hür iradesiyle meydana getir-
diği bir yeni parlamentoya ihtiyacı var. Bu bir se-
çim teranesinden falan ibaret değildir, ülkenin
bunlara ihtiyacı var. Çünkü, ülkenin yönetimine
geldiğiniz vakit, herkes biliyor ki, bugün ülkenin
yönetimini üstlenen heyetlerin arkasında halk ço-
ğunluğu yoktur. "Vardır" diyen varsa, işte meydan
gelin. "Yoktur" deniyor, "Yoktur" a karşı, "Hayır,
vardır" diyemezsiniz. 26 milyon insanın "Yoktur"
dediği yerde, 26 bin kişiye dayanarak, kendi meş-
ruyetinizi gösteremezsiniz, bu mümkün değildir.

Ben bunu kimlere söylüyorum? Ne buradaki
iktidar partisinin temsilcisine, ne şuna, ne buna,
açığa söylüyorum. Benim söylediğim aksini söy-
lemek de zaten mümkün değildir. Ben burada ge-
lip indoktrinasyon falan yapıyor değilim. Bana sor-
dunuz; Türkiye'nin Siyaset Stratejisi ne olmalı?
Ben bunun önemli meselelerini söyledim. Üç, beş
cümle daha söyleyeceğim, zamanım dolmak üze-
redir.

Peki dünyanın önünde başka meseleler,
Türkiye'nin önünde başka meseleler, bunlar ne-
dir? Evet, dünyanın önünde insan hakları olayının
yanında hemen bir nüfus olayı, bunun yanında bir
zenginleşme olayı, bunun yanında, bunlarla bera-
ber duran ve fevkalade önemli önümüzdeki za-
man içinde aşamalara, evrelere gidecek olan bir
eğitim olayı, bunlar duruyor.

Bir de, dünya can çekiyor. Bunu birtakım
insanlar görebilmiştir, dünyayı koruma olayı duru-
yor. Yarından sonraki günde, ayın 5'inde Dünyayı
Koruma, Dünyayı Kurtarma Günüdür. Hiç kimse
zannetmesin ki, herkese yetecek kadar su, herke-
se yetecek kadar hava var bu dünyada. Herkese
yetecek kadar ekmek olabilir, eğer havayı ve suyu
kullanılmaz hale getirmesek.

Bu çevre olayını, haklar olayı kadar önemli
telakki etmek mecburiyetindedir benim ülkem.
Bundan iki şey çıkıyor:

1. Yeni kontra-sosyal lazım; yani benim ül-
kemin insanların kendi devletleriyle, birbirleriyle
olan ve dünya ile olan münasebetlerini yeniden
ayarlama lazım, bir sosyal mukavele.

2. Kontra-natürel lazım; yani yine benim ül-
kemin insanların, dünyayı teşkil eden insanların
tümünün beraberce doğayla uzlaşmaları lazım.

Binaenaleyh, iki büyük uzlaşma, iki büyük
kontrat meydana çıkaracaktır. Bir sosyal mukave-
le ve bir de doğa mukavelesi ve bunların içerisin-

de Türkiye bütün bunları yaparken nasıl zenginle-
şecek? Türkiye'nin zenginleşmesi ancak dünyaya
açılmakla, teknolojiye yararlanmakla, genetikten
yararlanmakla, prodüktivitesini artırmakla, rekabet
gücünü olan bir üretime gitmekle mümkündür. Üre-
tim, yatırımdan geçecek.

İşte buraya geliyorsunuz, yine istikrar ara-
yacaksınız. İstikrar içinde büyüme Türk siyasetinin
en önemli hedeflerinden birisidir. Yalnız siyasi is-
tikrar yoksa, ekonomik istikrar da olmaz. Büyüme,
yüzde 10 büyüdük, yüzde 1.9 büyüdük, böyle bü-
yüme olmaz. İstikrar içinde, istikrarlı büyüme ve
"İstikrar içinde" dediğiniz zaman yüzde 50, yüzde
60, yüzde 70 enflasyonlu büyüme olmaz, bunun
adına "İstikrar" falan demezler. "Efendim, yüzde
60, yüzde 10 büyüdük ya" dersiniz, bir ekmeğin
yarısını sekiz kişi, yarısını iki kişi yemeye başla-
mıyorsa, toplumsal adalet zedelenmiştir, sosyal
adalet değil, ondan daha öte.

Binaenaleyh, bizim ülkemizde herkese yete-
cek ekmek var, herkese yetecek iş de var; yalnız
bu ancak yatırımla olur. Kim yapacak yatırımı? İşte
burada başlıyor devletin şeklini tayin ederken, rejim-
in şeklini tayin ederken, siyasi rejimle, ekonomik
şekillenmenin münasebetleri, pazar ekonomisi.
Pazar ekonomisiyle hukukun üstünlüğüne dayalı
bir serbest rejimi, hürriyetçi rejimi birbirinden ayı-
ramazsınız. Yalnız ne zaman ayıramazsınız? Biz
bu işe yeni başlıyor değiliz ki, Türkiye'de üretimin
hemen hemen yarısını devlet yapıyor. Türkiye'de
elektrik fiyatından, odun fiyatına kadar devlet tayin
ediyor, petrol fiyatını devlet tayin ediyor, kâğıt fi-
yatını devlet tayin ediyor, kur'u devlet tayin ediyor,
bakır fiyatlarını devlet tayin ediyor. Acaba serbest
ekonomi için geriye ne kalıyor? Geriye şu kalıyor:

Bankalardaki mevduat acaba nereye gidi-
yor? Onun önemli bir kısmını da devlet alıp, bütçe-
sinde kullanıyor ve bir ülkede enflasyon, devletin
politikası haline gelmişse, evvela o ülkenin siyasi
sorunu; yani strateji sorunu, o enflasyondan kurtul-
up, ülkeyi istikrara sokmaktır.

Enflasyon kendiliğinden mi devlet politikası
haline gelir veya kendiliğinden mi olur? Hayır.
Kendiliğinden mi durur? O da hayır.

1991 bütçesi Türkiye'de gayrisafi milli hası-
lanın yüzde 9.5'ünü kamu açığı olarak gösteriyor.
Gayrisafi milli hasılanın yüzde 9.5'u kamu açığı ise
ve üretim için yeni bir şey yapmamıyorsanız, sene-
lerdir sanayileşmeniz durmuşsa ve yeni üretim ka-
pasiteleri koymamışsanız, yeni mal meydana ge-
tirmemişseniz büyük sorunuz vardır. İşte o enf-
lasyondur. Sermaye hasıla katsayısı, küçük yatırı-
mlar yerine, büyük yatırımlara gitmişseniz, yani
çok koyup, az alan yatırımlara gitmişseniz, enflas-
yon kaçınılmazdır. Nihayet 50 milyar dolar dış ve
60 trilyon iç borcu olan bir Türkiye'nin, borç servi-
sinden gelen yükler ve enflasyonun başka bir se-
bebidir.

Binaenaleyh, siyasi rejim bir yerde ekonomik rejimden yahutta ekonomik şartlardan bunalma alır. Eğer halkınız sıkıntılar içinde kıvranıyorsa, ona "İşte canım, sen hür düzenin içindesin, hukuk düzeninin içindesin" şeklinde anlatmakta müşkülât çekersiniz. Kaldı ki, o mu ondan çıkar, bu mu ondan çıkar, ayrı ayrı şeylerdir.

Şimdi sözlerimi bağlıyorum.

Türk siyasetinin önünde, rejimini ihya, rejime olan inancı ihya ve hak bilincini ihya; devleti, işleyen devlet haline getirme; koropsiyondan, her şeyden sıyırma; işleyen devlet haline getirme; "Bugün git, yarın gel"den kurtarma; kırtasiyecilikten kurtarma; rüşvetten kurtarma; her türlü şeylerden kurtarma; halkın rejime güvenini sağlama; kalkınma ve istikrar içinde kalkınma; büyüme; her-kese ekmek çıkarma; dünya ile beraber olma, yani dünya ile bütünleşme, dünyalaşma; eğitim olayına çok yeni bir şekil verme; sağlık hizmetlerini, sosyal devlet haline yakışır hale getirme; bölgeler arası kalkınmamışlık farkları yeniden çok açılmıştır, bunları yeniden dahatma; zümreler arası kalkınmamışlık farkları açılmıştır, bunları daraltma ve netice itibarıyla bir üretim patlaması vardır. Bunları yapabilirsek, mutlu bir topluma varırız. Bunları yapabilmenin şartı mutlaka siyasi rejimden geçer. Siyasi rejimi oturtamadığımız sürece ve halkın iradesini devlete hakim kılamadığımız sürece, sadece kendi kendimizi aldatırız. Peki, Türkiye ne yapacaktır?

Türkiye, bütün şu saydığım şeyleri yapacaktır. Başka bir yolu var mı Türkiye'nin bunları yapmamaktan? Yok. Çünkü, Türkiye'nin, dünyanın diğer memleketlerinin gerisinde kalması mümkün değildir. Şunu açıkça söyleyeyim ki, bir ülke rejimini, bir ülke kalkınmasını, bir ülke savunmasını başka bir ülkeye iade edemez, kendisi yapacaktır.

Bütün bunları burada sayıp dökmemin sebebi, "Yandık, bittik, öldük, örtün üstümüzü ölelim" dedirtmek için değil, bunların üstesinden gelelim dedirtmek içindir.

Hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Genel Başkan Süleyman Demirel'e, lütfettikleri konuşma için şükranlarımızı ifade ederiz efendim.

BAŞKAN - Şimdi panelimize geçiyoruz.

İlk söz Sayın Söylemezoğlu'nun, buyurun efendim.

ÜLKÜ SÖYLEMEZOĞLU - Sayın Başkan, Sayın Genel Başkan, değerli panelistler, milletvekilleri, değerli hocalarım ve meslektaşlarım ve sevgili izleyiciler.

Mensubu olduğum bir fakültenin 16. haftasında da olsa, kuruluşundan 50 yıl, 55 yıl geçmiş de olsa böyle bir panelinde bana da söz verilmiş olmasından ötürü mutluyum ve bana bu imkanı

verenlere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Aslında, hepimizin ustası, gerçekten büyük bir politikacı ve Türkiye'ye damgasını vurmuş bir Genel Başkandan sonra konuşmak zor. Ama ben, 1950'li, 1960'lı yıllarını öğrencilik, üniversite ve lise, 1960'la 1980'li yıllarını devletin çeşitli kademe-lerinde kamu hizmetlisi, 1980-1990 yıllarında doğrudan politikanın içerisinde geçiren bir arkadaşını-zım. Her şeyden evvel, kendini daha çok teknisyen gören bir kişi olarak zaten kimseyi tenkit edecek, kimseyi kötüleyecek değilim. Şu ana kadarki devletin geldiği düzeyde, yerde de öyle fazla bir katkım da yok ki, bunları yapanlara da fazla bir şey söylemeye hakkım olsun.

Benim yapacağım bir tespit. Bu tespiti yaparken çok kişisel de davranmayacağım, birtakım araştırmalar, dökümanlar ve yazılanlar üzerinden gideceğim.

Bir kere kesin olarak geriye baktığımız zaman gördüğümüz olay şu; 1950 ile 1980 arasını tespit ederken tüm araştırmacılar, çoğunlukla üzerinde mutabık kalınan husus, bu dönemin, tepki politikaları dönemi olduğunu söylüyor. Hükümetler, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kendi politikalarını belirlerken, kendilerinden önceki dönemin uygulamalarını ve dünya görüşlerini düzeltmek için, tesirlerini azaltmak için, hatta tersine çevirmek için politikalar seçmişler ve uygulamışlar. O yüzden de, ekonomik istikrarı sağlamak için uygulanan politikalar bile üç yıldan daha uzun süre-memiş ve devamlı çelişkiler birbirini yok eden, bazan birbirinin yaptığını bozan uygulamalarla, hele 1970'li yıllardan sonra siyasi istikrarsızlık, kurulan hükümetler benzeri sebeplerle devamlı birbiriyle uğraşma ve tepki politikaları biçiminde sürmüş. Anayasalarda öyle, anayasalar da, tepki anayasaları, zaman zaman toplum bir noktaya gelmiş, ara rejimler, gidiş durmuş ve arkasından da birtakım tepki anayasaları gelmiş.

Şimdi, bu ortamda, bu gidiş içerisinde tabii genelde oluşan olayda bir karamsarlık, özellikle aydın kesimde öylesine çelişkili özllemeler, kaygılar, birikimler var ki, bunlar zaman zaman birtakım yeni atılımların önüne engel koymuş; yani yeni atılımların önüne engel koyan aydın kesimler olmuş. Zaman zaman önemli gelişmeler yapılacağı an, hemen yine toplumun önüne en karamsar tabloları çizip, "Bu yapılan Türkiye'yi felakete götürüyor" diyenler. Hatırlayın, yani barajlarda, köprülerde bile olmuştur ve olmaya da devam ediyor. Bunda da politikacıların büyük rolü olmuş.

Şimdi bir araştırma yapılıyor, soruluyor "Siz, Türkiye'nin istikrara, önümüzdeki dönemde demokratikleşme ve kalkınma yolunda hızlı bir biçimde, ya da düzgün bir biçimde gideceğine inanıyor musunuz?" Verilen cevaplardan sadece yüzde 4'ü kesinlikle evet, yüzde 17'si bilmiyor. Bu bilmenmenin nedeni çeşitli dönemlerin yarattığı depoliti-

zasyonun da etkisi, yüzde 37'si muhtemelen hayır, yüzde 20'si de kesin hayır diyor.

Böyle bir karamsarlığın ve ileriye dönük heyecanların, milli mutabakatların olmadığı ortamda doğrusu, siyasi istikrarı da, ekonomik gelişmeyi de, büyümeyi de sağlamak zor.

Şimdi, birazdan söyleyeceklerime altlık diye söylüyorum. 1960-1980 arası uygulamalarında daha çok dünyanın çeşitli seçenekleri var bu dönemde, tamamen merkezi planlama, mülkiyet unsurlarının tümünün kamu elinde olduğu sistemler, serbest piyasa, kapitalist sistemler ve karma ekonomiler. Bizim tercihimiz daha çok karma ekonomide olmuş. Ama bu arada zaman içerisinde öyle bir şey olmuş ki, 1960'lı yılların başında, sabit sermaye yatırımları içinde kamunun payı yüzde 22 iken, 1980'lerin başında yüzde 53'lere falan varmış. Yani böyle bir gittikçe "Karma Ekonomi" adı altında, devletin daha fazla kaynak kullandığı bir noktaya doğru gelmişiz. Ama bir şey yapmışız, bu karma ekonomi sistemi içerisinde, o tarihteki dünya konjonktürünün siyasi partilere de yansması, ideolojik görüşlerle yansması sebebiyle biz, milli ekonominin tümünün kalkınması açısından birbirini destekleyen iki sektör yerine, iki düşman kardeş yaratmışız kamu ve özel sektör. Bugün bile yeni anlayışlar içerisinde kamunun, yatırımda, işletmede daha az pay alması, bunun serbest piyasa anlayışı içerisinde özel sektör eliyle yürütülmesi için özelleştirmeye giderken bile, hemen onu yapacak kamu görevlileri korkutuluyor "Sen, devletin malını kime veriyorsun bakalım" diye, yani böylesine birbirini destekleme değil, birbiriyle mücadele eden, birbirinin elinden bir şeyler alan ve öbürüne ters düşen iki güç varmış gibi, bir mücadele.

Oysa ki, milli ekonominin belli bir düzeye gelişi, özellikle dünya ile bir rekabet içerisinde girmesi için tüm milli güçlerin, kaynakların, imkanların belli bir stratejiye doğru, belli bir amaca doğru birlikte, birbirini tamamlar biçimde, birbirini destekler biçimde gitmesi lazımdır. Ama bunu yapamamışız.

Tabii "eğitim" diyoruz, aslında hiçbir ülkenin düşük bir eğitim düzeyi ile önemli bir kalkınma sağladığı görülmemiş. Hangi ülkede önemli bir sosyo-ekonomik gelişme görürseniz, onun öncesinde insan kaynaklarına yapılmış önemli yatırımları da görürsünüz. Çünkü, bütün mesele insana gelip dayanıyor, ama bizim geçmişimizdeki eğitim kurumlarına da baktığımız zaman, burada ben içinde yaşadım, öğrenci olarak yaşadım, kamu görevlisi olarak yaşadım, devamlı kürsülerden birtakım heyecanların gençlere verildiğini ve sokaklara itildiğini, birbirine düşman haline getirildiğini görürsünüz. Çünkü, bir ülkenin bütün anlayışları, sonunda vardığı nokta eğitimle, ama o eğitim de içindeki tüm öğretim görevlilerinin sosyal seviyeleri, davranışları ve kendi ölçülerıyla fevkalade yakından ilgili. Bu yüzden de, gün gelmiş ki, en aydın

kesimler, gün gelmiş ki, asıl demokrasiye sahip çıkması gereken kurumların, birtakım ara rejimleri çağırdığını, teşvik ettiğini yaşamışız. Bu suretle de, demokrasinin, siyasi istikrarın temeli olan partilerin kökleşmesi, yerleşmesi, kadrolaşması ve müesseselaşması imkanını da vermemişiz.

Böylelikle uzun vadeli birtakım stratejileri uygulayan, belli bir dünya görüşüne ulaşmış, kendini yenilemiş, kadrolarını yenilemiş partilerin meydana gelmesi de devamlı kesilmiş ve bazan öyle noktalarda kesilmiş ki, elinden alınanlar haklı olarak "Ben bu meseleyi tam götürürken, tam prestij noktasındayken niye aldınız elimden" demişler. Bu da büyük huzursuzluk yaratmış, hiç şüphe yok.

Şu anda yine bir ara rejim sonrası gelmiş olan bir Anayasayla, o dönemin kurulmuş partileriyle, hem Türkiye'yi yönetmeye, hem de onun içerisinde ekonomiyi, sosyal gelişmeleri yönlendirmeye çalışıyoruz demokrasi içerisinde meclislerle ve belli ölçülerle.

Şimdi, bu "tepki anayasaları" biçiminde söyledim, anayasaları getirdikten sonra, birçok kez de -iki örnekte de var- halkoyuna sunduktan sonra, onun üzerine birtakım partiler kurup, bir yere kadar götürürken, hemen içindeki eksiklikleri, aksaklıkları, terslikleri, tepkileri de düzeltmek, yeniden toplumun şartlarına uydurmak da hemen hemen mümkün olmuyor, geçmişte de olmamış, 10-11 yıl geçmeden Anayasaya el bile sürülemedi, önemli değişiklikler yapılamamış. Şimdi de Anayasanın özünde, temelinde getirdiği anlayışla önemli bir değişiklik yapma durumu henüz yok.

Dünyanın geldiği nokta sebebiyle, partiler arasındaki ideolojik çekişmeler bir hayli yumuşadı, eskiden olduğu gibi değil. Çünkü, dünyada bazı sistemler yürümedi, çöktü. Bazı sistemlerin başarıları ölçülü kaldı. Şimdi, belli bir sistemi düzeltmeye çalışarak, herkes kendi anlayışıyla bir biçim vererek onun üzerinde gitmeye çalışıyor.

O sebeple, geçmiş dönemdeki siyasi çekişme yok; ama -pardon- ideolojik çekişme yok. Ama bir şey var, ben bunu, bu ülkenin bir okumuşu ve bu ülkenin daha iyiye gitmesini arzu eden bir insanı, geçmişte de bunun için çok emek vermiş, her türlü fedakarlığı da yapmış biri olarak söylüyorum ki, eğer bugünkü durum, bundan önceki 1960'lı, ya da 1980'li dönemlerde olsaydı gerçekten çok endişe vericiydi. Çünkü, siyasi ilişkilerdeki kriz en üst noktaya kadar varmıştır. Bu doğrusu hayırlı bir gelişme ve siyasette geline iyi bir nokta değildir. Şu sebepten gelmiştir, bu sebepten gelmiştir, şu getirmiştir, bu getirmiştir, ama gelmiştir.

Eğer, en yüce noktada çekişme varsa, eğer o ülkeyi yöneten liderler en önemli günlerde bile bir araya gelmiyorsa, çünkü hep 1980 öncesinde bundan şikayet ederdik, o zaman önemli bir kriz var, endişe edecek bir durum var demektir.

İşte bu, ben öyle zannediyorum ki, bizim

Üstün kalite...
Geniş ürün seçeneği...

Aygaz

Aygaz... 1961'den beri öncü kuruluş.
Üstün kaliteyle, emek ve sorumlulukla
pazarlanan çeşitli ürünler...

Aygaz, 30 yıl önce LPG tüpüyle yerleştiği
güvenilir marka imajını,
buzdolabından bulaşık makinesine,
çamaşır makinesinden mikserle,
katalitik sobadan ütüye,
geniş ürün yelpazesiyle sürdürüyor.

Aygaz, Türkiye'ye kaliteyi ve hizmeti sunuyor.

Aygaz

"Sorumluluğunu bilen marka"

Gerçek Değer Zaman İçinde Hep Artar

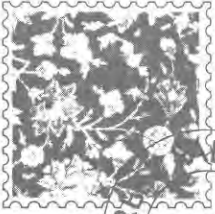
Binlerce yıllık

Türk halı geleneğinden ...

Renkleriyle, desenleriyle

değeri sürekli artan

SÜMER HALI geleneğine ...

"Asırlık Kaliteli Halı"

Sümerbank ve Sümerhalı

Genel Müdürlük: G.M.K. Bulvarı No: 19 - Demirtepe - ANKARA

geçmişten gelen alışkanlıklarımızın bugünkü yansımaları, ara rejimlerin sonucu doğan tepki anlayışlarının bugünkü yansımaları.

Şimdi, bu noktadan mutlaka vazgeçmek ve bir uzlaşma, bir hoşgörü, bir siyasi olgunluk anlayışı içerisinde yeniden bir toplumsal uzlaşma sağlamak zorundayız. Anayasa ile Anayasada oturup, bunu sağlamak zorundayız. Aslında Türkiye'nin yetiştirdiği kadrolar, ulaştığı nokta bunu sağlayacak güçte, buna sonsuz inancım var, güvenim var.

Şimdi, bu arada biz böyle içimizde çekişirken, uğraşırken dünyada ne oldu? Dünyada çok önemli gelişmeler oluyor. Önce bir sistem çöktü, bir demirperde, onun arkasındaki duvar yok oldu, yepyeni bir alem açıldı ve "dünya cenneti" diye anlatılan yerler, onu da getireceğini söyleyen tüm insanlık ideali gibi gösteren ideolojilerin insanlığı bir yere getiremediği görüldü. Bu görülürken, insanın doğası da tekrar ortaya çıktı; yani 70 yıl, o rejimin geldiği günden bugüne 70 yaşına gelmiş insanlar, beyinler yıkandı, baskılar yapıldı, insanlar yönlendirilmeye çalışıldı, materyalist, maddi birtakım inançlardan, aile yapısından, özden uzak bir rejimle eşitlikler vad edildi. Bu kalktı, kalktığı gün insanın doğası çıktı, insan diyor ki, "Ben, bana ait bir şey isterim, ben mülkiyet isterim. Ben mülkiyetsiz huzur bulmam ve gelişmem. Ben hürriyet isterim. Ben hürriyetsiz bir yere varamam. Ben kendi kendimi yönetmek istiyorum, öyle yukarıdan baskı rejimleriyle kendini gökten inmiş mehdî sayarak falan yönetilmek istemiyorum. Ben birine mensubum, bir aileye, bir kabileye ve sonunda bir millette, bu birleştiğinde millet şuuru oluyor, ne Sosyalist Enternasyonal'in, ne bugün yeni teknolojinin getirdiği küreselleşmenin, ekonomide sınırların kalkışının yanıltılması lazım. Dünyada milletler, milliyetçilik anlayışları, ülkeler yaşayacak."

Bu bazı ekonomik güç birlikleri, birlikler meydana getirmek, pazarlar meydana getirmek ülkeleri kaldırmayacak. Nitekim, baskıyı kaldırdığınız an, koca bir imparatorluk gibi görünen Rusya'nın içerisinde milli cereyanlar hemen başlıyor, her toplum, her millet "benim" diyor ve görülüyor ki, dünyada en zor olanı üniter devlet, milli devlet haline gelmek. İmparatorlukların işi kolay, çeşitli ırklar, çeşitli görüşler, bunları bir üst kuvvetle ve birtakım şeyleri hoşgörerek falan idare edersiniz, ya da zorla, ama üniter devlet olmak için, milli şuurlar, müşterek değerler, belli bir kök, öz ve kültür gerekiyor. Buraya ulaşmak, hem zor, ama hem de tüm insanlık aleminin ideali olacak. Bu görünüyor. Sonunda da inanış, inanış şart. İnsanoğlu ne yapıyor, yapıyor, yaradana ulaşıyor, hiç bunun çaresi yok. Geleceği yönlendirenler, insanın bu doğasını, bu özelliklerini her zaman görüp gözetmek zorundalar.

Öbür yandan, teknoloji hızla gelişiyor. Dünyanın ekonomik sınırları kalkıyor, küreselleşiyor ve artık ülkeleri yönetenlerin yeni dünya görüşlerine,

yeni anlayışlara ihtiyacı var. Bu rekabetin içine sokacağı yeni nesiller yetiştirmesi lazım, siyasetçilerinin de öyle olması lazım. Onu da eğitimle yapacak ve piyasasını yönlendirecek, iyi yönlendirildiği zaman serbest piyasa ekonomilerinin çok başarılı olduğu, kalkındığı ve refahı tüm ülkeye yaydığı görülüyor. Bu vizyonu çok uzun perspektif revizyonunu tespit edip, bunun sosyal ve ekonomik amaçlarını koyup, perspektifini koyup, stratejisini koyup, bu stratejiyi geniş tabanlı bir toplumsal uzlaşmaya, uzun vadeli, düzenli ve tutarlı plan ve projelere bağlamak gerekiyor. Bunu bağlarken yapacak olanlar aynı zamanda siyasetçiler, kurulacak partiler.

Partilerin kişisellikten, kurumsallaşmaya geçmesi lazım. Organlarının iyi işlemesi lazım. Artık değişikliklerin sıkıntı yaratmadan, kendiliğinden tabii olması ve o günün şartlarına uyanların gelip, daha iyi yapması lazım.

Türkiye 1980'den sonraki dönemde serbest piyasa sistemlerine geçerek, dünyaya açılarak, kim ne derse desin, düşünce safhasında da, diğer alanlarda da, sosyal kesimde de gelişmeler yaparak, altyapısını çağdaşlaştırarak ve belki bu yüzden sermaye kıtlığı, enflasyon, faiz yükselmesi gibi sıkıntılarla da karşılaşarak, başkalarının bir asırda yaptığını daha kısa zamanlara sığdırarak yapma yüzünden sıkıntıya düşerek bir yerlere geldi. Bundan sonra 2000'li ve daha sonraki yıllarda çok güzel hedefler koyarak, milli mutabakatlar sağlayarak, dünyadaki yarışı kaybetmemek zorunda. Artık birbirimizle çekismeye vaktimiz yok, birbirimize el uzatıp, daha iyi kadrolar, daha güzel günler yaratmak zorundayız. Bunun da Türkiye için her zaman mümkün olduğuna inanıyorum.

Teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Biz teşekkür ediyoruz Sayın Söylemezoğlu.

Konuşma sırası Sayın Günay'da, buyurun efendim.

ERTUĞRUL GÜNAY - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sizi, değerli konuşmacıları ve değerli konukları saygıyla selamlarım.

Ben de kendisini çok yararlanarak dinledim Sayın Demirel gibi, bu güzel mekanda ve bu güzel bahar sabahında karamsar bir tablo çizerek sözlerime başlamak istemiyorum. Ben, siyasetin görevinin, siyasetçilerin görevinin bütün karamsarlıklara rağmen, bütün olumsuzluklara rağmen, yaşama yeni pencereler açmak, yeni umutlar yaratmak olduğuna inanıyorum. Siyaset böyle vaatler, böyle umutlarla yola çıkamıyorsa, bir siyasal örgüt, bir siyasetçi, bir siyasal kurum bunun, toplumun gelişmesine hiçbir katkısı olamayacağını düşünüyorum. Ama bir fotoğrafı çekmeden, bir tespi-

ti yapmadan konuya girmek de mümkün değil.

Yine ben, Türkiye'deki bugünkü yönetimi, bugünkü Türkiye'deki yönetim anlayışını, yönetimin bugünkü görüntüsünü, ekonomisiyle, demok-rasisiyle etik yaklaşımlarıyla özellikle Türkiye'nin kültür zenginliğine, Türkiye'nin tarih zenginliğine, Türkiye'nin devlet geleneğine yeterince de yakıştı-ramıyorum. Bunu yakıştıramadığımı söylemek isti-yorum.

Ahrar Fırkası'ndan, geçmişten bu yana bir-çok şeyin bugün de söylenegeldiğinden Sayın De-mirel söz etti. Ben de geriye dönüp, bakınca, özellikle böyle dönemlerde, Fikret'in mısralarını hatırlıyorum:

"Bir zülmet-i beyza ki
Peyapey mütezayid diyen
Bir beyaz karanlık ki
Karanlık gibi görünmüyor
Ama hiçbir şey göremiyorsunuz
Bir beyaz karanlık ki
Git gide artıyor"

diyen mısralarında ünlü "Sis Şirini"nin ünlü mısralarını anımsamadan ve bu günle çağrışımını kuramadan geçemiyorum.

Son zamanlarda siyasette bir tıkanmadan, siyasetin kurumlarında, kişilerinde, ilkelerinde, yaklaşımlarında bir tıkanmadan sürekli söz edili-yor. Özellikle iktidar partisinin desteği azaldıkça, genel olarak siyasetin bütünüyle tıkanıp kaldığı söyleni-yor. Özellikle kamuoyu anketlerinde yüzde 20'lerde, yüzde 30'larda, hiçbir siyasal ilkeye, hiç-bir siyasal partiye, hiçbir siyasal kuruma itibar et-meyen bir kesimin, önemli bir kesimin var olduğu da ısrarla söyleniyor ve öne çıkarılıyor.

Tabii, 12 Eylül sonrası yaşamış olduğumuz politikadan soğuma ortamının belki bunda bir kat-kısı var; ama sadece bugünle mi sınırlı diye düşü-nüyorum ve geçmiş yılların, 1980 öncesi seçimle-rinin sonuçlarına bakıyorum, katılım oranlarına ba-kıyorum. 1961 yılında seçimlere katılım oranı yüz-de 81 olarak görünüyordu. 1965'te yüzde 71 olarak, 1969'da yüzde 64 olarak görünüyordu. Türkiye'nin çok yoğun siyasal tartışmalar yaşadığı, büyük dü-şünce fırtınaları yaşadığı dönemin arkasından ya-pılan seçimde yüzde 64 olarak görünüyordu. 1973'te bir darbe sonrasında katılım oranı yüzde 66 olarak görünüyordu. 1977'de Türkiye'nin en politize oldu-ğu sandığımız dönemde yüzde 72 olarak görünü-yor; yani kararlı bir biçimde uzun yıllardan bu ya-na, tıpkı bugünkü kamuoyu anketlerinde olduğu gibi, yüzde 30'lar civarında bir toplum kesimi hiçbir siyasal partiye yaklaşıyor, hiçbir siyasal partiye zorunlu olmadıkça sandığa gitmiyor, oy kullanmı-yor, hiçbir siyasal partiye yakınlık duymuyor, çö-zümlerine katılmıyor.

Bunun ne gibi nedenleri var siyasette yeni stratejileri konuşurken, sanıyorum ki, bu nedenler üzerinde, bu geniş bir kitlenin bütün sıkıntılarına rağmen, bu siyasal partilerden, çok siyasal parti var, bunlardan herhangi birisine yeterince yaklaşı-mamasının altındaki nedenleri aramak gerekiyor diye düşünüyorum.

Bir tanesi, benim gördüğüm kadarıyla ko-nuyla direkt ilişkili görünmüyor ama, Türkiye'de si-yasetin dilinin henüz çoğulcu demokrasinin gerek-leriyle uyumlu hale gelememiş olması. Çoğulcu demokrasi, çoğunluğun da, azınlığın da farklı siya-sal görüşlerin de bir arada varolmasını, sadece kazanan tarafın değil, asıl kaybeden tarafın hakla-rının korunmasını öngören bir rejim, adı üzerinde çoğulcu demokrasi. Ama bizim dilimizde, bir ezici çoğunluk, çoğulcu demokrasiye geçmiş olmamıza rağmen çok partili rejime, "ezici çoğunluk" sözcü-ğü var, Osmanlıcasıyla "kahar ekseriyet" yani "kahreden ekseriyet" deyimi var.

Ben "ezici çoğunluk" kavramının bizim te-mel sorunlarımızdan, siyasetteki temel sorunları-mızdan birisi olduğuna inanıyorum. Ezici bir ço-ğunluk, demokrasilerde olamaz. Demokrasilerde kimse, kimseyi ezme mantığıyla yola çıkamaz, ama bizde siyasette genelde "ikna etme" dili değil, "yok etme" dili, "karşıdakini yok etme" dili egemen diye düşünüyorum.

Tabii bu günlük yaşamımızda da, günlük si-yasetlerimize de yansıyor. Seçim meydanlarında, ya da halkın önüne her çıktığımızda, karşı siyasal görüşlerin de bir ölçüde haklı olabileceği bizim ta-rafımızdan hiç dile getirilmiyor. "Ak ve kara" diye toplumun önüne konulmaya çalışılıyor. Benim söy-lediklerim yüzde 100 doğrudur, karşıdakilerin söy-ledikleri de yüzde 100 yanlıştır mantığıyla konul-maya çalışılıyor. Böyle bir kutuplaşmaya iten be-nim söylediklerim yüzde 100 doğru, karşıdakiler yüzde 100 yanlıştır mantığıyla demokrasi olmuyor. Toplum da buna itibar etmiyor. Toplum da, günlük yaşamı içinde böyle olmadığını biliyor. Zaman za-man her iki tarafın haklı olduğunu, bunların birlikte varolması gerektiğini görüyor, biliyor ve birbirini yok etmek mantığına itibar etmiyor. Bir tanesi bu benim gördüğüm. Bu ezici çoğunluk mantığından, yok etme mantığından, karalama, kötüleme manti-ğından politikacıların, siyasetçilerin, siyasal ku-rumların, onların sözcülerinin kendisini kurtarması gerektiğine inanıyorum.

Siyasetin, karşıdakini kötülemek değil, ken-dini anlatmak çerçevesi üzerinde yükselmesi ge-rektiğine inanıyorum.

Siyasal partilerimizin yapısal tıkanıklıkları var. Bütün siyasal partilerimiz 1946'dan bu yana çoğulcu demokrasiyi kurmaya çalışıyorlar, geliştiri-meye, kurumsaltırmaya çalışıyorlar; ama genel olarak siyasal partilerimizin içinde giderek öteki bütün toplumsal örgütlenmelerin içinde yeteri ka-

dar demokrasi yok. Çoğunluk nasıl? Genel olarak demokraside, ülkenin bütününde çoğunluğun eziciliği, çoğunluğun yok ediciliği haklı bir şey değilse, siyasal partilerin kendi içinde de çoğunluğun yok ediciliği haklı bir şey değildir. Ama bütün siyasal partilerimizin içinde çoğunluk sistemi uygulanıyor. Siyasal partilerin, mahalle birimlerinden başlayarak, en üst organlarına kadar bütün seçimler bir oy fazla alanın her şeyi alması, bir oy eksik alanın da hiçbir şey almaması gibi bir yok etme mantığı üzerinde gelişiyor.

Bu partilerin içinde demokrasinin yeteri kadar yerleşmemesi sonucunu doğuruyor. Bu, partiler içinde bir kez egemenliği ele geçirenlerin bir daha değişmemesi sonucunu doğuruyor. Bir telmih yapmak istemiyorum, herkesin hoşgörüsüne sığınıyorum; ama örneğin, düşünüyorum, 1965'lerde siyasete yeni meraklı bir delikanlı iken, Türk siyasetinde kimleri tanıyorsam, bugün hala onları tanıyorum. Dünyada, bütün dünyada değişti, İngiltere'de farklı, Almanya'da farklı, dünyanın her ülkesinde farklı isimler öğreniyorum, resimler görüyorum; ama Türk siyasetinde 25 yıldan beri, üstelik çok büyük sonuçlar da çok olumlu, çok vazgeçilmez sonuçlar da ortaya konmamasına rağmen, değişen lider kadrolarını ne yazık ki göremiyorum. Bu insanların bir ölçüde siyasetten soğumasına, bir ölçüde siyasete yeteri kadar ilgi duymamasına, yeteri kadar yeni beklentilerini doyurmamasına yol açıyor diye düşünüyorum.

Tabii bütün bu gelişmeler, bütün bu kurumsal yapı eksiklikleri, yabancılaşılmaya yol açıyor. Siyaset kurumlarının en önemli toplumla bağ kurduğu alan nedir? Adayların belirlenmesi bir milletvekili genel seçiminde. Milletvekili genel seçimlerinde adayları, ya partilerin kapalı merkez yapıları belirliyor, ya sınırlı sayıdaki üye ve delege yapıları belirliyor. O partilere oy kullanan yüzbinlerce insan tümüyle o siyasal partinin aday belirleme sürecinin dışında kalıyor, ya oy vermek, ya oy vermemek, ya onaylamak, ya da onaylamamak gibi bir noktada kalıyor. Hiçbir biçimde o partiye oy veren yüzbinlerce, milyonlarca insanın, aday belirleme sürecinde etkili olması, Türk siyasetinde 1960'dan bu yana, 1950'den önce biraz karma sistem vardı, ondan bu yana uygulanmadı, uygulanma şansı bulamadı.

Siyasetteki bir önemli husus, soğuma, yabancılaşılmaya bir önemli husus da, doğrusu etik değerlerin yeteri kadar korunmamasını düşünüyorum, korunmamasının etkili olduğunu düşünüyorum. Bugün birtakım koltuklarda kalabilmek için, insanların nasıl kendi onurlarından başlayarak, birçok şeyi ayaklar altına aldıklarını görerek söylemiyorum sadece bunları, eleştiriye kendimize de çeviriyorum ve 1980 öncesinde de birtakım bakanlık koltukları için insanların nasıl partiler arasında bir turnike sistemi uyguladıklarını düşünerek, anımsayarak söylüyorum.

Siyaset, cam içinde şu bardak gibi, şunun içinde yaşanan bir iştir diye düşünüyorum. Nasıl bunun içindeki her şey görünürse, siyasetçinin de her şeyin görüneceğini bilerek yaşaması lazım diye düşünüyorum. Siyasetçinin geçmişinde, geleceğinde, önerilerinde iç tutarlılığı olmalıdır diye düşünüyorum. Eğer iç tutarlılığı yoksa, inandırıcılığı olmuyor. İnandırıcılığı olmayınca da, kitleselleşemiyor, demokrasi yerleşemiyor ve demokrasi bir fiskede, bir gece yarısı kim erken kalkarsa, onun müdahalesiyle kolayca ayaklar altına alınıyor diye düşünüyorum.

Sayın Demirel, "Temel sorunumuz, insanlarımızın siyasete güvenini yeniden ihya etmektir" dediği için, bu güveni ihya etmek konusunda kendimize dönük neler yapılabilir? Bunları düşündüğüm için bunları ifade etmek ihtiyacını hissettim.

Bir konu da, siyasetin yeteri kadar kitleselleşememesi, yenileşememesinin önündeki engel gördüğüm konulardan bir tanesi de, çok dar, çok sınırlı konular üzerinde siyaset yapılıyor. Karşılıklı olarak partilerin birbirini kötülemesi, bir geçim darlığı, hayat pahalılığı, herkesin kendisinin bunu iyileştireceğine ilişkin vaatleri ve aşağı yukarı bunlar. Zaman zaman da demokrasinin sıkıntıya doğru gittiği dönemlerde ciddi birtakım demokratik sorunlar.

Bunun dışında, oysa siyasetin ilgilenmesi gereken çok önemli sorunları var. Artık dünya, sadece partilerin birbirini karalaması ve partilerin ötekenden daha iyisini, çerçevelerini yeterince açıklamadan ortaya sunmasıyla yetinmiyor siyaset yaparken. Dünyada konular geliyor, yeni sorunlar ortaya çıkıyor. Örneğin, Türkiye'de sanayileşme 1960'lardan bu yana hep söyleniyor, sanayileşmeyle birlikte eğer çevrenin korunmasından söz etmezsek, insanın yaşadığı doğal, kültürel, tarihi bütün çevrenin, sadece doğal çevrenin kastedmiyorum, bütün bunlardan söz etmezsek, sanayileşmenin hiçbir şeye yaramayacağı ortadadır. İnsana rağmen bir sanayileşmenin yararlı olamayacağı, insana rağmen bir sanayileşmenin tahrip edici olduğu ortadadır. "Çevre" sözcüğü de belki yetmiyor. "Çevre" sözcüğü, Batılı bir sözcük. "Çevre" sözcüğü, insanı çok merkez kabul eden bir sözcük.

Geçenlerde Daraylama'nın bir sözüne rastladım, galiba o daha güzel bir açıklama diye düşünüyorum, "İnsanlarla birlikte bitkilerin ve hayvanların da mutluluğunun korunması" Bir dünyada yaşıyoruz, bu dünya hepimizin. "Bu dünya -çok güzel bir söz var- bize atalarımızdan miras değil, bize çocuklarımızın ödünçü" Bütün canlılar birlikte yaşıyoruz, bu dünyanın bir dengesi var, bunların birlikte, sadece insana, sadece bize göre de değil, bütünün mutluluğunun korunması. Böyle bir sorun var. Türkiye'de böyle bir sorunu dile getiren bir siyasal yaklaşıma, kendini modernleştirmeye, kendini yenileştirmeye çalışan bir başka siyasal yakla-

şımın önemli sözcülerinden birisi, "başka işleri kalmamış ve çevreyle uğraşıyorlar" diyebiliyor. Bunların, Türkiye siyasetinin ufkunu açacak davranışlar olmadığını sanıyorum. Yeni konulara ihtiyacımız olduğunu ve bu yeni konuları kim getirirse, hep birlikte üzerinde düşünmemiz, hep birlikte yeni açılımları birlikte aramamız gerektiğine inanıyorum.

Eşitlik duygusu, şimdi hep söyleniyor, "Marksist modellerin yaşamadığı". Evet, gerçekten insanlara sadece eşitlik yetmiyor, özgürlük de gerekiyor. İnsanı en çok vareden, insanın kendisini ifade etmesinin en doğal gereklerinden bir tanesi özgürlük. Ama yıkılan rejimler bir şeyi de bıraktılar insanlara miras olarak. Eşitlik duygusu da, sosyal adalet duygusu da artık evrensel bir biçimde siyasetin önünde bir temel konu olarak duruyor.

Bizim siyasetimizin de artık sadece "fırsatların eşitliği" sözcüğüyle yetinmemesi, koşulların eşitliğini dile getirmesi, anlatması ve bunun üzerinde Türkiye'yi sağlıklı bir rejime, sağlıklı bir demokratik yapılanmaya taşımaya çalışması gerekiyor. Bunun siyasetin önünde bir yeni konu olarak durduğunu görüyorum.

Türkiye toplumunun yarısı kadın, Türkiye toplumunun belki yarısından fazlası kadın, ama kadın Türkiye siyasetinde, Türkiye'nin günlük yaşamında, çalışma yaşamında, iş yaşamında bir dekor olarak duruyor. Bir kotalarla, ya da vitrin güzelleştirmeye ilgili biraz yapay bir dekor olarak duruyor. Oysa, bir toplum, kadını siyasetin içine almamışsa, günlük yaşamın içine almamışsa, hayatın her alanının içine almamışsa, o toplumun sağlıklı bir çıkış yolu bulması mümkün değildir. Çünkü, toplumun geleceğini belirleyen bence asıl kadındır, anne olarak, eş olarak, kardeş olarak son derece önemli işlevler taşıyor. Yaşanan her türlü güzelliği önce kadın hissediyor. Kadın bu kadar toplumun geleceğini belirlemesinde önemliyken, bizim siyaset yaşamımızda sadece bir dekor görünümünde. Bunun aşılması gerekiyor. Kadının çok ciddi biçimde yapaylıktan kurtarılarak, siyasete katılması gerekiyor.

Çocuk, bizim siyasetimizde bir temel tartışma, bir temel araştırma, gözlemlene, yatırım alanı olarak, proje alanı olarak hiç yer almıyor. Bir toplum, çocuklarını susturuyorsa, bir toplum, çocuklarına "Sen bilmezsin, sen çocuksun henüz, sen karışamazsın" diyorsa, o toplum bence gerçeğe kulaklarını kapatmış demektir. Çünkü, yetişkin çağlarda insanlar -en basitinden söyleyeyim- beğenilmez saikiyle içlerinden geçen her şeyi söylemiyorlar, bir tek çocuklar gerçeği söylüyorlar. Ama çocuklarını susturan bir toplumun demokrasisini kurumlaştırabilmesi, özgür bir yapıya kendisini kavuşturabilmesi mümkün olabilir mi? Galiba olmaz. Çocuğun, siyasetin yeni bir alanı olarak gündeme getirilmesi gerekiyor.

Türkiye'nin çok önemli sorunlarından birisi olarak da, son yıllarda, son 25 yılda yaşadığımız hareketliliği, toplumsal hareketliliği görüyorum. Türkiye, doğusundan batısına, güneyinden kuzeyine, ortasına, büyük kentlere, köylerden kasabalara, kasabalardan büyük kentlere doğru akıp gidiyor. Bu insanlar, doğdukları yerlerde çok saygıdeğer nitelikler taşıyorlar, kültür özellikleri taşıyorlar, çok saygıdeğer birtakım değerleri doğdukları yerlerde ifade ediyorlar. Varlıklı olmayabilirler, yeterince varlıklı olmayabilirler; ama doğdukları yerde saygıdeğer ilişkileri var birbirleriyle. Büyük kentlerin çevresine daha iyi bir yaşam için geliyorlar; ama ne doğdukları yerin değerlerini taşıyabiliyorlar büyük kentlere, ne geldikleri kentlerin değerlerine tutunabiliyorlar. Her iki kültür arasında bir kültürsüzleşme süreci yaşıyorlar. Yunus Emre'yi yaratmış bir halk, Pir Sultan'ı yaratmış bir halk, buradan geliyor arabeskin batağına düşüyor.

Şu anda Türkiye'nin, Türkiye demokrasisinin, Türkiye siyasetinin önündeki en temel alanlardan bir tanesi, en çok üzerinde durulması gereken alanlardan bir tanesi budur. İnsanların, ne kökenlerindeki kültürü koruyabilmeleri, ne geldikleri yerin kültürüne tutunabilmeleri, arada bir kültürsüzlüğün, karamsarlığın, umutsuzluğun, gözyaşının boşluğuna akıp gitmeleri. Ben arabeski, Yunus Emre'yi, Pir Sultan'ı yaratmış bir halka haksızlık olarak sayıyorum. Ama siyasetin gündemine mutlaka bunun alınması gerektiğini de düşünüyorum.

Siyasal partilerimiz, bu insanların kent kültürüyle yeni demokratik, çoğulcu bir kent kültürüne katılabilmeleri, sağdeğer kentli, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yurttaşları olması konusunda projeler geliştirmesi, bu toplum kesimlerine sadece bir oy alanı olarak değil, geleceğin Türkiye'sinin yeni, özgür, demokrat insanı, onun kaynaklanacağı alan olarak bakmasının çok ivedi bir sorun olarak önümüzde durduğuna inanıyorum.

Son üç dakika içinde -izin verirsiniz- Türkiye siyasetinde birkaç yeni bayrak açılması gerektiğinin altını çizmek istiyorum.

"Türkiye'nin gündemi nedir?" diye sorarsanız? Bence Türkiye'nin gündemi 1990 yılında, 2000'li yıllara giderken, 2000'li yıllara 9 yıl kalmışken yenileşmektir. Türkiye'nin gündemi, devlet açısından, insan açısından, toplum açısından, kültür açısından, toplum ilişkileri açısından, kurumlar açısından, partiler açısından, sivil meslek örgütleri açısından, bütün bu alanlarda, hukuk açısından, vergi açısından, ekonomi açısından yenilenmektir. Cumhuriyet bir yeni yapılaşmaydı, 70 yıl önce cumhuriyet, birçok değeri, yeni değeri toplumun önüne koydu ve onunla birlikte yürüdük. 70 yıl sonra, özellikle son 20 yılda her şey çok hızla değişti, her şey çok hızla aşıldı, her şey çok hızla çok güzel biçimde gelişti. Birçok değer Türkiye'de eskimiş durumdadır.

Şu anda Türkiye'de hukuk eskimiştir, adalet eskimiştir. Yine sözlerimin sonunda Fikret'ten alıntı yapmak istiyorum.

"Ey mahkemelerden

Her gün kovulan hak"

diyor Fikret 70 yıl önce. Bence hâlâ mahkemelerden hak her gün kovulmaktadır, adalet eskimiştir Türkiye'de. Türkiye'de devletin insana bakışı eskimiştir. Türkiye'de resmi kurumların tümü eskimiştir. Tabi bu eskimilik içinde insan da bu eskimilikten, bu aşınmışlıktan payını alıyor.

Şimdi Türkiye'nin önüne üç tane yeni bayrak açmak gerekiyor, siyasetçilerin üç yeni bayrak açması gerekiyor: Yeni insan, yeni toplum, yeni devlet bayrağı. Yeni insan, siyasetin sorunlarını çözecektir. Özgün, ergin, kendi iradesini kendisinin kullanabileceği insan. Bunun için tabi bilgi toplumunun çok ivedi bir sorun olarak önümüzde durduğu, eğitime yatırımın, insana yatırımın önümüzde bir sorun olarak durduğunun altını çizmek istiyorum.

Türkiye'de siyasetin sorunlarını ne çözebilir? Türkiye'de siyasetin sorunlarını, demokrasinin sorunlarını, iradesini başkasına gölgelendirmeyen, iradesini kendisi kullanan, hiçbir şey için eğilmeyen, insan olduğu için en önce ayakta durmayı başarabilen, bunu özleyen, bunu en büyük amaç olarak önünde gören özgün ve ergin insan, yeni insan, yeni toplum, örgütlü toplum. Her kesimin, her çalışan kesimin, her yaşayan kesimin, emeklinin, işçinin, işsizin, öğretmenin, memurun, aydının ve okumamışın kendi alanında örgütlendiği, kendi alanında bir araya geldiği, haklarını, ürününü pazarladığı, tüketici olarak haklarını koruduğu, düşünce özgürlüğünü koruduğu, inanç özgürlüğünü koruduğu, farklılığını koruduğu örgütlü toplum. Ekonominin sorunlarını da, siyasetin sorunlarını da çözmek için çok temel bir yeni bayrak olarak, yeni ufuk olarak, yeni bir strateji olarak önümüzde duruyor ve bütün bunlardan Türkiye'nin bir yeni devlet anlayışına ihtiyacı var. Baskıcı olmayan, ezici olmayan, korkutucu olmayan, ürkütücü olmayan, bunun yerine, yönlendirici, geliştirici, ufuk açıcı, insanların elinden tutucu olan demokratik bir yeni devlet. Eğer böyle bir yeni insan, yeni toplum, yeni devlet hedefi üzerinde düşünürsek, uğraşırsak, çabalarsak, siyasetin tıkanmışlıktan, Türkiye'nin de bugünkü tablodan kurtulacağına içtenlikle inanıyorum.

Dikkatleriniz için teşekkür ederim efendim.

Saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Biz teşekkür ederiz Sayın Günay'a.

Söz sırası Sayın Oral'da, buyurun efendim.

SÜMER ORAL - Sayın Başkan, sözlerime

sizi, kıymetli Genel Başkanımı, değerli tartışmacı arkadaşlarımı ve kıymetli misafirleri saygıyla selamlayarak başlamak istiyorum.

"Türk Siyasetinde Yeni Stratejiler" adı altında bir tartışmayı 16. İktisatçılar Haftası'nın gündemine getirirken, öyle sanıyorum ki, uygar bir dünyanın, çağdaş bir dünyanın üyesi olarak Türkiye siyasetinin ileriye dönük bakış açısı ne olmalıdır? Türk siyaseti nasıl bir muhtevaya sahip olmalıdır. Nasıl bir çizgisi olacaktır ve Türk siyasetinde bulunması gereken unsurlar nelerdir? Bunların tartışılması ve bunların değerlendirilmesi istenmektedir. Asgariden ben, gündemden böyle bir değerlendirme çıkacağına inanıyorum.

Sayın Başkan, 1991 yılı Haziranın ilk haftasında bu tartışmayı yaparken, dünya konjonktürüne şöyle bir göz attığımızda karşımıza çıkan tablo şu şekilde şekillenmektedir:

Bir yanda, Fransız ihtilalinden tam 200 yıl sonra 1989'da özellikle Orta ve Doğu Avrupa'da görülen, başlayan hürriyet ve egemenlik rüzgarlarıyla birlikte, bu bölge ülkelerinde yıllarca uygulanan totaliter siyasi sistemler bırakılmış, yerine demokratikleşmeye doğru bir gidiş başlamış.

Bunun yanında, ekonomide de, pazar ekonomisine doğru bir yönelme görülmüştür. Şüphesiz ki, bu ülkelerin bu yeni yönelmeleri ne zaman kesin sonuç alacaktır veya yeni sisteme ne zaman intibak edecektir? Onun için kesin bir rakam, kesin bir müddet vermek fevkalade güçtür. Önlerinde çok ciddi, önemli güçlükler vardır. Bu güçlüklerin de büyük bir bölümü yıllardır uyguladıkları sistemden kalan bazı alışkanlıklar ve kalıntılar, yeni sisteme intibak etmede yeni sistemin müesseselerinin oluşmasında bir engel olarak çıkacaktır. Ama dönüşü olmayan bir yola girmişlerdir ve bunu başaracaklardır, atlayacaklardır bunu; fakat bu başarıma, bu engelleri aşma, bir Berlin Duvarı'nın yıkılışı kadar kolay olmayacaktır. Görünen tablo budur.

Bütün bu gelişmeler cereyan ederken, dünyada yeni bir çağa girme hazırlığı içerisinde. Bugün Türkiye 2000'li yıllara doğru son 10 yıllık dönemin içerisinde.

Diğer yandan, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygıyı pekiştirmeyi ilk ve birinci hedef olarak kabul etmiş, AGİK süreci içerisinde, 21 Kasım 1990'da Paris'te imzalanan Paris Şartı, çevremizdeki olayların en önemlileri olarak şekillenmektedir.

Görüleceği üzere dünyada siyaset ve ekonomi bazında, özellikle liberalleşme ve demokratikleşme, daha ileri demokratikleşme istikametinde derin gelişmelerin ortaya çıktığı bir dönemi yaşıyoruz. İşte Türkiye, bu dünya içerisinde yerini arayacaktır, bulacaktır ve alacaktır da. Türk siyasetinin yeni stratejilerini işte böyle bir dönemde tartışıyoruz. Türkiye, olayların gerisinde kalmama-

İdir. Bu nedenle Türk siyasetçisine düşen görev ve sorumluluk hayli ağırdır.

Sayın Başkan, hiç kuşku yok ki, Türk siyasetinin yeni stratejisi veya strateji arayışları, uygar devletin siyaset normlarını yakalamak. Batı tipi demokrasilerdeki demokrasiye eş bir demokrasiye sahip olma hedef olacaktır.

Türkiye, uygar ülkeler arasında yerini almak için çalışacaktır. Ancak, bu çalışmaları yaparken, bugün Türkiye'nin anayasa konusunda, seçim sistemi konusunda ciddi tartışmalar bugünün meselesi olmalıydı. Bunlar çok geride kalmalıydı. Çünkü bunlar, yeni siyasi strateji arayışı sırasında temel olan altyapı olması gerekirdi ve bu tartışmalar bugün Türk siyasetinin gündeminde olmamalıydı.

Anayasa ve milli iradeyi, vatan sathındaki milli iradeyi Meclise adil bir şekilde aksettirecek bir mutabakat sağlanmış seçim sisteminin arayışı içindedir bugün Türkiye. Keza, bir anayasa arayışı içerisindedir. Artık şu dönemde başlangıcında ihtilal gerekçelerinin yer aldığı anayasalar değil, hür ve adil seçimle oluşmuş Parlatmentonun sesi ve Türk insanının hayat felsefesini ifade eden kısımların yer alması gerekirdi. Türkiye ve Türk insanı böyle anayasalara layıktır ve Türk toplumu da böyle anayasaları çoktan haketmiştir. Ama Türk siyaseti bunları da mutlaka başaracaktır.

Bugün özellikle teknolojinin sağladığı imkan ile dünya fevkalade hızlı ve ciddi ilerlemelerle karşı karşıyadır. Günden güne yeni birtakım gelişmeler olmaktadır ve bütün bu değişikliklerin de ayrı ayrı siyasi boyutları olacaktır. Bunların ortaya çıkardığı yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Bugün dünya fevkalade gelişmektedir, tabii Türkiye'de de gelişme aynı hızla olmaktadır. Gençlerimiz çok daha bilgili ve dünyayı çok daha tanıyarak yetişmektedir. Bilgi dönemindeyiz, enformasyon dönemindeyiz. Bugün gençlerimizin çoğu kredi kartı kullanıyor, televizyonla bütün dünyayı izliyor. Bu kadar gelişmelerin olduğu bir ülkede şüphesiz ki siyasetin yeni stratejilerinde, yeni araçlarında da oturup düşünmek ve yeni ihtiyaçlara cevap verecek araçları bulmak ve uygulamak gerekir.

Sayın Başkan, ben siyasi stratejiyle ilgili ve mümkün olduğu kadar da tekrara yer vermeden, önemli gördüğüm bazı konular üzerinde duracağım.

Günümüzde çağdaş devleti, geleneksel devletten ayıran en önemli özellik olarak siyasi katılımçılık gösterilmektedir. Siyasi katılımçılık, bir ayırıcı özellik olarak ortaya atılmaktadır. Şüphesiz ki, siyasi katılımçılığı demokrasiye salt bir katılım şekliyle de düşünmek gerekir. Ancak bunu bir sorumluluk olarak düşünmek de mümkündür. Türk siyasetinde görülen önemli noksanlıklardan birisi de, diğer sivil toplum kuruluşlarıyla olan ilişkilendir. Türkiye'de genellikle siyasi partilerle, siyasi sivil

toplumun diğer sivil kuruluşları arasında ilişkilerin yeterli düzeyde olduğunu ifade etmek mümkün değil. Özellikle 1982 Anayasası bu konuda fevkalade önemli kısıtlamalar getirmiştir. Aslında bu ilişkiler, siyasal sisteme ciddi katkılar sağlayacaktır. Bu iletişimin mutlaka sağlanması gerekir.

Gerçekte siyasi sistemin altyapısında bu kuruluşların bulunması lazım. Başka ülkelerde de, özellikle demokrasi alanında daha ileri düzeydeki ülkelerde bu kuruluşlar, siyasetin altyapısını oluşturmaktadır. Bu kuruluşlara olumlu ve güvenle bakmak gerekir. Bunlardan kuşku duymamak lazımdır. Toplumun içinden çıkan ve toplumun bir parçası olan bu kuruluşlara sıcak bakmak lazım. Seçmen-parti-meclis üçgeninin içerisine bu kuruluşları da dahil etmek lazım.

Bu kuruluşların, bu sistemin içerisine dahil olunmasında, ülkedeki siyasi istikrar bakımından da büyük katkı vardır. Çünkü partilerin tabanındaki oy kitlesinde eğer bunlar devrede ise, daha az oynaklık görülecektir ve bu da siyasette bir istikrar unsuru olacaktır. Bunlara legal bir şekilde bakmak lazım.

Sayın Başkan, bir önemli konu da, partilerin güven duygusu yaratması. Şüphesiz ki, siyasi partiler sistemimizin temel unsurlarıdır. Siyasi sistemin olgunlaşması, partilerimizin sorumluluğu ile ve partilerimizin çalışması ile gelişecektir. Siyasi partiler, toplumda güven duygusu yaratma durumundadır. Bu da programlarıyla, kadrosuyla, mesajıyla partilerin yapısıyla sağlanacaktır.

Muhalefette ve iktidarda söz ve icraat arasında bir uyum bulunması lazım. Çizgide kırıklık olmaması lazım.

Politikada çok önemli bir husus da, özellikle bugün çok önemli bir husus da, açıklık, dürüstlük ve ahlaklıdır. Bugün bunlar her zamandan çok daha önemlidir.

Sayın Genel Başkanımın meydanlarda sık sık söylediği ve halkımızın çok tuttuğu bir söz vardır benim de fevkalade beğendiğim, "Bir kör kurusun hesabını soracağız". Ben ona şöyle bir boyut eklemek istiyorum; bir kör kurusun hesabını veremeyecekleri zaman aktif siyasetin içerisinde olmalılar; çünkü arkasındaki milyonları alıp, onların menfaati için, onları bir yere götürmek için koşan aktif politikacıların tek kurusunun hesabını vereceğini önceden düşünerek yola çıkması gerekir.

Partilerin yapıları ve kurumlaşması, siyasi sistemin verimliliğini ve etkinliğini artıracaktır. Siyasetçi, toplumun moralini yükseltme durumundadır. Onu asgariden koruma durumundadır.

Sayın Başkan, çok kısa olarak bir miktar da Anayasa üzerinde durmak istiyorum.

Anayasa'larımız, özellikle son dönemin anayasaları genelde fevkalade dönemler sonrası hazırlanmıştır, gerek 1961 Anayasası, gerek 1982

Anayasası, ihtilal sonrası düzenlenmiş, hazırlanmış ve mahiyet itibarıyla de reaksiyoner yapıdadır. Geçmişten etkilenecek, adeta düne bakarak hazırlanmışlardır. Oysa, anayasalar dün için değil, yarın için hazırlanmaktadır ve bu nedenle, bir miktar daha esnek ve detaya inmeyen, çok hacimli olmayan anayasaların hazırlanması gerekir.

Anayasaları mutlaka milletin sahiplenmesi lazımdır; yani millet, Anayasayı sahiplenecektir. Alınan oy o kadar önemli değil, ama milletin tamamı anayasasına sahip çıkmalıdır. Bu da, serbest seçimlerle oluşan, parlamento tarafından hazırlanacak bir anayasa ile mümkündür. Aksi takdirde, anayasaya tepkiler büyür. Anayasanın hazırlanmasında devrede olmayan kesimlerden başlayan tepkiler, gün gün artar ve öyle bir gün gelir ki, anayasayı sahiplenecek kişiyi dahi bulmak fevkalade güç olur. Onun için, bugün ülkenin önünde önemli bir ihtiyaç, milletin sahipleneceği, hür ve eşit, adil seçimlerle oluşacak, Parlamentonun hazırlayacağı bir anayasa durmaktadır.

Laiklikle birlikte milli egemenlik demokratik sistemimizin candamarıdır. Milli egemenlik sisteminin hemen yanında kuvvetler ayrımı ilkesi yer alır. Milli egemenliğin zedelenişi, cumhuriyetin zedelenişiyle hemen hemen eş anlamdadır. Kuvvetler ayrımı ilkesinden uzaklaşmak, milli egemenlik hakkında, demokrasiden uzaklaşmaktır. Bunun bir başka anlamı da yoktur.

Milli egemenlik aynı zamanda kişinin, devlete sahip olmanın ve bağlılığının da sebebidir. Millet Meclisi, millet adına kullandığı hakkı, yasama hakkını kesinlikle hiçbir şekilde devredemez. Yasama ve denetim hakkı mutlaka bulunmalıdır ve daima bulunmalıdır. Bütün toplumda, toplumun bütün fertlerinde, ülkenin en önemli meselelerinin hal çaresinin Meclis olduğu konusunda kesin ve kalıcı bir kanaatin bulunması lazımdır.

İstisnai olarak düşünülen kanun gücünde kararname uygulamasının yaygın hale getirilmesi, egemenlik hakkını zedeler. Bugün Parlamentonun gündeminde yeni ve toplu bir yetki kanunu vardır. Aşağı yukarı, birçok alanda, mali ve sosyal, idari alanda birçok konuda Parlamentonun yetkisi Meclisten alınıp, hükümete devredilmek istenmektedir. Bunun egemenlik haklarıyla bağdaşan en ufak bir noktası yoktur. Bu kararnamenin en kısa zamanda geri alınması ve Parlamentonun egemenlik hakkını kullanır halde tutulması gerekir.

Hiç kimse, anayasada olmayan bir yetkiyi kullanmamalıdır, esasen de kullanamaz. Hukuk devletin istisnası yoktur. Hiç kimse bu kavramın da dışında bulunamaz.

Sayın Başkan, ne istiyoruz? Türkiye'de siyaset, Batı ölçülerinde, demokrasisini aksaksız halde götüren birçok ülkedeki seviyeye gelsin istiyoruz; ama bu bir neticedir. Bunu sağlayacak alt yapının, kurumların fevkalade iyi bir yapıya kavuş-

turulması lazım. Bu kurumlar ve araçlar o ürünü verecek düzeye getirilmediği takdirde, o ürünü elde etmek mümkün değildir. O zaman, aynı bizim Manisa'nın Kula ilçesindeki bir dokuma tezgahından, İngiltere'deki bir kumaşı, İngiltere'de üretilen bir kumaşı beklememiz gibi olur. O bakımdan, bu demokrasinin müesseselerini belli bir seviyeye getirip, o seviyeye getirdikten sonra ancak o ürünü elde etme hakkımız vardır. Aksi takdirde, o ürünü çok bekleriz; fakat sağlayamayız.

Sayın Başkanım, son cümlemi izninizle söyle bitirmek istiyorum.

26 Mart 1989'dan bu yana vatan sathında mevcut idareyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki irade arasında büyük çelişki herkesce kesin olarak benimsenmiş, kabul edilmiştir. Bu adeta kanaat olmaktan da çıkmış ve bir katıyet halini almıştır. Böyle bir tablo, istikrarsız bir siyasi konjonktür yaratmıştır. Bu kadar ciddi çarpıklıkların bulunduğu, fevkalade sağlıksız siyasi ortamdan, ancak milletin yeni bir tercihi ile çıkmak mümkündür. Bu olmadan, siyasetin sağlığa kavuşması mümkün değildir. Esasen sağlıklı bir siyaset, millete sahiplenilen, milletin sahiplenen bir anayasa, herkesin riayet ettiği bir anayasa, herkesin uyduğu bir hukuk devleti, siyasi stratejilerin olmadığı takdirde, olmayacak cinsten mutlaka bulunması gereken temel ilkelere sahiptir.

Beni dikkatle izlediğinizden dolayı, bütün konuklara teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Oral.

Değerli konuklarımız, şimdi 10 dakikalık bir kahve molası vereceğiz. Sonra sayın iki konuşmacımızı dinleyeceğiz.

BAŞKAN - Değerli konuklar, toplantının ikinci kısmını açıyorum.

Şimdi, söz sırası Sayın Eren'de, buyurun efendim.

M. ALİ EREN - Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Sayın basın mensupları, değerli konuklar, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bir devletin stratejisi, güttüğü siyasete uygun olarak, seçtiği hedeflere ulaşmak üzere, çeşitli araçların kullanılması olarak tanımlanabilir.

Bu basit tanımdan yola çıkarak, önce Türkiye'nin geçmişinin kısa bir kritiğini yapmak istiyorum, oradan işe başlamak istiyorum. Çünkü, eğer Türkiye'de siyaset tıkanmamış olsaydı, yeni arayışlar içine sanıyorum girilmezdi. Bu tıkanıklığın nedenlerini bugünde aramak yetersiz olur, yanlış olur ve doğru çözümler bulunamaz diye düşünüyorum.

O nedenle, Türkiye'de, Türkiye insanına glydirilen tek tip elbisenin nedenleri üzerinde dur-

mak istiyorum ve bu tek tip elbiseden artık toplumun kurtulması gerektiğine inanıyorum.

Şimdi, Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarına baktığımızda, Cumhuriyetimiz 20 ila 30 arasında, o 10 yıl içinde biçimlendi, şekillendi. O 10 yılın dünyasına baktığımızda, dünyada iki şey var. Bir yanda, 1917 Devrimi, sosyalist devrim, dünyayı yerinden sarsan olay. Sonra 1920'lerde başlayıp 1930'lara damgasını vuran faşizm rüzgarı, o güçlü rüzgar. Cumhuriyet bu dönem içinde şekillendi. Şekillenirken tabii doğal olarak, o günün koşulları içinde bu gelişmelerden etkilendi. Bu gelişmeler Cumhuriyetin gelişmesinde de rol oynadılar.

O günün nasyonal partilerine baktığınızda, onlarda ön plana çıkan şey, güçlü liderdir, güçlü şeftir, tek partidir ve devletçiliktir. Komünizmde de aynı şeyler var, komünist idarelerde de aynı şeyler var. Ekonomik yaklaşımları birbirinden farklı olmakla birlikte, ama bu yanlarıyla güçlü lider, tek parti ve devletçilik yaklaşımlarıyla orada da var aynı şeyler.

Şimdi, Cumhuriyeti kuran kadrolar; yani Mustafa Kemal ve arkadaşları da Cumhuriyeti kurarlarken, güçlü bir liderin öncülüğünde, İttihat ve Terakki'nin gelenekleriyle ve tek parti üzerine oturarak, devletçiliği esas aldılar, çoğulculuğa kapıları kapadılar.

O günün koşullarında niçin böyle davranıldı, niçin böyle yapıldı? sorusu sorulduğunda, bunun birçok nedeni var.

Birincisi, dünyada esen rüzgarın etkileridir.

İkincisi, Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunlardır.

Şimdi Türkiye'de tek devlet, üniter devlet yaratılacak. Türkiye'de tek parti egemenliği sözkonusu olacak. Bütün bunları yaratabilmenin şartı, yolu, Türkiye'de tek ulus, tek ırk, tek millet yaratmaktan geçer. Onun içindir ki, Cumhuriyetin başlangıç, kuruluş yıllarında her ne kadar Cumhuriyeti kuranların söyledikleri "Bu Cumhuriyet, Kürtlerin ve Türklerin Cumhuriyeti olacaktır" teziyle yola çıkılırsa da, aslında başlangıçta bu tez de yoktu, İslamiyet esas idi, İslami inançlarla yola çıkılıyor idi, ama daha sonra bu tez onun yerini aldı. Devlet, şekillenip kendi kurumlarını kurduktan sonra, bu tez de bir kenara atılarak, işte söylenen biçim, devlete baskı ve şiddet kullanılarak verildi.

Sadece bu konuda mı baskı, şiddet ve zor kullanıldı? Yani Kürtlerin değiştirilmesi, yok edilmesi konusunda mı? Hayır. Diğer milletler üzerinde de, diğer milliyetler üzerinde de aynı baskılar sözkonusuydu ve bu nedenle de Cumhuriyet, sürekli zor kullanan bir devlet yapısına gidiyordu.

Sadece bunlar değil Cumhuriyetin çıkmazları; yani o günlerden başlayıp, bugünlere kadar devam edegelen, giderek de büyüyen, mesela, 1920 ile 1937 arasında 27 başkaldırıya neden

olan Kürt sorunu değil Cumhuriyetin çıkmazları, sadece o değil. Cumhuriyet birçok konuda çıkmaz içinde, okullarımıza bakıyoruz, eğitimize bakıyoruz, o da, o günün şekillenmesiyle, o günün biçimlendirilmesiyle oluşturulmuş ve bugüne gelmiş. Öğrencilerimiz de tek tip elbise, onlara da tek tip elbise giydirilmiş. Aynı saatte zil çalmış, öğrenciler derse girmiş, aynı elbiseyi giymiş bütün öğrenciler, aynı eğitim biçimiyle yoğurulmuşlar. Bu eğitimin biçiminin nasıl olduğunu hepiniz biliyorsunuz.

Aynı tıraşla bütün öğrencilerin tıraş edilmesi, tıpkı Kışla Nizamnamesi gibi. Kışla Nizamnamesinden tek farkı bizim eğitimimizin, birinde zil çalar, öbüründe düdük çalar.

Yine dinle ilgili Cumhuriyetin o günün koşullarındaki şekillenmesinin bugüne yansıması son derece yanlış olmuş. Devlet, dine müdahale edecek, ona karışacak, onu yönlendirecek; ama inanlar asla bu konuda söz söyleyemeyecek, konuşamayacak, herhangi bir müdahalede bulunamayacak. Ama devlet, insanların başındaki örtüye varıncaya kadar her şeye karışacak, din eğitiminin nasıl olacağına karışacak. Nerede ise, camilerden nasıl vaaz verileceğine bile devlet hükmedecek.

Şimdi, böylesine bir yapılanmayla bugüne geliyoruz ve bugün pek önemli değişiklikler de yok, görmüyoruz.

Panele katılan arkadaşlarımız, anayasalarla ilgili görüşlerini açıkladılar. Anayasalarımızda da yine aynı şey hakim olmuş. Türk anayasacılık hareketine bakıldığında, ordunun rejim üzerinde sürekli bir gözetimi var, ona sahip.

Yine Parlamentomuzda baktığımızda, Parlamentomuz da bu şekillenmeye, bu yapılanmaya uygun. Aslında özgün bir parlamento değil. Bana göre milli iradeyi, temsil eden niteliklere sahip değil, özelliklere sahip değil. Şimdi hala Parlamento'nun üzerinde güçler var, "Milli Güvenlik Kurulu" diye bir kurulumuz var. Türkiye'nin en önemli sorunları, en temel sorunları önce bu kurulda tartışılır, sonra tavsiye niteliğinde Bakanlar Kuruluna gelir, oradan da TBMM'ne gelir. İşte parlamenterliğim süresince tanık olduğum, gördüğüm olay şudur;

Oradan gelen tavsiyeler, öneriler TBMM'de hiçbir değişime uğramaz, onları değişime uğratabilecek şansa zaten sahip değiliz Mecliste. O çarpık seçim sisteminin doğurduğu sonuç gereği de sahip değiliz, sistemin doğurduğu yanlışlar nedeniyle de sahip değiliz. Geldikleri gibi de geçer giderler, biz orada, ya red oyu kullanırız, ya evet oyu kullanırız. Bütün fonksiyonumuz bundan ibarettir.

Türkiye'nin çıkmazları sadece bunlar değil tabii. Çıkmazları daha çok, ama bence en önemli çıkmazları bunlardır. Bunları önce Türkiye'nin aşması gerekir. Türk siyasetinin yeni stratejilerine bu nedenle ihtiyacı var. Mesela, az önce bunlardan

birini sayarken, Kürt sorununu sayarken, Kürt sorununa artık 1980'lerin kafasıyla, yaklaşımla bakamayız ve onu yok sayamayız.

Bana göre Türkiye artık Kürt sorununun her yerde, önkoşulsuz, özgürce tartışılmasını sağlamalıdır ve bu özgürlük ortamını yaratmalıdır. Çünkü, Kürt sorunu, Türkiye'de demokrasinin önündeki en temel engeldir. Bu sorunlar içerisinde en öncelikli sorundur ayrıca. O nedenle, bu sorun özgürce tartışılmadıkça, bu sorun bir çözüme kavuşmadıkça Türkiye'de öyle sürekli birlik, beraberlik laflarıyla bu insanları bir arada tutmak, barış içinde yaşatmak mümkün görülüyor.

Şimdi dünyada, özellikle Batı Avrupa'da bir entegrasyon yaşıyor; ama dünyada bir başka şey de yaşıyor, o da bir çözülme. Doğu Avrupa'da başlayan değişim -az evvel arkadaşlarımın söylediği gibi- çöküş. Ben onu sosyalizmin, komünizmin bir çöküşü olarak değerlendirmiyorum. O yanlış uygulamaların, sistemin bir sonucu olarak görüyorum ve komünizm, bundan böyle de dünya halklarına önderlik edecek bir felsefedir. Mutlaka yine bir gün rüzgar ondan yana esecektir. Buna inanıyorum.

Şimdi, Sovyetler Birliği'nde yaşanan dağılma süreci, bana göre bugünkü şekliyle kalmayacak. Kaldı ki, Sovyetler Birliği'nde milliyetler sorunu, demokratik sayılabilecek bir biçimde de halledilmiş; ama buna rağmen görüyoruz ki, Sovyetler Birliği'nde yaşayan uluslar tam bağımsızlık istiyorlar, özgürlük istiyorlar ve bu yönde de her geçen gün mücadelelerini yükseltiyorlar. Sadece Sovyetler Birliği'nde mi?

Öz yönetimin egemen olduğu, bu sorunun çok daha demokratik biçimde halledildiği Tito'nun ülkesine bakıyoruz Yugoslavya'ya, orada bile sorun her geçen gün büyüyor ve orada yaşayan uluslar, halklar tam bağımsızlık istiyorlar, özgürlüklerine kavuşmak istiyorlar. İki sürecin, bir yandan entegrasyon, diğer yandan çözülme sürecinin birlikte yaşandığı bir dönemden geçiyoruz. Her ne kadar bu çözülmenin önüne engeller konuyorsa da, ben bu çözülmenin, bu statüko değişikliğinin mutlaka yaşanacağı kanaatini taşıyorum. Ayrıca, yaşanmasının da doğru olacağına inanıyorum. Bu çözülme olmadan, bu çözülme yaşanmadan, kalıcı birliklerin, eşit haklara sahip entegrasyonların yaşanabileceği kanaatinde de değilim.

Bu çerçevede olaylara bakınca dünyayı böyle görünce, Türkiye'nin bütün bu gelişmelerden ders çıkarması gerekir ve bu gelişmelere uygun politikalar belirlemesi, onları yaşama geçirmesi gerekir diye düşünüyorum.

Bu, hem yıllardır girmek istediği, üyelik için sırada bulunduğu, bunun için her türlü çabayı sarfettiği Avrupa Ekonomik Topluluğu'na girişin ön koşuludur. Bütün bu sorunlarını çözmesi, onun ön koşuludur, hem de Türkiye'nin demokratikleşmesi

bakımından gereklidir, zaruridir, önemlidir.

Ben, Avrupa Topluluğu'na girmesinden öte, ya da başka ülkelerin Türkiye'ye, Türkiye'nin sorunlarını çözmesi yönündeki dayatmalarından ziyade, halbuki bunu doğru da bulmuyorum ve Türkiye'nin artık bu tip komplekslerden kurtulması gerektiğine inanıyorum. Onların dayatması sonucu birtakım değişimlere gitmesinin doğru olmadığını düşünüyorum.

Türkiye kendi sorunlarını, kendi içinde, özgürce tartışıp, eleştirip ve yine onun çözümünü kendi içinde aramalıdır, bulmalıdır.

Dostça, uygarca bunu gerçekleştirmelidir diye düşünüyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Biz de teşekkür ederiz.

Şimdi söz sırası Sayın Asiltürk'te, buyurun efendim.

OĞUZHAN ASILTÜRK - Sayın Başkan, değerli konuşmacılar, kıymetli misafirler, değerli basın mensupları ve sevgili izleyiciler;

Sözlerime başlarken hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Ben belki de yorgun bir anınızda size hitabediyorum. En son konuşmacı olmanın bir bakıma dezavantajı da var. Ancak, sizlere şimdiye kadar söylenenlerin dışında bazı şeyler söylemek istiyorum. Perdenin arka tarafını da göstermek istiyorum, madalyonun öbür yüzünden bahsetmek istiyorum ve bütün değerli konuşmacı arkadaşlarımın çıktığı pistte koşmak istemiyorum. Aynı minderde bu müsabakanın başka taraflarını da size arz etmek istiyorum.

Biz hepimiz samimi olarak, iyi niyetle bir araya geliyoruz, memleketimizin meselelerine çözüm yolları bulmak istiyoruz ve elimizden geldiği kadar da bu yolları ortaya koyuyoruz. Ancak, şuna dikkatinizi çekmek istiyorum.

Bütün bu çabalar bir Batı sisteminin içerisinde şu anda kabul ettiğiniz, Batı'dan bize gelen ve onu yeterince de uygulamayıp, birçok yönleriyle de taklitçisi olduğumuz bir sistemin içinde cereyan ediyor.

Birçok şeylerden şikayet ediyoruz, çözüm yolları arıyoruz. Ancak, ben size şunu peşinen ifade edeyim ki, bu sistemin içerisinde bu çözüm yolları yoktur. Eğer olsaydı, Batı toplumu mesut olurdu. Siyasi partiler niçin kurulur? İnsanlarına hizmet etmek için, bir ülkede siz insanların mesut, bahtiyar, ağız tadıyla yaşar hale getirmek istersiniz, bunun için bir görüşünüz olur, bir felsefeniz olur, bir inancınız olur. Bunu tatbik etmek için bir araya gelirsiniz, siyasi partiler bunun için kurulur. Ama üzülerek ifade edeyim ki, Batı, kendi insanını mesut edememiş bu sistem içerisinde, onu taklit eden bizler mi mesut edeceğiz insanımızı? Bu

mümkün değildir. Çünkü, sistemin içinde bunu önleyen mekanizmalar vardır. Bunları kaldırmadan, insanlarımızı mesut ve bahtiyar hale getirmemiz mümkün değildir.

Tabii, iktisatçılar arasında ve İstanbul İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin bir toplantısında bulunduğumuz için, bütün konuşmacı arkadaşlarımız bir ölçüde panelin konusu olan siyasi yönelmeler yanında, ekonomik meselelere de temas ettiler. Bu bakımdan, ben de tabii bu ikisini beraber götürmek istiyorum.

Şimdi bizim problemimiz, Türkiye'de yaşadığımız problem, bizim sistemimizin, hakkı üstün tutan bir sistem olmasından ziyade, kuvveti üstün tutan bir sistem olmasıdır. İşte Batı sistemi budur. Batı sisteminde kuvvet her şeye egemendir ve kuvvet yönlendirir. Bütün değerli konuşmacı arkadaşlarımızın, Sayın Demirel'den başlayarak şikayet ettikleri şey budur. Zaman zaman haksız olarak kuvvetin gelip, ister askeri müdahaleler şeklinde olsun, ister cemiyette diğer ekonomik güçler olarak yapılan müdahaleler şeklinde olsun, bu kuvvetin haksız olarak yaptığı müdahalelerden şikayetçiler. Peki, bunları bu sistem içerisinde acaba halletmemiz mümkün mü?

Batı'da iki tane sistem var, herkes biliyor, burada da ifade edildi. Biri kapitalist sistem, onunla ilgili devletler topluluğu var, bunun adına "Hür Ülkeler" deniyor. Bir de sosyalist sistem ve bununla ilgili olarak eskiden "Demirperde" denilen, şimdi onun, ne demiri kaldı, ne tahtası, perdesi de yıkıldı, birtakım ülkeler topluluğu var. Bu iki topluluğun tatbik ettiği sistem, insanları sömürmeye dayalı sistemdir, ezen-ezilen sistemidir. Kapitalist sistemde bu ezmeyi, sermayeyi eline geçiren bir avuç holding ve bununla ilgili tarif edebileceğimiz -bu isim sadece bir ifade tarzı bakımındandır, yoksa şirketleri kastederek söylemiyorum - avuç insan, sermayeyi eline geçiren bir avuç insan, toplumu sömürür, milli gelirin yüzde 80'ini, belki yüzde 5'e, yüzde 10'a ulaşan insanlar aralarında paylaşırlar. Komünist ülkelerde, sosyalist ülkelerde de aynı sömürüyü yine birtakım insanlar yaparlar; ama bu insanların adları parti idarecileridir, komünist partisinin idarecileridir, devlet idarecileridir. Orada da insanlar ezilir, burada da insanlar ezilir. Niçin ezilirler? Çünkü, sistem onları, isteseler de, istemeseler de, çok iyi niyetli olarak, insanları çok sevecen olarak görerek de bu sistemi tatbik etseiler, insanları ezmek zorundadırlar.

Bu ekonomik sistemde emeğin sömürüsü olan faiz vardır ve birtakım insanlar hiçbir gayret sarfetmeden, hiçbir emek ve katkıları olmadan üretime, ayaklarını uzatır, belli bir ölçüde bu rantı alırlar, bu faizi alırlar ve başkaları, onlar için çalışır.

Aslında şimdi "Komünizm yıkıldı" diyoruz. Ben size kanaatlerimi ifade ediyim. Kapitalizm da-

ha önce yıkıldı, kapitalizm bundan 100 sene evvel yıkıldı. 1917 hareketi neden oldu? İnsanlar çok mesuttu, çok rahat yaşıyorlardı, hürriyetleri vardı, hakları tamamen ellerinde idi de -affedersiniz, Anadolu'da bir tabir vardır- rahatlık battı da onun için mi komünizme koştular, kaçtılar? Kapitalizmin birinci yıkılışı zaten o yıkılıştı. İnsanlar mesut olmadı, çalışanlar, işçiler komünizme niçin koştular? Her gün sofralarından bir lokma ekmeğin azaldığını, eksildiğini gördüler, bunu önlemek istediler; ama hak nedir bilmiyorlardı ki, hakkı bilmedikleri için komünizme koşarken zannettiler ki, bu esen kapitalizmin, sermaye sahiplerinin elinden bu imkanı alırsak, bu para sahibi olmalarına mani olursak, mülkiyet haklarını ellerinden alırsak, bu sermayenin bize tahakkümü ortadan kalkar. Sosyalizm, faizi yasak ettiği gibi, serbest ticareti, serbest teşebbüsü, mülkiyet hakkını onları da beraber yasak etti. Zannettiler ki, bunları yasak ederlerse hakikaten sömürü önlenir.

İkinci bir sömürü düzeni kuruldu. Bu sömürü düzeninde de insanlar mesut olmadılar, rahat olmadılar, hepsi şikayetçi oldular. Neticede Gorbacov çıktı "Bu düzen yürümüyor" dedi. Yürümeyen düzenin işleyişindeki aksaklık değil, düzenin sahip olduğu prensiplerdir, düzenin sahip olduğu ekonomik manivelalardır, ekonomik esaslardır. Bozuk olan budur. Siz, insanların haklarını, hürriyetlerini ortadan kaldıracaksınız, ondan sonra da "Biz, sizi mesut edeceğiz" diyeceksiniz. Bu mümkün değildir değerli kardeşlerim. Bu mümkün değildir, olmadığı da görüldü.

Sosyalist rejim ancak, hürriyetlerin elinden alındığı toplumlarda yürütülebilir. Neden? Siz, insanları yönlendireceksiniz, şunu şunu yapacaksınız, şu kanallara yönlendireceksiniz, şu fabrikalarda çalışacaksınız, hatta şu illere hiç gelmeyeceksiniz diyeceksiniz. Bunu ancak zora dayalı olarak yaparsınız. Hürriyetlerini verdiğiniz zaman o insanlar bu dediklerinizi yapmazlar, yapmayınca da bu sistem yürümez.

Sosyalizmin yürümesi için, hürriyetlerin elden alınması lazımdır, alındı, 70 sene üniversitelelerinde hocalar, sokaklarında şairlerinden tutun, edebiyatçılarından tutun, araştırmacılarından tutun bütün bir devlet bu nizamı "Üstün nizamdır, doğru nizamdır, hak ve adalet getirir" diye müdafaa ettiği, şiirler yazıldı, romanlar yazıldı, ama 70 sene sonra baktılar ki, bu zorla olmuyor, işte çöktü. Ben çok yakın zamanda Moskova'yı ziyaret etmiştim. Resmi devlet yetkililerinin ağzından şu ifadeyi bizzat kulaklarımla duydum; "Bu yılki tahıl üretimi, Rusya'nın şu ana kadarki tahıl üretiminin rekor düzeyindedir. Ancak, yüzde 25'i tarlada kalmıştır, pazara intikal etmemiştir, onun için Amerika'dan buğday almak zorundayız." Neden tarlada kalıyor? Takriben bu üretim de herhalde Türkiye'nin buğday üretimine eşittir. Rusya'nın buğday üretiminin 1/4'ü, Türkiye'nin buğday üretimi kadar bir

üretim tarlada kalıyor. Neden? Çünkü, saat 17.00 olunca biçerdöverin ağzında iken daha başaklar, adam bırakıp gidiyor. Niçin çok çalışacak, çalıştığı zaman karşılığını alacak mı? Hayır. Testiyi kıranla, suyu getiren eşit olursa, herkes testiyi kırar hale gelir.

Onun için zannetmeyin ki, komünizmin tatbikattaki aksaklıkları bu hali meydana getirdi, hayır. Komünizmin tatbik ettiği prensipler onu çökertti. Kapitalizm de göktü bir kere, komünizmin çıkması, kapitalizmin çökmesidir. İnsanlar bölük bölük diyelim, öbek öbek diyelim, bu zulümden kaçtılar. Neticede dünya ikinci bir zulmü yaşadı. Ne yapmamız lazım? Kapitalizmden komünizme, komünizmden kapitalizme giderek, katien insanımıza sağlıklı bir yaşam sunamayız. Kapitalizmde faiz vardır, insanları sömürür, bir grup insan çalışır, öbür grup insan çalışmadan, onun çalışıp da emek karşılığı ürettiğini yer. Bu zulümdür, kaldırılması lazım. Şimdi, bizim dışımızdaki bütün konuşan arkadaşlarımızın temel prensipleri, ekonomide bu faizin kalması şeklinde, buna inanıyorlar. Buna inandıkları için de katien bu memlekette huzurlu, insanların birbiriyle huzur içinde yaşayacağı, adil olarak paylaşacakları bir ekonomik düzen kuramazlar, bunlar iyi insanlar, değerli insanlar. Ama sistemleri bozuk olan bir yolda yürüdükten sonra, nasıl bu sistemin aksaklıkları ortadan kalkacak?

Şimdi, "Ucuzluk getireceğiz, pahalılık ortadan kalkacak" deniyor. Sorulacak soru gayet basit, "Siz vergiyi kârdan ve kazançtan, işçiden, memurdan mı alacaksınız; yoksa maddi gücüne göre insanlardan mı alacaksınız?" "Hepsinin verdiği cevap basit, "Kârdan, kazançtan alacağız vergiyi bu şekilde yürüteceğiz." Biz kârdan vergi verirsek, o kârdan verilen vergiyi tüketici öder. Çünkü o malın üzerine vergiyi ödeyecek kadar miktar koyulup, kâr olarak da bir miktar konulur, öyle satılır, biz öderiz. Nasıl olacak da, biz daha rahat bir dünyada, daha iyi bir bölüşüm içerisinde yaşayacağız? Faiz olacak mı? Olacak. Bu faiz malın üzerine konulacak, maliyet artacak, tüketici olarak biz o malı alırken ödeyeceğiz. Niçin bu insana zulüm eden, insanların böyle haksız yere eliridekileri alan sistemi düzeltmeye çalışıyoruz? Bunu düzeltmezsek, bir misal olarak anlatırsam belki daha iyi olacak. Düzeltmezsek ne olur biliyor musunuz?

Şuraya bir insanı getirsek, elimize bir kırbaç alsak, günde 100 kırbaç vursak, şimdi ANAP'ın yaptığı bu, o 100 kırbaç vuruları adama SHP diyor ki, "25-30 kırbaç vuralım", DYP diyor ki, "15-20 kırbaç vuralım" biz de diyoruz ki, "Gelin, hep beraber kardeşiz, anlaşalım. Bu kırbaçı şu adamın üzerinden kaldıralım, şu çöp tenekesine atalım" Yani faiz yüzde 120 olduğu zaman kötü de, yüzde 50 olduğu zaman iyi mi oluyor? İnşaa 120 kırbaç vurduğumuz zaman kötü oluyor da, 30 kırbaç vurduğunuz zaman iyi mi oluyor? (Gelin bunların hepsini düzeltelim. Bu ancak adil düzenle olur. Adil düzen

kurmak için önce Batı taklitçiliğinden uzaklaşmak lazım. Batının sistemlerini alarak tatbik etmeye çalıştığımız sürece biz bu kısır döngüden kurtulamayız. Çünkü Batıda haklar değişik bazlara oturmuştur, bizim düzenimizde haklar değişik bazlara oturmuştur.

Bizim inancımıza göre, insanların yaradılıştan hakları vardır, bunlardan bir tanesi yaşama hakkıdır. Hangi inanca sahip olursa olsun insanların yaşama hakkı vardır siyah olsun, beyaz olsun, Müslüman olsun, Hristiyan olsun veya hiçbir dine inanmasın, o insanların yaşama hakları vardır.

Bizim inancımıza göre, insanların inanma hakları vardır. Bu inanç hakkını da, inanma hakkını da zannetmeyin ki şu anda Türkiye'de biz yaşıyoruz. Biraz önce Sayın Eren arkadaşımız konuşurken, hafifçe kulağına bir şey fısıldadım, diyordu ki, "Devlet adeta camilerde verilen vaazlara da müdahale edecek." Ben de ona dedim ki, "Zaten müdahale ediyor." Camideki vaazlarda şimdi Orman Haftası anlatılıyor, -affedersiniz- ishal haftası anlatılıyor. Çocuklar nasıl aşılacak, onlar anlatılıyor ve bunu söylemez de, eğer temel meseleleri söylerseniz... (Müdahale)

Anlayamadım?

BAŞKAN - Diyalog kurmayın efendim, lütfen.

OĞUZHAN ASILTÜRK (Devamla) -Anlaşılmadı.

Devletin müdahale etmesinin ölçülerini söylüyorum. Tabii kendiliğinden anlatılsın da, önüne, eline bir kağıt vererek "Sen bunu anlatacaksın" denmesin, elbette o anlatılsın. (Alkışlar) Yoksa, elbette bir toplumda yaşıyoruz, zannetmeyin ki din, bulutların üzerindeki bir şey, elbette her konuda düşüncesi vardır, fikri vardır, o da söylesin; ama "siz şunu alıp da konuşacaksınız" diye ellerine bir kağıt tutuşturulursa, burada fikir hürriyetinden, inanç hürriyetinden bahsedilemez. Bu tarafına diktatini çekmek için bunu söyledim.

Temel insan haklarının içerisinde inanma hakkı vardır. Bakın öyle ise size inanma hakkının ne olduğunu da ifade edeyim. Buna da ihtiyaç olduğunu zannediyorum.

Inanma hakkı, insanların inandıklarını serbestçe söylemeleri hakkıdır; bir.

Ancak, inandıklarını serbestçe söyledikleri takdirde bu inanma hakkı tam manasıyla yaşanmış olmaz. Ne lazım? Inandıklarını serbestçe söyledikten başka, bunun organizasyonunu da kurmalarının hak olarak kendilerine verilmeleri lazım. Siz bir şeye mi inanıyorsunuz, bir araya geleceksiniz, bir organizasyon kuracaksınız. Buna mani oluyorsanız, inanma hakkı, fikir hürriyeti lafta kalır.

İnsanların inanma haklarının tam olarak yaşanması için, o insanların öğrenme, öğretme hak-

ların da olması lazım. Siz bildiklerinizi, inandıklarınızı başkalarına öğreteceksiniz. Bu hakkınız olacak, müdahale edilmeyecek. Öğrenme hakkınız olacak, bir yerlerden gidip öğreneceksiniz, buna müdahale edilmeyecek.

Dördüncüsü de, bir memlekette inanma hakkının varolduğundan söz edilebilmesi için, inananların inandığı gibi yaşamalarını, bunu tatbikat noktasına götürülebilmelerinin de teminatı.

...başının örtüsüne devletin elinin uzattığı bir yerde insan haklarından kim bahseder de kimi inandırır?

Değerli arkadaşlarım;

Tutarlı olmak zorundayız. Fikir hürriyeti varsa, herkese fikir hürriyeti var. "Bizim için fikir hürriyeti olsun" diyorsak, o zaman tutarlı olamayız, kimse de bize itibar etmez. İşte temel insan haklarının bir diğeri de mülkiyet hakkıdır. İnsanların emekleriyle kazandıklarından arta kalanlarını mülk edinme hakları vardır.

Toparlıyorum, tabii vakit çok dar, bu değerli topluluğa çok fazla şey söylemek için imkanlar yok. Sözlerimi toparlıyorum.

Dördüncü olarak, bir toplumda devletin temel ilkelerinden birinin, toplumun neslinin korunmasını teminat altına alması lazımdır. İşte bu ahlaksızlık yuvaları, kötülük yuvaları, bu fuhuş yuvalarıyla bunun için devletin mücadele etmesi lazımdır. Bu, neslin korunmasıdır, iyi bir nesil, güçlü bir nesil, memleketine sahip olacak bir nesil böyle yetişir.

Son olarak da, bir devletin kendi insanının aklını koruma ve onu teminat altına alma görevi vardır. İşte uyuşturucularla mücadele bunun için yapılmaktadır, işte alkolizmle mücadele bunu için yapılmaktadır. Bunlar teminat altına alınır, temel haklar teminat altına alınmış olur. Bizim toplumumuzda bunların teminat altına alınmamasının sebebi, bizim, Batıyı taklit eder bir toplum olmamızıdır. Bundan kurtulmadıkça, kendi değerlerimize dönmedikçe, Batının bize biçtiği rolü, istesek de, istemesek de oynamak zorunda kalırız. Bu da bizi ancak, Batıya karşı ikinci sınıf bir toplum haline getirir, hiçbir meselemizi de çözemeziz.

Elbette birkaç cümle ile ancak bu kadar şey söylemek mümkün. Bunun için affınıza sığınarak, burada kesiyorum ve hepinizi saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Çok teşekkür ederiz Sayın Asiltürk.

Efendim, vaktimiz epeyi geçti. Bu nedenle zaten panelistlerimiz -gördüğümüz gibi- yelpazenin her yönüyle fikirlerini söylediler. Tahmin ediyorum ki, panelistlerin kendi fikirleriyle bir tartışma açma durumu olacak. Onun için Sayın Söylemezoğlu'na sözü veriyorum. Tabii-

tiyla o dörde bir olduğu için, 5 dakikadan biraz fazla konuşma hakkı verebiliriz.

Soruları yazılı verebilirsiniz, arada konuşmacılara verebiliriz. Konuşmacılar bu arada onları değerlendirirler.

Buyurun efendim.

ÜLKÜ SÖYLEMEZOĞLU - Sayın Başkan, burada oturumumuz itibarıyla bazı siyasi kuruluşları, kendi partilerimizi temsil ediyor gibi görünsek de, şu andaki tartışma içerisinde ben kendimi burada eşit gördüm. Öyle pek dörde bir gibi de olmadı. Bu itibarla verdiğiniz zamanı kullanacağım; ama bu eşitliği de ifade etmek isterim. Çünkü, gördüm ki, Mecliste grubu olan üç parti olarak pek öyle uzlaşamayacağımız ve anlaşamayacağımız ciddi bir durum yok; yani yeni insan... (Alkışlar)

Sayın Günay'ın yeni insanı, yeni toplumu ve yeni devleti, eh, ufak tefek nüanslar, yaptığı tarifler bir noktaya doğru işin gittiğini gösteriyor. "Belli bir toplumsal uzlaşma" dedik ya, geniş tabana bağlı, yalnız bazı şeyleri düzeltmek lazım.

Aslında sosyal adalet anlayışı kapitalizmin içinden gelmiştir; yani sosyaldemokrat partiler, sosyalist, komünist partiler değildir. Çünkü, sosyaldemokrat partiler hiçbir zaman mülkiyeti falan inkar etmemiştir, serbest teşebbüsü kabul etmiştir. Kapitalizmin -Karl Marks'ı yanlıtan nokta da o- başlangıç dönemlerinde dünyayı ve kendi insanını sömürüp, sermaye birikimini yaparken, sanayiye kurarken bir kapitalist dönemini görmüş Karl Marks zannetmiş ki, büyük proleter kitleler oluşacak, sermaye çok muayyen ellerde toplanacak, büyük sömürü, işçi kesimi ihtilal yapacak, idareye el koyacak. İşe bakın ki, en feodal toplumda komünizm başlamış; ama sonra komünizm kendi içerisinde -pardon- kapitalist sistem kendi içerisinde sosyal adaleti, bölüşümü, dağıtımı başlatmış ve de Karl Marks'ın sisteminin çöküşünün belli başlı sebeplerinden birisi de bu.

Onun için, yani öyle 1917'lerde kapitalizm çöktü, komünizm ona galip geldi falan, bu şeyler yanlış, bu görüşler yanlış. Bunlar doğru değil. Şu andaki gelişme itibarıyla de dünya genel olarak yönlendirilmiş serbest piyasa sistemlerine doğru gidiyor. Bazı güçler oluşuyor, Kuzey Amerika, Avrupa Topluluğu, Asya Pasifik Ülkeleri, Doğu Avrupa'da yeni şekillenmeler var ve bunların sonunda hepsi hızlı gelişen teknolojilerin içerisinde, ekonomik sınırlar kalkarak, küreselleşerek bir yere doğru gidiyor. İşte, "yeni dünya görüşleri, yeni anlayışlar" dediğimiz de bu. Topluluklar da buna kendilerini adapte etmek durumundalar.

Bu itibarla, aslında temelde, ne demokrasi anlayışında, ne insan anlayışında belli yere doğru çekilen devlet anlayışında önemli, bundan sonra ideolojik kavgaların olacağını pek sanmıyorum. Ama ilk günde değerli hocalarımın birinin dediği gibi, komünizmi savunan her zaman birtakım de-

mogoglar çıkacak, toplumları etkilemeye çalışacaklar, mümkündür. Ama yaygın bir yönetim sistemi olacağını sanmıyorum.

Tabii, bizim burada bahsettiğimiz, belli amaçlarda ve hedeflerde toplumsal uzlaşma. Bu arada mutlaka toplumlarda ekstrem, marjinal görüşler de olacak. Bunlar ne ölçüde meclislerde kendini temsil ettirebilirler bilemiyorum. O yüzden de her zaman böyle platformlarda şikayetlenecekler.

Şimdi bakınız, bizim temel meselelerimizden biri de, Türk Devletinin varlığı, birliği, bütünlüğü. Bunun içerisinde yaşayan herkes eşit haklarda ve eşit şartlarda bir millet anlayışı içerisinde yaşayacaklar, toplumlarına katkıda bulunacaklar, alacaklar, verecekler ve onun içerisinde olacaklar. Kendi mutluluğu, onun refahı olacaktır. Eğer siz, tabii ki her milletin içerisinde belli kökenlerden gelen insanlar olacak. Zaten millet olmak da, bu insanları kaynaştırıp, belli bir amaca, belli bir kültüre, belli bir inanışa ve inanca vardır. Şimdi bakınız, bizim temel meselelerimizden biri de, Türk Devletinin varlığı, birliği, bütünlüğü. Bunun içerisinde yaşayan herkes eşit haklarda ve eşit şartlarda bir millet anlayışı içerisinde yaşayacaklar, toplumlarına katkıda bulunacaklar, alacaklar, verecekler ve onun içerisinde olacaklar. Kendi mutluluğu, onun refahı olacaktır. Eğer siz, tabii ki her milletin içerisinde belli kökenlerden gelen insanlar olacak. Zaten millet olmak da, bu insanları kaynaştırıp, belli bir amaca, belli bir kültüre, belli bir inanışa ve inanca vardır.

Eğer siz, bu havadaki bir ülkeyi, bir ayırımı yok, insaları büyük şehirde de yaşıyor, o bölgede de yaşıyor, bu bölgede de yaşıyor, her hakka sahip, her noktaya gelebiliyor, her yetkiyi kullanabiliyor, bu durumdayken alıp da, buna sorun derse, biz orada yokuz, o sorun değil, yok öyle bir sorun. O sorun demek, sorun çıkarmak istemektir, işte burada yokuz.

Onun için, fikirlerimizi söyleyelim, isteyelim, anlatalım, fakat durup dururken sorun çıkararak, Türkiye'nin önüne sıkıntılar koymayalım. Çünkü, şu anda bu sorun için kavga ettiğini söyleyenlerin dışarıdan nasıl desteklendiğini ve Türkiye'nin etrafında nasıl birtakım düşman kamplar olduğunu da biliyoruz. Onun için gelin, bu meseleyi sorun, sonunda kavga ve başkalarının desteklediği kavgalar, milli bütünlüğe, birliğe dönük kavga olmaktan çıkaralım, oturalım, sorun diye değil, toplumun tümünün nasıl daha müreffeh, nasıl daha demokratik, nasıl daha katılımcı yaparız, onu tartışalım; fakat köken farkı falan ortaya koyarak değil, o yanlış.

Şimdi, demokrasi her şeyden evvel sabır. Bakınız, ben bunu seçmenlere de söylüyorum. Önünüze geliniyor, şu seçim sistemi, bu seçim sistemi, Türkiye her türlü seçim sistemini denemiş. Ekseriyet sisteminden, en küçük oyun hesaba katıldığı nisbi sistemden, bugünkü sisteme kadar hepsini denemiş, denemediği yok. Hep de şikayetlenmiş, ama hepsinden memnun kalmamış. O da doğru.

Her dönemde muhalefet her zaman iktidarı o günün iletişim vasıtasıyla onda kendini konuşturmakla suçlamış, "Devlet güçleri elinde" demiş, bu şikayetler gelmiş, bunlar hep söylenmiş, işin tabiatında var, ama sabır.

Önünüze sandık konuyor, bu sandığın o günkü seçim sistemiyle konusuna göre oyunu kul-

lanan bilecek ki, onun sonucunda çıkacak iktidar 4 sene mi, 5 sene mi orada. Onun uygulamalarını bekleyecek. Gün olur başarılı olur, zaman olur başarısız olur, yeniden düzeltmeye çalışır, bir şeyi vardır, vatandaşa deklare ettiği, onu uygulayacak. Öyle hemen seçimden bir sene sonra, iki sene sonra "Erken seçim, temsil etmiyor" falan, bunun demokrasi ve sabır anlayışıyla ve sandıktan çıkan oyun bir süre kendi işlevini yapması anlayışıyla tam bağdaştığı görüşünde değilim. Bakınız, seçimin olduğu tarihten bu yana bir sürü referandumlar oldu, ara seçimler oldu, mahalli seçimler oldu, herbiri değişik sonuçlar verdi. 1989'un mahalli seçiminin öncesinde de bir referandum vardı, onun sonucu da 1987 seçimine benziyordu.

Şimdi, yavaş yavaş bir yere doğru geliniyor, 1991'de mi olur, 1992'de mi olur, tekrar sandık milletin önüne konacak, kararını verecek. Demokrasinin erdemi de bu, ama bu erdem içerisinde de biraz birbirimize tahammül etmeyi, hoşgörmeyi, uzlaşmayı öğrenmemiz gerekiyor. İşte yeni dünya görüşleri, yeni nesiller, hatta ortak dünya görüşleri, bunun eğitimle sağlanması, toplumun bu düzeye gelmesi meseleleri de bugün onun için tartışılıyor.

Tabii biz burada temsil ederken bazı görüşleri, vatandaşa 100 değnek atan, 50 değnek atan görüşlerin içinden geldiğimizi bilmiyorduk. Sayın Asiltürk'e göre milleti dövüyoruz.

ÖĞÜZHAN ASILTÜRK - Keşke dövseniz, daha beteri var.

ÜLKÜ SÖYLEMEZOĞLU (Devamla) - Bizim anlayışımıza göre de, ama yalnız ben değil, DYP de dövüyor, Sayın Asiltürk öyle diyor, SHP de dövüyor, öyle diyor. Hepsi dövüyor, çünkü biz, bir başka sistemden geliyoruz, kendilerinin hangi sistemden geldiğini anlayamadım, onu anlayamadım. Hak, hukuk, insanların iyiliği, refah, huzur, inanış, inanç bunların hepsi bizim anlayışımızda da var, bizim görüşümüzde de var. Öbürü gelir, öyle uygular, bu gelir, öyle uygular, ama var. Şu kadarını ifade edeyim ki, Diyanet İşlerinin, camilerdeki vaazlar için hazırladığı kitaplar var, hocalar açar okuyabilir de, yalnız bize de devamlı şikayet geliyor, "Siz ne yapıyorsunuz, yani bu hocalar açtılar ağızlarını veriyorlar iktidara veriyorlar". İşte demokrasi de bu, ellerine kağıt verip de, hiçbir şekilde camilerde öyle bir iktidar propagandası falan yaptırıldığı da yok. Bunu özellikle söylemek isterim, ama din müessesesi kendi bünyesinde haki-katen devletin düzenlemesinin dışına çıkarak, hocasını tayin eden, ondan sonra bütün kararlarını veren, kendi içerisinde müesseseseleşen bir şey olur mu? Olur. O da işte ileride toplumun gelişmesi içinde olacak hususlar.

Aslında ben, bu panelin fevkalade yararlı olduğunu, yapılan tenkitlerden de istifade ettiğimi, eğer sözüm geçer, gücüm yeterse, bunlardan yararlanarak ileride kendimi yönlendireceğimi de ifa-

de eder, teşekkür eder, saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim, Sayın Genel Başkan basın toplantısı dolayısıyla ayrılacaklar, lütfettiler, bu dakikaya kaldılar, teşekkür ediyoruz efendim.

Sayın Günay, buyurun.

ERTUĞRUL GÜNAY - Son zamanlarda hoş bir gelenek olarak, eski yıllara oranla çeşitli kurumlar, çeşitli kuruluşlar bir konuda değişik siyasal partilerin sözcülerini, değişik siyasal görüşlerin sözcülerini çağırıyorlar ve bir konu çerçevesinde hepimizin görüşlerimizi ifade etme olanağı buluyoruz. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti de böyle güzel bir çalışma yaptı, teşekkür ediyorum.

Benim bütün bu toplantılarda ortak olarak gözlemlediğim bir şey var. Sayın Söylemezoğlu başışlasınlar lütfen, hoşgörüyü karşılarsın, genel olarak iktidar partisini temsil eden arkadaşlarımız, bütün bu toplantılarda müthiş bir tarafsızlık içinde konuşuyorlar. Siyaset konuşulmasa çok sevinecekler. (Gülüşmeler, alkışlar)

Benim, iktidar partisinde taraflı olarak gördüğüm, en taraflı olarak gördüğüm kişi de zaten kendi partisinden içinde de taraf tutuyor. Aslında tabii iktidarın, iktidar partisinden Türkiye'nin bütün sorunlarının her platformda cesaretle gündeme getirilmesini istemesi ve bütün bu konularda kendi açık tavrını net biçimde ortaya koyması gerekir. Bu olmadığı için, her konuda iktidar partisi, sanki uzlaşmaya, sanki hoşgörü içinde tartışmaya yakınmış gibi davranıp, sonra uygulamada farklı şeyler yaptığı için bir kısır tartışmaya dönüyor siyaset ve içinden çıkamadığımız sorunlar, küçük sorunlar, kocaman, büyük sorunlar halinde toplumun önünde hâlâ duruyor. Bu noktaya tekrar döneceğim.

Bu arada öteki konuşmacı arkadaşlarımızın değiştiği ve bir kesim dinleyicinin de belki yanlış anladığını biraz önce dışarıda kahve arasında gördüğüm bir noktaya değinmek istiyorum.

Bir gerçek var, reel sosyalizmin uygulaması iddiasında bulunan ülkelerde bu başarılı olmadı, bu yeteri kadar başarılı olmadı. Eşitlik duygusu gelişti, sosyal devlet anlayışına yönelmeler oldu, insanlar birtakım maddi yaşamlarını iyileştirecek birtakım gelişmeler sağladılar; ama yeteri kadar insan olmaktan gelen özlemlerini doyuramadılar.

Sayın Asiltürk dedi ki, "Bu özünde vardır, prensiplerinde vardır. Zaten sosyalizm, ya da işte reel uygulamasındaki adıyla komünizm, özgürlüklerini insanların elinden aldığınız zaman yapılabilir bir şeydir". Uygulama bunun böyle olmadığını gösterdi. Özgürlükler elinden alınmaya çalışıldığı için insanların olmadı bence. Ben bu uygulamanın prensiplerle geliştiğini -Sayın Asiltürk'ün söylediği gibi- prensiplerin böyle olduğuna katılmıyorum.

Prensiplerle geliştiğini söylemek istiyorum. Şu anda olan nedir?

Şu anda dünyadaki eşitlik düşüncesi, özgürlük düşüncesiyle kendisini tamamlıyor. Eşitlik anlayışı, insanlardaki eşitlik beklentisi, eşitlik özlemi yok olmuyor, o ortadan kalkmıyor. Geçmiş yıllarda eşitliği dillerine almayan, sosyal adalet kavramını dillerine almayan, toplum içinde sınıf farkları olduğunu, bölgesel adaletsizlikler olduğunu, insanlar arasındaki, çalışan kesimler arasındaki adaletsizlikleri dillerine almayan partiler, şu anda sosyal adaletten söz ediyorlar, sosyal devletten söz ediyorlar. İnsanların belli eşitlikler anlayışı içinde kendisini geliştirebileceğinden söz ediyorlar; yani eşitlik arayışı insanlarda yok olmadı. Ne oldu?

Eşitlik anlayışı, eşitlik özlemi ve uygulaması, özgürlük düşüncesiyle erginleşmeye başladı. Asıl prensip, eşitlikle özgürlüğün birbirinden ayrılmaz oluşudur. Tabii teori olarak ortaya sürülen birtakım şeyler, yaşam karşısında zaman zaman başarısız kalıyor. Çok güzel bir söz var, kimindir bilmiyorum ama benim çok sevdiğim bir söz var, "Bütün teoriler, hayat ağacının yeşil rengi karşısında kül rengi kalır" diyor.

Komünizm, bir teori olarak başka bir şeydir. Şeriatçılık, teori olarak başka bir şeydir; yani bir tür İslam iddiası teori olarak başka bir şeydir, hoş bir şeydir, hoş bir şeydir belki, anlatılınca öyle gelir. Serbest piyasa teoridir, ama bütün bu teoriler uygulama karşısında, uygulamanın kayalarına kafalarını vuruyorlar. Hayatın içinden baktığınız zaman da, özgürlük ve eşitliğin birbirinden ayrılmaz bir bütünlük taşıdığı, insanın ancak, bu ikisi birlikte olduğu zaman kendisini geliştirebileceği, kendi yetişmesine uygun bir iklimi bulabildiği ortaya çıkıyor.

Son bir nokta, her konuşmacının söylediklerinin altında var, ben çok önemseydiğim için altını çizmek istiyorum.

Türkiye'nin ciddi biçimde uzlaşmaya ihtiyacı var. "Türkiye'nin uzlaşma ihtiyacı var" denildiği zaman, bazı kesimler, bazı yaklaşımlar, bazı anlayışlar "Koalisyon" anlıyorlar. Koalisyon kastetmiyorum. Bu önümüzdeki seçimlerden sonra Türkiye'nin adaletli bir seçim yasasına ihtiyacı var. Türkiye'nin, halktaki iradeyi Parlamente'ye adaletli bir şekilde yansıtabilecek, ama aynı zamanda istikrarı, kararlılığı bozmayacak bir seçim yasasına ihtiyacı var. Bu seçim yasasından sonra, bir siyasal parti Türkiye'de tek başına iktidara gelebilir. Türkiye'nin önünde bir Anayasa sorunu var. Türkiye'nin önünde ciddi ekonomik birtakım önlemleri alma sorunu var. Türkiye'de yeni baştan "Yurttaş" kavramının tarif edilmesi sorunu var.

Türkiye'de yeni baştan cumhuriyetin tarif edilmesi sorunu var. Bütün bunlar karşımızda. Bir siyasal parti bile iktidara gelse, bunlardan hiçbirisi-

ni tek başına çözmeye kalkmamalıdır. Bir siyasal parti Parlamentoda tek başına anayasa çıkaracak bir güce erişmiş bile olsa, anayasayı tek başına yapmaya kalkmamalıdır.

Türkiye'nin içinde yaşadığımız zemini birlikte tarif etmeye ihtiyacı var. Çünkü, Türkiye çok tahrip edildi. Türkiye'nin kurumları son 10 yılda ciddi biçimde zaten eskimişti, gelişme doğrultusunun tersine, ciddi tahripler gördü.

Şimdi, Türkiye'nin uzlaşmayla ortaya çıkacak bir anayasaya ihtiyacı var. Yeni bir anayasayı Türkiye, Parlamento içinde çoğunlukta bulunan parti, Parlamento içinde azınlıktaki partileri de katarak, Parlamentaoya girememiş partileri de katarak, hatta henüz partileşmemiş, düşün akımlarını, insan kümelerini, çalışma gruplarını katarak, hep birlikte içinde yaşayacağımız hukuk çerçevesini beraberce çizmesi lazım.

Türkiye'de şimdiye kadar eksik olan budur. Türkiye hiç toplumsal anlaşmayla, toplumsal bir mutabakatla, uzlaşmayla hiçbir sorununu halletmedi. Özellikle anayasa sorununu hiç böyle çözmeye kalkmadı, buna ihtiyacı var.

Türkiye'de ekonomi ciddi tahripler içindedir. Şu anda görüyorsunuz. Üreticiler, ürünlerinin bedelini alamıyor. Bundan daha fazla ekonominin iflasını ilan ettiği bir yapı -bırakın bütün iyileştirme iddialarını, bütün itibar iddialarını bir tarafa koyunuz- insanlar bir şey üretiyorlar, ürettiklerini Devlete veriyorlar ve altı ay karşılığını bekliyorlar. Her şeyin bedeli artıyor, altı ay boyunca bu insanlar ürettiklerini -başka çareleri de yok- ayakta kalmak için, yaşamak için, onurlarını korumak için, yuvalarının mutluluğunu, sağlığını ve esenliğini ve birliğini korumak için bunun karşılığını bekliyorlar ve Devlet ödeyemiyor. Bu iflastr.

Siz, borçlanma kredileri bulduğunuz, hangi kapılarda bekletilmeden karşılandığınızı, neyi söylerseniz söyleyiniz, Türkiye'de şu anda ekonominin kaynaklarının böyle bir temel işlevi görmeye yetmemesidir. Bunun iyileştirilmesi için Türkiye'de bir birlikte dayanışmaya ihtiyaç var.

Türkiye'nin -biraz önce söyledim- bir yeni kültür yapısı içinde çoğulculuğa kendisini alıştırması lazım.

Türkiye'de şeriatçı ve dine inanmayan, Türkiye'de tek parti anlayışını savunan, çok parti anlayışını savunan, sağ ideolojileri savunan, sol ideolojileri savunan, Türkiye'de eski birtakım değer yargılarına tutunmaya çalışan veya çok ilerde birtakım değer yargılarında kendini ifade etmek isteyen veya bunlardan bir setez arayan, herkesin birlikte, özgürce kendisini ifade edebilme olanağı bulacağı çoğulcu bir kültür yapısına, hem geçmiş değerleri yok etmeyecek, hem yerli değerleri tüketmeyecek, yok etmeyecek, hem oradan yerli değerlerden evrensel ürünler üretmenin önünü kesmeyecek bir çoğulcu kültür yapısına ihtiyacı var.

Bunu, birlikte anlayabiliriz. Bunu bir siyasal parti tek başına tarif edemez. Bir siyasal parti tek başına böyle bir şeyi topluma dikte ettirme hakkına sahip değildir, üstünlüğe sahip değildir, olmamalıdır.

Türkiye siyasetinin bu çerçevede bir uzlaşmaya ihtiyacı var. Tabii -başla dönüyorum- sevgili ANAP temsilcisi arkadaşlarım "Biz bunlara çok yatkınız" diyorlar; ama bunlara yatkın olmak için önce Devletin tepesinde ülkenin birliğini, bütünlüğünü temsil etmesi gereken insanın tarafsızlığı anlaması, kavraması, içine sindirmesi gerekir. (Alkışlar)

Böyle seçkin bir topluluk önünde, seçkin bir kurumun topluluğunda bir siyasal polemik olsun diye söylemiyorum. İçinde yaşadığımız durumla ilgili bir temel tespit yapmaya çalışıyorum. Türkiye, biz bu topraklarda yaşıyoruz, birinci konuşmamda sözlerimin başında söyledim, biz birbirimizi yok etme hakkına sahip değiliz, böyle bir iddiayı ileri sürme hakkına sahip değiliz. Bir siyasal görüşün kendisinin dışındaki herkesi yok etme gibi bir hakkı, üstünlüğü, lüksü, imtiyazı, böyle bir şey yok.

Bu topraklarda yaşıyoruz, şuna inanacağız ki, o yoldan, ya da bu yoldan hep birlikte, hepimiz bugün içinde yaşadığımız hayatı daha iyi yapmaya çalışıyoruz. Bugün içinde yaşadığımız hayatı hepimiz, kendi anlayışımız çerçevesinde, kendi özlüklerimiz, kendi birikimimiz, kendi iddiamız, kendi bakışımız çerçevesinde bugün hayatı daha iyi yapmaya çalışıyoruz. İnsanlarımız için, kendimiz için, çocuklarımız için, ülkemiz için, toprağımız için, tarihimiz için, her şey için böyle bir iddiamız var. Bu iddiayı, birbirimizi anlayarak, birbirimizi kavrayarak, bazı yerlerde birbirimizin hakkını teslim ederek gerçekleştirebiliriz.

Bunun için, kendisine hakemlik verilmiş bulunan, ulusun birliğini, devletin birliğini temsil etme fonksiyonu verilmiş insanların ağızlarından vazgeçmesi gerekiyor, topluma saygı göstermesi gerekiyor, çoğulculuğa saygı göstermesi gerekiyor. (Alkışlar)

Türkiye'nin böyle bir anlayışla, böyle bir çoğulcu yaklaşımla, böyle kendi düşüncemizin dışındaki düşüncelerin de değerini teslim etme yaklaşımı içinde, demokrasisini sağlıklı temellere oturtabileceğini, demokrasisini sağlıklı temellere oturtuktan sonra, toplumun örgütlenmesi ve insanın erginliği sayesinde sorunlarımızın üstesinden gelebileceği inancını içimde taşıyorum ve bunu size tekrar ifade etmek ve aktarmak istiyorum.

Tekrar teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Günay.

Şimdi söz sayın Oral'da, buyurun efendim.

SÜMER ORAL - Bugünkü tartışmamızın konusu " Türk Siyasetinde Yeni Arayışlar, Stratejiler" ve ileriye dönük Türk siyaseti -ilk konuşmamda da

söylediğim gibi- nasıl olmalı? Türk insanının hayat felsefesi nasıl olmalı ve Türk insanının ömründe olacak, Türk insanının mutluluğunu sağlayacak siyasetçinin nelere önem vermesi gerekir?

İleriye dönük bir tartışma içinde bulunduk. Tabii bu ileriye dönük tartışmayı yaparken, bazen geriye döndüğümüz de oldu. Mesela, geçmişte uygulanan ekonomik politikalardan, eğitim politikalarının eksikliğinden veya hatalarından bahsedildi, ama fevkalade kısa bir şekilde geçildi.

Tabii konumuz dışı, o konuları tekrar tekrar ele almak ve günün şartlarıyla değerlendirmenin bana göre manası da pek yok. Ama sanıyorum ki, bazı tespitlerde de hatalar var. Ben o konulara tekrar girme niyetinde değilim; ama bizim esas amacımız, yarın Türk siyaseti nasıl olmalı? Yarının Türk insanı nasıl bir sosyal, ekonomik, siyasal bir ortam içerisinde bulunmalı? Onun tartışmasını yapıyoruz.

Şüphesiz ki, hoşgörü ve uzlaşma Türk siyasetinde mutlaka olması gereken unsurlar. Dünya siyasetinde de var, biraz evvel onu da söyledik. 21 Kasım 1990'da imzalanan AGİK süreciyle ilgili Paris Anlaşması'nda hoşgörü, uzlaşma, insanların mutluluğu, insan haklarına saygı, demokrasi, bunlar bundan sonra müşterek, topluluğun müşterek amaçları olacak. Bunda zaten tereddüt yok. Hoşgörünün karşısında haklı olacak hiçbir siyasetçi de yok. Bakınız, burada hakikaten farklı farklı partilerin temsilcileri olarak geldik, meseleleri gayet güzel güzel tartışıyoruz ve öyle de olacaktır. Bu, Ankara'da da böyle oluyor. Bakmayınız, Meclisin bazen tartışmalı geçtiğine, yurt dışındaki İngiltere, demokrasisinin fevkalade geliştiği İngiltere'de de Parlamentoda zaman zaman hadiseler meydana geliyor.

Bir de, olayların iyi yönlerini, müsbet yönlerini görmek ve onlar üzerinde de durmak gerekir. Tabii siyasette uzlaşma, ama bunun da bir sınırı var. Şimdi siyasi partiler var, bu siyasi partilerin görüşleri var, bu görüşlerle ilgili bir iddiaları var, "Her şeyde sonuna kadar uzlaşacağız" dersek güzel. Ben de tabiat itibarıyla ve yapı itibarıyla uzlaşmacı bir tipim. Yıllardan beri politikanın içerisindeyim, bürokrasiden politikaya atıldım; ama şimdi bunları ifade olarak söylemek başka, tatbikatı gerçekleştirmek başka.

Sayın Günay'ın ifadelerine ben de fevkalade memnun oldum, katılıyorum; ama şimdi onu da söyleyeyim, bütün istemelerine rağmen, aynı parti parkurundan gelen iki parti, uzlaşma konusunda bir mesafe alamıyorlar. Basına da intikal ediyor bütün çalışmalarına rağmen. İşte söylüyorsunuz, ama olmuyor bazı şeyler.

Şimdi, uzlaşmanın da bir sınırı olduğunu, bu sınır içerisinde uzlaşmayı sağlayabileceğimizi düşünmemiz lazım. Aksi takdirde, biraz ütöpik olur.

Şimdi, yarın bir siyasi parti seçimle gelebilir,

memleketin ekonomik meselelerini çözmede eğer tek başına gelirse çözecek, çözebilecek güçte ise, "ben ille bir uzlaşmacı görüneyim, diğerleriyle de anlaşayım" bunu sağlayamazsınız, tatbikatı yoktur, pratiği yoktur.

Şimdi, bütün bunları yaparken, bu uzlaşmacı görünümünden uzak değil, yapalım, ama bunun bir sınırı olduğunu da görmek lazım. Ama siyasette mutlaka hoşgörünün olması lazımdır. Zaten siyasetin amacı -sabahtan beri söylüyoruz, konuşmalarımızın özünde de o çıkıyor- insanın mutluluğudur. İnsanın mutluluğunu, refahını sağlayamadığınız zaman, onu çağdaş bir insan, uygar bir insan haline getiremediğiniz zaman, siyaset de başarısızdır, siyasetçi de başarısızdır. Siyaset, insanın mutluluğunu düşündüğüne göre, bunun içerisinde hoşgörü, uzlaşma zaten var, ayıramazsınız.

O bakımdan, siz hoşgörü sahibi, siz uzlaşmacı değil, ama olayların içerisinde girdiğiniz zaman, her şeyin istenmesine rağmen, son derece netice almada sıkıntıların olduğunu da müşahade ettiğimiz bir gerçek.

Benim sabahleyin söylemek istediğim konular içerisinde, vakit nedeniyle fazlaca üzerinde durmadığım bir konu da, Türkiye'de siyaseti artık muhtevalı yapmak mecburiyetindeyiz. Siyaset, "Netice alma sanatıdır" diye de tarif edilebilir; ama muhtevalı bir şekilde neticeyi almak ve kalıcı bir neticeyi almak gerekir. Onun için de bilgili ve akılcı bir siyaset yapmak, bilgi ve akılla takviye edilen bir siyaset yapmak. Bu siyaseti de nasıl yapacaksınız?

Siyasi partiler, siyasetin en önemli etkili kuruluşlarıdır. Buradan başlanacaktır. Burası bir kurumsallaşacak ve gerçekten Batı usulü çalışarak, fevkalade öncelikle bilgiyi ve akli öne alarak, kalıcı ve muhtevalı bir politika izlemek sonunda; çünkü siyasetin meseleleri fevkalade güçleşmiştir. Bugün -sabahki konuşmamda da söyledim- genç neslimiz 10 yıl, 20 yıl önceye nazaran çok daha farklıdır, çok daha bilgilidir. Evinde televizyonu açıp, istediği yeri dinlemekte, istediği haberi almakta ve fevkalade olayları takip etmekte.

Şimdi, böyle bir toplumun karşısında siyaset yaparken, gayet tabii çok daha akılcı ve kalıcı sonuçlar elde edici bir siyaset yapmak gerekir.

Ben, sözlerime son verirken, bir arkadaşının sual şeklinde getirdiği nota da değinmek istiyorum.

Her şeyden önce DYP'nin, herkesin inanç hürriyetine sahip olduğunu ifade etmek isterim. Ülkemizin yüzde 99, yüzde 99,5 nisbetindeki bir bölümü Müslümandır. Herkesin dini inançlarına saygı duyarız; ama bir de Anayasamızda, milli egemenlik hakkı kadar önemli, bir de laiklik ilkesi de vardır. Bizim, sorulan sualle ilgili görüşümüz bu istikamettir.

Ben de sözlerimi burada noktalarken, bu fevkalade yararlı ve dünya konjonktürüne uygun toplantıyı düzenlemiş olmalarından dolayı İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyet Yönetim Kuruluna, başta Başkanları olmak üzere, hem teşekkür ediyorum, hem de tebrik ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Eren, buyurun.

M. ALİ EREN - Değerli arkadaşlarım;

Panelin bu bölümünde öncelikle Anavatan Partisi sözcüsü değerli arkadaşımın, benim düşüncelerime katılmadığı, tabii ben de kendilerinin düşüncelerine katılmıyorum, onun bazı yanıtlarına cevap vererek başlamak istiyorum.

"Toplumda marjinal görüşler olacak" diyorlar. "Türkiye'de herkes birlik, bütünlük içinde yaşıyor. Eşit haklara sahiptir. Böyle bir sorun yok. Durup dururken kendi kendimize sorun yaratmayalım."

Şimdi kimse kafasını kuma gömmesin, Türkiye'de yaşıyoruz ve Türkiye'nin doğusunda oluk oluk kan akıyor, kendileri iktidar partisinin sözcüleridir, onu önleyememektedirler. Her gün Meclis'te bunun tartışmalarını yapmaktayız.

Ayrıca, değerli arkadaşım, öyle sanıyorum ki, eski Sayın Genel Başkanının da söylediklerini pek hatırlayamadı. Böyle bir sorunun varolduğunu eski Sayın Genel Başkanları, şimdiki Sayın Cumhurbaşkanı da kabul ediyor ve söylüyor. Türkiye'de birçok siyaset adamı, bu sorunun varlığını artık kabul eder noktaya geldi. Sorun, büyük bir sorundur, görmemezlikten gelinebilecek bir sorun değildir, Türkiye'nin temel sorunlarından biridir, hatta en önemlisidir.

Şimdi, bazı şeyleri kendiniz için hak göreceksiniz, ama başkaları için görmeyeceksiniz, yıllardır bu anlayış hep savunulageldi. Mesela, son Sayın Ecevit ile Sayın Cumhurbaşkanı'nın dünkü buluşmasında, Sayın Ecevit diyor ki, "Irak sınırları içerisinde uydu bir devletin kurulmasına izin veremeyiz. Ulusal çıkarlarımız ne gerektiriyorsa ben onu yaparım. Bu, İran'ı da rahatsız eder, İran'ı da tehdit eder, bizi de tehdit eder, Suriye'yi de tehdit eder, Irak'ı da tehdit eder" diyor. Şimdi, kendi ulusal çıkarları bir yana, diğer ülkelerin ulusal çıkarlarını da Sayın Ecevit koruyor, kolluyor ve düşünüyor. Nedir bu sorun? Kürt sorunu. Bizim sınırlarımızın ötesinde, Irak sınırları içinde Kürtler ulusal, demokratik mücadele veriyorlar ve orada oturma talepleri var, onu elde etmeye çalışıyorlar. Sayın Ecevit de bunun karşısına dikiliyor.

Öbür taraftan, dünyanın neresinde olursa olsun, eğer Türkler eziliyorsa, Türklerin demokratik hakları gasbediliyorsa, ona karşı çıkmak gerekir, başta da Sayın Ecevit çıkar, çıkmalıdır da, ben de çıkıyorum. Nitekim, Batı Trakya'daki Türklerin

sorunlarıyla ilgilenen insanlardan biri oldum. Yine dünyanın neresinde olursa olsun, hangi halk olursa olsun, hangi millet olursa olsun, eğer hakları gaspediliyorsa, biz eğer gerçekten demokrasiye inanıyorsak, demokrat isek, o halkların haklarına sahip çıkmalıyız diye düşünüyorum.

Sayın eski Genel Başkanları da bu konuda çok şey söylüyor; ama Sayın Genel Başkanlarının yüzü Amerika'ya dönük olduğunda başka şey söylüyor, yüzü Türkiye'ye döndüğünde, sırtı Amerika'ya döndüğünde başka şeyler söylüyor. Şimdi buradan Amerika'ya giderken Sayın Özal, "Ben, gerekirse Kürtlere hamilik yaparım" diyordu. "Irak sınırları içerisinde bir Kürt Devletinin kurulması bizi çok rahatsız etmez" diyordu. Ama Amerika'dan dönünce, Türkiye'nin iç sorunlarına yüzü dönünce, bu kez bir anda Sayın Özal'ın tavrı değişiyor, bir bakıyorsunuz, o hamilik yapacağı insanlara "Çıbanbaşı" demeye başlıyor.

Şimdi bir sorun var ve herkes birçok şeyi söylüyor. Bazı insanlar da Sayın Özal gibi, ne söylediklerini de bilmiyorlar. Onun için, bu sorunu yok sayarak, eşit sayarak bir yere varmak mümkün değildir ve dünyanın neresinde olursanız olunuz, bu halk nefes almak istediğinde onun nefesini kesmek bize düşmez, kimseye düşmez, kimsenin buna hakkı da yoktur. Onun için, artık bu anlayıştan vazgeçmeliyiz. Bırakın sınırlarımızın ötesindeki müdahaleyi, bu hem uluslararası hukuka müdahaledir, hem insan haklarına müdahaledir. Bunu bir yana bırakın, kendi ülkenizin içinde yaşayan, Cumhuriyetin iki temel unsurundan biri olan, bu insanların Türklerle eşit haklara sahip olması yönünde çaba sarfetmek düşer ve bize ve Türkiye'nin sorunları ancak böyle çözülebilir diye düşünüyorum.

Sosyalist sistemle ilgili bir hususu söylemek istiyorum. Sosyalist sistemin içinde düştüğü duruma neden olan şeyin bana göre kısaca, sistemin karşısına soru işareti koymadılar sosyalistler. Koymadıkları için de statükocu oldular ve konulan o kuralların, kendilerini iyiye, güzele, doğruya her zaman götürebileceği inancı içinde yaşadılar. Eğer soru işareti koyabilselerdi, onu geliştirebilselerdi, çağa uydurabilselerdi, çağın gelişmelerine ayak uydurabilselerdi, öyle sanıyorum ki, bugün sosyalist sistem bu durumda olmayacaktı. En önemli nedeni, soru işaretinin konmamasıdır. Ben, ciddi eksikliği burada görüyorum.

Bir arkadaşımın sorusuyla bitirmek istiyorum. "Marks, hangi kitabında tek partiye dayalı totaliter devlet rejimi olacağını yazıyor?"

Ben, böyle bir şeyi söylediğimi sanmıyorum. Şunu söyledim: Sovyetler Birliği'nde de Leninist model, Leninist Sosyalist model, o da tek partiye dayanıyordu, güçlü lidere dayanıyordu. Bu yanına değindim, maalesef öyle idi. Bunun sancıları da yaşandı ve bugün o konuda birçok insan, Leninist

parti modelini eleştirmektedir ve eleştiriyor, ayrıca da eleştirilmelidir. Bunu doğru buluyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Biz teşekkür ediyoruz.

Sayın Asiltürk, 5 dakikada lütfen.

OĞUZHAN ASİLTÜRK - Zaman yeterli olmadığı için birçok konuları satırbaşlarıyla geçmek zorunda kalıyoruz. İster istemez bu böyle oluyor. Bütün bu panellerin değişmez neticesi bu oluyor.

Çok kısaca, 5 dakika içerisinde, iç politika da bazı hedefler çizdim, dış politikayla ilgili de birkaç cümle söylemek istiyorum.

Bizim yıllarca dış politikamız, "Rusya bize saldırır, Rusya bize saldırıp da ortadan kaldırırsa, onu karşı tedbir olarak Batı'ya güvenelim, NATO'ya bunun için girelim" esasına göre düzenlendi. Yıllarca dış politikamıza bu hakim oldu. Ancak, şu anda Rusya ortadan kalktı, yani bir tehdit teşkil edecek güç olmaktan çıktı; ama biz hâlâ NATO'nun üyesiyiz. NATO eskiden Doğu-Batı kutuplaşmasında savunma iddiasıyla kurulmuştu. Şimdi bu kime karşı savunacak? Ben bilemiyorum, pek izahı da mümkün değil. Ancak, NATO şimdi kuvvetlendirilmek isteniyor, daha da güçlendirilmek isteniyor. Dikkatlerinizi şuna çekmek istiyorum. Doğu-Batı bloklaşmasının yerine, Kuzey-Güney ayrımı başladı. Kuzeydekiler sanayileşmiş ülkeler, Güneydekilerin içinde bizim de olduğumuz Müslüman ülkeler ve diğerleri.

Şimdi, sanayileşmiş ülkeler çıkarlarını yürütmek, onları diğer ülkeler üzerinde zorla tatbik edebilmek için ne yapmaları lazım? Bu NATO'nun yönünü değiştirmeleri lazım. Nitekim NATO Genel Sekreteri, "NATO, yeni siyasi görevler almalıdır" diyor; yani şöyle eğer, emperyalizme karşı çıkacak bir ülke olursa az çok başını kaldıracak, Irak'a yaptıkları gibi, tepesine binip, onları ezecekler. Şimdi ayırım bu. (Alkışlar)

Kuzey-Güney ayrımı başladı, Güney'deki bizim gibi az gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler, tabii kaynakları olan ülkeler. Kuzey'dekiler de, sanayileşmesini tamamlamış, tabii kaynakları olmadığı için diğer ülkeleri pazar olarak kullanmak zorunda olan, onları birden bire ortadan kaldırırlarsa, bu pazar da ortadan kaldırılacağı için, buna yanaşmayan; yani ölmeden yaşamalarını sağlayacak ölçüde onlara bir yön çizen, onları istedikleri istikamete yönlendiren yeni bir düzenlemenin içerisinde giriliyor.

Sorularla ilgili olarak da temas edeceğim için, ayrı ayrı soruların içerisinde de söylemeden bunları aradan çıkarmak istediğim için söylüyorum. İşte bundan dolayı -soran arkadaşımıza ifade ediyorum- bizim bu yeni NATO'da bir yerimizin olmaması gerekir.

İkincisi, biz Müslüman ülkelerle bir araya

gelirsek, eğer belirli prensipleri ortaya koyarak, ülkeler topluluğu haline dönüşebilirsek, bu Türkiye'nin en büyük çıkarına olacak bir haldir. Bir araya gelerek biz, kendi birleşmiş milletlerimizi kurmak zorundayız. Müslüman ülkeler bir araya gelerek kendi savunma teşkilatlarını kurmak zorundadırlar. Müslüman ülkeler bir araya gelerek kendi ortak pazarlarını kurmak zorundadırlar. Müslüman ülkeler bir araya gelerek, kendi kültür işbirliği teşkilatlarını ve nihayet kendi müşterek para birimlerini kurmak zorundadırlar. Bunu Müslüman ülkeler yaparlarsa, sömürölmekten kurtulurlar, yapmazlarsa, sömürölmeye devam ederler.

Şimdi, bizim gibi fakir ülkeler demeyeyim, ama "az gelişmiş ülkeler" tabiri kullanılıyor veya "Gelişmekte olan ülkeler" tabiri kullanılıyor, bizler gelişmiş ülkelere yardım ediyoruz, Amerika'ya biz yardım ediyoruz. Siz iktisatçılar olarak bunu çok iyi bileceksiniz, Amerika'ya biz yardım ediyoruz, Amerika bize yardım etmiyor. Bütün üçüncü dünya ülkeleri yardım ediyor. Nasıl yardım ediyoruz? Biz, Amerikan parasını hazinelerimizde tutmak zorundayız, pamuğumuzu satarız, kromumuzu satarız, çeşitli ürünlerimizi ve tahıllarımızı satarız, Amerika'nın dolarını alırız. Geri verip de bir şey alabilir miyiz? Hayır, alamayız. Neden alamayız? Rezerv olarak tutmamız lazım da onun için alamayız. Stratejik bir noktaya kadar onun inmemesi lazım; yani biz Amerika'ya avans veririz, aldığımız parayı da bütün dünya ülkeleri olarak burada saklarız, saklamaya mecbur oluruz. Bu düzen sadece Türkiye'nin içerisinde değil, dünyada da aynı sömürü düzenini yürütüyor, bizimkiler de "Onunla beraber olalım" diyorlar. Nasıl isyan etmezsiniz. (Alkışlar)

Bu bozuk düzen uzun süre devam etmez, isteseler de istemeseler de bu düzenin değişmesi lazım. Hakka dayalı olması lazım, adil olması lazım. Elbette düzen değişsin, şahıslarla bir işimiz yok, kimseye bir düşmanlığımız da yok. Adil bir düzen kurulsun da, herkes mesut olsun istiyoruz, bunun için çırpınıyoruz.

Temel haklara gelince: Bazı arkadaşlarımız soruyorlar, hanımlarla ilgili Sayın Prof. Dr. Türkan Öncel Hanımefendiyle, bir başka ismini yazmayan bir hanımefendi soruyor, "Hanımların hakları nelerdir?"

Bizim toplumumuzda hanımın bizim nazarımda çok büyük değeri vardır. Hanım, sadece çocuk doğurmuyor, hanımlar bir milletin istikbalini doğuruyorlar. Fevkalade önemli temel hakları vardır. (Alkışlar)

Yalnız bir hususa dikkatinizi çekiyorum. Türkiye'de kadınlarla erkekleri biz, birbirini tamamlayan bir bütün olarak görüyoruz. Bir bütünün iki parçası olarak görüyoruz. Kadınlarla erkeği, birbirinin rekabeti olan, birbirleriyle mücadele eden iki kişi değil, iki cins değil, birbirlerini tamamlayan, birbirlerini bütünleştiren iki insan cinsi olarak görü-

yoruz. Temel haklar da hiçbir eksiklikleri yoktur. Temel haklarda, kadınların temel hakları ne ise, erkeklerin de temel hakları odur. Kadınlar bir emek sarfettikleri zaman ne hak elde ederlerse, erkekler de onu elde ederler. Hiçbirinin birinden farkı yoktur. Eşitlik kavramını tarif etmemiz lazım, nedir eşitlik? Hamallıkla eşitliği kabul etmiyoruz bir hanım için, onu ona layık görmüyoruz. "Eşitlik" dediğimiz bu ise, biz bunu istemiyoruz. (Alkışlar)

Çocuklarımızı yetiştiren, kendi yaratılışının gereği olarak cemiyette, her yerde faydalı olacak şekilde çalışan kadını başımızın üzerinde taşıyoruz. Kadın, istese de istemese de erkekle fiziki eşitlik iddiasında bulunursa, bu eşitlik yok ki, fiziki eşitlik yok, kendimizi aldatmayalım, hukuki eşitlik var. Dikkat ediyor musunuz, fiziki eşitlik değil, hukuki eşitlik var. Aynı şeyleri yapan kişi kadın da olsa aynı hakkı alır, erkek de olsa aynı hakkı alır, eşitlik haklardadır, fizikte eşitlik yok. Yapılan işlerde de eşitlik yok. Şimdi, kapitalizmin nazarında kadın, satacakları üretimlerinin reklam aracıdır. Niçin buna karşı çıkmıyorsunuz? (Alkışlar)

Halbuki, bizim nazarımızda kadın, evinin sultanı olan kimsedir, değeri olan kimsedir, Onun için, Sayın Başkan da durmadan işaret ediyor "Bitirin" diye. Sorular var, isterseniz cevaplandırayım.

BAŞKAN - Bir tanesini, sorunun bir tanesini lütfen.

OĞUZHAN ASİLTÜRK (Devamla) - Sayın Başkan, "Ekonomik sisteminizi anlatmadınız" di-

yor. İki türlü ekonomik sistem değil, üç türlü ekonomik sistem vardır. Kapitalizmde faiz de meşrudur, hür teşebbüs, kâr, mülkiyet de meşrudur. Komünizmde faiz de yasaktır, hür teşebbüs, serbest teşebbüs de, kâr da yasaktır. Bizim sistemimizde faiz zararlı olduğu için yoktur, serbest teşebbüs, hür teşebbüs, mülkiyet, kâr, ticaret vardır. Üç sistem böyledir. ("Anlatın" sesleri) İzin verirsiniz anlatırım.

BAŞKAN - Bir panel konusu , lütfen.

OĞUZHAN ASİLTÜRK (Devamla) - Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Biz teşekkür ederiz.

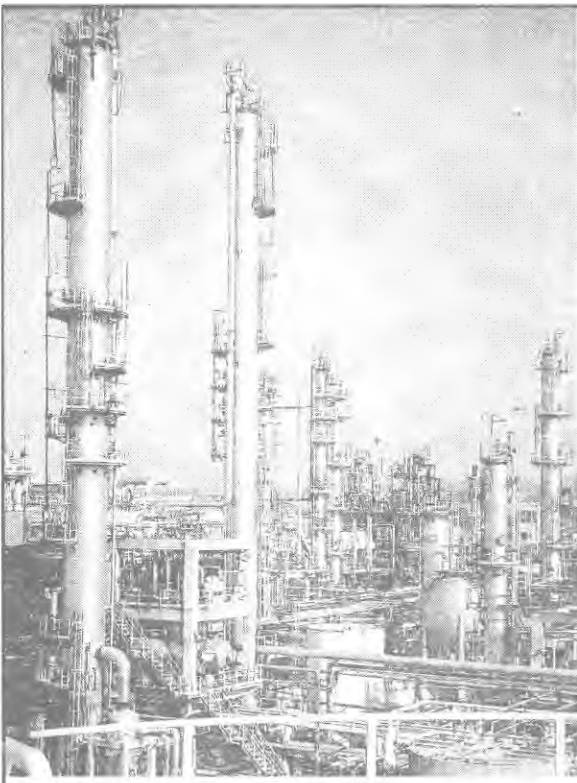
Ben bir yarım saat konuşacaktım, ama herkes kalkıyor, onun için konuşmayacağım.

Efendim, bir soru var, bendeniz burada Divan Başkanıym, ama Cemiyet Başkanı değilim. Bu sorunun adresi Cemiyet Başkanına vereceğim, gerekli cevabı size verirler.

Yedi soru da burada var, onu da ben dışarıda yazılı olarak kendisine izahatta bulunayım. Çünkü bu sorulara girersek, ikinci panele başlamak mümkün olmayacak.

Efendim, önce panelistlere, bu renkli konuşmaları dolayısıyla teşekkür ediyorum. Sizlere de sabrınız için teşekkür ediyor ve paneli kapatıyorum.

Sağolun, varolun. (Alkışlar)

Başlıca faaliyet alanları:

- 1- Her türlü endüstri tesisinin, güç santrallerinin doğal gaz ve atık su tesislerinin anahtar teslimi taahhüdü
- 2- Turizm, konut ve ofis tesislerinin inşaatı ve organizasyonu
- 3- Yatırım mallarından • Vinçler ve kreyinler • Güç kazanları • Tazyikli kaplar ve küreler • Endüstri firmaları • Her türlü su tulum baları • Akaryakıt ve gaz brülörleri • Isıtma klima, soğutma üniteleri • Endüstri soğutma kuleleri • Endüstriyel tip vanitlatörler • Tekstil terbiye makineleri • Endüstriyel boya kabınları imali ve montajı
- 4- Dayanıklı tüketim mallarından ev aletleri, klima cihazları, kat kalorifer kazanları imali ve pazarlaması
- 5- Kimya endüstrisi
- 6- Yatırım, dayanıklı tüketim mallarının pazarlama ve satışı için ithalat, ihracat ve mümessillik faaliyetleri.

Alarko Şirketler Topluluğu 6000'i aşan çalışanı, 35 yılı aşan deneyimi ile memleketimizin sayılı büyük endüstri, taahhüt ve ticaret gruplarından.

ALARKO
ŞİRKETLER TOPLULUĞU

Alarko Merkezi, Maslak Meydanı 80714 Ayazağa/İSTANBUL
Tel: 176 96 00 (35 Hat) Fax: 176 29 32 Telex: 26 402 alar tr - 25 242 alho tr.

Türkiye'nin Demokrasi Deneyiminde Sosyo-Kültürel Değişimler

Açılış Konuşması : Bülent ECEVİT (DSP Genel Başkanı)
Oturum Başkanı : Şeref ÖZGENCİL (İFMC Eski Gn. Bşk.)
Panelistler : Oğuz ARAL (Karikatürist)
Yılmaz KARAKOYUNLU (İktisatçı-Yazar)
Ali KOÇMAN (İş Adamı)
Zülfü LİVANELİ (Sanatçı-Yazar)
Doç. Dr. Türkel MİNİBAŞ (İFMC Yön. Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - Sayın Genel Başkanım, değerli iktisatçılar, İktisatçılar Haftası'nın 16. yılı. İktisatçılar Haftası'nın bu son oturumunda Sayın Bülent Ecevit, açılış konuşması yapacaktır. Ben kendilerini kürsüye davet ediyorum.

Buyurun efendim. (Alkışlar).

BÜLENT ECEVİT - Sayın Başkan, değerli konuşmacılar, sayın dinleyiciler, izleyiciler, değerli gazeteci arkadaşlarım, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyet yöneticilerine, bu kez de benî toplantılarına çağırarak için teşekkür ederim.

Konuşmamı, bu öğleden sonraki oturumun konusu çerçevesi içinde tutmaya çalışacağım; yani Türkiye'nin Demokrasi Deneyiminde Sosyo-Kültürel Gelişmeler.

Bu gelişmelere girerken sanırım önce bizim toplum olarak kültür kalıtımımız, mirasımız üzerinde konuşmam gerekecek. Bildiğiniz gibi, demokrasi, en yalın tanımlamasıyla, halkın kendi kendini yönetmesi ve yönetime etkin biçimde katılması demektir. Bu anlamda Türkiye'nin, Türk toplumunun geçmişten gelen bir demokrasi alışkanlığı, bir demokrasi kültürü birikimi olduğu pek söylenemez. Çünkü, 15. yüzyıl ortalarından itibaren; yani İstanbul'un fethinden itibaren 2,5 yüzyıl kadar Türkler;

yani Türk kökenli Osmanlılar, devlet yönetiminin üst katlarından tamamıyla dışlanmışlardır. Bu yoldaki ilk adım, fethin hemen ardından Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın, bence sudan bir gerekçeyle, sudan bir bahaneyle idam edilip, yerine, ya Sırp, ya Yunan kökenli, Hristiyan kökenli bir devşirme Osmanlı Zagonos Paşa'nın getirilmesiyle başlamıştır ve ondan sonra da -dediğim gibi- 2-2,5 yüzyıl üst düzey yönetimde, doğuştan Türk olan, tabii devşirmeler de Türkleşmiş oluyorlardı; ama bu zaman alıyordu, doğuştan Türk olan hiç kimse üst düzey yönetimde görev alamamıştır.

Yeniçeri Ordusu da -bilindiği gibi-devşirme -lerden oluştuğu için, orada da Türkler yoktu. Bunun nedeni de kanımca şu idi;

Osmanlı Devletinin kuruluşuna "Hanedan" denen bazı ailelerin büyük katkıları olmuştu. Bunların başında da Çandarlı Ailesi geliyordu ve bu tarihten gelen, Devletin kuruluşundan gelen güçleri, etkinlikleriyle bu "Hanedan" denen doğuştan Türk aileler, yönetimde büyük ağırlık taşıyorlardı. Fatih Sultan Mehmet daha gençliğinde, hatta çocukluğunda bunun rahatsızlığını duymuştu. Çünkü, Sadrazam Çandarlı Halil Paşa, kendisini bazen padişahlığa getiriyor, bazen padişahlıktan indiriyordu ve bunun hincıyla son kez padişahlığa gelmişti Fatih Sultan Mehmet ve -dediğim gibi- fethin hemen ardından, bence pek geçerli olmayan bir

gerekeyle, tabii aslını bilemem, Çandarlı Halil Paşa'yı idam ettirdi fethin kendisine sağladığı prestijle ve Zagonos Paşa'yı getirdi. Ondan sonra da bu gelenek sürdü.

Neden böyle yaptı Fatih Sultan Mehmet? Bunu, Fatih Sultan Mehmet'in büyüklüğüne hiçbir gölge düşürmeden söylediğimi belirtmek isterim. Çünkü, o çağların kavramları, bugünkü kavramlardan çok farklı idi ve Osmanlı Devleti de, çok uluslu bir devlettir. Kurucular Türk olduğu için, sadece onlar gerçek anlamda özgürdüler ve iktidarı denetleyebilecek ve sınırlayabilecek durumdaydılar. Oysa, Fatih Sultan Mehmet, sınırsız bir iktidar istiyordu; yani mutlakiyete geçişi istiyordu. Onun için, kendisini sınırlayabilecek durumda kimselerin yönetimde bulunmalarını istemiyordu. Ondan sonra da çözülme ve çöküş dönemine kadar öteki padişahlar da devam ettiler.

Sonuç olarak;

Osmanlı İmparatorluğu, Batıların gözünde bir Türk Devleti olduğu halde, Osmanlı çağında Türkler bir yönetim deneyimi, yönetime katılma deneyimi edinmemişlerdi. Oysa -dediğim gibi- demokrasi, halkın kendi kendini yönetmesidir, halkın yönetime ve siyasete katılımlarıdır; fakat bu olanaktan Türk halkı yoksun bırakılmıştı.

Ayrıca, yönetime dolaylı yollardan da karışmasın diye Anadolu'nun Türk halkı, eğitimden, hemen her türlü eğitimden yoksun bırakılmıştı ve devlet işlerinden pek anlamasın, çünkü anladığı oranda karışma eğilimi artabilir, devlet işlerinden Türk kökenli halk pek anlamasın diye, devletle Türk halkı arasına bir dil duvarı örülmüştü. "Osmanlıca" denen karma ve yapay dil, birbiriyle yapısal açıdan hiç benzerliği olmayan üç dilden; Türkçe, Arapça ve Farsçadan oluşan yapay, seçkin bir zümre ve yönetim dili oluşmuştu.

15. yüzyıl ortalarına kadar Anadolu'da konuşulan, Türkiye'de üst düzey insanlar arasında konuşulan dilin 2/3' si öz Türkçe kökenli iken, bu oran 1/3' e inmişti, düşmüştü ve Atatürk'ün Dil Devrimine kadar da bu oran devam etmişti. Ondan sonra ancak yeniden öz Türkçe kökenli sözcükler 2/3 orana yükselmişlerdi; yani halk, devletin dilinden bile anlayamaz hale getirilmişti.

Tabii Osmanlı Devleti, bir şeriat devleti idi, teokratik devlettir. İddiaya göre, din kurallarına göre, İslamiyetin kurallarına göre yönetiliyordu; fakat Anadolu'nun Müslüman Türk halkıyla İslam dini arasına da bir duvar çekildi; dil ve kültür duvarı, bilgi duvarı çekildi. Örneğin, Osmanlı Devletinin sonlarına gelinceye kadar Kuran-ı Kerim'in basılarak çoğaltılmasına izin verilmedi.

Tarih kitaplarımızda okuruz, "İşte Gutenberg Matbaası şu tarihte kuruldu, Türkiye'ye matbaa ondan 279 yıl sonra geldi" diye. Aslında bu tam gerçeği dile getirmiyor. Gutenberg'in basımında ilk basılan kitabın tarihi 1448'dir, ondan sa-

dece 47 yıl sonra, 1495 yılında da Türkiye'de önce İstanbul'da, ardından Selanik'te ve İzmir'de basım evleri kurulmaya başlamıştır; ama o basım evlerinde sadece Hristiyanların ve Musevilerin din kitapları ve dinsel yayınları basılabiliyordu. Türkçe ve İslamla ilgili hiçbir kitap basılabiliyordu; yani Osmanlı Devletinde matbaalar çok erken bir tarihte kurulmuştu, ama Türkler için değil, Hristiyan ve Musevi uyruklular için kurulmuştu. Türkler için ancak 279 yıl sonra kuruldu ve İbrahim Müteferrika Matbaası kurulduktan sonra dahi uzun süre Kuran-ı Kerim'in baskı yoluyla dağıtılmasına izin verilmedi. Hattatların çıkarlarının bozulacağı gibi, çok sudan, hiç de inandırıcı olmayan bir bahane ile Kuran-ı Kerim'in bile basılmasına izin verilmedi. Öylece, din devletinde, temelde din esasına dayalı bir devlette Müslüman Türk halkı, Osmanlı çağı boyunca kendi kutsal kitabını evinde bile bulunduramadı. Sadece varlıklı kimseler, toplumun üst katındaki varlıklı, ayrıcalıklı kimseler, elyazması, çok pahalı Kuran-ı Kerim'leri alabiliyorlardı.

Ayrıca, tabii Kuran-ı Kerim'in basılarak çoğaltılması da yetmezdi, halkın bunu anlayabilmesi gerekliydi, Peygamber'in de buyruğu o idi "Ben bu kitabı, anlayasınız diye getirdim" diyordu. Onun için de, 15. yüzyıl ortalarına kadar Orta Asya'da, Anadolu'da Kuran-ı Kerim'in birçok Türkçe çevirileri yapılmıştı ve kimse "Bu dine aykırıdır" dememişti; ama 15. yüzyıl ortalarından itibaren Kuran-ı Kerim'in bütün Türkçe çevirileri ortadan kaldırıldı ve Osmanlı çağı boyunca Kuran-ı Kerim'in Türkçesi de yasaklandı. Ancak, cumhuriyet kurulup, laik bir düzene geçildikten sonradır ki Türk halkı, kendi din kitabını, kutsal kitabını kendi dilinde okuyarak anlayabilme olanağına kavuştu.

Daha ilginç bir şey, 1666 yılında Padişah Sultan Mehmet'in başçevirmeni Ali Bey, Musevilerin ve Hristiyanların din kitaplarını, yani Tevrat'ı ve İncil'i nefis bir halk Türkçesine çevirdi. Sanırım bugünkü çeviri de ona dayanır ve Türkçenin baş yapıtlarından biridir; yani şeriatçı Osmanlı Devletinde Musevi ve Hristiyan teba kendi din kitaplarını, kendi dillerinde okuyabiliyorlardı; fakat Müslüman Türk halkı kendi din kitabını, kendi dilinde okuyamıyordu. Neden okuyamıyordu? Bunun da nedeni şu idi;

Devlet, şeriat devleti olmak iddiasında; yani ilahi iradeye, Tanrı iradesine göre padişah ülkeyi yönettiğini iddia ediyor; fakat tabii hiç de öyle yapmıyor, siyasetin gereklerine göre idare ediyor. Ama onu din kılıfına "Şeriat böyle emrediyor" kılıfına sokuyor. Eğer halk kendi din kitabını, kendi dilinde okuyup anlayabilseydi, padişahın, sarayın, yönetimin birçok uygulamalarının şeriata hiç de uymadığını anlayacak ve buna itiraz edebilecekti. Bunu da önlemek içindir ki, halkla dini arasına da bir duvar çekilmiş oldu.

Nitekim, İstanbul, Selanik ve İzmir'de Museviler ve Hristiyanlar için basım evleri kurulmaya

başlayıp da, orada onların dinsel yayınları başla-
yınca, Hristiyan ve Musevi toplulukları arasında
tartışmalar başladı, şu şöyle olmamalıdır, böyle ol-
malıdır diye, ondan da ürktü Osmanlı yönetimi ve -
dediğim gibi- Osmanlı Devleti süresince hiçbir
Müslüman Türk kendi kutsal kitabını, kendi dilinde
okuyamadı.

Bu devşirmeler; yani Hristiyan ailelerden
esir alınıp, çoğu zaman o aileler gönüllü veriyorlar-
dı çocuklarını; çünkü çok büyük bir gelecek bekli-
yordu onları. Bu Hristiyan kökenli devşirmeler kul-
du, yani bir tür köle idi ve herhangi bir şekilde pa-
dişaha karşı koyma yetkileri yoktu. Ordunun seç-
kin kesimi, elit kesimi de onlardan oluşuyordu Ye-
niçeriler. Onun için, gerek üst düzey yönetimin,
gerek Yeniçerilerin hukuken merkezi yönetimi, pa-
dişahı denetleyebilme, onun iktidarını sınırlayabil-
me olanakları yoktu. Bu nedenle de, Osmanlı dö-
neminde demokrasi gelenekleri ve kültürü bir türlü
oluşamadı.

Öte yandan, Osmanlı tebasının, özellikle
Müslüman toplumun varlık sahibi olmalarına da
izin verilmiyordu, ya hakederek, ya çalıp çırparak,
rüşvet alarak, bazı yöneticiler bir miktar servet yı-
ğıyorlardı; fakat onların bir süre sonra başı vurulu-
yordu veya ecelleriyle ölüyorlardı ve değişik baha-
nelerle, gerekçelerle padişah, onların da malına
mülküne el koyuyordu.

Onun içindir ki, örneğin, bir İtalya'ya gittiği-
niz vakit, adım başında bir "saray" denilen veya
"villa" denilen büyük konaklar, büyük binalar gö-
rürsünüz; fakat Türkiye'de öyle bir şey yok. Çün-
kü, Türkiye'de kimsenin böyle yapılar kurmak için
gerekli maddi birikimi gerçekleştirebilmesine izin
verilmemiştir ki, onlar bu maddi güçlerine dayana-
rak, merkezi otoriteyi, yönetimi denetleyemesinler
diye. Köylü toprağın sahibi değildi. Toprak, padi-
şah mülkü idi ve Sipahiler veya Timar sahipleri
köylüyü çalıştırarak toprakları işletirlerdi. Seferlere
çıkılacağı zaman Sipahi birliklerini oluşturlardı
ve İstanbul için vergi toplarlardı. Ama bu Timar
Beyleri de bu toprağın sahibi değildiler; yani Batı-
daki anlamda veya Uzak Doğu'daki anlamda bir
feodalite de yoktu Osmanlı düzeninde. Oysa, feo-
dalite bütün sakıncalarına karşın, Batıda merkezi
otoriteyi sınırlayıcı, denetleyici bir güçtü, o şekilde
bir güç dengesi oluşturabilmişti. Osmanlı çağında
buna da izin verilmedi.

Ancak, yenileşme döneminde "Ayan" denen
bir zümre ortaya çıktı. Onlar fiilen, fiili güç elde
ederek ve mülkiyetine sahip olmadıkları toprakları
sanki kendi mallarıymış gibi kullanarak, merkezi
otoritenin zayıflamasından istifade etmek suretiyle
kullanarak, merkezi yönetimi bir ölçüde sınırlayıp,
denetleyebildiler; fakat yine halkın elinde öyle bir
olanak yoktu. Halkı bu sefer, hem merkezi otorite,
hem de çevre, taşradaki ayan eşrafı eziyordu.

Yenileşme hareketleri başladıktan sonra da,

halkın hiçbir şekilde ekonomik amaçlarla veya
sosyal amaçlarla örgütlenmesine izin verilmedi.
Eski örgütler Hütüvet, Ahilik, loncalar vesaire on-
lar da ekonomideki ve teknoloji'deki değişimle bir-
likte artık devirlerini doldurmuşlardı, geçerliliklerini
yitirmişlerdi. Oysa, loncalar varken, Ahilik Örgütü
varken, esnaf ve sanatkarlar, tüccarlar bir ölçüde
olsun, o örgütlenmeye dayanarak yönetimi sınırla-
yabiliyor veya etkiliyebiliyorlardı; fakat onlar geçer-
liliğini yitirdi, zaman aşımına uğradı. Onların yerini
dolduracak kooperatifler, sendikalar, meslek oda-
ları filan da kurulmadığı için, meydan sınırsız ikti-
dar için, mutlakiyet rejimi için bütünü boş kalmış
oldu. Sadece, bu yenilik döneminde, bence çok
büyük bir devlet adamı ve yenilikçi olan Mithat Pa-
şa, halkın ekonomik ve sosyal amaçlarla örgütlen-
mesine önem verdi; fakat bunu, bugünkü Türkiye
topraklarında değil, ancak Tuna Valiliği sırasında,
bugünkü Bulgaristan ve bir kısım Yugoslavya top-
raklarında uygulayabildi. Daha sonra da Bağdat
Valiliği sırasında bir ölçüde Irak'ta uygulayabildi.
Toprak Reformunu da ancak Irak'ta yapabildi ve
bunların, halkı ekonomik ve sosyal anlamda örgüt-
lemenin bedelini de Tayif Zindanında, Sultan Ab-
dülhamit tarafından öldürülmek suretiyle, öldürtül-
mek suretiyle -maalesef- ödedi.

Dediğim gibi, halk, devlet yönetiminden bir-
şey anlamasın ve onu etkileyemesin diye eğitim-
den yoksun bırakılmıştı. Ancak, halkın eğitimden
yoksun bırakılması, giderek devletin güvenliğini ve
bağımsızlığını tehdit eder duruma geldi. Çünkü,
Avrupa'da büyük teknolojik atılımlar oluyordu ve
yeni silah teknolojileri, yeni savaş teknolojileri ve
yöntemleri ortaya çıkıyordu. Devletin varlığını sür-
dürebilmek için Batıdan bunları almak gerekiyordu.
Onun için, yenileşme dönemiyle birlikte, zo-
runlu olarak, güvenlik gereksinmesi nedeniyle eği-
time önem verilmeye başladı; ama ordunun eğiti-
mine önem verildi ve Batı kültürü Türkiye'ye ordu
yoluyla, asker yoluyla gelmeye başladı. Bildiğiniz
gibi, ilk mühendislik fakültesi, askeri fakülteydi, or-
duya mühendis yetiştirmek için kurulmuştur. İlk tıp
fakültesi, orduya doktor yetiştirmek için, ilk veteri-
nerlik fakültesi, yine orduya veteriner yetiştirmek
için kurulmuştur. Eğitimde ve Batılılaşmada Türk
toplumuna ordu öylesine öncülük etmiştir ki, çok
sesli musiki bile, askeri bando, yani Mehter Takı-
mı yerine geçen askeri bando yoluyla ordu kana-
lından Türkiye'ye gelmiştir. Perspektifli, üç boyutlu
resim bile ordu kanalıyla Türkiye'ye gelmiştir. Çün-
kü, bazı subaylar haritacılık eğitimi görmek üzere
Fransa'ya gönderildiklerinde, oradaki resim akım-
larından etkilenip, Türkiye'ye ressam olarak dön-
müşlerdir.

Böylelikle Türkiye'nin çağdaş eğitim aşama-
sını, belirttiğim tarihsel nedenlerle askerler öncü-
lük etmiştir ve bunun sonucu olarak da, Türk top-
lumunun bilinç altında asker, ilericiğin ve yenilik-
ciliğin simgesi haline gelmiştir.

Eğitimin asker kanalıyla Türk toplumuna gelmesi, tabii birtakım özellikleri de beraberinde getiriyordu. Eğitimin niceliği kadar niteliği, türü de çok önemlidir. Askerin gerektirdiği türden, askerliğin gerektirdiği türden bir eğitim geliyordu. Bunun ne demek olduğunu bir ilginç olayla, gözlemimle size anlatabilirim.

Ben hep, Orta Amerika ülkelerinden Kostarika'yı merak ederdim, küçük bir ülke. Bütün Orta Amerika ve Güney Amerika ülkeleri -biliyorsunuz- kargaşalık içindeler, ekonomileri berbat durumdadır. Sosyal güvenlik, sosyal adalet yoktur ve mütemadiyen ya birbirleriyle, ya da kendi içlerinde çatışıp dururlar. Demokrasiyle filan ilgileni yoktur, bir türlü yaşatamazlar demokrasiyi. Bunun tek istisnası, küçük Kostarika'dır. Kostarika'nın her tarafında sürekli savaşlar olur. Bu savaşlardan bazı gerillalar kendi sınırlarının içine de sızar filan. Bütün bunlara rağmen, Kostarika'nın kötü bir demokrasi geleneği vardır, çok iyi işleyen bir demokrasisi vardır, iyi bir ekonomisi vardır ve İskandinav ülkelerine benzer bir sosyal güvenlik ve adalet düzeni vardır. Ordusu yoktur. Ordusuz olarak önce savaşın içinde hızlı kalkınabilmekte ve demokrasisini yaşatabilmektedir. Ben hep bunun sırrını merak ederdim ve hiçbir kitapta da okuyamamıştım. Geçen yıl bir uluslararası konferans için Moskova'ya gittiğimde, konuklar arasında bir eski Kostarika Cumhurbaşkanı da vardı. Bir sabah kahvaltıda masalarımız yan yana düştü, izin aldım, masasına oturdum dedim ki, "Benim bir merakım var onu tatmin edebilir misiniz acaba" ve Kostarika'yla ilgili bu gözlemimi anlattım ve özellikle demokrasiyi vurgulayarak, "Nedir bunun sırrı, başka hiçbir Latin Amerika ülkesinde köklü demokrasi yok iken, sizde nasıl oluyor" dedim. Çok az konuşan bir adamdı. "Bunun sırrı eğitim" dedi. "Öyle diyorsunuz ama içinde bulunduğumuz yüzyılda eğitim düzeyleri çok yüksek bazı uluslar uzun süre, çok koyu totaliter rejimler altında yaşamaya katlanmışlardır". Eski Kostarika Cumhurbaşkanı yine kısa ve öz bir yanıt verdi, "Onların eğitimi değil, talimdir" dedi, "..." İngilizce olarak söyledi ve o zaman kafamda bir şimşek çaktı düşündüm, Türkiye'de eğitim politikasını hangi kuruluş belirler? Onun adı Talim ve Terbiye Heyeti. (Alkışlar)

Bunu idrak edince Ankara'ya döndüm, Osmanlıca sözlüğe baktım, talim, askerî idman anlamına geliyor, terbiye de, hayvan dizgini, at dizgini anlamına geliyor. (Gülüşmeler)

O gelenek bir bakıma adından da belli bu kuruluşun. Şimdiye kadar hiçbirimizin aklına bu kuruluşun adını değiştirmek gelmedi. O gelenek devam ediyor.

Abdülhamit döneminde, Abdülhamit'e rağmen, bir anlamda anayasal düzene geçildi; fakat o anayasal düzene geçildikten sonra Osmanlı Devletinde daha da koyu, eskisinden daha da koyu bir mutlakiyet kuruldu; çünkü, eskiden iyi-kötü,

az-çok padişahı denetleyebilen bazı kurumlar vardı, Fetva Emni, Şeyhülislam, kadılar filan, fakat onların yasal anlamda etkinliği kalktı, ama onların yerine daha çağdaş, iktidarı sınırlayıcı daha çağdaş kurumlar oluşturulamadı.

"Münevveran" denen, Osmanlıca deyişimle "Münevveran" denen aydın kesim, ya hukuken, ya da filan padişahın kullarıydı, merkezi otoriteye bağımlıydı. Elleri hiçbir hak ve özgürlük güvencesi, hatta -dediğim gibi- hiçbir mal, mülk güvencesi, hatta hiçbir can güvencesi yoktu. Onlar yüzde yüz padişaha bağımlıydılar ve bu padişaha bağımlı münevveran veya seçkinler zümresi de, kendilerini çoban, Türk halkını da sürü olarak görürlerdi. "Görürlerdi" diyorsam, bunu böyle aynen ifade ederlerdi "Biz çobanız, halk sürüdür" derlerdi. Bu zihniyetle de bir toplumda demokrasi kültürünün kolay kolay gelişmeyeceği belli.

Üstelik Osmanlı düzeni, Türk halkını ulusal kimlik duygusundan yoksun bırakmak için de her şeyi yapmıştı. Tabii ulusal kimlik duygusu, şoven ve yayılmacı milliyetçiliğe varırsa kötü bir şey, olumsuz bir şey ama belli ölçüler içinde bir toplumda ulus bilinci ve milliyetçilik yoksa, o millet kendi kendine güvenemez, kendi kendine güvenemeyince de, kendi kendini yönetmeye talip olamaz, o hakkı kendinde göremez. Bunu çok iyi bildiği için Osmanlı yöneticileri ve sadece doğma büyüme Türkler iktidarı denetleme hakkına ve belli özgürlüklere nazari olarak sahip oldukları için, Türklüğü de sürekli horlamışlardı, aşağılamışlardı ve biliyorsunuz, Osmanlı Devletinin adı "Osmanlı Devleti'dir" Ne demek Osmanlı? Bir ülkenin adı değil, bir ulusun da adı değil, sadece bir sülalenin adı.

Çok eski çağlarda sülale adıyla bilinen devletler, yani bir çeşit klan devletleri, aşiret devletleri vardı, ama daha yeni çağlarda bunun başka bir örneğini bilmiyorum. Suudi Arabistan bile Suudi Ailesinin adını başına koymuştur, ama arkasından Arabistan eklemiştir bir vatan. Bizde Osmanlı Devleti sadece bir sülalenin adı; yani Türklük devamlı unutturulmak istenmiştir. Hatta yine büyüklüğünden hiçbirimizin elbette kuşku duyamayacağı Fatih Sultan Mehmet -biliyorsunuz- İstanbul'u fethettikten hemen sonra, kendi kendine "Kayseri-Rum" ünvanını vermiştir. Ne demektir Kayseri-Rum? Roma Sezar'ı demek; yani Türk İmparatoru değil, Roma Sezar'ı veya Kayseri.

Osmanlı çağının sonlarında milliyetçilik akımları bütün başka milletler arasında, işte Yunanlılar, Bulgarlar, Araplar filan, Sırlar arasında, Arnavutlar arasında başladıktan sonra bile, Abdülhamit döneminde filan mesela, bir Türk subayının "Ben Türküm" demesi çok tehlikeli bir şeydi. Bundan birkaç yıl öncesinin Türkiye'sinde "Ben komünistim" demek gibi tehlikeli bir şeydi ve başı belaya girebilirdi. Ben, çocukluğumdan anımsarım, benim babam adli tabibti ve okul dinlencede ise bazı

vukuat olan köylere beni de götürürdü, köylüyle ilk ilişkim böyle olmuştur, tabii işte cinayet işlenen filan yere gidiliyor, halk kendini mazur göstermek için sanıklar, "Kusura bakma bey, biz Türküz" derlerdi; yani Türk o kadar, Türk'ün kafasında bile bir aşağılık unsuru vardı. Hala bugün bir davranış biçimini kötülemek istediğimiz vakit ne deriz? "Alaturkalık" deriz, yani Türk usulü yapılan bir şey, kötülemek için kullandığımız bir şey. Bu da bize Osmanlı döneminden gelen bir kalıttır.

Bazı koyu Atatürkçüler, Ankara'daki Güvenpark'ta ki anıtta yer alan Atatürk'ün sözlerindeki sözcüklerin sıralanış biçimini biraz yadırgarlar. Ne der Atatürk o sözünde? "Türk, öğün, çalış, güven" "öğün"ü başa almasını bazı kimseler yadırgarlar, "Bir millet evvela çalışmalı, kuvvetlenmeli ki, ondan sonra öğünsün" derler. Ama Türk milleti o kadar aşağılanmıştı ki Osmanlı dönemi boyunca, Atatürk onu yerinden kaldırıp, canlandırabilmek için evvela "Türklüğünle öğün" demek istemişti, onun için "Öğün" sözcüğünü bilerek, bilinçli olarak başa geçirmişti.

Bütün bu saydıklarım, toplumsal kültür kalıtımımızın demokrasiyi büyük ölçüde engelleyici, en azından güçleştirici öğeleridir; fakat buna rağmen, kültürel kalıtımımızın demokrasiyi engelleyici bugünkü ögesine karşın, Osmanlı, çok uluslu Osmanlı Devleti dağılıp da, onun içinden 20'yi aşkın ulus devleti çıktıktan sonra, bunlardan sadece ikisi demokrasiye geçişte öncülük edebildiler, birisi Türkler, birisi de Yunanlılar. İki komşu ülkenin de demokrasisi gerçi düşse kalka yürüyor, ama iyi-kötü halkları demokrasiye bağlı.

Öteki bazı eski Osmanlı topraklarında yaşamış Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Yugoslavya filan daha yeni yeni demokrasiye geçmeye uğraşıyorlar. Ortadoğudaki eski Osmanlı topraklarında ise, henüz hiç öyle bir atılım yok. Peki, nasıl oluyor bu, hem demokrasi kültürünün gelişiminin engellenmesi için her şey yapılmış altıyüzyıl, en azından dörtüzyılında altıyüzyıllık İmparatorluk döneminin, hem de Türk Ulusu demokrasiye böylesine sahip çıkmış birden bire.

O halde, bizim kültürümüzün, kültür kalıtımımızın Türk toplumunu demokrasiye yatkın kılan bazı öğeleri de bulunmak gerekir. Bence, sosyal bilimciler, siyaset bilimciler bunu mutlaka incelemelidirler. Ben, ne tarihçiyim, ne sosyal bilimciyim, ne siyaset bilimcisiyim, sadece bir siyasetçi ve gazeteciyim. Ben bu soruya yanıtlarımı ancak bir gözlem, bir siyasetçi gazetecinin gözlemi ve izlenimi olarak önerebilirim, öne sürebilirim.

Şimdi bunun nedenini anlamaya çalıştığımız vakit, ilkin şu gerçekle karşılaşırız. Cumhuriyet Türkiye'si, çok partili demokratik rejime geçtikten sonra, işler ne zaman biraz kilitlense, bunalım biraz artsa, toplumdan askere "Gel, bizi kurtar" çağrılarını duyulmaya başlar. 1960'da bu olmuştur,

1970'lerin başlarında olmuştur, 1980'de olmuştur; ama askere "Gel bizi kurtar" çağırısı hiçbir zaman "Halk" dediğimiz kesimden gelmemiştir. Demokrasiye çok bağlı olduğunu iddia eden, toplumun üst katlarındaki, kendilerini "Aydınlar" diye tanımlayan kesimlerden veya seçkin zümrelerden, elitlerden gelmiştir sağlı, sollu. Halktan, köylüden, işçiden, esnaftan hiçbir zaman "Aman ordu gelsin, bizi kurtarsın" çağırısı gelmemiştir. Çünkü, bilir ki demokrasi iyi-kötü, bunalımlı biçimde de olsa işlerken, devlet dairelerinin kapıları ona açıktır, az-çok hak arayabilir, karnını doyurabilir; ama demokrasiye ara verildi mi, işçi, köylü ve onlarla birlikte tabii esnaf demokrasiye yoksunluğun, demokrasiye keşintiye uğramasının acısını evinde duyar, aşında duyar, işinde duyar.

Onun için, pratik nedenlerle her şeyden önce demokrasiye seçkin zümreden çok daha içtenlikle bağlıdır. Toplumun üst katlarındakiler, askerler işbaşındayken de köşeyi dönebilirler, işlerini yürütebilirler eğer açıktan muhalefete geçmezlerse, direnişe geçmezlerse; ama "Halk" dediğimiz kesim için bu olanak yoktur.

Neden toplumun üst katlarından geliyor bu çağrılar? Çünkü, -dediğim gibi- onlar da Osmanlı Devlet düzeninin kapıkulluğu kültüründen, o kültürün koşullanmasından ve her ilerici ve yenilikçi hareketi, her iyiliği askerden bekleme alışkanlığından kurtulamamışlardır. Hala bu kesim içinde, yani toplumun üst katlarındaki seçkin kesimler veya kendilerini "biz aydınlar" diye tanımlayan kesimler içinde, "askeri müdahalelere tam karşı çıkış" diye bir şey yoktur. Askeri müdahalelerin partizanları vardır. Bir kısmı der ki, "27 Mayıs 1960 müdahalesi çok iyi idi, ama 12 Mart ve 12 Eylül feci idi" Bir kısmı der ki, "12 Eylül çok haklıydı, ancak 27 Mayıs çok kötüydü" Yani kolay kolay Türkiye'nin üst tabakalarındaki bir aydın, bir seçkin, o eski kültürün koşullanmasından kurtulamamış bir aydın ve seçkin kolay kolay şu 30 yıllık dönemdeki üç müdahalenin birden, üçünü birden reddetme tutarlılığını gösteremez.

Geçenlerde ben, başlangıçta ben de 27 Mayıs'ı alkışlamıştım ama birkaç hafta sonra aydın ve mücadele etmeye başladım askeri yönetime karşı. Bundan birkaç ay önce ben, "bir kimse tutarlı olmak için, demokratlıkla tutarlı olmak için yalnız 12 Mart'ı, 12 Eylül'ü değil, 27 Mayıs'ı da reddetmelidir, eleştirilmelidir" dedim diye çok sevdiğim, çok saydığım, demokrasiye çok bağlı bildiğim bir eski CHP'li arkadaşım bana küstü ve DSP'den istifa etti. Hâlâ acısı yüreğimde.

12 Mart askeri müdahalesi oldu, yaşı elverenler anımsarlar, demokratlıkta çok iddialı, ilerici, sosyaldemokrat, sosyalist kesimlerin tümüne yakını alkış tuttular 12 Mart askeri müdahalesine. Neden? Çünkü, askerler müdahale ettiler ve dediler ki "Biz, reform yapacağız" "Bak, işte asker reform yapacak" dediler, mutlu oldular, alkış tuttular. Ben

karşı çıktım. O zamanki çok saydığım, sevdiğim Genel Başkanım İsmet İnönü ile de ters düştüm ve müdahaleye karşı çıktım, müdahaleyi protesto ederek Genel Sekreterlikten ayrıldım, çok saydığım Genel Başkanımı kırmak pahasına. Fakat en yakın çalışma arkadaşlarımdan bile pek azını yanımda bulabildim. Ankara, benim için ve eşim için boğucu hale geldi. Ne zaman sokağa çıksak, bir takım ilericiler, demokratlar yakamıza yapıyor "Daha ne istiyorsunuz, işte asker gelmiş, reform yapacak. Sen de demokratik solcu olarak reform istemiyor muydun?" diye bizi kınıyorlardı, gazeteler de kınıyorlardı. Biz Ankara'da yaşayamadık. Bir hafta, 10 gün sonra uzaklaştık Ankara'dan, Ege kıyılarında bir köye gittik öyle dağ başında oturuyoruz, ama orada da bunaldım tabii, ne de olsa politikacıyım, o kadar tek başıma kalamıyorum. "Acaba köylü ne düşünüyor?" dedik eşimle birlikte ve şimdiki adı "Menderes" olan ve şimdi ilçe durumuna getirilmiş olan, o zamanki adıyla "Cumaovası Köyü"ne gittik. Bir kahveye girdik, kahvenin içi tıklım tıklım doluydu, dumanlı bir kahve, bir garip karşıladı bizi kahvedekiler. "İşte nasılsın, iyi misin" "iyiyim, sizler nasılsınız" Başka laf yok, bir daha "Nasılsın, iyi misin" "iyiyim, sizler nasılsınız" filan. Sonunda bir yaşlı köylü kalktı dedi ki "Ecevit, sana bir şey soracağım. Bu askeri müdahale oldu, sen İsmet Paşa'ya meydan okudun, görevdeki paşalara meydan okudun, herkese meydan okudun, kime güveniyorsun?" O sırada içimden gelen şekilde "Size güveniyorum" dedim ve o anda buzlar çözüldü ve o anda haykırırcasına konuşmaya başladılar ve o zaman anladım ki, ben yalnız değilim. Ama Ankara'da yalnızım, seçkinler arasında yalnızım; fakat köylü arasında yalnız değilim.

Buna benzer olaylar mesela, Nazilli'ye gittim, orada da başıma geldi bir işçi toplantısında ve o zaman kendime ve millete güvenim arttı.

Şimdi yine 12 Mart'la ilgili ilginç bir anım. Bir gün Ankara'da bir çarşıdan geçiyorum, baktım kocaman bir tabela, bir çizmecici kendine yeni bir ad takmış "Reform Çizmecisi" diye. Reform getirecektir diye, yani reformları da çizmeliden bekleyen bir kültür kalıtımını ve koşullandırması içinden geliyoruz.

Şimdi burada kendi sezgimi, yani neden seçkin zümre kendine "biz aydınlar" diyen zümre böyle de, halk başka türlü. Dediğim gibi, bunu ancak gözlem ve sezgilerime dayanarak yanıtlamaya çalışabilirim ve sosyal bilimciler, siyaset bilimcilerin değerlendirmelerine sunmak isterim.

Osmanlı düzeninde ülkeyi yönetenlerin hiçbir özgürlükleri, hiçbir hakları, hiçbir güvenceleri yoktu. Feodal beyler yoktu, ticaret yoluyla zengin olup, iktidarı dengeleyebilecek, iktidarı sınırlayabilecek kimseler yoktu. Onların özgürlüğü yoktu; ama halk, yönetimden dışlanmış olmak sayesinde, o yönetimin dışında adeta kendi kendine bir sivil toplum kesimi alanı oluşturmuştu. Orada halkın

zaten yönetimin dilinden başka bir dilde yaptığı konuşmalara, söylediği şiirlere, oynattığı, sahnelediği karagöz senaryolarına yönetim aldırış etmiyordu ve bu şekilde, o yönetimden dışlanan, aşağılanan Anadolu Türk halkına bir özgürlük alanı oluşmuştu. Divan şiirine, Osmanlı seçkin, aydın zümresinin divan şiirine baktığımız vakit, o şiirlerde hiçbir özgürlük belirtisi yoktur, özgürlük arayışı da yoktur. Siyasal içerikli sayılabilecek divan şiirleri de kaside niteliğindedir; yani övgü, büyüklere övgü. O övgü de genellikle dalkavukluk ölçüsüne varırdı. Ama buna karşılık Anadolu halkı, köylerde veya kentlerin, kasabaların kenar mahallelerindeki kahvelerde, o yüzyıllar boyunca her şeyi büyük bir özgürlük içinde, içinden, aklından, yüreğinden geldiği gibi konuşabilmiştir, şiirine dökebilmiştir. Türkü olarak dile getirebilmiştir ve Karagöz perdesinde hayal perdesine yansıtabilmiştir, ortaoyununa yansıtabilmiştir. Meddah diline, söylemine yansıtabilmiştir.

Şimdi biz çağımızda, cumhuriyet döneminde Karagözü bir çocuk oyunu sanırız ve bayramdan bayrama çocuklara Karagöz oyunları düzenlenir. Oysa, Osmanlı döneminde karagöz, öyle çocuk oyunu filan değildi, çok ciddi bir işti. Ortaoyunu ve meddahlık da öyle idi. Bazı Karagöz senaryolarını, bir kere tıpkı bugünkü usta kabare sanatçıları gibi, güncel önemli olaylara göre senaryolar düzenlerdi Karagöz ustaları veya ortaoyun, meddah ustaları ve bu senaryolarda yönetime, padişaha, komutanlara, amirallere, sadrazamlara en ağır taşlamalar, hakarete varan eleştiriler yöneltilirdi ve bunlar öyle kuru laftan ibaret eleştiriler değildi. Örneğin, bir Kırım Savaşı'nı ele aldığı vakit bir karagöz senaryocusu, böyle teknik ayrıntılara inerek, Osmanlı amiralinin nerelerde, ne kadar büyük yanlışlıklar yapmış olduğunu Karagöz senaryosunda koyup, hayal perdesine yansıttırdı.

Tabii birçok karakter vardır Karagözde biliyorsunuz, ama asıl iki karakter vardır; Hacıvat ve Karagöz. Karagöz, halkı temsil eder, yönetimden dışlanmış halkı, yalın bir Türkçeyle konuşur. Hacıvat ise, aynı mahalleden yetişmiştir, ama Osmanlı düzeninde aristokrasi olmadığı, meritokrasi olduğu için, yeteneğiyle toplumun üst katlarına çıkabilmiştir. Onun için de Osmanlı dili konuşur, devlet dili konuşur ve bir türlü anlaşılmazlar. Hacıvat, bir şeyler söyler, Karagöz -onu biliyorsunuz- komikleştirecek şekilde halk dilinde anlamaya çalışır. Bu halk ve aydın çelişmesini, halkın taşlama yoluyla dile getirmesidir. Karagözün ağzından halk, yüzyıllarca kendini hor gören, köksüz kalmış, kültür anlamında köksüz kalmış aydınlarla dalga geçmiştir. Kendini dışlayan yönetimle alay etmiştir. Yenileşme dönemine, Tanzimat dönemine girince de, Karagöz ustaları yeni tipler yaratmışlardır, bu yüzeysel, öykünmecici Batılılaşma özenticilerini yansıtan tipler oluşturmuşlardır, işte Narcin Bey gibi, Çelebi gibi vesaire. O şekilde alaylarını -afedersiniz- mat-

rak geçmeyi sürdürmüşlerdir kendilerini aşağı görenlerle.

Değerli Prof. Metin And'ın Karagöz'le ilgili araştırmalarında, bazı Batılı gözlemcilerin 19. yüzyıldaki Türk Karagöz senaryolarına ilişkin, oyunlarına ilişkin gözlemleri aktarılır. Örneğin, 19. yüzyıl ortamlarında bir Fransız gözlemci İstanbul'a gelip gittikten sonra Karagöz için şunları yazıyor; "Mutlakiyetçi bir yönetim altındaki bir ülkede Karagöz, sınırsız özgürlüğün temsilcisidir. Karagöz, sansür tanımaz bir hotbirci, yasak tanımaz, söz dinlemeyen bir gazetecidir. Sultandan gayri kimse yoktur ki, onun taşlamalarından kurtulabilsin" Fakat birazdan okuyacağım bir başka yabancı gözlemci, Sultan'ın da eleştirildiğini ekliyor. "Karagöz, Başveziri yargılar, onu suçlu kılıp, Yedikule Zindanına kapatır. Yabancı elçileri tedirgin eder. Amirallere, generallere dil uzatır. Halk da ona alkış tutar ve hükümet onu hoşgörüle karşılar".

Aynı yıl, bir başka yabancı, Fransız gözlemci şunları yazıyor; "Karagöz, sansürü hiçe sayar, sınırsız bir özgürlüğü vardır...

...değildir. Karagöz, mutlakiyetle yönetilen Türkiye'de başıboş bir günlük gazete gibidir. Üstelik yazılı değil, sözlü olduğu için, yani ele avuca gelmediği için daha da ürkütücüdür".

Yine 19. yüzyıl ortalarında bir İtalyan gözlemci şöyle yazıyor, "Başka bir ülkede Karagözün söylediklerinin bir tek satırını yazanlar tutuklanır, ya da sürülür. Karagöze ise hiçbir şey olmaz."

Bir Fransız gözlemci, "Karagöz; kazığa, satura ve ipe meydan okur!" Yalnız Karagöz için doğru değil bu söylenenler, ortaoyunu ve meddahlık için de doğru, yani kendi oluşturduğu, elit zümrenin değil, halkın oluşturduğu bu sahne oyunları ve perde oyunları halk yine kendine bir özgürlük alanı oluşturmıştır. İşin tuhaf yanı, paradoksal yanı, bunlara bir ölçüde yasak ve sınırlama ancak, Osmanlı çağında demokrasiye geçiş yolunda adımlar atılmaya başlandığı sırada, Abdülaziz'den itibaren getirilmeye başlamıştır. Fakat o sınırlamalara, baskılara rağmen, gelenek yine sürmüştür.

Aslında halkın bu şekilde içinden gelen eleştirileri, hatta hakaretleri kendi sivil toplum alanında, yönetimin dışındaki sivil toplum alanında dile getirmesine gözyummakla, padişahlar bir bakıma kendi açılardan akıllıca davranmışlardır. Çünkü devlet, yönetime katılmaması koşuluyla halkın bol bol içini döküp, ferahlamasında fayda görmüştür. Şöyle bir ifade dile getirilmemiş, anlaşma oluşmuştur yönetimle halk arasında Osmanlı döneminde ve devlet halka demiştir ki, "Sen benim işime karışma, ben de senin ne konuştuğuna karışmayayım."

Bu, Hegel'in felsefesine çok uygun bir yaklaşım. Hegel şöyle der bir eserinde, "İnsan bir kere diyeceğini dedi mi, kişiliği doyum bulur ve ondan sonra çok şeye katlanabilir. Böylece önlemleri

yürütmek kolaylaşır" Osmanlı padişahı da bırakmıştır, halk istediğini söylesin, içini döksün, tatmi olsun, doyum bulsun, ben bildiğim gibi ülkeyi yöneteyim demiştir.

Fakat bu şekilde de demokrasinin, özgürlüğün Türk toplumunda -eğer deyim yerindeyse- bir halk kültürü ve alt kültürü oluşmuştur.

Öte yandan, Osmanlı döneminde şeriatçı yönetimin dogmatizmi ve medrese eğitimi, "aydın" denen "münevver" denen zümreleri ve seçkinleri, inançları ve düşünceleri bakımından ağır baskı altında tutardı ve o yüzden dinde bağnazlık giderek artmıştı; fakat din konusunda da ihmal edilen, hatta kendi din kitabını anlayarak okuması bile engellenen Türk halkı, Türk tasavvuf geleneğini sürdürdü kendi folklorunda, kendi şairinde. Türk tasavvuf geleneği de son derecede hümanist, özgürlükçü, bağnazlıktan uzak, hoşgörülü bir din anlayışını ve arayışını yansıtıyordu. Öylece Anadolu halkı yönetimden ve şeriat devleti düzeninden dışlanan ve horlanan Anadolu halkı, din konusunda da kendi özgürlük alanını oluşturabilmişti. Onun içindir ki, ben, şeriat devletinden gelen Osmanlı toplumunun, Atatürk dönemindeki laikliğe kolaylıkla uyum sağlamasında hiç de yadırganacak bir şey görmüyorum.

Ayrıca tabii Alevilerin Türk toplumundaki etkisi de, bu alt düzeydeki demokrasi alt kültürünün veya halk kültürünün oluşmasına önemli katkıda bulunmuştur.

Ayrıca, kadının durumu ilginçtir. Toplumun üst katlarında Osmanlı çağında, İstanbul'da olsun, kentlerde, kasabalarda olsun, kalburüstü ailelerin, eşraf ailelerinin hanımları -biliyorsunuz- öyle çarşafsız sokağa çıkmazlardı. Ancak, kafes arkasından sokağı seyredebilirlerdi; fakat köylü kadını hiçbir zaman örtünmemiştir, yüzünü örtmemiştir. Ancak, tozdan, topraktan kendini esirgeyebilmek için başına zarif bir beyaz tül bent örter, dinsel nedenlerden çok, pratik gereksinimlerle ve kadın-erkek her zaman bir olabilmıştır, tarlada bir çalışmışlardır ve Osmanlı çağının sonlarında, çözülme döneminde, artık Yeniçeriler filan kaldırılmış, iş Mehmetçikçe düşmüş. İşte Yemen'e gönderiliyor, Hicaz'a gönderiliyor, Galicya'ya gönderiliyor filan ve gitti mi 10-15 yıl dönmüyor ve köyler erkeksiz kalıyor. İşte o dönemde köyleri, kadınlar yönetmeye almıştır. Şehirli kadının, aydın ve seçkin zümrelerdeki kadınların böyle bir alışkanlığı oluşmamıştır; ama köylü kadın -belirttiğim tarihsel nedenlerde- gereğinde yalnız ailesini değil, köyünü de yönetebilme deneyimini edinmiştir. Bu da, Türk toplumunda kendiliğinden demokrasi alt kültürünün sanırım bir başka ögesidir.

Dediğim gibi, Türkiye'ye bütün yenilik hareketleri ve çağdaş eğitim asker kanalıyla geldi savunma, güvenlik gereksinimleriyle. Oysa, bunlar hep ilerici hareketler sayılırdı kendi çağlarına göre;

ama her ülkede askerin, askerliğin özünde tutuculuk vardır, yani özünde asker, tutucu olmak zorundadır. Neden?

Çünkü, asker, düzenin koruyucusudur; asker, sükunet ister, huzur ister toplumda. Böyle yeni fikirler ortaya atılacak, yeni akımlar çıkacak, ortalık karışacak filan, o askeri tedirgin eder. Onun için, askerin bilinç altındaki eğilimi, öyle fazla toplumu dalgalandırıcı değişimler olmamasıdır. Bu anlamda, asker, özünde tutucudur, öyle olmak zorundadır işlevi gereği. Ancak, bir toplum çok geri kalmışsa, ilk aşamada onun yenileşme hareketlerine askerler öncülük eder güvenlik gereksinmesi nedeniyle. Fakat yenileşme hareketleri kendiliğinden ivme kazandıktan sonra, artık toplum, askeri geride bırakır ve askerin tutucu niteliği, özelliği ortaya çıkmış olur.

Tabii, elbet bunun istisnaları vardır; ama bir genelleme olarak söylüyorum.

İşte bu Türkiye'de ilerici hareketleri hep askerlerin öncülük etmiş olması tarihsel nedenlerle Osmanlı döneminde ve kısmen de Cumhuriyet döneminin başlarında. Eğitimin, çağdaş eğitimin, asker ocağı vasıtasıyla gelmiş olması nedeniyle, bizim kendilerini "ilerici" olarak tanıyan aydınlarımız hala geçmişe bağımlılıktan, geçmişin özleminden, nostaljisinden kendilerini kurtaramazlar. Örneğin, dünyaya açılmakta çok çekingen davranırlar. Uluslararası ilişkilerimizi genişletmekte, o "ilerici" denen kesimler Türkiye'de çok çekingen davranır. Sağcı kesimlerden daha çekingen davranır. Teknolojideki gelişmenin zorunlu kıldığı, dayattığı yenilikleri içine sindirmekte yine bizim "ilerici" denen, kendini "biz aydınlar" diye tanıyan kesimlerimizde bu asker kökenli çağdaşlaşma geleneğinden gelen bir tutuculuk vardır. Örneğin, bunların bir kısmında geçliğimde benim de günahım olmuştur, itiraf ederim, Türkiye'deki ileri aydınlar, Boğaziçi Köprüsüne karşı çıkmışlardır, televizyona karşı çıkmışlardır, renkli televizyona karşı çıkmışlardır. Şimdi de birçoğu özel televizyona karşı çıkmaktadır.

İlericilik iddiasında bulunmayan halk kesimleri, bunların hiçbirine karşı çıkmamıştır.

Düşünceleri topluma yaymada çağdaş iletişim teknolojisi araçlarından yararlanmada da, ilericilerin hor gördüğü "sağcı" dediği, "gerici" dediği kesimler, ilerici kesimlerden çok daha yakınlık göstermişlerdir. Daha teyp yeni ortaya çıkarken, mesajlarını toplumun en ücra köşelerine teyplerle, şimdi video bantlarla ulaştırmada ilerici kesimlerden daha erken davranmışlardır.

Bu ilerici, kendilerini ilerici olarak gören kesimler, dine bağlı, özel yaşamında geleneklerine, törelerine biraz fazlaca bağlı herkesi gerici gibi gördükleri ve damgaladıkları için, "aydın" veya "ilerici" denen kesimlerle halk arasında ciddi bir kopukluk, uçuruma varan bir kopukluk ortaya çıkmış-

tır. Atatürk'ün 1920'lerdeki bazı söylevlerinde de, bundan ne kadar rahatsız olduğu ve o kopukluğun giderilmesini öğütlediğini gösteren belgeler vardır.

Yine Türkiye'deki ilerici çevreler, tarihten gelen koşullanma, kalıtım nedeniyle çok demokrat oldukları zaman bile, genellikle yasakçıdırlar. Kendilerine ters gelen, mesela, kendi laiklik anlayışlarına uymayan veya kendi sosyal felsefelerine, siyasi felsefelerine uymayan herhangi bir düşünceyle karşılaştılar mı, o düşünceye ikna yoluyla, diyalog ve tartışma yoluyla değiştirmeye çalışmak yerine, ilk akıllarına gelen önlem yasaktır, "Şunu yasaklayalım, başını örtmeyi yasaklayalım, şöyle konuşmayı, böyle yazmayı yasaklayalım."

Oysa, demokrasi, bir ikna rejimidir. Ben rahatsız oluyorum bazı şeylerden ama yasaklama yoluna gidecek olursak, evvela laikliğin de güvenesi olan demokrasiyi elden kaçırmış oluruz.

Halktan o kadar korkar ki üst düzey yöneticiler, çok iyi niyetli oldukları halde, kendilerini inanarak, içtenlikle "halkçı" diye tanımladıkları zamanda bile, ne kadar korktuklarına bir örnek vereyim.

Tek partili dönemde il başkanları, valiler arasından atansa bile, birçok yerde Cumhuriyet Halk Partisinin il ve ilçe örgütleri vardı; fakat Güneydoğu Anadolu'da parti örgütü kurmamıştı Cumhuriyet Halk Partisi, çekinmişti bundan.

Oysa, o dönemde oralarda da parti örgütleri kurulsaydı, halk yönetime katılırdı ve bazı sorunları daha doğru değerlendirebilirdi merkezi yönetim.

27 Mayıs 1960 müdahalesi, gerçekten yıkılmış olan demokrasiyi yeniden kurmak için yapılmıştır. Daha doğrusu, gençler öncülük etmiştir, askerler bayrağı almıştır ve eskisinden daha iyi bir demokrasiye geçilmiştir; ama demokrasiye en büyük darbe vurulmuştur. Çünkü, ocaklar, bucaklar kapatılmıştır. Bu ne demektir?

27 Mayıs 1960 öncesinde Türkiye'nin her mahallesinde, her köyünde önde gelen bütün partilerin örgütleri vardı. CHP'nin 15 kişilik yönetim kurulu, Demokrat Parti'nin, şu kadar gençlik kolu, bu kadar kadın kolu, danışmanlar, işçi komiteleri, esnaf komiteleri ve her mahallede, her köyde bir partinin en az 50-60 etkin, aktif görevli üyesi bulunurdu ve o şekilde mahallelerdeki, köylerdeki toplumun en uç kesimlerindeki halk, yönetime doğrudan katılma isteklerini dayatma olanağı bulurdu. Fakat "Politika çirkin bir şey, çamur, aman halkımız kirlenmesin, bu işe bulaşmayın" diye 27 Mayıs'ta bir kere halkın, parti örgütlenmesi köylerde ve mahallelerde yasaklandı.

Arkasından ikinci müdahale geldi. 12 Mart 1971 müdahalesi, o müdahale, üniversite öğretim üyelerinin partilere üyeliğini yasakladı. Arkasından üçüncü askeri müdahale geldi 12 Eylül 1980 müdahalesi, o da üniversitelerdeki gençlerin parti

üyeliğini yasakladı; yani her askerî müdahale, toplumun dinamik kesimlerinin siyasete katılımını engelleyici yeni yasaklar getirdi ve bunların hepsi de demokrasi adına yapıldı.

İşin ilginç yanı, bu saydığım sınırlamalar, ocakların kapatılması, 12 Mart döneminde üniversite hocalarına parti üyeliğinin yasaklanması, 12 Eylül döneminde okuyan gençlere parti üyeliğinin yasaklanması, bunlara karşı da, o ilerici, aydın, demokrat kesimlerden hemen hemen hiçbir tepki gelmedi.

Bu kesim, devletçilik koşullanmasından kurtulmakta da zorluk çekiyor; fakat artık geleneksel halk kültürü çevrelerinden kaynaklanan, o beşikten hayata atılan, yeni bir gençlik ve yeni bir aydın kuşağı ortaya çıkıyor Türkiye'de. Bunlar, "biz aydınlar" tavrını satmayan aydınlar, yeni değişik bir aydın kuşağı ve halktan kopmayan, halka üstünlük taslamayan bir aydın kuşağı. Aynı zamanda Türk toplumunda, sanırım 12 Eylül darbesinin son en derine inen darbenin acıları nedeniyle artık askeri çağırma eğilimi de ortadan büyük ölçüde kalktı.

Teknolojideki ve ekonomideki hızlı değişim Türkiye'nin siyasal yapısına da yansımaya başladı. Örneğim, şimdi okumuş, yazmışlar kesiminden, partilerde faal üye olarak en azından kendi partim, Demokratik Sol Parti için söyleyebilirim, etkin siyaset yapmak isteyenlerin başında, eskiden partilerde pek de o kadar rastlanmayan bazı kesimler geliyor; işletmeciler, ekonomistler, saymanlar, muhasebeciler, hesap uzmanları. Bunlar, ekonomik yapıdaki değişimin toplumda ön saflara çıkardığı ve demokrasi kültürü içinde yetişmiş aydınlar ve bunlar da tabii seçkinlik koşullanması ve geleneği de yok, devletçilik koşullanması ve geleneği de yok.

Böylelikle Türk siyasal yaşamında önemli bir sosyo-politik gelişmenin yer almaya başladığına inanıyorum. Bizim toplumsal kalıtımımızda hiç girişimcilik geleneği yoktur. Osmanlı çağında -bildiğiniz gibi- ticaret ve sanayi hor görülüyordu ve azınlıklara bırakılmıştı. Türklerin ticaretle sanayii ile filan uğraşması biraz ayıp sayılırdı.

Bir Osmanlı vezirinin sözünü hatırladım, bir yabancı büyükelçi "İşte Osmanlı Devletiyle benim ülkem arasında şu ticari menfaatler vardır, olabilir" filan demeye başlar başlamaz, bizim haşmetli vezirimiz hemen onu susturuyor ve diyor ki, "Biz Osmanlı Devleti'nde dış ilişkilerde siyasete, ticareti karıştırmayız" Oysa, dış ilişkilerin temeli ticarettir, yani ticareti geliştirmek, iş hayatına alışverişi geliştirmek için diplomatik ilişkiler ortaya çıkmıştır. Hatta savaşlar onun için yapılmıştır. Ama bizde böyle sine hor görülüyordu bunlar.

Benim 1978-1979'daki Başbakanlığım döneminde bakardım, yabancı büyükelçiler yanlarına, mesela, İngiliz Büyükelçisi, Fransız Büyükel-

çisi yanına Fransa'dan, İngiltere'den gelmiş bir işadamını, bir sanayiciyi, bir tüccarı takar, bakanlıklarda kapı kapı dolaşır ve Türkiye 'de çok yadırganırdı "Böyle şey olur mu, koca diplomat, yanına işadamını almış, bakanları ziyaret etmek istiyor" diye, fakat ben kesinlikle o görüşte değildim. O sırada birçok yerlere yeni büyükelçiler atama aşamasında idi, hepsini tek tek davet ettim ve dedim ki, "Hiç unutmayacaksınız, birinci göreviniz gideceksiniz, icabında bir Türk işadamını dosyasıyla birlikte yanınıza alıp, Türkiye'yi temsil ettiğiniz ülkede kapı kapı dolaşacaksınız. Diplomatik ilişkiler her şeyden önce ekonomik içerik kazandırmak gerekir"

Şimdi aradan 11-12 yıl geçti ve artık Türkiye bu gibi komplekslerden kurtuldu. Şimdi Türkiye'de, dünyaya açılan, gözü kara bir girişimci kuşağı yetişti. "Risk sermayesi" deyiimi kullanılmaya başladı, yani risk, kötü bir şeydir bizde, kötü bir şey olarak görülür. Halbuki, Batıdaki, Amerika'daki, Avrupa'daki ekonomilere canlılık katan şey, bu risk sermayedarlarıdır; yani bir anlamda maceracı sermayedarlar, işadamları, girişimciler.

Bizde maceracı, bir insana "maceracı" demek, biraz hakaret etmek demektir. Oysa, Batıda insana "maceracı" dediniz mi, o bir övgü anlamına gelir. Birtakım riskleri göze alarak, yeni ufuklara, bilinmeyen alanlara açılan insan. Bizde bu anlamda, hatta maceracılık anlamında bir girişimci kuşak yetişmeye başlamıştır. Hele Batı Avrupa ülkelerinde köylü ve işçi kökenli, yaman bir Türk girişimcileri kuşağı oluşmuştur, ortaya çıkmıştır. Bunların bugün Federal Almanya'da sanıyorum 8-10 milyarı bulan bir sermaye varlığı vardır. Bunlar artık Alman işçileri çalıştırmaya başlamışlardır yanlarında ve Doğu Almanya'da girişimciliğin öncülüğünü de, bu köy kökenli, işçi kökenli, yeni Türk girişimciler kuşağı kapmışlardır.

İki yıldır işçi kesiminde de Türkiye'de çok büyük bir değişiklik var. Biz bu eski geleneklerimiz nedeniyle, kalıtımımız nedeniyle toplum olarak, şimdiye kadar hakları ve özgürlükleri hep tepeden beklemişiz. Zaman zaman tepeden, iyi niyetli yönetimler topluma ve vatandaşlara birtakım hakları ve özgürlükleri vermişler, sonra aradan 8-10 yıl geçince de "Bunları iyi kullanamıyorsun" diye geri almışlar ve toplum da sabırla beklemiş "Elbet yine iyi niyetli bir idare gelir de, bana bu hakların, özgürlüklerin bir kısmını geri verir" diye. Fakat geçen yıla kadar sabretti işçi 12 Eylül 1980'den sonra, geçen yıl baktı ki artık, yukardan kimse gümüş tepsiyle işçiye eski haklarını geri vermeyecek ve işçi kendi gayretiyle, kendi dayanışmasıyla toplumu da rahatsız etmemeye özen göstererek, kendi haklarını fiilen elde etmeye başladı.

Böylelikle, hak arayabilen, hak alabilen bir toplum haline gelmeye başladı. Tabular yıkılmaya başladı. 1980 öncesinde kağıt üzerinde özgürlükler genişti, ama tabular çoktu toplumun kendi ken-

dine koyduğu, bilinç altında koyduğu yasaklar çoktu. Şimdi ise artık tabular yıkılıyor Türkiye'de, şeriatçı hiç çekinmeden "Ben şeriatçıyım" diyor, ateist, Tanrı tanımaz hiç çekinmeden "Ben, Tanrı tanımazım" diyor ve bunlar bir masa başında oturup diyalog kurabiliyorlar. Kavga etmeden, birbirleriyle küsüşmeden, diyalog kurabiliyor, uzlaşma yollarını arayabiliyor, birbirlerini anlamaya çalışabiliyorlar.

Bu gelişmeler -beni asıl sevindiren- Doğu Avrupa'daki son 3-4 yıllık değişikliklerden daha önce başladı. Daha sonra başlasaydı Türk toplumundaki değişiklikler, "İşte Doğu Avrupa değişiyor, bu Türkiye'ye de yansdı" diyebilirdik. Fakat böyle olmadı. Türk toplumunda daha önce başladı.

Uzlaşmaya istekli bir toplum yapısı ortaya çıkmaya başladı. Bu sanırım sosyo-politik yapıımızda çok önemli bir değişiklik. 12 Eylül'le Türkiye'de toplum dar bir kalıba sokulmak istenmişti, ama şimdi toplum, yumurtayı çatlatan civciv gibi, o kalıbı çatlatıyor ve şimdiden, rejimle anayasa, toplumun çok gerisinde kaldı.

Gençlere siyasal katılım yasak, hala yasak, çok ağır baskılar altındalar. Ama 1980 öncesinin o gürültülü patırtılı özgürlük ortamında ben bir üniversiteye gittiğim vakit, rahat konuşamazdım. Zaten konuşulmazdı, düşünülmezdi de, bir taraf solcu sloganları haykırırdı, öbür taraf sağcı sloganları, sopalar çekilir, tabancalar ateşlenirdi. Oysa şimdi üniversitelerimizde gençler artık sloganlarla konuşmuyorlar, düşünerek konuşuyorlar, araştırarak kendi düşüncelerini oluşturuyorlar ve bugün bütün sorunlar, üniversitelerde düzenlenen, gençlerin girişimiyle düzenlenen toplantılarda derinliğine tartışabiliyor, irdelenebiliyor.

Böylece demokrasi yolunda düşe kalka kendini eğiten ve kendi demokrasi kültürünü oluşturan bir toplum ortaya çıkıyor.

Onun için, iktidardan ne kadar yakınırsak yakınalım, bazı muhalefet partilerinden ne kadar usanmış olursak olalım, ben tüm olumsuzluklara karşın, Türkiye'nin geleceğine güveniyorum ve tüm sınırlamalara, katılımı engelleyici yasaklara karşı da Türk demokrasisinin geleceğinden -kim ne derse desin- çok umutluyum.

Hepinize saygılar sunarım. (Sürekli alkışlar)

BAŞKAN - Değerli konuklar, Sayın Genel Başkan bize çok güzel bir ziyafet çektiler. Gerçekten alabileceğimiz çok güzel dersler de verdiler.

Kendilerine tekrar teşekkür eder, panelimize geçmek isterim.

Sağolun efendim.

BAŞKAN - Efendim, şimdi alfabetik sırayla 15'er dakika ilk turu yapacağız.

Önce Sayın Oğuz Aral'ı konuşması için

15 dakikada sınırlıyorum.

Sağolun.

OĞUZ ARAL - Ben burada huzurunuzda yemin ediyorum, bir daha, bir politikacının arkasından konuşmayacağım. (Gülüşmeler)

Bunun tabii iki tane nedeni var. Bir, bize söyleyecek söz bırakmaz. İki, politikacının, hele sevgili Ecevit gibi bir kişiliği olunca, size yöneltilecek topluluklarda sempati, ilgi de bırakmayabilir ki, arkadaşların büyük bir kısmı gitmek üzere hazırlanıyorlar. Bizim panele kalmak niyetinde değiller.

Ben o 15 dakikayı da azaltmak niyetindeyim ve daha kısa konuşmak niyetindeyim, karikatürcülüğümden ötürü, az laf, çok çizgi gibi.

Şöyle bir baktığımız zaman dünyada demokrasiyle yönetilen ya da kendini yöneten ülkelere, bu demokrasinin üç tane bacak üzerinde, bir satıhta durduğunu görüyorum. Bir şeyin ayakta durması için, en azından üç tane istinat noktasına, dayanak noktasına ihtiyaç vardır. Bu ülkelerde dayanak noktalarından birinin, aristokrasi kültürü olduğunu görüyorum. Soyluluk kültürü.

İkincisinin burjuva kültürü olduğunu görüyorum.

Üçüncüsünün de, halk kültürü olduğunu görüyorum.

Şimdi, Sayın Ecevit'in de çok güzel belirttiği gibi, bizim demokrasi, bir tek bacak üstünde yürümeye, hiç olmazsa sallanmadan durmaya çalışıyor. O da sadece halk kültürü. Türkiye'de aristokrasi olmadığı için tarihinde, bir aristokrasi kültüründen söz edilmesi mümkün değil; yani bir çoksesli müzikten en azından bir sanat olarak söz edilmesi mümkün değil. Burjuvazi de olmadığına göre, bir burjuva kültüründen söz edilmesi de mümkün değil.

Örneğin, şu anda, ben şu anı konuşuyorum üstelik geçmişi de konuşmuyorum, şu andaki en büyük burjuvalarımıza baktığımız zaman, isimlerinin "Ağa" olduğunu görüyoruz, Sakıp Ağa, bilmem ne ağa, yani birinci kuşak, köylü veya eski çerçilerin şu anda büyük sermayelere hükmetmeleri gibi bir durum var.

Şu anda, sevgili konuşmacı arkadaşım mesela Ali Koçman'dan 2-3 tane var Türkiye'de. Gerçek anlamıyla yaşam biçimiyle, kültürüyle, burjuvaziyi temsil edebilecek 2-3 tane yerine 200-300 tane olması lazımdı ki, bilmiyorum, yani en azından böyle bir burjuvaziye de ihtiyacımız var, halk olarak, aydın olarak. Bunun tercümesi ne demek? 300 tane Ali Koçman demek, sivilleşme demek. Bir ülkede 300 tane gerçek burjuva olduğu zaman bir sivilleşme sözkonusudur. Öyle hemen askerın canı istediği zaman kapıyı çalmadan gele-meyebilir. Bu bir garantidir.

Sonunda kala kala bir halk kültürü kalıyor

geriye ve bizim demokrasimiz, bu halk kültürünün tek bacağı üstünde durmaya çalışıyor.

Demokrasi hakkındaki durumu böyle kendimce açıkladıktan sonra, satırbaşları halinde, ilk konuşma da bana düştüğü için hücceten üstüme, satırbaşları koydum. Çünkü, geniş bir konu, yani hem kültür, hem sosyo-kültür, hem demokrasi, hem demokrasi deneyimi bütün dinleyicilerin ancak pijamayla gelebilecekleri bir toplantıda bunu derinlemesine tartışmak mümkün. Ben şöyle satırbaşları koydum, arkadaşlarıma da belki yardımcı olur diye.

"Demokratikleşme Deneyimi" sözcüğünü ben kısıtladım, çok partili dönemden almak istiyorum; yani 1946'lı yıllardan, yani ondan önce de bir serbest fırka deneyimi var ama 1946'lı yıllardan başlamak istiyorum.

İkinci satırbaşım, ya da başlığım, çok partili döneme geçiş kadar, kültür hayatımızda etkili olan Missouri'nin Türkiye'ye gelmesidir. Bir simge olarak alıyorum. Örneğin, biz bir gecede emperyalizmi sevdik, bayıldık İstanbullular, genelevler boyandı, sokaklar süpürüldü, yani alışmadığımız şeyler oldu ve ondan sonra kıyafetlerimiz değişti.

Yine bir satırbaşı olarak, çok partili, 1950'li yıllardan sonra cizlevet dönemini almak istiyorum. Cizlevet dönemi, kültür hayatında da, kültür bir yaşam biçimiye, çok önemli bir dönemdir. İnsanlar ayaklarını yere sürmeden, ikisinin arasına koyabilecek bir cizlevet lastik bulabildiler. Bu çok önemli bir şeydi. Daha önce çarık vardı. Cizlevet kullanınca koku yapardı falan, ama ayağı da ısıtırdı.

Ondan sonra, yine bir başlık olarak 27 Mayıs Anayasası'nın üstünde ciddi olarak durmamız gerektiğini, şu anda kaybettiğimiz, yitirdiğimiz, sahip çıkamadığımız bu Anayasa üstünde ciddi olarak durmamız gerektiğine inanıyorum yine kültür hayatımızı açıklayabilmek amacıyla.

Bu arada, 27 Mayıs Anayasası'ndan sonra, daha önce küçük girişimler olan, ama 1960'lı yılların sonunda ciddi olarak bir atak, bir hücum haline dönüşen Anadolu'da, işte Türkiye'de Müslümanlaştırma hareketleri. "Müslümanlaşma" demiyorum, Müslümanlaştırma ve buna ek olarak Araplaştırma hareketleri olarak bir başlık koymak istiyorum. Bunu, 1969'da eşimle çıktığım 40 ili kapsayan bir tiyatro turnesinde özellikle gördüğüm, müşahade ettiğim, 40 ili geziyorsunuz, ama yüzlerce köy geziyorsunuz. Gezdiğiniz köylerin toprak rengi, insanlar toprak rengi farkedemiyorsunuz köye girip çıktığınız zaman, toprak evlerin içinde güzel bir yapı, onun üstünde Kuran kursu, yüzlerce köyde bunu gördüm. Bir anda, bu bir kampanya idi, bu değirmenin suyu nerden geldi. Tabii bu bir araştırma konusudur ve onların levhaları bugün çiçek açtı sanıyorum.

Bu başlıktan sonra da bir 12 Eylül'ün konuşulmasında fayda görüyorum. Tabii bunların eko-

nomik yanları konuşuldukça, kültürdeki bu estetik yanları ve sanatsal yanları da herhalde arkadaşlar tarafından irdelenecektir. Fena değil böyle bir başlıkta değil mi?

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Efendim, ikinci konuşmacı Sayın Yılmaz Karakoyunlu, buyurun efendim.

YILMAZ KARAKOYUNLU - Efendim, ben son 100 yıllık dönemde Türkiye'nin sosyo-kültürel gelişmeleri nasıl aşamalar kaydetmiştir diye ansiklopedileri incelemek ihtiyacıyla kütüphaneye gittiğimde, eldeki mevcut hiçbir ansiklopedide bu bahiste yazılmış tek bir satıra rastlamadım.

İslam Ansiklopedisinde "Kültür" kelimesi yok. İslam Ansiklopedisinde "Kültür" kelimesinin ilk karşıtı olarak dilimize getirilmek istenilen "Hars" kelimesi de yok, "İrfan" kelimesi de yok, "Ümran" kelimesi de yok, "Ekin" kelimesi de yok.

Ondan sonra diğer birtakım yabancı kaynaklı olarak Türkiye'de yayınlanmış bulunan ansiklopedilere baktım, orada da Türkiye'nin kültürel tarihinin gelişmesiyle ilgili, ayrıntılı hiçbir bilgi yok.

Dolayısıyla İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti böyle bir panelde yer alarak, konuşma yapmak görevini bana verince, başka kaynakları araştırmak ihtiyacını hissettim.

Sayın Ecevit, benim temas etmek istediğim konuların büyükçe bir bölümüne zaten dokundu. Sayın Aral'ın dediği gibi, Bülent Ecevit, sadece sempati şansları veya herhangi bir şekilde size laf bırakmamanın yanında, biraz da zaman bırakmadı. O bakımdan, 15 dakika içerisinde bunu süratle geçmek durumundayım.

"Kültür" kelimesinin kelime manası, ilk defa olarak 1871 yılında bir İngiliz sosyoloğu tarafından Almancadaki anlamından alınarak, İngilizceye getiriliyor. İfade ettiği mana, bugün "Ekin" dediğimiz, yani bir toprağın ekilmesi, biçilmesi, buğusu üzerinde iken, bereketinden istifade edilmesi. Bu, buğusu üzerinde iken, bereketinden istifade edilmesi şeklindeki tanımı, biraz ileride bir daha kullanacağım.

1871 yılında ilk defa olarak "primitif culture" isminde bir kitap yayınlanıyor; fakat hala "kültür" kelimesi herhangi bir şekilde lügatlara falan girmiş değil. İlk defa olarak Oxford Ansiklopedi Sözlüğünde "kültür" kelimesinin bugünkü anlamda yer alışı 1932 senesi.

Türkiye'de "kültür" kelimesini bugün bildiğimiz manada kullanan; fakat farklı bir kelimeyle ilk defa olarak tartışmaya getiren Mithat Paşa. 1876'da Meşrutiyet'in geleceği varsayımıyla pazarlık yapmış olduğu şehzade, anayasayı kabul edeceğini söyleyince, hazırlığa başladığı anayasada ilk defa teminat altına almak istediği husus şudur;

Mithat Paşa'nın kendi deneylerine göre, kültür, bir miktar da iktisadi gücün fonksiyonudur. O halde, iktisadi politikayla bağlantısı olmak durumundadır; yani insanlara hürriyetlerini, eşitliklerini, özgürlüklerini ve özellikle bunları ekonomik hayatta kullanmak kabiliyetlerini verdiğimiz müddetçe, herhangi bir şekilde bunların kültürlerini artırmanız mümkün değildir.

Mithat Paşa, bu hazırlığını yaptıktan sonra Sultan Hamit'e götürür ve anayasasını anlatır.

Şimdi, 1876 Birinci Meşrutiyet'te ilk defa getirilmiş olan Kanun-u Esasi'nin 15. ve 16. maddeleri, "Osmanlı tebasının milli bütünlüğe hâlel getirmeme kaydıyla kendi ırkının ahlakını ve terbiyesini ve malumatını, malumatının tealisine hizmet edecek tedrisat ve teşebbüste bulunmak hürriyetini verir"

Bugünkü dile çevirdiğiniz zaman, Osmanlı İmparatorluğu'nu oluşturan ırklar, kendi dinlerinde ve kendi kültürlerinde gelişme sağlayacak ve bu vesileyle insanlığın yükselmesine yardımcı bulunabilecek her türlü tedrisata, eğitime ve bunun özel bir terbiye olarak aktarılmasına mezdurdurlar, yetkilidirler; yani bu hürriyetlerini elde etmişlerdir. 1976'nın getirdiği bu hürriyetin öncesinde, ırkların kendileriyle ilgili kültürleri çok gizli bir şekilde yürüttüklerini hatırlarsanız, Mithat Paşa Anayasası'nın taşıdığı önemi daha iyi kavramak olur.

Sultan Hamit, Birinci Meşrutiyet'in Ayan Meclisinde hazırlamış olduğu Anayasayı okurken, aynen kendi ifadesiyle şöyledir;

"Devletin inhitad vetedennisine sebebiyet vermemek kaydıyla şeriata veya mevzu olan, halen yürürlükte bulunan kanunlara göre, insanların refahları, saadetleri, malumatları ve ahlakını yükseltecek her şey halkın kendisi için yapılmış bir hizmet sayılacaktır" der.

Başlangıçta Mithat Paşa'nın ağzıyla konuşan Sultan Hamit, bir süre sonra anayasadan rahatsız olur. Şimdi bizim tarih anlayışımızda, insanların ilk takdim edildikleri biçimleriyle kabu edip, o vasıflarıyla önemsemek şeklindeki alışkanlığımız, ya da insanları değerlendirmedeki bu kültürel gelişimiz, karşısında Mithat Paşa çok rahat hareket eder. Bir miktar da hayalci bir adamdır Mithat Paşa. Buna mukabil ayağı yerde olan bir başka paşamız vardır, o paşanın adı da Ahmet Cevdet Paşa, yani hukuk ilminde, siyaset ilminde ve tarihte fevkalade önemli bir paşamız.

Ahmet Cevdet Paşa, Mithat Paşa'nın Kanun-u Esasi'sinin karşısına Mecelle'yi çıkarır ve der ki, "Hazır Mecellede, şeriatla her şeyi halletmek mümkünken, sen nereden aklına esti de Avrupa ahlakını getirip, bu memleketin ahlakını bozmak istiyorsun" Bu mücadelenin sonu, Sayın Ecevit'in de belirttiği gibi, birkaç yıl sonra Çadır Mahkemesi kararıyla nihayet bağlanır.

Çadır Mahkemesinde verilmiş olan karar üzerine Mithat Paşanın canını kurtarmak isteyen bir sürü yabancı devletin, üzerine kurduğu baskı karşısında, Abdülhamit, bir Ayan Mecilisi kurar, buna "Müşir Paşalar Halveti" denilmektedir. Müşir Paşalar Halvetinin başına getirilen de "Pilevne'den çıkmam" diyen Gazi Osman Paşa'dır ve sonuçta bu temyiz heyeti, Hristo Efendi'nin mahkeme kararını onaylar ve Gazi Osman Paşa, temyiz kararını bizzat Abdülhamit'e gider, takdim eder. Takdim ederken kullandığı ifade şudur;

"Hünkarım, böyle bir melanetin bir daha tekrür etmemesi için ve bu melunun da cezasını bulması için, siz dahi affı kullanamazsınız" Buna rağmen Sultan Hamit affeder, Tayife gönderir ve Sayın Ecevit'in anlattığı tarihi facia, dram yaşanır.

Şimdi, 1876'da Avrupa ahlakını hakim kılmak isteyen Anayasa, Kanun-u Esasiyle yine aynı tarihte Mecellenin karşılaşmasındaki fikirler bizim 100 yıllık tarihimiz boyunca kültür politikamızı etkilemiştir.

Aradan geçen 33 yıl içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun maruz kaldığı birtakım sıkıntılara rağmen, herhangi bir şekilde kültür politikası tek bir kelimeyle gündeme getirilmemiştir. Ta ki, 1908'de İkinci Meşrutiyetin ilan edilmesi.

İkinci Meşrutiyet 1908'de ilan edildiğinde Ohrili Eyup Sabri, Vesneli Niyazi dağlara çıktığında manastırda, bizim memleketimizin yönetimine ilişkin bütün esaslar bir Selanik yadigarı olarak İstanbul'a intikal eder. Bu yadigarın içerisinde şunlar vardır;

O tarihte kurulmuş olan bütün siyasi partiler, bu arada bir şey söylemek ihtiyacını hissediyor. Genellikle, hem Sayın Ecevit, hem de Sayın Aral aşağı yukarı çok partili siyasi hayata geçişimizi 1946'ya bağlayarak izah ettiler ve öncesindeki Serbest Fırka deneyini de bir başlangıç tarihi olarak kabul etmenin mümkün olmadığını söylediler.

Benim yaptığım tespitlere göre, bizim çok partili siyasi hayata geçişimiz 1909 yılında olmuş, hem de parlamenter rejimin içerisinde olmuş. Çok sayıda parti parlamentoya girmiş. Bu partiler seçim yoluyla da kendilerini halka takdim etmişler, o hesaplaşma gününün sonucunda bazı milletvekillerini, Ayanını meclislere sokmuşlar.

Şimdi o tarihte üç tane önemli parti var. Bu önemli partilerin bir tanesi İttihat Terakki. İkincisi, Osmanlı Ahrar Partisi. Ahrar, hürriyetler demek; fakat aynı zamanda da siyasi yelpazede liberal bir parti olmak durumunda. Üçüncü partinin adı da, önemli olan üçüncü partinin adı da "İttihat-i Muhammed-i Partisi"

Osmanlı Ahrar Partisi veya Osmanlı Ahrar Partisi'nin hemen akabinde kurulan Ahali İktisat Partisi'ni bir tarafa bırakacak olursak, karşı karşıya kalan iki tane parti var, birisi İttihat Terakki, ötekisi

İsme İttihat-ı Muhammed-i Partisi.

Şimdi, İttihat Terakki, kültür politikasını, bir milli iktisat politikası ve istihdam politikasının neticesi olarak gördüğü için, ülkenin evvela iktisadi olarak kalkındırılması icabettiği fikrinden hareket eder ve Anadolu'da yeni bir sermayenin palazlandırılması gerçekleşmediği müddetçe, Avrupa ahlakının Anadolu'da kabul edilmesine şans görmez ve der ki, "Eğer bir ülkede insanlar, kendi varlıklarını yükseltebilecek bütün unsurlara sahip olmak istiyorlarsa, bunun gerektirdiği eğitimi talep edebilecek kadar ailesini de terbiye, daha sonra da talep ettiği eğitimden istifade edebilecek kadar da ekonomik güce sahip olmalıdır.

"Uygulanacak olan kitle, Anadolu'daki Türk ve Müslüman esnaf olduğu için, bu mekanizmayı oraya götürebilecek yeni bir modele ihtiyaç vardır. Osmanlı Ahrar Partisi ve Ahali İktisat Partisine göre ise, dünyadaki maddi zenginlik nedir ki, gelip geçici bir şeydir. Bu dünyada bırakmaya mecbur olduğumuz birkaç güzel günün bedelinden ibarettir. Madem ki hayat fanidir, o halde, bu fani hayatın içerisinde zevk alacağımız şeylerle techiz etmeliyiz kendimizi donatmalıyız. Bunlar da bedii zevklerdir. Eğer bedii zevkler yoksa altın dediğim toprak olur, kılıç dediğim kırılır. Gelin, en iyisi, insanları sanata, şiire, musikiye yöneltelim."

Bu, o tarihte Prens Sabahattin'in Başkanlığının önerildiği Osmanlı Ahrar Partisindeki Parti Genel Programının yazılması sırasındaki bir tartışmadır. Bunu yazan da, o dönemin önemli aruz şairlerinden Nurettin Ferruh Bey'dir.

Nurettin Ferruh Bey, İttihat Terakki'nin iktisadi politikaya bağlı olarak getirdiği kültür politikasını bedii zevke dönüştürürken, üçüncü parti, bir başka kültür politikasıyla ortaya çıkar.

İlk defa olarak parlamento dışında kurulmuş ve meşhur 31 Mart Hadisesi'nden 10 gün evvel Ayasofya'da yapılmış olan bir mevlütten sonra, nutuk irad ederek, Derviş Vahdeti tarafından kurulduğu ilan edilen İttihat-ı Muhammed-i Partisi'nin kültür politikası da şöyle özetleniyor;

"Maddi varlık insanda da, ülkede de sadece bir teselliden ibarettir. İnsan fani olduğu alemde baki kalacak hiçbir şeyi bulamaz. Madem ki beka öteki alemdedir, o halde, öteki alem için kendimizi hazırlamak zorundayız. Avrupa ahlakı karşısında kelime aynen o tarihteki kelime- mukaddesatımızı hakim kılacak malumat ile techiz olunmak durumundayız. Bunun da vakti, öteki alemin mahşeridir. Mahşer dediğiniz, haşır ve neşir vaktidir; yani insan kendini öteki aleme hazırlamalıdır."

İkinci Meşrutiyet de tıpkı Birinci Meşrutiyet de Kanun-u Esası karşısındaki mecliseye benzer tarzda İkinci Meşrutiyette de İkinci Meşrutiyet anayasa getirmede, birinci anayasanın devamını istedi, bazı tadil maddeleri getirdi, 15., 16. maddeyi, yani başlangıçta söylemiş olduğum, kültür politika-

sına ilişkin maddeleri muhafaza etti.

Dolayısıyla İttihat Terakki ile İttihat-ı Muhammed-i partileri yine sağ ve sol demeden farklı görüşlerde, ama biri şeriatı, ötekisi laik düzene dayalı olmak üzere görüşlerini özetlemeye başladılar.

İttihat-ı Muhammed-i Partisi'nin, biraz evvel "hayat tamamiyle öteki alemdedir ve beka orada olduğu müddetçe fani alemden hiçbir şey götürmeye, ne hakkımız vardır, ne görevimiz vardır" dediği yıllarda, 1909'da Anadolu'da Yabancı Okullar Müfredatını inceledim. Sadece ilginizi davet eder diye söylüyorum, 15 dakikaya 40 saniye ilave ediniz.

Kültür Bakanlığı tarafından yeni bir kitap yayınlandı "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yabancı Okullar" diye. Son derece enteresan olan bu kitaptan çok şeyler istifade edeceğinizi tahmin ettiğim için altını çizdim ve referans olarak gösterdim.

1909 yılında yabancı okullarda alafranga saat kullanılmakta, pazar günleri tatil yapılmakta, cuma günleri sadece birkaç Müslüman çocuğa özel izin verilmekte, kız öğrencilerine müzik, tersimat-ı nefise, yani resim dersi, bale dersleri verilmekte, kız-erkek ayırımı yapılmaksızın güzel sanatlar tarihi, felsefe tarihi, felsefe, sosyoloji, mantık, hitabet dersleri okutulmakta. Hatta o tarihte Harput'ta Fırat Koleji'nde Shakespeare'in Venedik Taciri oynamakta, İstanbul'da Saint Jozeph'te Rasin'in Andromat'ı sahneye konulmakta ve bunlar da tamamen yabancılar, yani azınlık mensupları okumakta.

Bu okullarda okuyacak çocukların, Türk çocukları olması o tarih itibarıyla mümkün değil. Zira, Maarif Nezareti, çocukların o okullarda okumasını yasaklamış. Ve sonunda üçer, beşer kişilik kontenjanlar temin edilmiş ve çocukların buraya girmeleri istenmiş.

Çocukların buraya girmesi için istenilen vesika, Hristiyan çocuklarında sadece vafiz kağıdının getirilmesi kafi; fakat Müslüman çocuğunun girmesi için ilave bir kağıda daha ihtiyaç var, o da salgın hastalıklarla malul olmadığını tevsik eden aşı kağıdı. Aşı kağıdının tedarik edilmesinde zorluk nedeniyle Orta Anadolu'da, Diyarbakır'da, Van'da, Bitlis'te, Siirt'te, Antep'te, Urfa'daki ticaret liselerinde -hep yabancı liseleri söylüyorum- Türk çocuklarının okuma şansları kalmıyor.

O tarihte yavaş yavaş İttihat Terakki kültür politikasını, iktisat politikası olarak yaymak isteyince, karşımıza çıkan birkaç tane isim var. Bu isimlerden bir tanesi Mohis Kohen "Tekin Alp" dediğimiz isim. İkincisi ise Kara Kemal. Tekin Alp, iktisat doktrini konusunda çağında bulunanların hepsinin ilerisinde, hem Ziya Gökalp'ten ileride, hem Hüseyin Cahit'ten ileride, hem de "dahi" dediğimiz Maliye Vekili Mehmet Cavit'ten daha ileride. Mohis Ko-

hen, iktisat politikasının sonucu olarak gelişeceği- ne inandığı kültür politikasıyla ilgili ilkelerini tespit eder, uygulama kararını da Kara Kemal'e tevdi eder.

Sistemin, teoriden pratiğe geçişinde rastlanabilecek her türlü engeli ortadan kaldırmak üzere de görevli olan iki tane adam vardır. İşin parasal finansmanını temin etmekten sorumlu olarak Mehmet Cavit, aksama olduğu zaman da Teşkilat-ı Mahsusa'yı devreye sokmak üzere görevli olan Dr. Nazım.

O tarihlerde Ziya Gökalp henüz ümmetçi, Türkçü, medenici anlayışta bir sosyoloji ekolonün peşindedir. Kültürün Türk hayatına aktarılmasıyla ilgili olarak, Batı lügatlarında verilmiş tarifler nede niyle Türkiye'de ilk defa "kültür" kelimesiyle bu müessesenin tanıtılması reddedildi. Bunun üzerine "kültür" kelimesinin kavradığı manayı üstlenecek, fakat kolayca kabul edilebilecek bir deyim arandı, bulunan deyim "hars" kelimesidir. "Hars" kelimesini başlangıçta söylemişim, "buharı üzerinde, yeni ekilmiş toprak" demişim. "hars" kelimesi, Feruz Abadi'nin lügatinde de -ki, en büyük kamus odur- Kamus-u Harabide, ekilmiş toprak, üzerinde buğusu bulunan toprak anlamına geliyor; yani Batı dillerindeki "kültür" kelimesinin tam karşısı.

Ziya Gökalp'in önerisiyle "hars" kelimesi, "kültür" kelimesini ikame etmek üzere kullanılmak isteniyor, ama "hars" kelimesine o tarihte kültürlü insanlar sayılan birtakım kimseler karşı çıkıyorlar. Sayın Ecevit'in "münevveran" dediği grup, bir cemiyet halinde teşekkül etmiş ve cemiyetin adı da "Tahsil Görmüş Türkler Cemiyeti" Bu cemiyetin içerisinde ağırlıklı olanlar, şairler. Şairler hemen "hars" kelimesine itiraz ediyorlar. Zira, "hars" kelimesi, hem telaffuzu itibarıyla, hem kendinden önce gelen veya kendini takip eden eski Osmanlı dil geleneğinin icabı yapılacak terkipler itibarıyla aruzun kalıplarına, tefilesine uymakta son derece zorluk yaratıyor.

O tarihte de şairlerimiz büyük ölçüde, ya failatun vezninde, kalıbında yürümüşler, ya da mefulü mefaili şarkı vezninde yürümüşler, hars, bu kalıplar içerisinde kullanılabılır nitelikte bir kelime olmadığından, bunu reddediyorlar. Hatta işi alaya alanlar bile çıkıyor.

Ziya Gökalp'in önermiş olduğu "hars" kelimesine karşı çıkan iki hemşerisi, iki tane büyük şair abi, kardeş, Süleyman Nazif'le Faik Ali. Özellikle Faik Ali, fevkalade istihsa eden, fevkalade alay eden birtakım "hars" kelimesi üzerine terkiplerle Ziya Gökalp'e yürüyor.

Şimdi, şairlerin itiraz etmesi, bir ülkede daima ses yaratıyor; yani bugünlerde değil, o tarihlerde de şairler çok önemli insanlar. Meseleyi bu açıdan tartışınca, bu defa Osmanlıcaya vakıf eski Tahsil Görmüş Türkler Cemiyeti, yeni kelimeler aramak ihtiyacını hissediyorlar. Genellikle Kahire

kökenli Arapçadan gelenler, "irfan" kelimesini, buna mukabil Emevi terbiyesinden, Tunus Arapçasından gelenler de "Ümran" kelimesini kullanmayı öneriyorlar.

Yine Firuz Abadi'nin Kamus-u Anabisi'nde "Ümran" kelimesi de, "Irfa" kelimesi de, tıpkı hars gibi "kültür" kelimesinin taşıdığı tarımsal manayı bünyesinde taşıyor; yani sürülecek toprak anlamlarına da geliyor. Fakat bu iki kelime de herhangi bir şekilde kullanılamıyor. Niçin kullanılamıyor? Bu defa işin içerisine iktisadi müesseseler tekrar girmeye başlıyor.

Ahmet Şerif'in "Tanin Anadolu'da" isimli kitabında, bu kültürel faaliyetlerle ilgili gelişmeleri gayet rahat bir şekilde okumanız mümkün, herhangi bir yenilik Anadolu'ya götürülmek istendiğinde, bunun hemen ekonomik boyutu Düyun-u Umumiye tarafından farkedilip, müdahale ediliyor ve böylelikle bu mekanizmalar gelişme şansları bulamıyor.

Cumhuriyete geldiğimiz zaman; cumhuriyette kültür bakımından, ne Birinci Meşrutiyet'te, ne İkinci Meşrutiyette bahsini ettiğim Kanun-u Esasi veya Mecelle, İttihat Terakki veya İttihat-ı Muhammed-i çatışmasına rastlanmıyor.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kültür politikası alternatifsiz. Zira, İttihat-ı Muhammed-i kültürü uykuya yatırılmış. Bu politika için Ziya Gökalp'in "hars" kelimesi yeniden gündeme getiriliyor. Cumhuriyetin öncüleri ve ilericileri bu kelimeye karşı fevkalade hassaslar. Çünkü "hars" kelimesini Firuz Abadi Lügatı'na göre iki başka manası daha var ve bu mana, cumhuriyetin ilericileri ve öncüleri için ayıplı manalar.

Hars, toprak sürmek, ekip biçmek anlamına geldiği gibi, aynı zamanda bir erkeğin dört kadın alması haline de "hars" deniyor ve bu dört kadından bir tanesiyle aşırı ölçüde cinsi münasebette bulunma kabiliyeti de hars.

Dolayısıyla bizim cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki, bu kelimeye karşı çıkıyorlar. Bu kelimenin karşısını da herhangi bir şekilde bulamadıkları için, Atatürk'ün direktifiyle kelime "kültür" olarak dilimize aktarılıyor.

"Kültür" kelimesiyle ilgili olarak ilk rastladığımız belge Atatürk'ün, Afet İnan'a yazdırdıklarında dikkat çekiyor. 1924 yılıyla ilgili olarak Atatürk'ün kültür konusundaki tarifi şöyle, aynen okuyorum;

"Kültür, okumak, anlamak, görebildiğinden mana çıkarmak, etkilenmek, düşünmek ve zekayı eğitmektir" diyor.

Atatürk, bu 10 yıllık dönem içerisinde yapmış olduğu bir takım devrimlerle Türkiye'nin önemli noktalarda kültürlerine değişiklikler getiriyor. Nedir bunlar? Mesela, hukuk kültürümüzü değiştiriyor, kıyafetimizi değiştiriyor, dilde çok önemli değişiklik yapıyor, kadın-erkek ilişkilerini değiştiriyor,

mülkiyet hukukunda önemli değişiklikler getiriyor ve yapmış olduğu bütün bu devrimler, esas itibarıyla laik devrimlerdir.

Dolayısıyla kültürümüze hakim olan görüş laikliktir. Ama Atatürk, bu 10 yıllık dönemin içerisinde 1924'te Afet İnan'a yazdırdıklarıyla yaptıkları arasında bir kıyaslamaya girince, birinci tarifi çok gerilerde kaldığını görüyor. Bunun üzerine tarifi değiştirmek ihtiyacını hissediyor. 1934 yılında "Atatürk'ün Söylev ve Demeçler" isimli kitabından aldım ve bugünkü genç arkadaşlarımızın anlayabileceği dile tercüme ettim.

Atatürk o tarihte son derece ağıdalı bir dil kullanıyor. "Kültür, doğanın feyizleriyle mutlu olmaktır. Bu açıklama içinde çok şey toplanmıştır; temizlik, saflık, yükseklik, insanlık ve bunun gibi şeyler. Bunların hepsi insanlık niteliğidir, kaynağını tabiatın alır. Bu nedenle Türk tarihini ve Türk dilini doğru temeller üzerinde inşa etmeliyiz. Bunu yapmadığımız takdirde, kültürümüzü aktaramayız, geliştiremeyiz" Atatürk'ün 1934 yılında kültür politikasını dayandırdığı şey, tarih politikasıdır, dil politikasıdır ve herhangi bir şekilde de bu politikayı değiştirmemiştir.

1950 yılına kadar Atatürk'ün tarif etmiş olduğu kültür politikası, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikasının temelini teşkil eder.

1950 yılından sonra herhangi bir şekilde Atatürk'ün tarif ettiği kültür politikasının dışında bir politikayı Cumhuriyet Halk Partisi'nin benimsediğini gösterebilecek belgeye sahip değiliz.

Eğitimle kültür politikası arasında yakınlaşmanın başladığı tarih 1946'dır. Atatürk'ün 1934'te tarifi verdiği ve kültür, tarih ve dil politikasının bütünlüğü içerisinde Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti'nin getirmiş olduğu yeni kültür tanımlaması nedeniyle kendini biraz da savunmak veya yeni bir görüş ortaya koymak ihtiyacıyla tarih ve dilden alarak, yavaş yavaş eğitime götürür ve bir eğitim politikasıyla, kültür politikasını bütünleştirmek ister.

O tarihte Demokrat Parti'nin kültür politikası ise, aşağı yukarı 1909'da İttihat Terakki'nin kültür politikasına benzerdir. Demokrat Parti, o tarihte programını yazdırırken, iktisat politikasını, Ahali İktisat Partisi'nin kurucularından Ahmet Hamdi Başar'a yazdırırken, kültür politikasını İttihat Terakki'nin son Katib-i Umumi'si, son Genel Sekreteri Fuat Hulusi Demirelli ile Hüsnü Yaman'a yazdırır. Yardımcı olarak da Samet Ağaoğlu'nu kullanırlar. Kullandıkları şey şudur; "Türkiye'de iktisadi kalkınma sağlanmadığı müddetçe ülkede kültür politikasını geliştirmek mümkün değildir" Yani İttihat Terakki politikasına aynen devam edilir.

Bu arada, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikası içerisinde yavaş yavaş sanat da önem kazanmaya başlar ve kültür-sanat politikası bir arada yürütülmeye başlanır. Herhangi bir şekilde

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1973 yılına kadar kültür politikasında bir değişiklik yaptığını görmüyoruz. Hükümetin bütün programlarında, Demokrat Parti'nin karşısında hükümet programını eleştirdiği bütün vesikalarda ve basına yansıyan diğer belgelerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikası, eğitimin bir yan dalıdır.

BAŞKAN - Sayın Karakoyunlu, ikinci bölüme bırakınız.

YILMAZ KARAKOYUNLU (Devamla) - Bir cümle ile bitiriyorum.

1973 senesinde Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde bir değişiklik meydana gelir ve Sayın Ecevit, omuzunda beyaz güvercini, elinde Ak Günlere kitabıyla programını açıklar. O açıkladığı programın içerisinde ilk defa olarak Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikası eğitimden alınır, bağımsız bir politika halinde incelenmeye başlar ve yanına da sanat ilave edilir.

O tarihte, sanat politikası -Ecevit'in Ak Günlere'nden söz ediyorum- o tarihte Sayın Ecevit'in sanat politikası, kültür politikasından daha ilerdedir. Çünkü, "Kültür ve sanat politikası" diye yazılmış olanların içerisinde kültür sadece matlap olarak, başlık olarak geçmektedir.

Kısa kesmem istediği için kesiyorum. (Alkışlar).

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Bu arada yarım saat doldu.

YILMAZ KARAKOYUNLU (Devamla) - 1,5 saatten sonra insaf edin.

BAŞKAN - Herkes, yani bir tane Genel Başkan var.

Buyurun Sayın Ali Koçman.

ALİ KOÇMAN - Teşekkür ederim Sayın Başkan, bu kadar kültür dolu, tarih dolu bir konuşmadan sonra, biraz daha hafif bir konuşma yapma gayreti içerisinde olacağım ve mümkün olduğu kadar kısa keseceğim.

Şahsımdan bahsedildiği için, sevgili Oğuz Aral'a çok kısa bir cevabım olacak. "İki yerine, keşke üçyüz Ali Koçman gibi olsaydı" şeklinde bir ifade kullandılar. Buna kendi en büyük ustaları olan Nasrettin Hoca'nın çok bilinen bir fıkrasıyla cevap vermek istiyorum. Timurlenk'in lütfedip verdiği filden şikayet etmek için köylülerin önüne düşmüş Nasrettin Hoca, Timurlenk'e gitmiş, bu arada arkasında kimse kalmamış korkudan, "Efendim, bu fil çok yalnızlık çekiyor, lütfedin bir de eşini gönderin" diyor. Şimdi Sayın Oğuz Aral, o manada mı söyledi, yani bundan ... (Gülüşmeler)... bunun iki tanesi felaket, üçyüz tanesi ne olur manasına mı söyledi, iltifat mı buyurdular, tam anlamadım. (Alkışlar)

Çok teşekkür ederim, benden bahsetmiş ol-

masını dahi bir iltifat olarak değerlendiriyorum.

Benden evvel söz alan çok değerli konuşmacılar sözlerine başlarken dediler ki, "Sayın Ecevit, Sayın Başbakan bize söz bırakmadı, her şeyi söyledi". Bunu, kürsüde bulunan diğer arkadaşların söylemesini çok doğal buluyorum da, kendimin de "Bana söz bırakmadı" diyeceğim bir noktaya tarih içerisinde geleceğimizi açıkça tahmin etmiyordum.

Birkaç senedir Sayın Ecevit'in iktisadi konularda, serbest piyasa ekonomisini yorumlamasındaki konuşmaları ve değerlendirmeleri, zaman zaman bizi aşan bir netlikte. Biz sadece görüşü savunmuyoruz, görüşün arkasından bir parça menfaatlerimizi de savunduğumuz için, bu kadar rahat serbest piyasa ekonomisi tarifi veremiyoruz. Tabii kendilerinin bu konuda hiçbir endişesi olmadığı için, bizden çok rahat, çok daha net ve çok daha açıkça nasıl bir Batı modeline uygun serbest piyasa ekonomisini ve bütün özellikle Avrupa'da, bugün sosyal demokrat veya sol partilerin gelmiş oldukları noktada, savundukları serbest piyasa ekonomisini bizlerin dahi hâlâ savunamaz ve yakalayamamış olmalarını da çok açık şekilde, bir anlamda yüzümüze vuruyorlar.

Şunu ifade etmek istiyorum. Bugünün çağdaş sağ partileri, ekonomik politikaları savunma açısından çağdaş sağ partileri 20-25 sene öncesi'nin sosyalist sol partileridir. Dünya bu noktaya gelmiştir; çünkü sosyal adalete doyum bakımından Avrupa öyle bir optimal noktaya gelmiştir ki, savunacağı hedefler olmasını gerektirecek olan hedeflerde bir hayli azalmalar olmuştur. Ama o optimal noktayı yakalama konusunda Türkiye veya şimdi Doğu Avrupa ülkeleri henüz o noktaya gelemedikleri için, aramızda verdiğimiz tariflerde bir doyum-suzluk, bir yaklaşımsızlık olabilmektedir.

Bugün Türkiye'de serbest piyasa ekonomisini konuşurken, tartışan ve bizim tarafımızdan ithamlar, tenkitler alan, bazı arkadaşlarımızla çok yakın bir dertleşme ortamına girdiğimizde, bize söyledikleri şudur; "Biz Türkiye'de hiç iktidar olmadık ki, bugün Avrupa'da sosyaldemokratların çizgisine gelelim" Ama işte onu aşamamak, bugün savunulması gerekenin gerisinde kalmak gibi bir dilemeyi meydana getirebiliyorlar. Yoksa, bu toplantıların, bu gibi toplantıların tadı tuzu, eskiden biliyorsunuz, bir sol savunu yapıldı veya mevcut düzene haklı ve ağırlıklı bir Marksist eleştiri getirilirdi. İşte biz de özel sektörün mevlitanları gibi ortaya çıkar, perişan vaziyette kendimizi savunmaya çalışırdık ve ortaya sıhhatli olmayan, hiç yapıcı olmayan, sadece iyi konuşma kabiliyetine göre, birbirimizi alt ettiğimiz, üst ettiğimiz birtakım durumlar ortaya çıkardı.

Ben, TÜSİAD başkanlığım sırasında -bugün yok o burada- beş sene Asaf Savaş Akat'la uğraştım. Hangi açık oturuma gitsem, hangi tartışmaya

katılsam, beş sene kavga ettik. Geçen gün gazetede yazdıklarını okuduğum zaman anladım ki, ben rafa kalkıyorum. Onun için, benim belki bir yeni sol görüş geliştirmem ve aktüalitemi muhafaza etmem gibi bir durum ortaya çıkabilir. (Alkışlar)

Ana başlıklar halinde bazı şeyler söyleyip, kapatacağım. Zaten benden önceki ve sonraki konuşmacılar kadar ve ana konuşmacı kadar kültürüm de müsait değil bilimsel şeyler söylemeye, söyleyeyim derken yanlışlar yapabilirim. Ondan da korkuyorum.

Aydın kesime 1980 öncesi ve 1980 sonrası, tabii 1980 sonrası Türkiye'deki gelişmeler beni ilgilendirmiyor, çok fazla dünyadaki gelişmeler ilgilendiriyor. Çünkü, 1980 sonrası Türkiye'de görülen gelişmeler, daha önce başka boyutlarda benzeri yaşanmış olaylardır. Aslında çok güzel analiz ettiler, "Dünyada meydana gelen gelişmeler", bunu deyince hemen Sovyetler Birliği ve ona bağlı olan Varşova ülkelerinde, yani eski komünist partilerin ce idare edilen ülkelerde meydana gelen gelişmeler, bence fikriyat bakımından, kültür bakımından, değer ölçüleri bakımından, o ülkelerin aydınını ve o ülkelerin elitinden daha fazla, hele o ülkelerin yönetici kadrolarından daha fazla, onlar kaderlerini rejime bağlamışlardı daha fazla, üçüncü dünya ülkeleri, hatta hatta sanayileşmiş olan ülkelerdeki aydın kesim için eşi emsali görülmemiş bir darbe olmuştur.

Özellikle Üçüncü Dünya ülkelerindeki sol aydın kesim için, bunun meydana getirdiği bir vakum, bir boşluk içerisinde, biraz da aydına çatmak, belki eskilerin de biraz acısını çıkarmak bakımından bir aydına çatmak modası demeyeyim de, "biraz vur abalıya" şeklinde yeni bir dönem başlangıcı görülmektedir.

Aydını olmayan bir ülke düşünülemez. Bütün mesele, aydının, o ülkenin gerçekleriyle bütünleşip, o ülkenin insanına önderlik edebilecek düzeyde ayaklarının yere basabilmesi; yani pratik ve pragmatik olabilme başarısını gösterebildiği oranda, o toplum ile bütünleşme hadisesini becerebilmesidir. Yoksa, aydını hangi kesimden olursa olsun tümüyle reddederek bir yere varmak da mümkün değildir. Aydın içerisinde bir sanatçı ayırımı, aydın içerisinde bir politikaya yakın yahut gazeteci veya filozof gibi bir ayırıma da girmek istemiyorum, genel hatları itibarıyla söylüyorum.

Bir aydın yanılgısı Türkiye'de 1980 öncesi şayet olmuş ise, bu şekilde değerlendirmeler var ise, bu aydınları tamamen dışlamamız için bir neden teşkil etmez. Aydını, Türkiye gerçeklerine daha fazla çekebilme başarısını gösterebildiği takdirde, toplum onu daha fazla Türkiye gerçekleriyle, hatta siyasetle, ekonomiyle pratikte meşgul olabileceğini gösterebildiği oranda toplum, bunu daha fazla kazanmış ve bence değerlendirilmiş olacaktır. Çünkü, 1946'da başlayan o demokrasi-

ye geçiş döneminde dikkat ederseniz, hep aydın kesimin sandıktan çıkana karşı olan bir saygı duy-mama durumu vardır. İktidarların bazı yanlışları veya iktidar şeklinde Meclise yansıyan bazı yanlış görünümler de buna neden olabilmektedir. Hangi konuşmalarında hatırlamıyorum, Sayın Başbakan, bir konuşmalarında "Meclis, Türk halkının on sene gerisinde" gibi bir ifade buyurmuşlardı ve büyük tenkitlere yol açmıştı kamuoyunda, ama bu tartış-malar o yıllarda Türkiye'nin çok öne aldığı, ciddiye aldığı ve bu sırada sandıksal demokrasiyi ki, ger-çek demokrasiden bunu ayırmak mümkün değil, bir parça hor gördükleri, ihmal ettikleri bir dönem-di.

1977 seçimlerinden sonra kurulan bir hükü-met var, üç ay, dört ay sürüyor, sonra 1978-1979'da kurulan hükümetin en büyük özelliği, Sa-yın Ecevit'in görüşlerinin iktidar olması, ne şudur, ne budur, bence, o seçimlerin en büyük özelliği, Türkiye'de demokratik idare, yani sandıktan çıkan iktidarlar döneminde hiçbir zaman kendilerine gö-rev verilebileceğine inanmamış olan, özellikle genç bir aydın kesim bürokrat olarak Ankara'da göreve davet edilmişlerdir. Mühim bir kısmı bir yanlış yapmışlardır, belki de o demokrasiyi sandık-sal, sandık demokrasisi dahil bütünüyle kendi için-de göremedikleri gibi, bence bürokrat olarak uygu-lamalarında ve takındıkları sorumlulukta bulunan - Sayın Başbakan mutabık olmayabilirler- iktidara uyum gösterememişler ve başarılı olamamışlardır. Ben bu kanaattemim.

Bilhassa ekonomiden sorumlu olan Planla-ma Teşkilatı'nı söylüyorum. Tabii burada sayın temsilci, o zamanki temsilciler gelip de cevap hak-kı verselerdi daha iyi olurdu mesela Planlama Teşkilatı. Özel diğer ünitelere getirilmiş olan bü-rokratlar, genç bürokratlar uyum gösterememişler-dir. Seçim yoluyla iktidar olmuş, o güne kadar ikti-dar olmamış, çok değişik bir hükümete ayak uy-durma konusunda. Ben bu kanaati taşıyorum. Yanlış olabilir, asli sahibi buradadır "yanlış" derse, zaten mesele kalmaz.

Türkiye'de aydın kesim senelerce bu sandı-ğı dışlama meselesinden söylüyorum, bundan da-ha 8, 10, 3, 5 sene öncesine kadar "Doğu Alman-ya mı daha demokratik bir ülkedir, Batı Alman-ya mı daha demokratik bir ülkedir" tartışmasını yap-mıştır ve sanayileşmiş ülkelerde adeta bir nadide çiçek gibi bugün yaşayan demokrasinin bir burju-va yutturmacası olduğu veya kapitalizmin kendisi-ne seçmiş olduğu bir siyasi rejimden başka bir şey olmadığı tariflerini yapmışlardır; yani demokra-side sandığa olan saygı ve demokrasinin vazgeçil-mez bir parçası olduğu sandığın hadisesini çok zor aşmışlardır. Yoksa 50 seneye yakın bir uygula-mamız var demokraside ve bütün inkıtalara rağ-men, her seferinde yeniden büyük bir hevesle ve daha iyi uygulayacağız diye yola çıkmışız. Tuhaf-tır, demokrasiyi inkıtaya uğratan talimci kesim de,

hep yaptığı ilk deklarasyon da "En kısa zamanda demokrasiye döneceğiz" sözünü vermiştir. "Biz demokrasiye söz verdik, bir müddet kendimiz ka-lacağız, bu işi daha iyi beceririz" dememişlerdir.

Demek ki, demokrasinin fazileti konusunda -doğru veya yanlış, inançlı veya sahte- 50 senelik bir tecrübe, ayrıca, Avrupa ülkelerine baktığımız zaman "Bunların demokrasiyi, İngiltere hariç, İs-kandinav ülkeleri belki hariç, 100'lerce senedir uy-guladılar" Hayır, böyle bir şey yok. 1946'da Türki-ye'de demokrasi başlıyor, 1940'larda, 1950'lerde, 1960'larda İspanya ve Portekiz'de en gerici rejim-ler, Türkiye demokrasiyi uygularken, uygulanma-ya devam ediyor. Bugün onlarda demokrasi sanki yüzyıllık mazisi varmış gibi uygulanıyor.

Batı Almanya, İngiltere'den sonra Avru-pa'nın en güçlü ülkesi, siyasal bakımdan Batı Al-manya İkinci Dünya Harbini 1946'lara kadar bir Nazi rejimi altında pekala geçirebiliyor. O za-man aslında Batı Almanya'da gerçek demokrasi-nin başlangıcını da, Türkiye ile birlikte başlangıç olarak tarih bakımından kabul etmek lazımdır.

Ekonomik liberalizm, demokrasinin temel-in-de vardır, bu doğrudur. Ekonomik liberalizmdeki gelişmelerin, demokrasinin, siyasal demokrasiyi geliştirme açısından birtakım gelişmeler göstere-ceği kaçınılmaz idi. Hiçbir hükümeti, düzeyi, kim-seyi savunmak için söylemiyorum; ama Türkiye'de bu istikamette gelişmeler olduğunu, kör veya topal hepimiz görüyorsunuz. Mutabık olursunuz, olmaz-sınız, ama belki yöneticilerin de kendi gönül rızala-rıyla değil, ama uygulanmaya çalışan, dışa açılan veya dışarıda olup bitenleri mukayese ederek, kendisine çeki düzen vermeye çalışan, henüz çok geçekundu ağırlığında bir piyasa ekonomisi gay-relerinin dahi ülkede siyasi hayata, demokrasi arayışlarına yansıdığını görebiliyorsunuz.

Ben 1960 senesinde liseyi bitirdim, 18 ya-şındaydım. 1980 senesinin 25 Ocağında TÜSİAD Başkanı olduğum zaman 38 yaşındaydım. Bizim, eğridir-doğrudur, bizim kafamız 1960 ila 1980 Tür-kiyesi arasında şekillenmiştir. Senelerce yapılan siyasi kavgaların bugün bir çırpıda ortadan kalktı-ğını görebiliyorsunuz. Mesela, Ceza Kanunu'ndaki bazı maddelerin değiştirilmesi gibi, ama onun yer-i-ne başka bir kanun geliyor, o kanunun kavgası başlıyor. O kanun da gider. Başlangıç varsa, onun devamı mutlaka gelir. Bu, bugün olabiliyor, görüş-leri çok tartışmalı bir iktidar döneminde, ileride başka iktidarlar döneminde, başka hükümetler dö-neminde Türkiye'deki demokrasiye inancın ve saygının çok daha gelişmiş olabileceği konusunda neden inancımızı kaybedelim. Ben buna taraftar değilim.

Ayrıca, şunu ifade etmek istiyorum. Sosyal ve kültür açısından hep hor gördüğümüz veya ko-layımıza gelen yöneticileri tenkit etmek, yöneticile-ri alaşağı etmek, yöneticilerin, bu memlekete pek

layık olmadıklarını söylemektir. Demokrasi rejimi, yönetenler kadar, yönetilenlere de sorumluluklar yükleyen bir rejimdir. O bakımdan, "Kesinlikle eğitim ve kesinlikle yeni sosyal ve kültürel politikalar" dendiğinde bunu sadece, mucize yaratması için iktidar yapılan yöneticilerden değil, ama yönetilenlerden de beklemek hakkımızdır.

Eğer toplum olarak, halk olarak birtakım yanlış yorumlarımız, birtakım demokrasiye güvenerek yaptığımız kolaya kaçmalar var ise, hiçbir kanundan korkmadan ve hiç çekinmeden bunları da bu platformlarda açıkça tartışmamız gerekiyor. Çünkü, sadece yönetenlerden mucize bekleyerek, ama biz yönetilenler olarak, her şeyi yapabilme özgürlüğünü, demokrasinin bir gereği olarak kendimize ayırdığımız takdirde ortaya çıkacak tablonun çok daha tartışmalı olmaya devam edeceği endişesini taşıyorum.

Ben, demokrasinin, ekonomik rejimlerle olan bağlantısında da şunu ifade etmek istiyorum. Zaman zaman yanlış anlaşılmış olabilir, ama her zaman söyledik. Serbest piyasa ekonomisinin ve girişimci özgürlüğünün, daha açık ifadeyle söyleyeyim, kapitalizmin bulunduğu rejimler vardır, oralarda demokrasi yoktur. Kapitalizm, oralarda kendisini daha emin hissedebilir, daha güçlü hissedebilir ve yönetenler nazarında kendisini daha etkin de hissedebilir.

Demokrasilerde kapitalizm vardır, çünkü, serbest piyasa ekonomisini temelde kabul etmeyen demokratik rejim olamaz. Orada özel sektörün işi, kapitalizm işi çok daha zordur, her bakımdan çok daha zordur, siyasal bakımdan da, ekonomik bakımdan da daha zordur. Ama demokrasi rejimi içerisinde hür teşebbüsün kalıcılığı ebedidir. Demokrasi olduğu sürece demokrasiden, demokratik rejim içerisinde hangi siyasi parti iktidara gelirse gelsin hür teşebbüs sökülüp atmak mümkün değildir. Bunu ifade etmekte belki zaman zaman zorluklarımız, tereddütlerimiz olmuştur. Ama demokrasiye bağlılığımızın temelinde, en başta bu neden gelir. Demokrasi olduğu sürece hür teşebbüsün mevcudiyeti olacaktır ve bu rejimin devamlı olabilmesi için de gayret gösterme sorumluluğu elbette toplumun diğer katmanları arasında hür teşebbüsün de omuzlarında olan bir hadisedir.

Sayın Başkan, böyle seçkin bir topluma hitap etme imkanını verdiniz seçkin konuşmacılarla birlikte, tahammül edip dinlediler.

Çok teşekkür ediyorum efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Çok teşekkürler efendim.

Efendim, konuşma sırası Sayın Zülfü Livaneli'de, buyurun efendim.

ZÜLFÜ LİVANELİ - Teşekkür ederim.

Efendim, çok zor bir konuda konuşuyoruz, çok ayrıntılara dala bilecek, hatta dalınması gereken bir konuda konuşuyoruz, ama 5-10 dakikada

başlıklarla özetlemeye çalışacağım, dağınık düşünceleri toparlamaya çalışacağım, kendi düşüncelerimi.

Her çağın biliyoruz ki, moda düşünceleri var, ya da her çağdaki düşünen insanları, aydınları oluşturan ve ona terminoloji veren, düşünce metodu veren bazı akımlar var; 19. yüzyıldaki milliyetçilik gibi, ya da daha uzatmaya gerek yok, bildiğiniz gibi çeşitli akımlar var.

Bizim dönemimizin, içinde yaşadığımız dönemin formasyon getiren düşünceleri ise, bir tanesi ideolojik bir yapıydı Marksizm. Öyle bir merkeze oturdu ki bu Manifesto'nun yazılışından sonra, insanlar kendi durumlarını Marksizm'e göre ayarlar oldu; yani Marksist oldu, ya da Anti-Marksist oldu, ya da sosyaldemokrat oldu, ya da ortanın sağında, solunda oldu. Dolayısıyla kendi bulunduğu noktayı bu düşünce yapısına göre ayarladı. Daha doğrusu, bu düşünceden kendi anladığına, kendi yorumlarına göre ayarladı.

1968 kuşağını çok etkileyen akımlardan bir tanesi de Fransa'da başgösteren -bildiğiniz gibi- Jean Paul Sartre veya Berkhaim'in başını çektiği varoluşçuluk, eksistensializm akımıydı. Bu da çok etkiledi 1968 kuşağının düşünce biçimini, binlerce kitap yazıldı, binlerce konferans, film ve medya yoluyla etkiledi.

Bu iki düşüncenin arasında çok fark olmasına rağmen, ortak bir noktaları vardı. Ortak noktaları da, insanları milli kimlikleriyle, ya da yerel kimlikleriyle tanımlamamak. İnsanları daha büyük evrensel birtakım çizgilere oturtmak; yani varoluşçulukta insanın kendini seçmesi ilkesi vardır. İnsanoğlu kendisini, kendisi seçer, özü, esası önceden belirlenmiş değildir, kendi eksistansını yaratır; yani ailesi bir insanı belirleyemez, okulu belirleyemez, ülkesi belirleyemez, dini belirleyemez. İnsanoğlu, kendini seçen özgür bir bireydir.

Bunun ötesinde, Marksizm ise, insanları sınıflara, sınıf tahliline oturttu, sınıflar vardır ve dünyada bu sınıfların dayanışması vardır; yani dünyadaki İtalyan proletaryasıyla, Hint proletaryası, Hindistan'daki burjuvaziyle proletaryadan birbirine daha yakındır. Dolayısıyla milliyetler yoktur, yerel bağlar yoktur. Tam tersine, böyle evrensel ideolojik kalıplar vardır.

Bu formasyonla yetişmiş olan kuşaklar ki, bunu sadece Türkiye'de söylemiyorum, dünyada böyle düşünüldüğü için, dünyadaki düşünce akımlarına böyle bir hakim olduğu için, bu insanın yerel kimlik ve kültürel kimlik sorunları çok ihmal edildi. Neden sonra ben de içinde olmak üzere, dünyanın çeşitli ülkelerinde insanlar, aydınlar, okuyarak ve çevrelerine bakarak, kültürel kimliğin ve kendilerini oluşturan kavramların çok önemli olduğunu anlamaya başladılar. Bu, benim ilk şaşkınlığa uğradığım kitaplardan birini çok iyi hatırlıyorum. George Orwell'in "Katalonya'ya Saygı" adlı kitabında

bir olay anlatılıyordu. Orwell -biliyorsunuz- İspanya İç Savaşında Cumhuriyetçiler safında çarpışan birçok dünya aydını gibi, İspanya'da Cumhuriyetçileri desteklemişti. Anlattığı şöyle bir olay var, bir gün karısıyla birlikte cumhuriyetçiler için silah kaçırıyorlar, silah saklıyorlar ve bir otel odasındalar. Otel odasında da yatağın altına silahları saklamışlar cumhuriyetçilere verecekler ertesi gün ve o gece bir ihbar mıdır, şüphe midir nedir kapı kırılıyor, içeriye İspanyol Falanjistleri dalıyor, giriyor içeriye, aramaya başlıyorlar. Bunlar da uykuya dalmak üzere yataktalar. Hemen fırlıyor Orwell ve o anda aklına gelen düşünce tamam, "Bu silahları bulacaklar, bizi alıp götürüp idam edecekler" Ama sonuç öyle olmuyor, çünkü bütün odayı arayıp bulamadıkları zaman silahı, bir tek yatak kalıyor, artık yatağın altına bakmaları lazım; fakat yatakta yarı çıplak, gecelikli, işte yorganı göğsüne tutmuş bir hanım, bir yenge imajı var. Falanjistlerin komutanı diyor ki, "Yok, hanımefendiyi rahatsız etmeyin sinyorayı, biz oraya bakmadan gidelim" deyip kurtuluyor. George Orwell, bu olayı anlatırken diyor ki, "İşte bu İspanyolluktu, yani onların faşist oluşunu da aşan bir İspanyolluk geleneği vardı. Aynı şey Almanya'da olsaydı, Alman faşistleri yenge menge dinlemez, gelir yatağın altına bakarlardı, onu bulurlardı" diyor.

Gerçekten de demek ki biz, faşizm parantezi altına aldığımız zaman bile İspanyolluk ve Almanlık denen bu iki olguyu mutlaka düşünmek, gözden kaçırmamak durumundayız.

Böyle kendimize baktığımız zaman, bütün bu ideolojik kalıplaşmaların ve eksistentializmin etkilerinin dışında, Türkiye üzerinde düşünmeye başlandı ve son yıllarda görüyoruz ki, Türkiye, Türk kimliği, Türk ulusal kimliği -Sayın Ecevit'in de belirttiği gibi- ulusal kültür benliğimiz gibi kavramlar artık gündemde durmadan konuşuluyor, hem yurt içinde konuşuluyor, hem de yurt dışında. Geçenlerde biliyorsunuz, Newsweek'in de böyle bir kapağı vardı "Türkiye'de kültürel kimlik bunalımı" diye.

Gerçekten de bizim tanımımızda çok büyük bir kargaşa yaşandı kanısındayım. Herhalde herkes bunu paylaşıyor. Çünkü, çeşitli dillerin, çeşitli dinlerin, çeşitli milliyetlerin, etnik grupların oluşturduğu bir imparatorluk yapısından cumhuriyete geçtiğimiz zaman, bizim bu yapıların tümünü birden eski biçimde yaşatma olanağımız kalmadı. Bunu herkes, kendi mesleğinde, politikacı ise politika olarak, bilim adamı ise bilim olarak, sanatçı sanat olarak, müzikçi müzik olarak bilebilir. Çünkü, daha önceden çok değişik kültür yapıları arasında iki büyük akım, iki büyük bütünleşmiş kültürel sentez vardı. Bunları eğer çok yalına indirgeyecek olursak -demin Sayın Ecevit'in de bahsettiği gibi- bir tanesini "Saray kültürü" diye tanımlayacak olursak, öbürü de bunun karşıtı halk kültürü.

Halk kültürü de kendi içinde bütünleşmişti,

saray kültürü de kendi içinde bütünleşmişti; ama biri, öbürünün alt türevi değildi. Osmanlı kültürü, elbetteki büyük ruvayel, emperyal bir kültürdü ve tabii ki bunun izlerini taşıyoruz. Kendi içinde bütünleşmiş olduğunu da şuradan anlayabiliriz, çünkü Osmanlının yaptığı yemek mutfağı, mimarisine uyuyordu. Mimarisi, müziğine uyuyordu. Müziği, düşünce tarzına, giyimine uyuyordu; yani büyük bir kültür birikimi, büyük bir kültür senteziydi Osmanlı kültürü.

Bunun karşısında Anadolu'da da kendi içinde bir kültür bütünlüğü vardı, onun da yaptığı tarhana çorbası, kerpiç evine, çaldığı enstrümana, ya da yazdığı şiire, kullandığı dile uyuyordu. Fakat bu iki biçimi eski formlarıyla sürdürme olanağı kalmadı. Cumhuriyetten sonra yola çıkan bir Türk sanatçısı, ne Münir Nurettin gibi beste yapabilir, ne Mimar Sinan gibi ev yapabilir, ne Osmanlı kültürünü bütünüyle yürütebilirdi. Aynı şekilde, halk kültürünü yürütebilme olanağı kalmamıştı.

İşte bu noktada bir de bunun üstüne Batılılaşma, Batı kültürü meselesi geldi. Batı kültürü de -bildiğimiz gibi- 200 yıldır Türkiye'nin Batılılaşması çabası sonucunda, Türkiye'de halkla aydın arasında büyük bir çelişki doğdu ve bu çelişki -Sayın Ecevit'in demin belirttiği gibi, Sayın Ali Koçman'ın da demin belirttiği gibi- neredeyse zaman zaman aydın düşmanlığına, aydın eleştirisine varan boyutlar getirdi. Tabii şunu anlıyorum, Türkiye'de gerçekten aydın kesimden hepimiz çok çektik; yani hepimizin Sayın Ecevit'in olduğu gibi kişisel deneyimlerimiz var, büyük ihanetler gördük ve aydınların birbirlerini çelmelemelerini, birbirlerini sevmelerini, birbirlerine engel olma çabalarına tanık olduk. Ama bütün bunların sonucunda, Ali Koçman'ın söylediği gibi, aydınsız bir ülke düşünümeyeceğine göre, aydını da içine alan bir consensus gereği doğmuş durumda.

Bugün Türkiye'de gerçekten halkın da özlemi, hepimizin de özlemi olduğuna inandığımız bir yapı var, bir toplumsal uzlaşma. Bu toplumsal uzlaşma için de, bizi bugüne kadar getirmiş olan bütün unsurları ifade edecek bir ulusal kültür kimliğine bürünmek zorunda olduğumuzu düşünüyorum. Çünkü, Köln'de yürüyen bir Alman, oradaki kilisenin önünde gösteri yapan Müslüman Türkleri, meydana namaz kılan Müslüman Türkleri görse, biraz ileride gidip bir tiyatro afişlerinin olduğu bir yerde İdil Biret konserinin afişini görse, oradan gitse Türk politik mültecilerinin bir gösterisine rastlasa, oradan gelip, bir Türk sokağına girip, oradaki lokantaları görse, bunların hepsi için düşüneneceği bir tek form vardır, Türk; yani biz Türkiye'de kendi içimizde bunlar arasında büyük farklar olduğunu biliyoruz. İdil Biret'le Müslüman gösterisini bir araya getirmiyoruz, ya da politik mülteciyle ötekini, ama Batılı açısından, ya da dünya açısından bakıldığında zaman, hepimizin alındığı bir tek parantez var, Türk parantezi.

Bu bakımdan, Türk kimliğinin oluşması bu günlerde galiba en çok üstünde durmamız gereken şey.

Türk aydınının suçlandığına tanık olduk, haklı olarak söyledığınız şeyler var; fakat bu biraz bizim münazara alışkanlığımızdan ileri geliyor galiba. Çünkü, biliyorsunuz okullarda hep münazaralar yapıldı ve hepimiz üstümüze aldığımız, yani bulunduğumuz taraftaki fikri yüzde 100 müdafaa edip, karşı taraftaki fikri yüzde 100 çürütmek üzere davranırdık. Böyle bir alışkanlık içinde olmadığımız zaman, elbette farklı sonuçlara varabiliriz. Demin Sayın Ecevit'in, Türk halkının çok erdemli oluşu, politik tercihlerinde olsun, diğer hayatın her alanında müthiş erdemli oluşuna karşın, Türk aydını ve Türk elitinin her zaman ihanet içinde olması, her zaman işbirlikçi olması diye bir konu yok. Çünkü, geçmişten de bakabiliriz, Halk Şairi Pir Sultan Abdal idam edilerek öldürülmüşse, "Saray Şairi" denilen Nefi de idam edilerek öldürülmüştür Siyam-ı Kaza'yı yazdığı için.

Bildiğimiz gibi, Tevfik Fikret, Namık Kemal, yenileşme hareketi, Çanakkale Savaşı gibi "Aydın Savaşı" denir, bizzat Kurtuluş Savaşı'nı yapan komutanların da belirttiği gibi, sizin Genel Başkanınız İsmet İnönü'nün anılarında, Milliciler olarak başlayan hareket, Anadolu'nun çeşitli kasabalarında boğulmak istenirken, Anti-Millici gösteriler yapılırken, onun çok önemli bir sözü vardı, "Millet bize düşmüştü" demişti.

Şunu demek istiyorum, eğer bu görüşlerin karşısına çıkılmak istenirse, Türkiye'de aydınların çok özveri yaptığı 200 yıldan beri Türkiye'de yenileşme ve insan hakları yolunda çok büyük özverilerde bulunulduğu, buna karşılık, halkın yalnız bıraktığı, hani Menderes'i yalnız bıraktığı, DİSK'i yalnız bıraktığı, bizzat sizi Zincirbozan'da yalnız bıraktığı gibi, argümanlar da getirilebilir.

Ben, birinci tur konuşmayı bitirirken şunu söylemek istiyorum. Galiba bizim... .. geçinerek yaşamak zorunda olan insanlar olarak, bizi oluşturan bütün kültür değerlerine sahip çıkmamız gerekiyor, aydına da, halka da, halkın içindeki çeşitli unsurlara da, Osmanlı kültür geçmişine de, halk kültür geçmişine de, hatta 200 yıldır gelenek kazanmış olan Batılılık geçmişimize de sahip çıkmamız ve bütün bunlardan oluşan bir kültür sentezi-ne kavuşmamız gerekiyor.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkürler Sayın Livaneli.

Şimdi söz sırası Doç. Dr. Sayın Türkel Minibaş'ta, buyurun efendim.

DOÇ. DR. TÜRKEL MİNİBAŞ - Ben, sizlerin ve Sayın Başkanın affına sığınarak, bir öğretim üyesi olarak konuşmak istemiyorum, ne de programda yazıldığı gibi, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yönetim Kurulu Üyesi olarak, ikisinden

de sonsuz gurur duyuyorum öğrencilerim adına en azından. Ama o kadar derin konuşmalar yapıldı ki, benim söyleyeceklerim çok sıradan ve bildiğiniz konular olarak kaldı ve ben Sayın Oğuz Aral gibi, "Bir politikacının ardından" demiyorum, Sayın Ecevit'in bulunduğu yerde bir daha katiiyetle konuşmayacağım. Çünkü, her şeyi söylüyor, aksi takdirde kopya çekmiş durumuna düşmek konumundayım şu anda.

Aslında konuşmak istemeyişimin iki türlü sebebi var, yüzyıllar süresince gelen bir kültür birikiminden oluşan bu toplumda yaşayan bir insan olarak konuşmak istememin bir nedeni var. O da şu: Biliyorsunuz, ülkenin birinde tarihsiz bir zaman, adamın biri bir suç işler ve kadiya götürürler. Kadı sorar "Kırk satır mı, kırk katır mı?" diye. Sonuç malum. Şimdi Türkiye'de de "demokrasi" sözcükleri ne zaman ortada fazlaca dolanmaya başlasa, benim aklıma hep bu "Kırk satır mı, kırk katır mı" hikayesi geliyor. Çünkü, aradaki onlu yılları kırk satır, yani her 60'lar, 70'ler, 80'leri, arada geçen yılları da enflasyon, dış borç, işsizlik ve bozuk gelir dağılımının katırlarının ardından sürüklendiğimiz yıllar olarak düşünecek olursanız, bu benzetmede pek haksız sayılam. Çünkü ben 1960'lı yılları çocuk, 1970 ve 1980'leri genç olarak geçirdim. 1990'lara geldiğimizde ise orta yaşlıydım ve bayağı da endişeleniyordum. Sadece ben değil, çok iyi hatırlayacaksınız, 1980'lerin sonunda; yani bundan 1,5-2 sene önce sokaktaki simitçi bile, -Sayın Ecevit'in söylediği gibi- "1990'da askerler gelecek" diyordu. Yani askerlerin gelmesi artık öyle bir sabah radyonuzun, ya da televizyonunuzun düşmesine bastığınız zaman, rastgele, kendiliğinden olan bir olay haline alıvermişti. Beklemediğiniz, sizi şoke edecek bir olay değildi katiiyetle.

"Aslında bu neden bu kadar sıradanlaştı?" diye ben çok düşündüm. Bilirsiniz, bizde ailelerde işler kötüye gitmeye başladığı zaman, güçlü olan ailenin tarafı hemen meseleye el koyar ve eve -tabirimi hoş görün- yerleşir. Taraflar da, bakarsınız önce pek seslerini çıkarmak istemezler, çünkü başka alternatifleri yoktur. Ama daha çok "Büyüklerimiz doğru bilir" mantığıyla seslerini kısıp otururlar.

40-50 yıllık evlilerde bu darbecilere ödülleri bile verilir. Çünkü, evlilikler onlar sayesinde sürdürebilmiştir. Bu çoğumuzun ailesinde böyledir Türkiye'de. Ama aile yapısı böyle örgütlenmiş bir toplumda, ben şahsen 10 yılda bir darbeler beklemeyi veya bir kamyonetle gelenleri beş tıra uğurlamayı, onların adına üniversiteler kurmayı, doktoralar, profesörlükler vermeyi artık yadırgamıyorum ve işin tuhafı, çok da normal bulmaya başladım.

Eğer, eskaza içinizden birine "Olmaz böyle şey" diyecek olursanız, etrafınızdakiler "Sus, burası Türkiye, her şey olur" diye sizi susturmaya çalışır. Doğrudur, burası Türkiye'dir ve bütün yaşamımız korunmak üzerine kuruludur. Şimdi diyeceksi-

niz ki, "Ne ilgisi var bütün bunların Türkiye'nin demokrasi deneyimindeki sosyo-kültürel değişimlerle?" Bence çok ilgisi var.

İnsanlar eğer birey olarak nasıl yaşıyorlarsa, yani düşünebiliyorlar ve sorgulayabiliyorlarsa, ya da bunu yapamıyorlarsa, o zaman toplumun yapısında olan o değişimleri, sırasında çok normal gördüğünüz değişimleri, bence fazla yadırgamak gerekiyor.

Bu tür konuşmamın bir başka nedeni var, çok uzun zamandır ben, Türkiye'de kadın ve çocuk konuları üzerinde çalışıyorum, iktisatçı olmamın yanı sıra. Çünkü, iktisatçılık bir yerden sonra biliyorsunuz- o da çok sıradanlaştı, Sayın Koçman'ın söylediği gibi, yani o kadar herkes iktisatı biliyor ki, bizler ancak teoriyi öğretiyoruz ve ben öğrencilerimin hiçbir işine yaramadığını gördüm teorinin. O teoriyi güncel yaşamla bütünleştirmekleri sürece, sadece kitaplarda ve üniversite raflarında kalmaya mahkumdurlar ve mevcutlara hiçbir şekilde farklı bir tavır koymamız da beklene- mezdi.

İnsanlar çoğunlukla, bizde daha anne, baba-yla başlayan korunma gereksinimimiz, ileri yaş-larda onların doğal göreviymiş gibi de görmeye başlarız. Bir süre sonra bakarsınız ki, bu böyle bir- birini takip eden zincirler halinde, devletin koruma- sını istemenize kadar da sürer gider. Sonuçta, so- kaktaki vatandaştan, en üst düzey yetkiliye kadar, tüketiciden, üreticiye kadar hepimiz öyle laçkalaşır ve rahatlaşırız ki, artık aksaklıkları ve çözüm yolla- rını bulmak yerine, birilerinin gelip bizi kurtarması gerektiğinden dem vurmaya başlarız. Sonunda yi- ne bir sabah, belki 1990'larda değil, başka yıllarda veya 1970'lerde yaşasaydık, şu anda 1980'lerde, babacan tavırlı, o bol yıldızlı, eski tanış veya müt- tefikleri televizyonunuzu çevirdiğiniz zaman karşı- nıza çıkıverirler. Artık sadece ulusal çıkarlarınız değil, bireysel çıkarlarınız, yani günlük yaşamınız da kontrol altındadır. "Zaten olmaz böyle şey" de- mek hakkını o anda çoktan kaybetmişsinizdir. Ya- ni Sayın Ecevit veya hatta sabahki Sayın politik lide- rimiz Süleyman Bey, niye Zincirli'de oldukları zaman biz halk olarak şaşırırdık? Sayın Ecevit hak- lıydı, Türk toplumu, askeri bir gelenekten geliyor- du, ama o güne kadar belki Osmanlı döneminde ordu yenilikçi olduğu için bağrımıza basmıştı, Cumhuriyet dönemindeki ordu ise, bizden biriydi; yani kocamızı, oğlumuzdu, sevgilimizdi. O, adı üstünde Mehmetçikti, onlar yaptı da doğrudu, bi- zi de korurdu.

Onun için de biz 1980'den sonra hiçbirimiz fazla "hiçbirimiz" derken toplumun bütün genelini kasetlemiyorum tabii ki, ama çoğunlukla kimsenin fazla ses çıkarmamasının, Sayın Ecevit "27 Mayıs bir hafta sonra anladım" diyor. Benim anlamama imkan yoktu, ilkokul 1. sınıftaydım, bir de bana şiir- ler söylediler 1960 ihtilali için ve epey yıllar geçti anlamam için, biraz zaman aldı.

Öğrencilerim bana şu tabiri takıyorlar, "Ho- cam, sizin jeton köşeli, biraz zaman alıyor geçme- si" diyerek. Ama bunu 1980 için hiç kabul etmiyo- rum. Eğer böyle bir toplumda yaşıyorsanız, yani artık o korunma gereksinimine çok alışmışsanız, hep sizi birilerinin korumasını istiyorsanız, o yargı, yetki, yürütme bütün toplumun kurumları çoğunlu- ğun iplerini elinde tutan o bir grup azınlığın elinde olacaktır ve bu da çok normal bir şeydir.

Artık bugün korkulu bir rüya gibidir. Burada- ki konuşmacıların hepsi, benim için çok umutkar konuşmalar yaptılar. Türkiye, kültürel olarak belli bir yere doğru gidiyor. Daha doğrusu üç gündür yapılan konuşmaları dinlediğim zaman, ben kendi- mi çok karamsar buldum. Asaf Savaş Akat'a göre, "Birler'le Buçuklar" diye ayırdı, birileri için, zengin ülkeler içinde yer alıyorduk. Ekonomik olarak çok mantıklı görmüyorum. Çünkü, tüketim bazında evet, Birler içindeyiz de, üretim bazında herhalde yarım- lar içinde kalmaya daha uzun yıllar mahkum kalacağız gibi geliyor.

Onun için, bugün yaşamak korkulu bir rüya, yani ekonomik olarak demiyorum, ama sosyal ola- rak, birey olarak bu toplumda, bu korkulu rüyayı yaşarken, yarın sadece bugünü tamamlamak üze- rine kurulu gidiyor; yani giderek toplumun gelecek perspektifi ortadan kalkıyor, üniformasız vatandaş potansiyel suçlu haline dönüşüyor. Daha da kötü- sü, toplumda hiç kimse bunu da yadırgamıyor. Es- kaza biraz genç görünümü ve öğrenci kıklılıysa- nız, durumunuz daha da vahimleşiyor.

Şimdi benim sevgili öğrencilerimin büyük bir kısmını burada görüyorum, onlar bunu çok iyi bilir- ler. Bizim oturduğumuz, yani haftanın beş gününü geçirdiğimiz kurumda Yeşiller Hareketi var ve he- pimiz o Yeşiller Hareketinden, alıştık da biraz bi- raz ama öğrenci görünümü olduğunuzdan hoş muamelelere de tabi olmuyorsunuz ve bütün bu tarihsel değerlendirmelerin hepsi doğru, hepsiyle hemfikirim; ama şu anda yaşanan bir gerçek var ve biraz da tarihimizi bilmemekten belki kaynakla- narak yaşadığımız bugünkü bu acı gerçek, Türk toplumunun geldiği başka bir nokta. O da, artık bugün insanlar, bu ülkede o sosyo-kültürel değiş- mi yaşarken, yaşadıkları bunalımlar, bunların çö- zümlemelerini bilmemeleri, bunları da devletin hal- letmesini istemeleri nedeniyle, artık karakolda, mahkemede veya vergi dairesinde başkaların- dan medet ummaya başladılar, yani birtakım ba- balar edinmeye başladılar ve sonuçta bizler, paşa- lar, babalar ve paşa babaları arasında geçen bir tenis turnuvası gibi, oradan oraya savrulan bir top haline geliverdik ve o zaman yeni birilerini de bek- ler olduk. Biz, bu sefer de bu korkulu rüyadan kur- taracak; yani kırk satırın altına girecekleri bekle- meye başladık.

İçinizden -biliyorum- doğru bulduğunuz, ama inanmak istemediğiniz, homurdandığınız, ka- ranlık bir tablo olarak şu güzel öğleden sonrasın-

da size sunduğum tablo, aslında gerçek bir tablo; yani şuradan çıktığımız zaman günlük yaşamımızda hepimizin yüz yüze olduğumuz bir tablo. Onun içinde ben, Türkiye'nin Demokrasi Deneyimindeki bu Sosyo-Kültürel Panelinin en azından ikinci oturumunda gerçekten bir ziyafetti tarihsel perspektifler ve bağlantıları; ama gelecek içinde bize eğer biraz ipuçları verirsiniz, bu deneyimlere ve birikimlere sahip kişiler olarak, doğrusunu isterseniz, genç kuşaklar ne yapacaklarını biraz daha iyi bilirler.

Tabii ki bunları yaşamamızı fazlaca da yadırgamayın. Çünkü, yine Sayın Ecevit o kadar derinlemesine anlattı ki, yüzyıllarca düşünmesi yasaklanmış bir toplum, aileden devlete kadar tüm kurumları dini kurallara ve kanunlara göre biçimleniyor ve siz bununla kalkıyorsunuz, laik, demokratik ve özgür bir toplum oluşturmayı amaçlıyorsunuz. Ama bunu yaparken, eğer belli bir ideolojiniz yoksa, dahası, yıllarca da ideolojisiz bir toplum olmayı matahmiş gibi de savunmuşsanız, aksini söyleyenleri hapislere atmışsanız veyahut başka türlü ortadan kaldırmaya kalkmışsanız, kusura bakmayın, ulus görünümü ümmet, kuyruklu bireyler olarak kalmaya bizler yazgılıyız demektir. Devrimler çok önemliydi, herbiri, birbirini tamamlayarak yükselen basamaklar şeklinde yükseliyordu ve öyle gerçekleştirilmişti, biri olmadan, diğeri yapılamazdı.

Ben, şu an gündemde olan tartışmalarda geçen, rastgele yapılmıştır, iyi niyetli davranışlar olduğuna da inanmıyorum; ama Kemalizmin bir ideolojisinin olmadığı da, en azından ben inanmıyorum.

Onun için, bunun yanı sıra, sadece yapılan devrimlerin salt, Cumhuriyetin o genç yöneticilerine mahsus olarak görmeyi de yanlış buluyorum. Çünkü aksi, deminden beri anlatılan o tarihi yadsımak olur. Sayın Yılmaz Karakoyunlu'nun bize isim isim verdiği tarihi de yadsımak olur. O zaman sadece birtakım tabular vardır, tabular ise her zaman yıkılmaya mahkumdur ve bence 1980'in başarısı da budur, Türkiye'de yapılmayanı yapmıştır, akıl edilmeyeni akıl etmiştir. Önce tabulaştırmıştır, sonra bu tabuları taş altına tutturmuştur ve bunun için de doğru yerden başlamıştır.

Türkiye'de hiçbir iktidar bu kadar doğru bir yerden başlayamadı. O da, öğretim ve eğitimi, yani "eğitim" derken, toplumdaki tüm sosyal ve kültürel yaşamdaki kurumlarıyla, öğretim sistemiyle ilkokulundan üniversitelere kadar tüm kurumlarıyla birlikte aldığınız takdirde, 1980 bunu başardı ve doğrudur bu.

İçinizden diyeceksiniz ki, Taner Berksoy, dün şöyle bir laf etti, "Bazıları Özal'a, bazıları ANAP'a endeksli" dedi. Şimdi benim de 1980 endeksli olduğumu düşüneceksiniz, hayır, 1980'e kafamı takmadım. Ama 1980, darbelerin içinde

bence en başarılısı, başarılı sayabildiğimiz olması gerektiği için 1980'i gündeme getiriyorum.

1980 ile birlikte bu ülkede insanlar bireysel olarak da değiştiler, sosyal olarak, toplum olarak da değiştik sosyal ve kültürel alanda. İyi yönde de oldu, kötü yönde de. Zülfü Livaneli'nin söylediği çok önemli, "Biz, birey olmamız gerektiğini birden bire kavradık" Avrupa 1960'lardan beri tartışıyor du kimlik sorununu, Türkiye'de daha 1990'larda geldi gündeme. Ama bir gerçek var, 1980 eğitimle uğraşırken, evet, insanları sürerken, hapse atarken veya idam ederken iktidarı amaçlıyordu. Çünkü, eğer belli zihniyetleri yaşatan insanların varlıklarını sürdürmelerine izin verdiğiniz sürece, hiçbir zaman için iktidarı elinizde tutamazsınız. Onun için de öğretim ve eğitim üzerinde verilen bütün kavgalar, aslında birer iktidar kavgasıdır.

1950'lerde "her mahallede bir milyoner yaratalım" diyenler, 1990'larda "her ile bir üniversite" diyorlar. Bence, her ile bir üniversite açmak artık demode oldu. Şimdiki moda, üniversiteleri bölmek. Bence, her ile bir değil, beş üniversite açılmalı. Üniversiteler bir, iki parçaya değil, beş parçaya bölünmeli. Mesela, İstanbul Üniversitesi şimdi İstanbul Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi olacak. Ben, Hukuk Fakültesinin, Kanuni Üniversitesi, Edebiyat Fakültesini Dede Korkut Üniversitesi. Efendim, tiplar, Fatih olabilir. Bizim gibi, iktisat, işletme gibi dallarla uğraşanları Keloğlan Üniversitesi yapmakta çok yarar var, çünkü - Sayın Dekanım alınmasınlar, hiç bunu düşünmedim... (Alkışlar) Her şeye rağmen, üç dönem Dekanlığını sürdürmek gibi bir iddia ile cazibesini devam ettiriyor da, ben bunun için söyledim. Biliyorsunuz, Keloğlan çok sahtekar bir insandır. Ancak, Alaattin'in lambası olmazsa hiçbir işi başaramaz, hep de kralın kızını almayı düşler. Türkiye'de de çok prens var.

Şimdi, onun için biz, öğrencileri mezun edeceğiz, prensler orada ve böyle bir şey. Ne ise... (Alkışlar)

BAŞKAN - Şimdi dalga geçtiniz.

TÜRKEL MİNİBAŞ (Devamla) - Geçeceğim, biraz daha bekler, 5 dakika sonra bitiriyorum.

"İşte 1980'ciler akıl edilmeyeni etmişler" derken, ben bunu söylemeyi istiyordum. Düşünmeyi, sorgulamayı, yani düşünceyi yok etmek. Bunun yerine, üretkenlerinkini belleyip ve iyi öğrenciler olarak bunları yerine getirmek.

Bir toplum düşünün ki, belletmek ve bellek üzerine kurulmuş eğitim sistemi. Şimdi, böyle bir toplumdaki siz, yaratıcılık, montajcılıktan kurtulmasını nasıl beklersiniz? Böyle bir şeyin olmasına imkan yoktur. Çünkü, kurumlarınızı dışarıdan ithal ediyorsunuz, düşünceyi dışarıdan ithal ediyorsunuz, sonra onun üzerine kendi sosyal yaşamınızı buna uydurmaya çalışıyorsunuz. Bu durumda, hiçbir zaman için insanlar o toplumda tabii ki -Sayın

Ali Koçman gibileri hariç ve hem ben kendisiyle hemfikirim- katiyetle 300 tane falan olmamalı, onların sayıları ikide kalmalıdır. Aksi takdirde, bu toplumda düşünenlerin sayısı artar, iyi burjuva olmak çok zor bir şeydir ve o zaman düşünce üretilir, düşünce üretilmemelidir. Çünkü, ancak düşüncenin yasak olduğu toplumlarda felsefeler oluşmaz, Türk toplumunun da felsefesi yoktur.

Türk toplumu, kısa vadeli, köşedönmeci, taşı gedigine koyan, anına çözüm bulan pratik zekalı bir toplumdur ve böyle yetiştirilmiştir ve günlük yaşamdaki bu küçük düşünce zihniyeti, çok iyi bildiğiniz, "Çevre ugruna kalkınmadan mı vazgeçeceğiz, sokaklar yürünmekle aşınmaz, asmayalım da, besleyelim mi, Anayasayı bir kere de biz delsek ne olur" gibi siyasi söylevlerle... (Alkışlar) ...pekiştirilince, sonuçta ekonomide köşedönmeci, sosyal yaşamda markalı, kültürel alanda da rüküş ortamı ortaya çıkacaktır.

Bugün biz markalarla yaşıyoruz, yaşamak zorundayız. Çünkü, Türk toplumu -ben de yaşıyorum- hiç de layık olmadığı bir şeyi yaşadı, o da şu; söylediğim zaman belki beni ayıplayacaksınız, ama biz tecavüze uğradık, hem de fikir tecavüzüne, en tehlikelisi. Biliyorsunuz, sorgularda, işken- ce odalarında olanlardan bahsetmiyorum, toplum- ca uğradık buna. Tecavüze uğramanın psikolojik bir yönü vardır, bu kişiler katiyetle konuşmazlar, olayı bilinçaltına iterler ve başka bir kimlikle gündeme gelmeye çalışırlar. Ama siz, eğer böyle bir olayı fikir bazında yaşamışsanız, o zaman artık bu ahlaki, "ahlaki" derken, moral yaralanmayı unutmak zorundasınız. Tabii ki markalarla yaşayacağız, tabii ki ben, şu Zippo çakmaklarını kullanacağım veyahut akşamüstü çaylarımızı artık Viyana Cafe'de veyahut Swiss'te düğünler yapıp, Rayban gözlükler takacağız.

İkinci şeye bırakacağım, parti başkanı olabilirim bir gün.

Onun için 5 dakika değil, 2 dakika daha müsaadenizi rica ediyorum.

Kanımcı, Türkiye'de demokrasi -özetliyo- rum- babacan darbecileri, despotlaşan liderleri, bir gecede yüzlerce gencin sorgu odalarına gönderildiğini, yine bir gecede işportacıdan hayalici, tefeciden banker -kimse alınmasın ama- toprak ağasından sanayici, beşinci sınıf şarkıcıdan devlet sanatçısının yaratıldığı, Abdülhamit devrinden kalma jurnalcilerden onlar yaratıldı genellikle. Sonunda, insanları kendilerini değil de, başka insanları umdu eylediği; yani toplumun varlığının kişilere bağlı kılındığı, boldu dardı tartışmaları arasında geçen bir deneyimden öteye gidememiştir. Ne yapmalı diye soruyorsanız?

Ben, bu panelin adında "kültür" lafı olduğu için, dün kaybettiğimiz Ahmed Arif'in dizeleriyle cevap vermek istiyorum:

"Dayan kitap ile

Dayan iş ile tırnak ile diş ile umut ile

Sevda ile düş ile"

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Minibaş'a da renkli konuşmalarından ötürü teşekkür ediyorum.

BAŞKAN: Panelimizin ikinci turuna geçiyoruz.

Sayın Koçman, buyurun efendim.

ALİ KOÇMAN - Kürt meselesini, Türkiye'nin bir iç sorunu olarak yorumlayan bir devlet politikası bence düşünülemez. Kürt sorunu, Türkiye'nin dışında bir sorun olarak ortaya çıkıp ve Türkiye'yi sonradan zorlama, Türkiye'nin kapısını tokmakla kafasını zorlama noktasına gelmemesine dikkat etmek bizim meselemizdir. Yoksa, Misak-ı Milli hudutları içerisinde bir Kürt sorunu olduğunu bizatihi kabul ederek konuşmaya başlarsanız, o takdirde, Türkiye'nin bölünebileceğini zaten kabul etmiş olursunuz ki, böyle bir politikayı Türkiye'de kim savunabilir? Onu bilmiyorum. Ama Türkiye'nin dışında bir Kürt sorunu, Türkiye'yi zorlamak, neticede Türkiye'yi de zorlayacak şekilde geliştirilirse, teşvik görür ise, hatta suni olarak Kürt olmayan Batılı birtakım elementler tarafından dahi destek görürse, bence asıl Türkiye için sorun, o zaman ortaya çıkar. Çünkü, Türkiye o zaman dışarıdan gelen bir potansiyele karşı, ülkesini ve sınırlarını korumak mecburiyetinde kalabilir. Bu bir ekonomik baskı şekline de dönüşürülürse Türkiye üzerinde, o takdirde Türkiye'nin işi daha zorlaşır. Ama Kürt asıllı Türklerin, Türkiye hudutları içerisinde, Misak-ı Milli hudutları içerisinde birtakım sorunları var ise, eğitim sorunu olabilir, dil sorunu olabilir, yatırım sorunu olabilir, kendilerini toplumdan ayrı unsurlar olarak görmeye karşı, görme niyetine karşı bir direnç olabilir. Bunlar elbette ele alınabilir, ama bunlar Kürt sorunu olarak Türkiye içinde ele alınamaz. Bunlar, Kürt asıllı Türklerin birtakım bölgesel sorunları var. Bunlar Devlet tarafından ele alınmalıdır, şeklinde ancak ele alınabilir. Ben bu görüşteyim.

Serbest piyasa ekonomisinin nasıl uygulanacağı, sonuçlarının nasıl olacağı meselesindeki bazı önemli sorunları şu şekilde, yine çok kısa ifade etmeye çalışacağım.

Türkiye'nin çok hızlı artan bir nüfusu var. Türkiye bu hızlı nüfus artışına -ki, senelerden beri konuşulan bir sorun- çözüm bulamadığı takdirde, ancak devlet sübvansiyonlarıyla karşılamak mecburiyetinde kalabilir. Özellikle bu nüfusun yüzde 60'ının çok genç bir nüfus olduğu da biliniyor, biliyorsunuz. O takdirde, serbest piyasa ekonomisi ki, bir hayli hassas dengeler içerisinde kurulması gereken, mümkün olan ve temelinde Batı yapısalığının, Batı enfrasürdürünün sadece yatırımlar bakımından değil, zihniyet bakımından, yaşam tarzı

bakımından da olması gereken, ama bugün herkesin üzerinde ittifak ettiği bir sistem olarak karşımıza çıkıyor. Bunu mümkün olduğu kadar bünyemize alıştıracak ve bünyemizde benimseyecek hale getirmek meselesi var.

Geçen gün televizyonda bir enteresan program vardı ve bu son yasayla dışarı çıkan mahkumlarla konuşuluyordu ve hepsinin sıkıntısı, iş bulma konusuydu ve nasıl bir iş düşündükleri sorulduğunda da, hepsinin söylediği, Devlet kapısında bir işti, yani Devlet babanın vereceği bir işe sığınma meselesiydi, hiçbiri "Şuraya giderim, burada bir iş bulurum, şunun yanında çalışırım" yaklaşımı içerisinde değildi.

Bu alışkanlığı bir piramit olarak düşünürseniz nüfusu ve yeni yeniliklerin bu piramitten etkilene oranını dikkate alırsanız, piramitin altına doğru indikçe, bu sisteme ayak uydurma meselesinin giderek çok zor olabileceğini, ama kaçınılmaz olarak bunun uygulanması gerektiğini ifade etmek istiyorum.

"Bugün niye Hükümet, bu noktaya geldi, bildiğinden geldi?" Hayır, para bitti, bu noktaya geldi tarım satımlarında, başka hiçbir izahı yok. Bir gecede yüzde 168 zam yapan bir Hükümet, bir sene sonra yüzde 10 ancak zam yapabiliyor memura. Kafalarında hep vardı da uygulayamamışlardı, ama "efendim, bunu bildi" hayır, değil. Ama tarım destekleme alımlarının bir noktadan sonra Türkiye'de gerçekten dünya fiyatları standartlarına indirilmesi şart, bunun başka hiçbir izah şekli yok. "Efendim, köylü ayaklanır, E-5'i kapar, Fırat'ı kapar" ne yaparsa yapar, bunun başka şeyi yok; yani sonuçlarını ala ala negatif de olsa bir takım şeyleri öğreneceğiz.

Türkiye'de modern ziraat çok iyi ilerledi. Türkiye'de kim ne derse desin, yeni gelen tohumlarla lezzet azaldı, kalite çoğaldı, üretim arttı. Bugün sokakta aldığınız domatesler, salatalıklar, bizim 10 sene evvel aldığımız salatalıklara, domateslere benziyor mu? Türkiye'de yetişmiş, ithal malı, görünüşü daha güzel, ama lezzeti yok, ama bu Türkiye'ye girdi.

Şimdi üretim de artıyor, nüfus ne kadar artarsa artsın, GAP gerçekleştiğinde ne diyorlar "Üretime bir Türkiye daha ilave olacak". Farzedelim olmadı da yüzde 50 üretime ilave oldu, evet. Bugün dünyada geçmiş 20 senenin tecrübesiyle Bangladeş gibi, Pakistan gibi, Mısır gibi, Suudi Arabistan gibi, Hindistan gibi, kronik buğday sıkıntısı çekmiş olan ülkeler bile ziraati, intensiv ziraat koşullarını gerçekleştirerek, çok gelişirler ve hiçbiri artık buğdaya muhtaç değil çok büyük bir olay olmazsa. Kime satacağız? Aldık, devlet, destekleme alımları versin, köylü memnun olsun filan, kime satacağız? Bunların mutlaka "Efendim, köylünün üzerinden mi geçsin olay, işçinin üzerinden mi geçsin?" Tamam, peki geçmesin. Tabii toplum-

da seneler itibarıyla bir yozlaşma olayı başlayıp da, artık tartışmalar, başkalarını misal göstererek, "Ben de istediğimi yaparım" noktasına gelmişse, o çok tartışmalı. Ama bu Hükümet olsun -kendini düzeltir bilemem- ama müstakbel hükümet olsun bu sorunlarla karşı karşıya gelinecektir.

Çayların denize dökülmesi veya tütünlerin yakılması meselesi; sadece Adnan Kahveci'nin meselesi değil ki, "Efendim, buna mı kaldı doğruları söylemek". Şimdi söylüyor doğruları ve bunlar acı gerçekler, ama ileriki gümrük bakanları, ileriki maliye bakanları belki iktidarlarının ilk yılında onların da "Seçmeni memnun edelim" çünkü, vadederek gelirlerse "memnun edelim" diye, belki onlar da alacaklar. Ama sonradan bu çıkmazın, bu duvarın dibine onlar da gelecekler.

İşte bunları aşmanın meselelerinden biri bence, nüfus artışının bu kadar hızlı gelişmesi ve nüfus artışının meydana getirdiği o suni nüfus artışının olağanüstü eğitimle donatılmamış ve olağanüstü 24 saat yaşayan potansiyel bir insan birikimi olarak maalesef ve vasıfsız işçi olarak her şeyi yapmaya hazır, insan olarak ortaya çıkacak sorunların neticede rahatsız edebileceği şey, serbest piyasa ekonomisi değildir. Neticede fevkalade endişe ederim, rahatsız edeceği şey, demokrasinin işleyişi olur. Onların meydana getirdiği zorluklar, demokrasiyi kollama durumunda olan veyahutta içte ve dışta siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamak maksadıyla harekete geçebilecek unsurlar için bir nedeni teşkil edebilir.

Sadece politika konuşurken, birtakım birbirinden farklı olan düşünceleri, birbirlerinin kötü icraatlarına bakarak değil, ama bazı kara gerçekler olarak da ifade etmek ve değerli Doçentimizin ve ondan evvel Zühtü'nün söylediği, o siyasal...

BAŞKAN - Zühtü değil, Zülfü.

ALİ KOÇMAN (Devamlı) - Zülfü, tamam.

Zülfü'nün söylediği, siyasal ve demokratik consensusun içine, büyütme, büyütme lazım "siyasal ve demokrasiyi, çünkü, demokrasi için yaratacağımız consensusun içine birtakım ekonomik siyasi tercihlere göre değişir" diyemeyeceğimiz, artık diyemeyeceğimiz birtakım tarımsal olabilir, sanayi olabilir, ücretliler olabilir, işverenlerin yola getirilmesi olabilir vergi bakımından, diğer hususlar bakımından bunları da artık siyasi tercihlere göre değişmeyecek şekilde, o consensusun içine monte etmek gerekir diyorum. Yani işveren kesimi tabii benim temsil ettiğim kesim, şimdi işveren meselesi ele alındığında, bir tip olarak ele alındığında, genellikle Aziz Nesin Hoca'nın kitaplarında ortaya çıkan tip ve daha önceki Yeşilçam filmlerine yansıyan işadamı tipi ortaya çıkar, biz bunu aştık, aştık ama bizi bunu ferdi olarak tektük tektük, böyle aşma gereğini duyduk. Yani 1990 senesinde bir hayali ihracat olayı, yani ihracatın teşviklerinin istismarı olayı.

Efendim, 2000 yılında bunu yine yeni müteşebbislerin falanca olayı devam ettirecek olursa, işte bunları, bu consensusun içinde bunlara fırsat vermeyecek ve siyasi tercihe dayanmayacak bir noktada politikacılarımız acaba durabilecekler midir? Her siyasi parti için söylüyorum, sadece bu iktidar için değil, müstakbel iktidarlar için de söylüyorum, durabilecekler midir?

Aynı şekilde sosyal hayatımız bakımından, kültür hayatımız bakımından olduğu kadar, ısrarla "Demokrasi" dediler, evet tabii, esas odur. Ama bazı ekonomik ana sorunları da o paketin içerisine almak koşuluyla diyorum ben.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Sayın Oğuz Aral, buyurun efendim.

OĞUZ ARAL - Efendim, ben bu güzel düzeyli toplantıda, politikanın hakettiğinden çok fazla yer ve zaman aldığını görüyorum. Politikasız bir kültür tabii düşünülemez, ekonomisiz, tarihsiz kültür, ama eski alışkanlıklarımızla bol politika konuşup, ondan sonra kültüre hiç zaman bırakmadan 2-3 kelimeyle geçiştirilecek, pratikle öyle görülüyor.

Tabii bu politika konuşulurken buraya not aldığım hususlar var, mutlaka cevap verilmesi icabeden. Örneğin, Asaf Savaş Akat'ın bulunmamasından faydalanan Sayın Ali Koçman'ın, böyle veriyansın ettiği, hele hele, güncel bir dünya görünümüne bakıp, artık sol aydın kesiminde büyük boşluk doğdu, hatta sol parti kurmaya esprî olarak heveslendiği bir durum var. Ona bir cevap vermek istiyordum. Diyecektim ki, pabuçları giyerken belli olur, bu güncel bir konu değil ama Zülfü'ye, "Züh-tü" dedikten sonra artık cevap vermiyorum. (Gülüşmeler)

Şimdi, olaya gazeteci olarak bakmaya çalışarak, hepinizin bildiği, bir hafta kadar önce gazetelerde okuduğunuz, kendinize göre yorumladığınız bir olayı, bir kere daha yinelemek istiyorum.

Bu olay, bu haftaki dergimin de kapağına çizilmiştir. Efendim, olay şu; şimdi kültür sorunumuza en saptama girebileceğim taraf bu, çünkü şimdiye kadar konuştuklarımızın hepsini içeriyor bu olay. Çanakkale'nin Bayramiç -sanıyorum- kasabasında Ağırlı işçiler, inşaat işçilerinden bir tanesi, bir kadının keçisine tecavüz etmiş. Kadın, keçisine tecavüz edilince, artık keçinin namusu mu, onunla özdeş kendi namusu mu, bilmiyorum, çiftteyi kapmış ve Ağırlı işçiyi öldürmüştü. Bunun üzerine, Ağırlı işçinin hasımları olan diğer Ağırlı işçiler, kadının oğlunu sıkıştırmışlar, onlar da onu öldürmüştü.

Bunun üzerine Bayramiç kasabasının gençleri de pankartlar yazarak demokratik bir şekilde gösteriler yapmışlar ve demişler ki; "Kürtler defolsun, Kürtleri içimizde istemiyoruz".

Sanıyorum şimdi bu olayı, şaka gibi gelen, ya da çok tuhaf gibi gelen bu olayı değerlendirmeye kalktığımız zaman. Bir Türkün, dünyanın hiçbir ülkesinde kolay olarak görülemeyecek ve bulunamayacak bir simge olduğunun farkına varırız. Hindistan'da olmaz mı? Olur. Ama Hindistan'da belki kan davası yoktur. Avrupa'da olmaz mı? Hayvanlara tasallut olur; fakat bu sefer de hayvanın sahibi adam öldürmez, polise gider. Bütün bu unsurların bir araya toplanabildiği;

1. Cinsellik, cinsel problemler ki, kültürümüzün içinde çok büyük bir yer tutmaktadır cinsel hayatımız.

2. Kan davası.

3. Namus davası ki, ikisi de cinayetlere varmış.

4. Politika. Nasıl bir politika? Şovence bir politika.

Ağırlı bir işçi bir hata yaptı diye bunu, şu son zamanlardaki "Kürt milliyetçiliği mi" diyeyim, meselesi mi diyeyim, sorunu mu diyeyim, dün fazla konuşulmasının tepkisi gibi, belki de tepkisi olarak "Kürtleri aramızda istemiyoruz" diye meydanları dolduran, Hükümet güçleri de fazla müdahale etmemiş bu gösteriye, sonra da izin almışlar bu gösteri için. Bu olayı fazla yorumlamak istemiyorum; ama kültürümüz açısından çok önemli bulduğum için, düşüncelerinize, buradan çıktıktan sonraki düşüncelerinize de arz etmek istiyorum. Bu bir.

İkincisi, ben buraya gelirken kafamda şöyle bir program yapmıştım. Hani birinci turda genel, biraz teorik konuşulur, ikinci turda da kültür konusuna daha somut, daha daraltarak konuyu bakılır. Zaten baştan, üst başlıklarla gelmemin nedeni de, konuyu daha daraltmaktı ve bol çeşitli konuşabilme, ya da daralmış konunun daha derinine inebilme olanağı bulabilmektir; fakat bu mümkün olmadı, bu saatten sonra da mümkün olacağını sanmıyorum.

Benim niyetim, demokratikleşme deneyiminde, ikinci bölümde Türk basınından söz etmeye çalışmaktı; fakat bu da görüyorum ki, zaman açısından mümkün değil. Kültürümüzün büyük bir bölümünü kapsıyor ve ayna tutuyor ve kendisi de aynalık ediyor basın bugün. Bu çok önemliydi. Mümkün olursa ve bir daha ben çağrılırsam, bu konudan ayrıca bahsederiz.

Ben, burada kısaca bir başka örnek daha anlatmak istiyorum. Deminden beri bütün günün belki de ana başlık konusu aydın ve halk ilişkisi idi. Çelişkisi, ilişkisi, ihaneti, her türlüşünden bahsedildi. Buna teorik bir yorum getirmek istemiyorum. Sadece yaşadığım bir olayı anlatacağım. Eğer beni aydın yerine koyarsanız -ki, öyle galiba, basın kartım var ister istemez- Sayın Ecevit'in de hele hele Karagöz'den ısrarla altını çizerek bah-

setmesi de beni bunu anlatmaya itti size.

Ben, bir aydın olarak kendi konumumda ne yapacağımı düşündüm kitle için bir gün. Bir gün dediğim, aslında bunu 30 yıldır düşünmekte idim de 20 yıl önce adeta ipuçları, ışıklar, birtakım işaretiler bulabildim kendi tarihimde. Bu bulabildiğim tarih, Karagöz'ün tarihi idi. Madem dedim Karagöz Türk halkına bu kadar malolmuş, sadece kent soyluları değil, kasabalarda şema yakmış, perde açmış ve hatta uluslararası bir hale gelmiş, bütün dünya ülkelerinde -Cezayir'inden tutun Kafkaslar'a kadar gitmiş- Karagöz'le ne yapabilirim dedim. İşte burada bir aydının sorması gereken bir soruyu kendi kendime sordum ve bir deneme yaptım. Benim mesleğim nedir: Gazetecilik ve karikatürcülük. Karagöz'ün yapısı nedir: Karagöz, Sayın Ecevit'in söylediği gibi tam bir halk sanatı değil, bir lonca sanatıdır ve Nakşibendi Tarikatı'nın da sanatıdır. Biz karikatürcüler de modern lonca sayılabiliriz diye yola çıktım. Karikatürü kitleleştirmenin çarelerini, Karagöz gibi kitleleştirmenin çarelerini aradım. Nasıl kitleleşirdi, konuları ne idi Karagöz'ün: Halkın konularıydı. Halkın konuları derken sadece halkı ilgilendiren konular değil, halkın savunuculuğunu yapan, halka karşı olan kişileri, kurumları yeren, alay eden, kısacası zamanına göre ciddi bir muhalefet getiren bir yapısı vardı. Dergime bunu da koymaya karar verdim.

Bundan sonra bu da yetmedi tabii. Karagöz bir lonca hareketi ise, bir kolektif çalışma gerekiyordu Karagöz hakkında. Karagöz'de bildiği gibi Ahmet'in, Mehmet'in yazdığı tekstler değil, çoğu anonim olan ve belli Karagözcüler tarafından yazılmış, sonra giderek başka Karagözcüler tarafından geliştirilmiş tekstler vardır. Cevdet Kudret'de sağolsun, bunları bir araya getirmiş idi.

Bunun üzerine dergimi çıkarırken aynı zamanda da dergiyi dolduracak, dergiye katkı sağlayaların yetiştirilmesi için uğraştım. Bu kişileri tanıdığım gibi aydınlar arasından değil, tam anlamıyla kitle nasıl bir manzara arz ediyorsa, onlar arasından yetiştirmek için özen gösterdim. Dolayısıyla bir karikatürcü kuşağı oluşturdum. Bu kuşak içerisinde hem nitelik, hem nicelik açısından bugüne kadar çok değişik bir yapı gösterdi.

Biliyorsunuz karikatür de diğer sanat dalları gibi aydınların tekelindedir bir anlamda. Hele hele İstanbullu küçükburjuva çocuklarının ilgilendiği bir sanattır ve onların yapısından mı bilmiyorum nedense Avrupa'ya olan öykünmelerinden mi, karikatür sonunda bir aydın sanatı, bir elit sanatı haline gelmiştir. Özellikle yazısız karikatürler, işte çizginin durulaşması, Avrupai biçimi alması -ki, Avrupa hepsini bizden önce yaptı, biz ondan sonrasını devam ettirdik- hele hele 1950 yılından sonra karikatürlerimizle Menderes'e yaptığımız muhalefetten sonra, 1960 yılından sonra, Menderes'in asılmasıyla zaten kitleler karikatürcüye bir anlamda küsmüşlerdi ve gazetelerden karikatürler

kalkmıştı. Bu dergiyi çıkarmaya başladığım zaman birkaç gazetede çok küçük, bir pul kadar küçük karikatürler yayınlanırdı ve ondan başka da karikatür adına, çizgi adına, karikatür sanatı ve kültürü adına hiçbir şey yok idi.

20 bine yakın -rakam çok önemli burada, nitelik, nicelik dedim ilk 2 yıl içinde- mektup aldım. Bu mektuplar yazılmış ve böyle hani bana sevgilerini ileten mektuplar değildi. Bunların içi karikatür dolu idi. Bu rakamları Avrupa'da konuştuğum zaman inanılmaz buldular, belki de Türklüğünden ötürü, bana pek belli etmediler; ama "Bu adam atıyor" dediler. Bunların çoğu da zannedildiği gibi yine büyük kentlerden değil, köylerden, kırsal kesimden falan geldi. O 20 bin kişinin içindeki kişilerin bir kısmı da şu anda hayatını karikatürcülük yaparak kazanmaktadır ve bu konuda vergi de vermektedirler. Onların bir kısmı çize çize -tabii her deneyen değil- karikatürcü oldular ve bu lonca böylece Karagöz loncasındaki bu yapı yavaş yavaş karikatür loncasına da dönüşmeye başladı. Yani halkın içinden gelen kişiler -ki, açık söylüyorum- bunların bir büyük kısmı da yarı aydın idi. Bugün partilerimizi dolduran yapı ne ise, bugün bir devlet dairelerini dolduran yapı ne ise, aynı yapıyı taşıyordu. Kırsal kesim bayağı temsil edilmekteydi bu loncanın içinde. Gecekondu kesimi çok ciddi temsil edilmekteydi. Bu çocukların büyük bir kısmı İstanbul doğumlu değildi. Kayserili berber çocukları ve içlerinde hatırlıyorum ve isim vermek istemiyorum, çoğuna kitap okumadığı için ceza vermişimdir. Dilini düzeltmesi için Devlet Ana'yı okumasını salık verdiğim, bir süre sonra da mecbur tuttuğum bu insanlar okumamakta direnmişlerdir. Yani bu lonca, bugünkü Türk toplumunun gösterdiği bütün özellikleri göstermişlerdir; fakat bu lonca ile yola çıktığım zaman dünyada görülmemiş bir şey oldu. Tabii bu sadece loncanın ya da benim başarımdan değil, bir bütünleşme oldu kitle ile. Bunun altını çizmek ve vurgulamak istiyorum.

750 bin gibi tiraj rakamlarına ulaştık. Bu haktan dünyada olmamıştır. Bir tek Sovyetler Birliği'nde "Krokodil" diye bir mizah dergisi var, -tek mizah dergisidir ve devlet eliyle çıkarılıyor, birçok fabrikalara ve gençlik kollarına bedava gönderiliyor- ve 4 milyon tirajı var. Onun dışında böyle hafiflik bir mizah dergisinin bu sayıya ulaşması mümkün değildir.

Sanıyorum hikayenin buraya kadar olan kısmı aydın ve halk, aydın ve kitleleşme konusuna uygulamada bir cevap getiriyor. Çünkü ortada olan bir şey var. Eskiden bunları anlatmaktan utanırdım, sonra bir gün dedim ki kendime, "Madem yaptım, anlatmakta ne sakınca var".

Sonra bildiğiniz ya da bilmediğiniz gibi gerek bu yapının niteliğinden, gerek Türkiye'deki başka yapıların saldırısı ile parçalanma oldu. Nitekim daha önce dediğim gibi bir parti görünümü arz etmekteydi, değişik politik görüşler içeriyordu. Çok

keskin solcularımız vardı. Aşağıdaki makineleri dinamitlemekten bahseden, Adalet Partisi'ne ya da ANAP'a da oy veren çizirlerimiz vardı fiilen; bu çok ilginç yani. Bu yapı parçalandı, işte bugünkü haline yavaş yavaş geldi. Bunlar üzerinde fazla durmak istemiyorum; çünkü konuşmanın konusu, bir dergi nasıl çıktı değil, aydın ve kitle işbirliğine buradaki konuşmacılar gibi umutsuz bakmamak, hele hele karamsar olmak için fazla bir sebep görmemek gerektiğini vurgulamak istiyorum.

Belki de karikatürcülerimden biri, o Ağırılı inşaat işçisinin de oğlu olabilir; yani keçiye tecavüzde bulunan olabilir, niçin olmasın? Bu da bize özgü bir yapı. Diyeceksiniz ki, bu kadar zıplama, bu kadar birden bire ilerleme hiçbir toplumda mümkün değildir. Tabii mümkün değildir. Bu zıplama şeklinde oluyor. Demokrasilerde, Türkiye'de, gelişmelerde sanat olayları da havada iken çok güzel, düştüğü zaman belki de ilk zıpladığı yerin gerisine düşüyor; bunlar oluyor.

Fakat toplamına baktığımız zaman bir şeyler yapılıyor, bir şeyler oluyor ve üstelik olan şeyler de öyle küçümsenecek gibi azbuz şeyler değil, sırf bu işi yaptığım için 9 tane Avrupa kentinin ciddi üniversitelerinde konferans vermeye çağırıldım ki, bu da Batı'nın bu olaya büyüterek, belki haddinden fazla değer vererek baktığını gösteriyor. Ben böyle bir örnek söz bitireyim ve yine politikaya bırakayım.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Sayın Karakoyunlu'ya da 5 dakika söz süresi veriyorum.

YILMAZ KARAKOYUNLU -Ali Koçman Bey temas etti, Türkiye nüfusunun yüzde 40'ı 15 yaşın altında, yüzde 60' da 20 yaşın altında. 20 yaşın altında olan nüfusu belli ölçüde okullaşma oranlarıyla zaten eğitimin içerisinde olarak kabul edersiniz, ama 15 yaşı yüzde 40'a tekabül ediyor. Dolayısıyla bunların okullaşma oranları da şu anda istatistiklere göre yüzde 90-95 seviyelerinde yani bunlar birkaç yıl sonra yeniden ciddi büyük eğitimler için devletin karşısına çıkacak kesimler. Dolayısıyla kültür politikasını bundan böyle eğitimi, sanattı, spordu gibi şeylerle bağlantılı olarak düşünmekten yana şahsi fikrimi söylüyorum, siyasi partiler, kendi parti programları veya seçim programları içerisinde bu meseleleri ele alırlarken, mutlak surette eğitim ve istihdam politikası bütünü içinde düşünmek zorunda olacaklardır.

Herhangi bir şekilde işe koşma şansını bulamadığınız bir insanı yetiştirip diplomalı hale getirmekle belki daha büyük sorunların sahibi olmak durumunda bırakabilirsiniz onları. O nedenle de, kültür politikasını devlet bu türde insanların istihdam edilmesi için kafi istihdam şartları yaratmak durumunda değil, yaratamamak durumunda aksine. Üstüne üstelik de yaratmaya niyetli olmayan

bir devlet politikası şu anda uygulanmakta. Dolayısıyla bu tip insanların yarın bu söylediğim genel istihdam politikası çerçevesinde istihdam edilebilecekleri kesim, sadece özel sektör oluyor. Özel sektörle ilgili olarak da nasıl bir tanımlama getirilir, ne türde insanlara ihtiyaç hasıl olur, onu tabii Sayın Koçman çok iyi şekilde ifade edebilir kendisine yeniden söz verildiği takdirde.

Benim anlayışıma göre özel kesimin istediği insan, dinamik olmak durumundadır. Bu dinamiğini hafif üçkağıtçı yapıyla süslemek durumundadır. Biraz çapkın tabiatında olması lazım, iyi finans bilmesi lazım ve büyük sadakat duygusu içerisinde olmaması lazım. Kendisini yeniden özel sektör olarak yaratabilmesi bakımından.

Bunun dışında herhangi bir şekilde söyleyecek iktisat politikasını ilgilendiren tarafıyla söyleyecek bir şeyim yok. Yalnız kendi deneyimimi anlatmak lüzumunu hissediyorum:

Ben, 30 küsur sene evvel Mülkiye'yi bitirdiğim zaman devlette memuriyet kabul etmeyen veya memuriyeti devlette alamayan birisini diğer mülkiye mezunları şöyle acıyarak bakarlardı. Demek ki 1959'da aynı sene mektebi bitirdiğimiz arkadaşlarımızın hepsi gittik, kapıldık, muhtelif devlet kuruluşlarında görevler aldık.İçlerinden bir tek arkadaşımız, bizi adam yerine koymadı, çekti, İzmir'e gitti ve büyük bir firmaya muhasebeci katibi olarak başladı, sonra çok önemli bir adam haline geldi. Devlet ne zamanki bizi kapağı koyduğunda onun firması bize kollarını açmıştı. Evet, işin gerçeği bu yani.

Dolayısıyla Türk özel sektörü şu anda fevkalade hızlı bir şekilde, iyi yetişmiş insan talebini artırmaktadır. Bu talebe cevap verebilecek eğitim imkanlarına henüz sahip değiliz. Bundan kısa bir süre evvel televizyonda seyrettiğimiz bir program içerisinde de gördük, 32 tane yeni üniversitenin açılması programlanmış durumda. Ben kendi kanaatimi söylemek durumundayım.

Üniversiter eğitim dediğimiz şey biraz metropolitan bir eğitim olmak durumundadır. Gidip de yani 30 bin nüfuslu bir vilayetin içerisinde açacağınız yeni bir üniversite ile orada okutacağınız insana neler getirebilirsiniz, hele oraya yakın yerlerden aldığınız öğrenci ile.

Şu anda Türkiye'nin eğitim politikasına verilmesi lazım gelen ehemmiyeti istihdam içerisinde birlikte düşünmek durumunda olduğumuzu hatırlatmak zorunda kalıyorum.

Kültürle ilgili olarak söyleyeceğim son söz şu: Eğer bir şeyin unsurları yeteri kadar açıklığa kavuşturulmamışsa onunla ilgili olarak bir tahlil yapmanız mümkün değildir. Neyin tartışmasına gireceksiniz, neyi analiz edeceksiniz; o belli değildir. Kültürle ilgili olarak da ortaya getirilebilecek tanımların bolluğu nedeniyle kültürü tam istediğimiz biçimde tarif etme imkanımız yok. Yani bir şeyden

bahsediyoruz, hayatıyetinden söz ediyoruz. Tıpkı su gibi koyduğunuz kabın rengini, şeklini alıyor. Sûrahiye koyuyorsunuz, bu şekilde bir şeffaflıyet gösteriyor, bardağa döküyorsunuz, başka bir saydamlık içerisinde o şekli alıyor.

Dolayısıyla kültür konusunda daha evvelce çalışma yapmış olanlar da birtakım tanımlar getirmişler. Bu tanımları iki Amerikalı sosyolog sıralamış, altalta dizmiş, 164 tane tarif çıkarmış. En son tarifi itibarıyla de "Kültür, bir bukalemuna benzer, nereye gideceği, ne yapacağı, şekli, şemali tam belli olmayandır" şeklindedir.

Şimdi bu tip şeylerden hareket ederek bunun taşıdığı ehemmiyeti vurgularize etmek, ayağa düşürmek tarzında kabul etmeyin benim anlatmak istediğim. Söylemek istediğim şey şudur:

Çok iyi tanımlayamadığınız ya da tanımlı insandan insana kolayca değişebilen bir şeyi politika kararına bağlamanız mümkün değil. O zaman ne yapacaksınız: Onu daha iyi tanımlayabilir, somut örnekleri bulunan başka birtakım şeylere yaymak suretiyle getirebileceksiniz. Nitekim bizim siyasi hayatımızda bugüne kadar hep böyle olmuş durumda.

Birinci celsedeki konuşmamda 1973'e kadar gelmiştim. Başkan otoritesini kullandı, elini masaya vurdu ve zamanın dolduğunu söyleyerek konuşmamı kesmişti. O tarihten sonraki gelişmeleri anlatmak niyetinde değilim, sadece bir noktaya temas etmek istiyorum; o da şu:

Herhangi bir şekilde kültür politikasını siyasi manada ele aldığınız zaman bunu halka anlatmanız da o kadar kolay değil. Halkın da bu meselelerle ilgili tecrübeleri yeteri kadar aydınlığa kavuşmuş durumda değil. Ağız en iyi konuşma yapan siyasetçi bile bu bahsi anlatırken zorluk çekebilecek durumda. Dolayısıyla bunu, belki çok da anlatmaya mecbur hissetmeden fakat varmak istediğiniz noktayı çok iyi kavrayarak o hedefe gitmek için gerekli zahmeti de yüklenerek bu politika üzerinde durmakta fayda vardır diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkürler efendim.

Sayın Livaneli, buyurun efendim.

ZÜLFÜ LİVANELİ - Efendim, Oğuz Aral'ın bahsettiği keçi meselesi gerçekten önemli; çünkü mizahi yaklaşımlara da neden oldu. "Başımızda bir Keçeciler vardı, şimdi keçiciler çıktı" gibi yorumlar da yapıldı; ama gerçekten Türk toplumunda gene ayrışmaların, gene nefretlerin büyüdüğünü gösteren bir gösterge. Çünkü Kürt nüfusunun bütünü Güneydoğu'da oturmuyor, büyük şehirlerde, İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de, Antalya'da her tarafta içiçe geçmiş vaziyette yaşayan milyonlarca insan arasında böyle yeni nefret tohumları ekilmesi ihtimali de var. Çünkü aynı şey Bodrum'da da oldu. Bodrum'da da böyle bir savaş

açıldı Türkler-Kürtler savaşı.

Geçenlerde bir gazonada İbrahim Tatlıses Kürtçe türkü okurken bir grup Harbiyeli ayağa kalkıp bağıra bağıra Harbiye Marşı'nı okumaya başlamışlar, böyle bir gösterge de oldu. Bütün bunlar, zaten bizim varolan çelişkilerimizde yeni bir tepki, yeni bir nefret boyutu geliştirmeye çalışıyor.

Konuşmamın birinci bölümünde de anlatmak istediğim buydu. Bir çözüm bulmak zorundayız. Çünkü, Brecht'e halktan şikayet ettikleri zaman "Bu halk şöyle, bu halk böyle" diye söylediği bir söz var, "O halde beyler, kendimize yeni bir halk bulalım".

Biz, kendimize yeni bir halk bulmayacağız, biz kendimize yeni bir ülke de bulmayacağız. Demin arada bir öğrenci arkadaşımız geldi, "Siz, bir uzlaşma diyorsunuz; ama ben nasıl uzlaşacağım. Yani kara çarşafı bir kadınla ben nasıl uzlaşayım?" dedi. Ona da gerçekten ütopya gibi görünüyor; ama bir de madalyonun öbür tarafına bakalım, o zaman ne olacak? Bu halkın bir bölümü, öbürünü denize mi dökcek, yok mu edecek? Yani Türkiye, sürekli tanımlı yapılmayan, kimlerin ülkesi olduğu, nasıl bir ülke olduğu kavgası verilen bir ülke ve toplum durumunda kalıyor. Yani bütün ekonomisinin, siyasetinin, sanatının, her şeyinin üzerinde yükseleceği bir kaide, bir temel oluşturulmuyor. Bunun çok zor olduğunu ben de biliyorum; ama bunun ütopya olmaması gerekiyor. Böyle bir uzlaşmada birleşmek zorundayız. Bunun da mutlaka bir kültürel tanımdan geçtiğine inanıyorum.

1980 yılında Mitterand'ın bir toplantısına katılmıştım. Mitterand, o zaman Başkan değildi, çok önemli bir şey söylemişti, "Kültür, bizim karnımızı doyurduktan, toplum meselelerini hallettikten sonra gidip bedii zevkler diye bahsedilen sanatla, kültürle uğraşmamız değildir. Kültür, fabrikada işçinin nasıl çalıştığını, parlametonun nasıl işlediğini, insanların birbiriyle, sanayinin, ekonominin, ticaretin nasıl işlediğini belirleyen temel bazdır" diye anlatmıştı. Buna bütün kalbimle inanıyorum.

Böyle baktığımız zaman da bizim kendimizi anlatmamızda müthiş güçlükler var; o da şu: Hepimizin çok yakından izlediği bir örnek vereyim: Malesef Türkiye'nin çok önemsemediği, dışarıda önemsenmeyen bir Eurovision yarışması var biliyorsunuz. Bu televizyon şovunu biz Milli Kurtuluş Savaşı haline getirdiğimiz için her yıl bütün gücümüzle, basın, halk, hükümetler, TRT yönetimi, "Biz, nasıl şu Batılılara kendimizi tanıtırız" diye kelimizi sıkıp bir kimlik bulmaya çalışıyoruz.

Hatta bir seferinde Ajda Pekkan'ın gittiğinde galiba bir dergi Ajda Pekkan'ın resmini koymuş, arkasına da savaş uçakları, tanklar falan koymuştu başkomutan savaşa gidiyor gibi ve buna ilk katıldığımız yıl kaybettik, sonuncu olduk ve ondan sonra gerçekten bu konuda bir consensus yarat-

maya çalıştık. "Biz neyiz, kimiz, bu Batılıya kendi-mizi nasıl anlatırız?"

Dedik ki, "Biz Ortadoğuluyuz, en iyisi bu Or-tadoğulu kimliği ile çıkalım, dünyayı şaşırtalım ve Petrol diye bir şarkı yaptık, oryantal ritimler taşıyan bir parça, hafif göbek dansıyla birlikte gittik ve ol-madı. Onun üzerine "Biz Ortadoğulu değiliz" dedik ve ertesi yıl, hemen ertesi yıl "Opera" diye bir parça ile gittik. (Gülüşmeler) Böyle peruklar içinde, tamamen Rönesans giysileri içinde bir grup gitti, Türkiye adına opera ve arylarla yarıştı. Sonra bu da olmadı. "Demek ki, bu da olmuyor-mu, biz bu da değiliz" dedik. "Biz Anado-lu'luyuz, en iyisi mi şu Anadolu'yu bir deneyelim dedik. Bu sefer halay çekmeye gittik "Halay" diye bir parça ile. O da olmadı, derken karman çorman ettik, neyin gittiğine de fazla bakmadan önümüze gelen şeyi yollamaya başladık.

Demek ki bu kadar önem verdiğimiz bir ko-nuda bile kendi tanımımızı yapmamız çok zor. Bu kadar tepkilere göre tanımlar olunca tabii bir sim-geler toplumu haline de geldik. Kimin ne söylediği, hangi fikri öne sürdüğü de önemli değil. Bu kadar bloklaşma olunca, bu kadar çarpışma olunca top-lum içinde, herkes kendinin ne olduğunu değil de, ne olmadığını anlatmaya başlıyor. "Ben onlardan değilim" diyor, öteki de, "ben onlardan değilim" di-yor ve durmadan tepkiler ve sonunda kim, ne söy-lüyor değil de, söyleyen kişi kimlerden; yani kim-lerle gezer, nerelerde gezer ve arkadaşları kimler, hangi grupların adamı ve o adam ne söylüyor gibi sonuçlar ortaya çıkıyor. Mesela bir kişi çıksa, bir toplantıda dese ki, "Uluslararası ilişkiler, bir ülke-nin yaşamında çok önemlidir", "bu herhalde solcu, böyle bir dil kullanıyor" diyorlar.

Başka birisi aynı toplantıda biraz sonra çıkıp "Beynelmîlîl münasebetler hayatı ehemmiyeti ha-zırdır" dese, "bu da sağcı herhalde" diyorlar. (Alkış-lar)

Oysa ikisi de aynı şeyi söylüyor burada. Ta-bii ayrı ayrı şeyler de söyleyebilirler; ama sonuçta bu kördüğüşü içinde, bu simgesel toplum içinde biziğünü aşağı doğru uzattı solcu, yukarı doğru uzattı sağcı, o şeriatçı, bu bilmem neci, bu şunlar-dan, bu bunlardan derken sonunda ayrılmış bir toplum halindeyiz.

Bakıyorsunuz Anadolu şehirleri, İstanbul ve taşra ayrımı yapıyor. Sonra bakıyorsunuz, Anado-lu şehirleri birbirlerini sevmiyor, iste Sivas-Kayseri rekabeti maçta. Onun içindeki gruplar birbirlerini sevmiyorlar. Ondan sonra bakıyorsunuz asker-sivil çelişkisi var. Siviller kendi içinde Mülkiyeliler-hukuklular diye birbirlerini sevmiyorlar. Mülkiyeliler kendi içinde birbirlerini sevmiyorlar. Askerler, ast-subaylar, generaller, üstümbeliler, karacılar, hava-cılar, bilmem neciler diye onlar birbirlerini sevmi-yorlar. Sağcılar-solcular birbirlerini sevmiyorlar. Solcular kendi içlerinde birbirlerinden nefret ediyor

ölesiye, sağcılar kendi içlerinde birbirinden nefret ediyorlar ve böyle bir kargaşa içinde de herkes bir tarafından tutturmuş, hangi takımın adamı ise öbür tarafa söverek sayarak puan toplamaya çalışıyor ve böyle gidiyor. Siyasi hayatımız da böyle, sanat hayatımız da böyle, iş hayatımız da, her şeyimiz de böyle.

Oysa bütün bunların ötesinde tribünlere oturmuş, takımları tutan, takımları ölesiye alkışla-yan fanatikler gibiyiz; ama bu oyunun kurallarını kim koyuyor ve hakemler kim, hiçbir zaman bak-mıyoruz bunlara. Kimdir bu hakemler: Hakemler de işte 10 yılda bir gelip düdük çalıyorlardı. İnşal-lah bundan sonra çılmayacakları bir döneme gel-dik.

Benim özel olarak söylemek istediğim şey-ler bunlar. Gerçekten biz, bir arada yaşamamanın, Türkiye'de -hepimiz bu ülkeyi sevdiğimiz için ya da bu ülke için bir şeyler yapmak çabasında oldu-ğumuz için burada bu kadar nefes tüketiyoruz, ko-nuşuyoruz, düşünüyoruz, yazıyoruz, çiziyoruz. Hepimiz bir tarafından tutmaya çalışıyoruz. De-mek ki biz, bir arada geçinmenin yolunu şöyle ya-da böyle bulacağız.

Bu konuda tabii en büyük görev siyasi yetki-yi elinde bulunduranlara ya da siyasi parti başkan-larına düşüyor ve dolayısıyla kamuoyu önündeki herkese düşüyor.

Çok kısa bir cümle ile de, demin Ali Koç-man'ın sözünü ettiği bir hususa değinmek istiyorum. Adımı yanlış telaffuz etmesine değil; çünkü adımı dil sürçmesi ile yanlış telaffuz etti; ama dü-şüncelerimi consensus yönünde olduğunu anladı. Ters olup, adımı doğru söyleyip, düşüncelerimi yanlış anlasaydı o zaman üzüldüm. (Alkışlar)

Yalnız, şunu söyledi: Doğu Bloku ülkelerin-deki komünizmin çökmesinden sonra Türkiye'de solda bir boşluk oldu. Şimdi burada gerçekten bir nüans var. Bazı arkadaşlarımızın da yazıp çizdik-lerini görüyoruz basında. Bakın, Bulgaristan'da halk komünizmden nefret ediyor, Komünist Parti binalarına saldırıp orak-çekiçleri parçalıyor. Sov-yetler Birliği'nde böyle, Polonya'da böyle; yani bu rejimin yaşandığı ülkelerde bunu deneyen aydın-lar, buna bu kadar tepki duyarken, siz hâlâ Türki-ye'de ucube gibi böyle solculuk molculuk falan ya-pamazsınız. Demek ki dünyada bu dönem kapan-dı. İşte o "yeni dünya düzeni" denen, Amerika'nın tek başına söz sahibi olduğu bir düzen gelmiştir.

Oysa ben olaya biraz farklı bakıyorum: Bul-garistan'da o Komünist Partisi binasına saldıran insanla burada sokakta gösteri yapan insan aslin-da birbirine çok benziyor ve aynı şeyleri yapıyor. Çünkü, kişileri, simgeleri, sembolleri kaldırdığınız zaman Bulgaristan'da ya da Polonya'daki adam şunu söylüyordu, "Bana her gün televizyonda devlet başkanının demecini seyrettirme. Bakanla-rın nereden geldiklerini, nereye gittiklerini, geldiği

zaman çok önemli görüşmeler yaptığını ifade eder tarzındaki konuşmalarını seyrettirme, haber değeri olan şeyleri söyle. Benim düşünce özgürlüğümü ver, sanatçılar rahatça yazıp çizsin, istedikleri gibi davranabilsinler" ve bunun gibi özgürlükler ve insan haklarına dayalı bir ortam özlemi idi. Bugün Türkiye'de de aynı dönemdeyiz, aynı dönemin gerisindeyiz. Çünkü, demin hanımefendinin şiirini okuduğu, Türk dilinin büyük şairlerinden Ahmed Arif, dün öldü, 10-15 gün önce burada Açık hava Tiyatrosu'nda onun bir türkü-şiir gecesi vardı. Kamuyu önüne çok çıkan bir insan değildi, seven bir insan da değildi; ama eğer yapmış olsaydı, ölmünden 10-15 gün önce kendisini sevgi ile kucaklayacak 5-10 bin kişi önünde şiirlerini okuyacak ve bu da belki son anısı olarak ölecekti. Ama İstanbul Valisinin, bu valilere dayanan derebeylik yetkileriyle, bunu yasaklaması yüzünden bunu yapamadı ve bunu yapamadan ve yasaklanmış bir geceyi gerçekleştiremeden öldü.

Dolayısıyla Türkiye'de yapılan mücadele insan hakları mücadelesidir. İnsan onuru mücadelesidir, işkenceye karşı mücadeledir. Bunun orada adı anti-komünist mücadele, burada da şu ya da bu isim takılabilir, sol mücadele olabilir; ama ikisi de aynı mücadeledir, özgürlükler mücadelesidir ve baskılar olduğu sürece de bu mücadele devam edecektir.

Saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Buyurun Sayın Türk.

Doç. Dr. TÜRKEL MİNİBAŞ - Efendim, Sayın Başkandan kısa konuşmam konusunda ihtar alıyorum, ama çok uzun konuşmayacağım.

İlk başında size "Kırk katır mı, kırk satır mı" hikayesini anlatmamın nedeni vardı ve beraberinde "Hiçbir kurum adına konuşmayacağım" dedim affınıza sığınarak, çünkü başıma gelecekleri biliyordum.

Şimdi ben, salonda bir çok kişiyi "Kemalizm ideoloji değildir" veya "Genç cumhuriyetin yöneticilerine de tek başına devrimler ait değildir" derken kendi adıma söyleyeyim, tartışmaya açıktır, tarihi bir yanlış yaptığımı zannetmiyorum. Bu da Tanzimattan beri gelen bir sürecin biçimselleştirilmesidir ve yine dedim ki, "aksi, tarihi yadsımak ve tabulaştırmak olur ve tabular da yıkılmaya mahkumdur" dedim.

Şimdi hiçbir zaman şu an gündemde olduğu gibi devrimlerin tepeden inme yasalarda oluşturulmaya çalışıldığını söylemiyorum. Çünkü, dönemin koşullarını değerlendirdiğiniz zaman bu çok ucuzcu bir yaklaşım olur; ama bireyselleşmemiş insanlardan oluşan bir toplumda kapitalizmin belli kişi ve sınıflara tanıdığı haklar anlamındaki bireyden bahsetmiyorum. Özgür, insan haklarını kullanabilen bireyden bahsediyorum.

Siz, kurumları batıdan ithal edeceksiniz, sonra yaşamınızı o kurumlara göre uydurmaya çalışacaksınız, sonra işte manto altına pijama, üstüne fes, bilmem bir sürü bir şeyler giyeceksiniz, nes-cafe içeceksiniz, sonra yerde Peygamber Efendimiz yemek yiyor diye savunacaksınız; böyle şey olmaz. Ideoloji başka bir şeydir. Bunun tartışmasına burada girmeyi kendi adıma çok da anlamlı bulmuyorum en azından; ama bir gerçek de var, halk, Türkiye'de çoğu zaman güvenilmeyen insanlar yığını olarak bakılmıştır iktidarlar tarafından ve o toplumdaki yaşam biçimi, ekonomisiyle, sosyal yaşamıyla, siyasal, kültürel kurumlarıyla belli bir düşünce sistemi belirleyici olmuyor, biçimlendiremiyorsa, o zaman bazı şeyleri konuşmamız lazım. Bu da tabulaştırarak olmaz. Tabii ki, bunlara sinirleneceksiniz; ama aksi takdirde bütün genç kuşaklar yanlış şeyleri tartışıyor olacaklar.

Atatürk devrimlerini savunmak başka şeydir, ben kanımın son damlasına kadar savunandanım. "Kemalizm ideolojidir, değildir" diye tartışmak çok başka bir şeydir.

İkinci olarak Kürt meselesine gelince, ben zaten Türkiye'de Kürt meselesinin olduğundan doğduğum günden beri haberdardım; ama Türkiye'deki insanlar, böyle bir sorunu görmek istemediler. "Biz, Kürtlere kız vermeyiz, onlarla aynı yerlerde oturmak istemeyiz" dediler. Anadolu'yu hiç gezdiniz mi, ayrı ayrı bölgelerde otururlar, "İş vermeyiz" deriz. Genellikle onları dışladığımız hatta sırasında küçümser tavırlar içine girdiğimiz insanlardır. Şimdi şimdi moda oldu çocuklarımızın ismini -geçen gün aynı şeyi söylüyordum- bir dönemde Devrim, Evrim diye gidiyordu, derken Tarık'lar ve "han"lı isimler başladı. Ahmetcan, Mehmetcan'lar geldi gündeme, şimdi de herhalde çocuklarımızı birtakım Kürt isimlerini vererek vicdanımızı rahatlatacağız.

Türkiye'de insanlar, Kürtleri bir sorun olarak şu an görüyorlar. Bence hiç görülmemesi gerekiyordu, birlikte yaşıyorduk; ama oralara doktorları, öğretmenleri göndermezken aklımız neredeydi; bence onu düşünmek lazım şu anda. Biraz da geç kalmış durumdayız.

Üçüncü söylemek istediğim konu, yine başında hiç bir kimse adına, yine kurum adına konuşmak istemiyorum, kendi adıma söylemek istiyorum derken ben bu kadar konuşmak istemiyordum; fakat bizim Cemiyet Başkanı ısrar edince "Bir tek şartla çıkarım. İnandığım ve düşündüğüm şeyleri söylemek kaydıyla" dedim ve sonra burada bütün panelleri izlerken bir şey fark ettim, öğretim üyeleri, partililere angaje idiler, siyasal parti başkanları ise partilerinin adından hiç bahsetmiyorlardı.

Sayın Ecevit benim gençliğimin umudu, biliyorsunuz. Biz, Taksimlere yürüdük, "Öleceğim" dedi, "Ölmesin, onun yerine biz ölelim" diye, doğ-

ru yaptık, yanlış yaptık; o başka, hiç onları söylemiyorum; ama bir gerçek var; şurada bize 1,5 saat konuştu; ama partisinden falan bahsetmedi, tam konuyla ilgili bir konuşma yaptı. Onun için de ben kendimi, hiç kimsenin adına konuşmamak durumunda hissettim bir anda, bundan da çok memnunum. Onun için karamsar değilim, karamsar bir tablo da çizmedim; ama gerçekleri bilmek başka bir şeydir. Onların çözüm yollarını aramak bir başka şeydir. Ben çok umutluyum ve benim umudum burada. Buradakilerin -özür dilerim- benim umudum orta yaşlılar veya yaşlılar değil bu ülkede artık, çocuklar ve gençler ve buna inanıyorum da ve onlar burada oturuyorlar, onlardan yanayım.

Bir tek sorun var, onlara tanımadığımız bir hak, kendimize de: Türkiye'deki temel sorunlardan bir tanesi galiba erken büyüme, ama geç yetişkin

olmak. Aksi takdirde o keçi hikayeleri filan da olmazdı zaten.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim, üç gün devam eden 16. İktisatçılar Haftamızın son oturumu burada bitti.

Üç gün boyunca zaman ayırıp toplantılarımıza gelen tüm konuklara Cemiyet Başkanı-muz adına teşekkür ediyorum. Bu oturuma katılanlara da ayrıca teşekkür ediyorum başta Sayın Bülent Ecevit olmak üzere. Ayrıca bu güzel toplantıyı düzenleyen Cemiyetimize ve onun Başkanına teşekkürlerimi sunuyorum.

Hepinize teşekkür ederim, sağolun. (Alkışlar)

-Kapanış-

türkiye'de memur sendikacılığı

ULUSLARARASI
SEMPOZYUM
13-14 EYLÜL 1990
ANKARA

AHMET UZUN/ALİ GÜVENÇ/ALPASLAN IŞIKLI

ANNELİ ASKOLA/ERDAL İNÖNÜ/FAZIL SAĞLAM

FEHMI IŞIKLAR/GÜLTEKİN GAZIOĞLU

HASAN AYIR/İBRAHİM GEREDE/İBRAHİM YETKİN

J. LINDHOLM/KENAN DURUKAN/KENAN ÖZSÜER

LOUIS WEBER/M. ALİ TAN

MEHMET YILMAZ/MJELL BORGES/MESUT GÜLMEZ

METİN ÖZTEKİN/MUSTAFA GAZALCI/NECATİ ÇELİK

NEVZAT HELVACI/REINHARD KÖNIGHER/SERVER TANILLI

NECATİ BAŞAT/ŞEVKT YILMAZ

TEOMAN ALPTÜRK/YÜCEL ÖZKÖK

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ VAKFI YAYINLARI: 10

DÜNÜ VE BUGÜNÜYLE

TOPLUM VE EKONOMİ

DÖRT AYLIK BİLİMSEL DERGİ

Yayın Kurulu Başkanı / Editör

Yavuz Cezar

Yayın Kurulu Üyeleri

M. Şükrü Hanioglu /Merih İpek/ Oğuz Oyan/ Faruk Sönmezoğlu/ Burhan Şenatalar

FARUK SÖNMEZOĞLU Uluslararası Politikada Teori Sorunu Üzerine

GÜLAY GÜNLÜK-ŞENESEN A Social Accounting Matrix for Turkey

YILDIRIM KOÇ Osmanlı İmparatorluğu'nda
Mülksüzleşme ve İşçi Sınıfının Oluşumu

HASAN KİRMANOĞLU Rasyonel Beklentiler: Teori mi, Varsayım mı?

MEHMET GENÇELİ Aylık Verilerde Trend ve Mevsim Etkisinde
Gölge Değişken Yaklaşımı

İZZETTİN ÖNDER Ekonomik Politikaların Saptanmasında Demokrasinin Önemi

NİHAL TUNCER Türk İmalat sanayiinin Dış Rekabet Gücü Üzerine
Bazı Gözlemler

TOKER DERELİ Social and Cultural Problems of Turkish Migrants in Europe

E.KALAYCIOĞLU-ALİ YAŞAR SARIBAY İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etkenler

ZAFER ÜSKÜL Bir Grevin Durdurulmasının Öyküsü

YAVUZ CEZAR 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Yeni Teknoloji Uygulama ve
Sınai Tesis Kurma Çabalarından Örnekler

Abone ve istekleriniz için: Bağlam Yayıncılık

Ankara Caddesi No: 13/1 Cağaloğlu 34410 İstanbul Tel: 513 59 68

ŞEKERBANK

İstikrarlı yönetimi, üstün bankacılık performansı, uzman kadrosuyla başarı çizgisini sürekli yükselten Şekerbank, değerli müşterilerine daha çok kazandırmayı görev edinmiştir.

Serbest Faiz Dönemi'nde siz de tasarruflarınıza daha yüksek gelir sağlamak için mutlaka bir Şekerbank şubesine uğrayın; size daha çok kazandıracak Şekerbank uzmanı ile görüşün.

Doğru seçim yapın, daha çok kazanın. Şekerbank, Serbest Faiz Dönemi'nde yasal en yüksek faizi veren bankadır.

ŞEKERBANK

ozan optik

(FENNİ GÖZLÜKÇÜNÜZ)

Emekli Sandığı - P.T.T. - Ordu - S.S.K. -
Bankaların ve şirketlerin gözlük reçeteleri
(20) yıllık bilgi birikimimizle
bilgisayarlı makinalarda yapılır.

İFMC üyelerine

**Numaralılarda %15
Güneş Gözlüğünde %10 indirim**

Yasa Caddesi No. 3 Kadıköy - İstanbul
(Yapı Kredi arkası-çarşı içi)

Tel: 337 40 15

İFMC

ETKİNLİKLERİ

EYLÜL PROGRAMI

7 Eylül 1991

“Tiyatro Üstüne Kısa Bir Terapi”

Tiyatro Devran: Naz Erayda-Kerem Kurtoglu

14 Eylül 1991

“Türkiye'nin Sinema Serüveni”

Aslı Selçuk-Olgun Arun-Mehmet Tekirdağ

21 Eylül 1991

Güneş Eseryel-Flüt Resitali

28 Eylül 1991

“Sanat Üzerine Değınmeler”

Şahika Tekand

SAAT: 15.00 YER: CEMİYET LOKALI

Etkinlikler ücretsizdir.

İÜ İKTİSAT MEZUNLARI CEMİYETİ

Cumhuriyet Cad. 27/6 Taksim Tel: 150 50 34, 150 16 42

İFMC

ETKİNLİKLERİ

EKİM PROGRAMI

5 Ekim 1991

“Alevilik Kültürü”

Cemal Şener

12 Ekim 1991

“Türkiye Tarih Vakfı Üzerine”

Orhan Silier

19 Ekim 1991

“Kadın Kurtuluş Hareketinin Önündeki Zorluklar”

Stella Ovaedia

26 Ekim 1991

“Yeni Düzendeki Türkiye'nin Politik Gündemi”

Doç. Dr. Sungur Savran

SAAT: 15.00 YER: CEMİYET LOKALI

Etkinlikler ücretsizdir.

İÜ İKTİSAT MEZUNLARI CEMİYETİ

Cumhuriyet Cad. 27/6 Taksim Tel: 150 50 34, 150 16 42

Çanakkale Seramik

ÜRETİM ÇEŞİTLERİ

Çeşitli boyutlarda düz, renkli, desenli ve el dekorlu duvar fayansları.
Yüksek ve alçak gerilim izolatörleri. Refrakter malzemeler.

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Genel Müdürlük : Büyükdere Caddesi, Kaleseramik Binası
80620 Levent - İstanbul
Tel: 179 29 60 (20 Hat)

Fabrika : 17430 Çan - Çanakkale
Tel: 9 / 1966 / 1717 (10 Hat)

Genel Dağıtım : KALE PAZARLAMA TİCARET A.Ş.
Büyükdere Cadde i, Kaleseramik Binası
80620 Levent - İstanbul
Tel: 179 29 60 (20 Hat)

Ütüden elektrikli süpürgeye,
fritözden saç kurutma makinesine...

Hedef zirvedir, Rowenta hep zirvededir.

Rowenta üretime 1884'te başladı.
Elektrikli araçların tarihini,
bugününü ve geleceğini yarattı.

Ve Rowenta 21 yıldır Türkiye'de...
Türk hanımları konfordan söz ederken
21 yıldır bu sözcüğü kullanıyor:
Rowenta

Türkiye Genel Dağıtımı: İleri Elektrik İhracat ve Ticaret A.Ş.

Merkez: Ortaklar Cad. No: 35 Mecidiyeköy 80290 İstanbul Tel: 175 20 20 (12 hat) Fax: 166 80 19 **Ankara:** Tel: 212 66 76 (4 hat) - 212 66 48 (2 hat) **İzmir:** Tel: 19 17 76 - 25 75 15 - 25 75 18 Fax: 12 26 98 **Adana:** Tel: 13 09 13 - 13 09 14 Fax: 13 95 69

Satış Sonrası Servis Hizmetleri: Elektrosan A.Ş. Ortaklar Cad. No: 35 Mecidiyeköy 80290 İstanbul Tel: 174 12 51-174 16 42-174 40 92 Fax: 166 80 19 Yurt çapında yaygın **240 servis.** Rowenta sahiplerinin hizmetindedir.

CH İleri Elektrik A.Ş. ve Elektrosan A.Ş. Çankurtaran Holding kuruluşlarıdır

Dünyanın
konforu
evinizde

